

hoc, n. 15. C. de l. & Ripa in c. cum ecclesia Surin, m. 23. v. 3. an-
pilari, de causis poff. & prope.

QVÆSTIO XXXVIII.

Præfumptio, an dicatur verè & propriè probatio,
quando fit mentio probationis, cum
aliquo adiuncto.

SYMMARIA.

1. Præfumptio iuris & de iure vera est probatio, si probationis mentio fiat cum adiuncto aliquo vel qualitate. Secus in præfumptione hominum. n. 2. Et quid fit de præfumptione iuris, n. 3.
2. Præfumptio iuris quando dicatur legitima & evidens probatio. & n. 6. 7. & 12.
3. Legitimam dicitur illud quod a lege receptum est.
4. Præfumptionem contra se ex confessione sua dicitur qui habet, vel dicitur probationes ad ducendum illum afferre debet.
5. Probationes evidentes iuris, auctori debent ab eo, qui facto iudicio imputatur, se offerre, quod minus appellationem à se interpositam prosequetur.
6. Delicta vel testib. vel documentis, aut indicij indubitate probatur.
7. Delinquere nemo præsumitur.
8. Coniectura quædam faciat rem evidenter simam.

QUÆSTIO trigesima octava, an præfumptio dicatur verè & propriè probatio, cum fit mentio probationis cum aliquo adiuncto, aliquo vel qualitate, vtpote quando requiritur legitima probatio, evidens, vel aperta probatio? Ego adhuc tres casus ita distinguo.

Primus est casus, cum de præfumptione iuris & de iure loquimur. Hoc casu præfumptio ista dicitur vera & legitima probatio. Ita probat ea qui sibi, de ipsa. Et hac in re nemo dubitat.

Secundus est casus, cum loquimur de præfumptione hominis. Hæc non dicitur probatio legitima, nec evidens: cum eam lex non approbaverit. Expectat enim futurum iudicium iudicis: qui quidem iudex ita rejicere, quemadmodum approbare possit. Et probatur à fortiori ex traditis supra quest. 26. in fi. cum diximus hanc præfumptionem non retinere nomen simplicis probationis. Et in specie præfumptionem hominis non esse evidenter probationem respondit Riminal. m. conf. 223. m. 32. & 33. li. 2. ex sententia Bal. in l. sue poff. v. 7. C. de probato. & Felin. m. c. quanto, n. 12. de præfumptionib.

Tertius est principalis casus, cum agimus de præfumptione iuris tantum. Hoc in casu est dubitatio non mediocri. Multi enim in ea sunt opinione, quod hæc non fit dicatur nec evidens, nec legitima probatio. Alij etiam non pauci dissentiunt. Nos in aliquibus consuevimus sequi distinctionem Decij, in rubr. extra. de probato. c. cum, pen. v. 3. pro declaratio. & ob id ita hos casus subdividimus.

Primus est casus, quando ex natura rei alie probationes, quæ hæc præfumptionem haberi non possunt.

Hoc in casu iuris præfumptio legitima & evidens probatio dicitur, sicuti in probanda filiacione evidens & legitima probatio est illa, quæ à coniecturis & præfumptionibus à lege probatis ducitur. in x. l. filium. ff. de iur. qui sunt sui, vel alieni iuri. Id quod ex auctoritate interpretatione probat l. pen. §. penult. ff. de probato. Cum aut locum fore veritati in probatione filiacionis. Si itaque veritas esse dicitur, quæ nascitur à probatione filiacionis, quæ cõiecturis locum contingit probari, sequitur dicendum legitimam hæc evidenter probationem appellari posse. Ita etiam probat, l. si ff. de iur. qui sunt sui, vel alieni iuri. Est ratio, quam & superiore questione reuli, quod à lege fit recepta & approbata. Est legitimum illud esse dicitur quod à lege receptum est l. legitima, ff. de poff. & eo loci scribentes. Et in specie hæc esse probationem legitimam asseruit (vt dixi) Decius loco iam citato. & Beccarius in d. c. confutatio, n. 12. de probato. Et hoc in casu male scripserunt ij, qui dixerunt hanc præfumptionem non esse legitimam probationem.

Secundus est casus huius tertij casus principalis, cum alie probationes ex natura rei haberi possunt, & nulla alia repugnat præfumptio legis. Exemplum adfert Decius, si cauetur statuto quid in causa mutui procedatur summarie adhibitis legitimis probationibus. Hoc in casu (ait Decius) legitime probationes intel-

liguntur secundum subiectam materiam, & secundum ius commune. Sicuti & plena probatio, vt scribit Barol. in extrinsec. ad repromendum. in verbo summariæ. numero 89. secundum subiectam materiam sumitur. Et hoc in casu possunt intelligi illa iura, quæ affirmant iuris præfumptionem esse evidenter probationem, vt test. leg. licet in imperio. de leg. 1. test. 1. quidam testamento. ff. de vulg. & pup. subf. & illi similia retuli supra quest. 26. in secundæ casu. Et hoc in casu interpretari potest ea, peruenit de fideiuss. cum requirit, legitimas probationes in illa fidei specie, fieri oportere, legitima erit probatio, quæ ex his præfumptionibus orietur.

Tertius est casus, quando ex natura rei alie probationes haberi possunt, & iuris præfumptio, altera vel ob personæ conditionem vel ob actum repugnat. Hoc in casu iuris præfumptio sola non dicitur vera evidens, & legitima probatio. Ita possumus intelligere multa iura, quæ ead evidens, clara, & legitimas probationes requirunt. Ita loquitur l. cum de indebito §. vt. ff. de probato. Nam ibi evidenter probatio probationes requiruntur ob negotij qualitatem, si quidem is, qui contra se præfumptionem ex sua confessione ductam habet vt enim dilator, necesse habet validiores adferre probationes. Et cum inter validiores non fit eo in casu, sol iuris præfumptio, mirum non sit, si ipsa iuris præfumptio evidenter probatio non dicitur. Ita test. declaratur l. vt. §. illud. C. de tempo. appella. dum iustin. requirit evidenter probatio- nes & adferri debere ab eo, qui asserit; se iudicis factum fuisse impedimentum, quin appellationem à se interpositam prosequatur. Ea enim ratione evidenter probatio probationes requiritur, quod præfumptio iuris, quæ est pro ipso iudice, iuxta l. 2. C. de officio iudicium iudicis, afficit ipsum appellentem duriori onere probationis. Et idco eo in casu, non sufficit altera iuris præfumptio & consequenter præfumptio iuris sola non est evidens probatio. Et hac ratione scribit Decius in c. ex ratione m. 2. de appl. in causa d. §. illud. non etiam sufficere iuramentum ita etiam declarat l. vt. C. de probat. Cum aut, perpetrata delicta probari vel testib. vel documentis, vel indubitis indicij. Eo casu non sufficit sola iuris præfumptio: cum alia repugnat, nempe quod nemo i delinquere præsumatur. J. merito §. pro facto. Ita etiam intelligitur ea consuetudine de ipsona. Eo enim loco, legitime probationes ex testibus requiruntur, nec sufficient iuris præfumptiones, ex quo iam adeat contraria præfumptio, ducta ab assertionem mulieris dicentis, se non cõsensisse. Ita etiam loquitur c. 3. de hæret. in 6. Verè enim ibi repugnat præfumptio iuris, & idco dum legitima probatio requiritur, non potest dici legitima illa, quæ ex altera sola iuris præfumptione descendit, Ita pariter declarat gloss. in leg. vlt. in prin. ff. quod metus cau. Cum ait, eo in casu requiri probationes apertas imò & apertiores. Id enim contingit ob repugnantiam præfumptionem iuris: sicuti manifeste ex illo responso colligitur.

Quartus casus huius tertij casus principalis, potest considerari quando l. legitima, vel evidens probatio requiritur, in spectu conditione personæ. Exemplum adfert Decius in d. rubr. extra de probato. c. cum, pen. v. 3. item casu. Si statutum disponit, quod aduersus scholares solum admittantur aperte & legitime probationes. Hoc in casu sola iuris præfumptio, dici non potest evidens & legitima probatio. Ita Decius & recte loco præallegato. Nam statutum fauere voluit ipsi personæ. Qui eadem nil speciale esset concessum, si locus esset præfumptionibus & coniecturis, vt aduersus ceteras personas. Vt ei quid plus, quam ceteris tributum censetur, dicendum est, præfumptionem iuris non sufficere.

Ex prædictis diffinitur illud de quo contendunt Ias. & Zasius in l. si pluribus, de lega. 1. Cum disputant, an coniectura, faciat rem evidenter probatam. Et in eadem dicendum, quod aut coniectura est iuris & de iure, vel etiam iuris tantum. Et tunc eadem diffinitio est probatio. Aut est coniectura generis, & tunc non. Ex prædictis potest declarari statutum Bononiæ lib. 4. de cõstitutione d. §. propriæ, percipere fructus paraphernalium nisi contraria voluntas legitime probaretur. Gratus in conf. §. 1. m. 1. m. 3. lib. 2. declarat d. legem, respondit reijci præfumptiones & coniecturas. Montemertius, in annotationibus ad prædictum statutum scribit, sufficere præfumptionem iuris, si aliqua alia coniectura concurrat. Ex quo arguit de his, que in deo geruntur, & de quibus haberi non possunt probationes, ita de facili existimo rectius sentisse Gratum, cum in casu dicti statuti præfumptio iuris flet pro ipsa muliere, quod non consensit sibi declaratum in §. 2. lib. 3. in præfumpt. 6.

num. 20. ubi explicabimus quando maritus presumatur sublocutus si altus per athenalium. Cum itaq; praesumptio sit pro ipsa muliere, & statum requirit legitimam probationem contra eam, dicendum est debere intelligi de vera & propria probatione, alioquin superflua eadem esset dispositio statuti: quia posset semper mulier dicere se probare suam intentionem praesumptione iuris, quae pro se extat.

QV AESTIO XXXIX.

Præsumptio vel vera probatio an illa esse dicatur, quæ ex diuersis speciebus probationum, seu ex multis præsumptionibus oritur, copiosè explicatur.

SYMMARIA.

- 1 Probatio ex diuersis speciebus probationum refutans, præsumpta dicitur. Vide tamen ibi, num. 18.
- 2 Probatio composita ex duabus speciebus perfectis ac per sestantibus, proprie dicitur probatio.
- 3 Probatio composita ex duabus speciebus imperfectis, eiusdem tamen generis formæ, & substantiæ, probatio proprie dicitur.
- 4 Imperfecta duo eiusdem generis, efficiunt vnum perfectum, etiam in indiuiduis & substantiis.
- 5 Probatio propria dicitur etiam illa, quæ composita est ex vna specie probationis perfecta ac plena, & alia imperfecta ac semiplena.
- 6 Vincula duorum non censentur, quando vnum eorum est vniuersum, & nullius momenti.
- 7 Probatio præsumptiua tunc constituitur, cum dua species probationis imperfecta diuersi generis simul iunguntur.
- 8 Res naturales non constituentur ex argumentis.
- 9 Totum ex pluribus coherentibus quæ partes sunt, constituitur.
- 10 Separata & non coherentia non constituent vnum totum.
- 11 Præsumptio ex pluribus differentibus argumentis, ad eundem finem tendentibus constituitur.
- 12 Causatum sequitur naturam suam causam, id tamen quandoq; fallit, numer. 13.
- 14 Testes duo simul inuicti, verè & perfectè probant.
- 15 Dominium verum & proprium, causatur a traditione sita & impropra.
- 16 Possessor verus & propria transfertur per clamoralem constitutionem.
- Idem qd in actu quo deservit hereditas, num. 17.
- 17 Proprim dicitur, quod sub definitione continetur.
- 18 Probatio est actus rei dubiæ faciens fidem.
- 19 Species proprie continetur sub suo genere.
- 20 Probatio plena dicitur, quia ex duabus semiplenis constituitur.

QUÆRO trigefimonon, an præsumptio, vel vera probatio efficiatur illa, quæ ex diuersis speciebus probationum, seu ex multis præsumptionibus resultat? Et præsumptam esse docuit Baldus in rubrica, extra de præsumptione, numer. 3. in fin. in cap. 1. §. cum autem, numero 8. de controuersis, inuestitur. quem secuti sunt Felin. & ceteri in rubrica, extra de probatio. Verum eo loci Berouius numer. 16. & numer. 17. quò hanc iuris questionem apertius explicaret, tres causas diffinit atque colligit. Ego verò quatuor, ex eiusdem tamen Berouii sententia distinguam.

Primus est casus, quando probatio est composita ex duabus speciebus perfectis ac per sestantibus. Hoc casus (ait Berouius) dubiū non est, quin hæc proprie t probatio esse dicatur. Quam quidem assertionem inquit Berouius probat à glossa in l. censi, ff. de probatione. quæ non satis hoc mihi explicite dicit. Nec etiam probant cap. series de testibus & attestis. in illis verbis: tam testes, quam iuguramentum, & text. ca. foris. in verbo, probatio de verbo. signi. iuguramentum Berouius. Nam & si vterq; locus probet illam esse probationem, quia de testib. vel ab instrumentis descendit: non tamen asserunt verè & proprie probationem nasci à duabus ex his simul coniunctis, consideranda scilicet mixtura. Credo tamen assertionem ipsam esse veram ob id, quòd si singula ipsa species constituit veram & propriam probationem (vt diximus) multo fortius cum ambæ species simul iunguntur. Et si proprie probatio dicitur illa, quæ ex duabus probationibus imperfectis eiusdem speciei constituitur, sicuti in subsecuto casu dicemus, quanto fortius hæc, vbi duo perfectæ copulantur.

Secundus est casus, quando probatio est composita ex duabus speciebus imperfectis: quæ tamen eiusdem generis, formæ, & sub-

Menio. Præsumpt.

stantiæ sunt. Hoc in casu adhuc ista dicitur proprie probatio. Ita Berouius in d. rub. de probatio. nu. 16. vers. idem esset. Qui quidem scribit ita sensisse Baldum idem, num. 3. vers. p. rro. Ita est huius sententia ratio, quòd duo imperfecta eiusdem generis efficiunt vnum perfectum etiam in indiuiduis, & substantiis, vbi, vt probat text. in l. 1. c. qui in tutel. & melius text. in c. nihil. 17. q. 1. quò loci statuit Concilium Toletanum, sacrificium missæ, quæ vniuersi esse dicitur, si ab vno est accepta, & ob superuenientem infirmitatem relicta imperfecta, potest ab altero sacerdote perfici. Quod intelligit Cardinalis de Turre Cremata ibidem, num. 1. esse verum ex sententia D. Thome in 3. parte summa quæstio 83. artic. 6. quando is primus sacerdos defecit post consecrationem corporis Sacerdotis nostrri, ante consecrationem sanguinis. Nam tunc secundus Sacerdos consecrationem sanguinis facere potest. Eadem ratio, quia licet plures diuersæque sint hæc Sacerdotum personæ, ob fidem vniuersitatem, vna sola censetur. Et hæc eadem constitutio adductus idem censuit ipse Berouius in c. sicut, nu. 17. de probat. Quò loci ait, etiam in conditionalibus & indiuiduis, hanc probationem dici proprie probationem.

Tertius est casus, quando probatio est composita ex vna specie probationis perfecta ac plena, & ex alia imperfecta ac semiplena, quæ sane species sunt diuersi generis. Hoc casu adhuc dicitur proprie t probatio, non autem præsumptio. Ita docuit Berouius in d. rubric. extra de probatio. num. 16. vers. totum casum. Ea ratione vititur, quòd sola probatio illa perfecta & plena, est in consideratione illa verò imperfecta & semiplena est superuacuua. Quam sententiam (ait Berouius) probat c. licet de probat. Huc pertinet illud simile ex doctrina Baldi in l. 1. nu. 2. c. de legiti. hered. cum ait duo vincula non censeri, quando vnum eorum est vniuersum, & nullius momenti: quia vt superuacuua considerari non debet, & Baldum secuti sunt multi alij.

Quartus est casus, cum dua species probationis imperfecte diuersi generis, seu dua præsumptiones, (et enim idem hic dicere, dua præsumptiones, quòd dua semiplena probationes, cum probatio semiplena præsumptionem pariat, vt diximus supra quæst. 7. in fine) simul iunguntur, vtpote, si confessio extrajudicialis iungatur cum teste. Iuxta cap. cum dilectis de iur. test. ab in test. Vel si iuramentum testi annexetur, iuxta exemplum propositum à Baldo in rub. C. de probat. in prin. vel si testes & fama copulentur. iuxta exemplum Baldi in cap. §. cum autem, num. 3. in fine. de controuersis, inuestitur. Hoc iacet in casu, non constituitur vna vera & propria probatio, t sed solum præsumptio. ita censuit Bald. in d. cap. §. cum autem, numer. 8. de controuersis, inuestitur. idem sensuit ipsemet Bald. in cap. §. conuenticulam, nu. 3. de pace iura. firma. & in rub. C. de probat. in prin. & cum Baldus idem scriperetur permulti in rub. extra de probat. vbi Felin. nu. 4. & Berouius nu. 16. in fi. attestantur, hæc esse receptam opinionem. Quam quidem probauit & Iason in repet. l. ad mouendi, nu. 219. ff. de iureiur.

Primò ea ratione motus est Bald. quòd res naturales non constituntur ex argumentis. Nam cum argumenta iuricum non coherant, nõ possunt vnum totum constituere: cum vnum totum ex pluribus coherentibus, quæ partes sunt, constituitur. Exemplum adferri potest in humani corporis compaginè, quæ ex solis coherentibus connexisque membris constituitur. Cum ergo ex separatissimis & non coherentibus non constituitur vnu totum, sequitur id eundem solum præsumptionem, nõ autem probationem confici. Si quidem præsumptio (auctore eodem Bald.) suis locis relata ex pluribus differentibus argumentis ad eundem finem tendentibus constituitur. Verum hanc Baldi considerationem rejicit Berouius in d. rub. extra de probat. nu. 2. cum quia Baldus nil ad fidei assertionis confirmationem adfert: tum quod fallum esse collimat Berouius, argumenta probationem non facere. Quia de reuelo.

Secundò ea ratione vltus est Decius in rubric. extra de probat. ad finem, causatum t sequitur naturam suam causæ, l. viti. C. de natura, liber & principatus, l. q. 1. Atqui probatio hæc mixta est ex semiplenis probationibus, quæ non sunt probationes per se, sed argumenta & præsumptiones. Ergo simul iunctæ nõ probationem verè & proprie, sed præsumptionem faciunt. Ceterum hæc argumentatio tripliter ratione confutatur a Berouio in d. rub. extra de probat. nu. 20. Vna quòd in specie hac, t causatum non sequitur naturam suam: ita tamen dua semiplena simul iuncta proficiunt, l. ad mouendi, vbi Decius ff. de iureiur. & c. vlt. de iureiur. ita enim (si vera esset Decij) ratio locum, lequeretur duos testes non efficere ve-

ram & propriam probationem, ex quo separatim considerati, vix semiplenam probationem constituent, & tamē vera est hac sententia, quod duo testes + simul iuncti verē & perfectē probent.

Præterea (vt ait idem Beroius) nil impedit quominus propriē sit probatio, & si modi, quibus illa constituitur, improprii sunt. ita enim videmus dominium + verum & proprium causari à traditione ficta & improbia, vt scribit Bartol. *in l. ex hoc iure de infl. & iur. Alexand. in consil. 87. libr. 5.* ita enim videmus chusilum constitui, quia possessio transferitur, *l. quod mox. vbi Doct. ff. de acquir. poss. l. etiam cum fidei translationis, & tamen verā & propriā possessio transferitur, l. certo. §. ff. de pretor. & scribunt omnes in l. ad raptione ff. de pactis. & copiose Tyracquel. mirat. de constituto. parte 2. ampl. 1.* ita etiam dicimus, quod et si actus, quod hereditas deferretur, actus fictus sit, tamen de lata ipsa hereditas est vera, & ob id sub statuto mentionem de hereditate faciente continetur. ita respondit Bartrius in consil. 20. aquit. ff. de iur. genti. sent. Socin. Sen. in consil. 147. column. 1. libr. 1. & Bellosus libr. 4. sup. mentis confutatis argumentis, contraria opinio videtur verior, quod felicitate hac sit vera & propria probatio, non autem præsumptio. Quam tamen opinio probatur. Arret. in c. cum causam, nu. 34. & ibid. Felin. nu. 10. de probat. eiusdem sententia fuit & Beroius in d. rub. extr. de probatio. nu. 18.

Primo ea ratione adduciuntur, quod illud dicitur + proprium, quod sub distinctione continetur, vt de iur. Bartol. in l. omnes populi, numero 23. de iur. & iur. omnes in l. 1. ff. de testam. & in rubric. inquit. et tituli. Atqui hac opinio ex multis imperfectis composita, sub distinctione continetur. Ergo est propriē probatio. Illa minor probatur, quia probatio est actus fidem rei dubie faciens, vt scribunt omnes in rubr. de probatio. sed hac probatio fidem facit. Ergo &c. Ceterum, si ego fallor, nil concludit hac argumentatio, quoadquidem etiam fidei iuris præsumptio si modo nil ei repugnat, fidem facit, & tamen ex communi sententia non est propriē probatio.

Secundo ita argumentatur Beroius, species propriē continetur sub loco genere, hoc legatum, §. 1. vbi, in reff. de legat. 3. & scribit Bald. in l. 2. de iur. auct. a. uul. & Dec. in rubric. ff. de iur. iudic. omnium iudicium, num. 2. Atqui hac probatio, quæ ex semiplenis imperfectis probationibus constituitur, est species probationis, l. 3. §. eiusdem. vbi gloss. ff. de testibus. ergo est probatio. Verum responderi potest, negando illam minorem propositionē, quæ pro constanti non est præsupponenda, cum de ea nunc disputari contingat.

Tertio mouetur & rectius Beroius, ea dicitur esse plena probatio, quæ ex duabus semiplenis constituitur, *l. admonendi. vbi Doct. ff. de iur. & c. vlt. ed. tit. l. sed plena probatio, est propriē probatio, vt re ipsa constat.* Ergo & hac simul iuncta semiplene atque de se imperfectæ.

QVÆSTIO XL

Præsumptiones plures, quando & quomodo iungi si-
mul possint, ad faciendum plenam & per-
fectam probationem.

SVMARIA.

1. Præsumptiones hominum duæ vel plures iungi simul possunt, ad constituendum plenam probationem in causis civilibus ardua.
2. Causa civilis ardua, criminalis æquiparetur, quæ præ iudicij gratiam, & m. 8.
3. Præsumptiones quædam probationes factum simul iungi.
4. Præsumptiones plures non coniunguntur in causa civilis ardua vel magni ponderis.
5. Præsumptiones duæ ad faciendam plenam probationem, non coniunguntur in causa matrimonij, vbi præsertim de illius separatione agitur.
6. Aliud esset si de confirmatione illius vel validitate tractaretur, nu. 6. Et quid sit in probatione facti, nu. 7.
7. Præsumptiones plures, quando etiam in causa criminali simul iungantur, & quando non, m. 1.
8. Præsumptiones plures si concurrant, simul etiam tunc iunguntur, vbi agitur in causa criminali de pena infligenda.
9. Delictum ex conuictis præsumptionibus probatur.
10. Falsi crimen ex pluribus præsumptionibus probatur.

VALEO nunc quadragesimā, an & quando præsumptiones plures iungi simul possint, ad faciendum plenam & perfectam probationem? Hæc iuris questio perplexa est, & malè à nostris explicata. Quæ autem à me facilius pleniusque explanetur, aliquot casus constituendi sunt. fed prius illud dicam, disputationem hæc esse de præsumptione hominis, nam illa leges est per se probatio, scilicet supra suo loco diximus. Casus itaque huius questionis ita distinguendo constituto.

Primum est casus, quando agitur de causa civilis, quæ ardua non est.

Hoc casus dux + vel plures præsumptiones simul iungi possunt, ad constituendam plenam probationem. ita consilij gloss. in l. 2. in principi. in verbo, legitimus, ff. de excusa. tut. inl. instrumenta. C. de prob. in cap. cum causam, in gloss. vltim. de prob. c. accedens, d. 2. in verbo, oriundus, vt litem. ita etiam intelligi Bald. in l. si qui ex argentarij, §. 1. in 4. notab. ff. de eden. cū ait in ciuili duas præsumptiones simul iungi, ad faciendum plenam probationē, intelligi in ciuili causa non ardua. Nam si ardua + est, criminalis æquiparatur, vt in l. sua suo loco dicemus. ita etiam interpretor Baldum in consil. 3. casus talis est. Quidam Petrus in fine. libr. 3. cum respondit plura indicia simul iungi ad plenam probandum. Idem scripsit Angel. in l. non est verisimile. Roman. ff. quod metus causa. Aretin. in consil. 65. column. 2. in fine. in consil. 14. in fine. Io. de Anan. consil. 47. column. 1. Barba. in rubr. extr. de probatio. column. 4. vers. quod probatur. & in cap. vltim. de success. ab intestato. Calcan. in consil. 76. column. 1. Socin. Sen. in consil. 93. numer. 2. libr. 1. Curt. Sen. in l. admonendi, numer. 201. in fine. ff. de iur. iudic. & Crauet. in consil. 73. nu. 19. & clar. in consil. 158. numer. 11. Vilius tamen et Crauet. in dicto consil. 73. numer. 19. loqui de præsumptione iuris, de qua dubitandum non esset, vt supra admonui. Horum interpretum assertio comprobatur doctrina Butrij, & Calderini in reu. in c. de testib. ab Oldradi & Nicolai de Ncpol. in l. 2. ff. de excusa. tut. quos recentet Iaf. in repet. l. admonendi, numer. 213. versum alia & tertio. ff. de iur. iudic. Cum dixerunt, præsumptiones factis simul iungi quàm probationes, de quibus + quidem probationibus simul iugendis dicemus infra in sequenti questione. Ea est huius sententia ratio, quod omnes hæc præsumptiones ad eundem finem tendunt, nempe vt iudex, ad rei cognitionem, & fidem adducatur iuxta l. quinquaginta. ff. de probat. ad quem finem et probatio plena & perfecta simul, ergo debent iungi præsumptiones plures.

Secundus est casus, cum agitur de causa civilis ardua + seu magni ponderis, vtputa de toto alicuius patrimonio. Nam tunc hæc præsumptiones non coniunguntur. Ita sentit Baldus in l. vltim. numer. 8. vers. quædam est probatio. C. de probat. & in c. veniens, numero 7. extra. de testib. & apertius docuit Cacciaulus in l. admonendi, numer. 207. ff. de iur. iudic. Hinc dicimus, quod in causa matrimoniali, cum agitur de illius separatione dux + præsumptiones, vel plures non coniunguntur ad faciendum plenam probationem. ita respondit Alexan. in consil. 143. nu. 4. h. 2. quem secuti sunt Decan. in consil. 133. numer. 3. & in consil. 310. column. 1. & Gratus in consil. 38. numer. 2. libr. 2. cum dicunt in causa dissolutionis matrimonij, non coniunguntur probationem ex vno velles cum fama, quæ dux præsumptiones sunt. Cum verò agitur de matrimonij confirmatione, & validitate plenam præsumptiones connecti possunt ad constituendum plenam probationem. ita respondit Barbat. in consil. 4. column. 1. libr. 1. Itaparter dicimus plures præsumptiones posse coniungi ad probandum alicuius esse filium, vt scripsi libr. 2. de arbit. in nouo casu 89. nu. 65. Quæ sunt plures præsumptiones non possunt coniungi ad probandum quem non esse filium. Ea est huius casus ratio, quod causa civilis ardua criminali + æquiparatur, ob præiudicij grauitatem, vt probat tex. in §. nempropter litem, in l. 9. de excusa. tut. & ibidem Doct.

Tertius est casus, cum agitur de causa criminali, vt tamen loquimur accusatus inquiratur, vel vt quæstionibus subijciatur. Hoc finem casu + plures præsumptiones simul iunguntur. Ita de inquitur opinio docuit Felin. in cap. veniens, d. 1. numer. 15. de testib. Et quod locus sit torture, quæstionibusque scripsit Alexand. in consil. 65. in fin. libr. 1. & in consil. 42. libro 2. Franc. Brunus in tract. de indicij & torture, col. 2. Socin. Sen. in consil. 54. column. 1. libr. 3. Cæp. in consil. 32. numer. 16. in fine. & Gramma. in consil. 3. nu. 6. in criminalibus.

Quartus est casus, cum agitur de causa criminali, vt delinquentis puniatur. Hoc in casu regulariter dux præsumptiones non coniunguntur ad constituendum plenam probationem. Ita docuit Bal. in d. l. 1.

in d.l. si quis ex argentiarijs. §. 1. nu. 4. ff. de eden. quo loci scripti, quod in his causis non sufficit vnus testis de veritate, & duo de fama, sed etiam duo alij requiruntur de indicio. Ita etiam ipse Bald. in l. 3. §. eiusdem §. de testib. idem vnus ex fentire, cum dixit famam in his non facere probationem semiplenam, & cum altera non coniungi, idem respondit Oldrad. in conf. 192. nu. 2. Quae fane traditio comprobari potest ex his, quae dicimus questione ab hinc secunda.

- 11 Declaratur, vt non procedat hic casus, quando plures praesumptiones concurrunt. Ita sentit Bald. in d.l. si quis ex argentiarijs. §. 1. nu. 4. ff. de eden. & clarum Arctim. in cap. veniens, in l. 1. colum. 7. nu. 27. de testib. & in conf. 13. colum. 5. nu. 9. Cacialop. in l. aduocandi, nu. 13. §. ibi. Curt. Sen. nu. 291. ff. de iur. iur. Grat. in conf. 51. in fin. lib. 2. Et hoc in casu intelligi, & declarari possunt traditiones eorum, quos recenset Crauer. in conf. 73. nu. 19. conf. 124. nu. 39. & in conf. 178. nu. 1. nempe Bald. in respons. in conf. 364. Quae questio. col. 2. vers. probatio mixta ad libro 3. cum dicit, ex concursu praesumptionum praesumitur delictum. Ita etiam declarat Ioan. de Ana. in conf. 49. nu. 3. qui dicit falciter in probat. ex pluribus praesumptionibus. Quae fane sententia multo magis probatur in illis delictis, quae difficilis probationis sunt, vt post alios respondit Crauer. in loca supra allegata. Na tunc semper praesumptiones iunguntur, vt respondit Alex. in conf. 24. nu. 4. l. 2. In casu tamen huius declarationis non imponitur poena sanguinis, sed sola pecuniaria, vt infra §. 88. explicabimus cum tractabimus ad quam poenam damnari quis possit ex sola praesumptione.

QV AESTIO XLI.

Probationes duae imperfectae, quae praesumptionem tantum faciunt, iungi an simul possint, ad constituendum plenam, & perfectam probationem, explicatur diligenter, & exemplis declaratur.

SVMARIA.

- 1 Probationes duae semiplenae, ad constituendam probationem plenam iunguntur in causa civilis non ardua.
- 2 Probationes imperfectae in causis populi non simul iungi.
- 3 Confessio vnico teste probata, quando non sufficit vt duae probationes coniungantur.
- 4 Testes vni de veritate deponent, & duobus de fama, inserti semiplenam probationem in negotio principali. Idq. procedit etiam quando duo tantum extant testes, quorum vnus de veritate, & simul etiam de fama disponit, vt §. 5.
- 5 Confessiones duae extra iudicium factae semiplenae probant, id eoq. simul iunctae perfectam constituunt probationem. Quod quando non procedat declaratur, nu. 7.
- 6 Probationes duae semiplenae, ad constituendam probationem plenam non coniunguntur, in causa criminali ad poenam sanguinis irrogandam.
- 7 Testes vni in causis capitalibus non iunguntur cum fama ad constituendam plenam probationem.
- 8 Probationes duae semiplenae coniunguntur in causa criminali, quando agitur ad poenam pecuniariam.
- 9 Probationes duae semiplenae non coniunguntur in causa civilis, quae tam ardua est, vt criminalis aequiparetur.

QV AESTIO quadragesima prima, an duae semiplenae, seu imperfectae probationes, quae verè praesumptiones tantum constituunt, iungi vna possint ad constituendum plenam & perfectam probationem? Hae iuris quæstio tantum differt ab illa quam secundo ab hinc loco supra explicauimus, quantum differt praesumptio à semiplena probatione, quae de regimine supra. Ea etiam ratione differt, quod difficultius videtur coniungi plures praesumptiones, vt docuit Bartr. in c. veniens, in l. 1. col. vi. de testib. Quo autem hac quæstio aperta à metratetur, ita aliquot casus distinguo atq. confutro.

- 1 Primus est quando causa, est civilis non ardua magniq. ponderis. Hoc in casu duae probationes semiplenae coniunguntur ad constituendam plenam probationem. Ita sentit gloss. in l. 2. in prin. ff. de excusat. tot. in verbo, legitima, cum à fortiori censatur, duas praesumptiones coniecti hoc in casu posse, vt explicauimus in questione ab hinc secunda. Ita etiam gloss. in cap. veniens, in verbo illorum, de testib. cum dicit famam non ito testis plenè probare. Idem sentit Bart. in d. Menob. Praesumpt.

2. in prin. nu. 2. et tot. de excusat. & in l. aduocandi, nu. 13. §. ff. de iur. iur. quo loco laici repet. numero 215. vers. quod tenendum, & asserit hanc esse receptam opinionem. Et voluit ibidem sententiam commutat Spec. Bartr. in verbo, Cacialop. Salicet, Abbate, & Alexandrum. Et hoc accedit Imola in conf. 238. nu. 3. m. 3. Anchar. conf. 276. nu. 4. qui respondit in casu 1. populi non vni administrata tutela, & simul non huiusmodi in probationes simul iungi. Ideo docuit Alber. in l. instrumenta. in §. de probat. & respondit A. ex in conf. 24. nu. 41. lib. 2.

Exemplum primum adferri potest, si extat vnus testis, qui de veritate facti attestatur: & duo qui de confessione extrajudiciali eius, qui se mutuo accepisse attestant testimonium. Ille vnus semiplenè probat seu praesumptiue, ex informatione de prior. & c. vi. de success. ab intest. & ita affirmat Bart. in l. aduocandi, nu. 1. §. ff. de iur. iur. quo loco Corasius, in 30. alia scribit, testis ipse differtur. Ita etiam duo illi testes attestantes de partis confessione extrajudiciali efficiunt, vt confessio illa semiplenam probationem tantum inducat. Bartol. in d. l. aduocandi, nu. 48. & ibidem Cacialop. numero 271. qui nullo casu, ad huius rei explanationem, qui vnus hoc non perit, distinguit. Hægitur duae praesumptiones, seu duae semiplenae probationes iunguntur, & perfectam plenamque probationem faciunt, sicuti scribit Bar. in d. l. aduocandi, nu. 48. & ibidem Cacialop. nu. 291. & nu. 216. Curt. Sen. nu. 292. laici repet. nu. 206. Curt. Lun. nu. 190. Ripa nu. 206.

Et illis accedunt Caltr. in conf. 381. l. 2. ex test. nu. 2. lib. 1. Alex. conf. 143. nu. 4. lib. 2. & in conf. 76. nu. 6. Soc. Sen. in conf. 59. nu. 15. vers. sed ad hoc lib. 1. Ccepollam in conf. 3. nu. 10. in eod. lib. Afflicti. decis. 12. in fin. Decius in c. licet causant. nu. 7. & in cap. cum causam. nu. 11. de probat. cum ait, confessionem vnico teste probatam non sufficere, vt hæ probationes coniungantur. Quod fane exemplum intelligitur, quando testis ille, qui de mutuo testimonium tulit de mutuo re ipsa factum, non autem de sola promissione attestatus est, ita declarat Bald. in l. §. ex cautione, q. 12. c. de den. nu. 1. pecu. & in l. publici §. vltim. ff. de pign. secut. si laici repet. d. l. aduocandi, nu. 216. Corneus in conf. 13. in fin. lib. 1. in c. vi. ros. colum. 2. l. 2. & in conf. 153. col. vltim. lib. 4. Plur alia, quibus de re scribit Costa in d. l. §. ex cautione, q. 12. huiusmodi locus non posui, a non refero.

Secundum exemplum adferri potest, cum vnus testis deponit de veritate, qui quidem (vt dixi) semiplenè atque ita praesumptiue probat. Et duos testes deponit de fama. Hæc enim fama solubus testibus probata, inserti negotio principali semiplenam probationem, vt docuit Cacialop. in l. aduocandi, nu. 17. 2. c. iur. iur. Ita etiam duae semiplenae probationes seu praesumptiones, simul iunguntur ad constituendam plenam & perfectam probationem. Ita gloss. in cap. veniens, in l. 1. verbo, illorum, de testib. & ibi Abb. gloss. in cap. 1. verbo, famam, de appella. & ibi Bald. & Decius colum. vltim. idem scripserunt Bartol. in d. l. aduocandi, numero 48. & ibidem Salicet. numero 13. & Cacialop. numero 174. Castres. in conf. 143. Viso processu, & attestatib. lib. 2. Cardinal. in conf. 9. m. 3. Alexand. in conf. 13. colum. vltim. nu. 19. lib. 1. & in conf. 24. in fin. lib. 2. Calcan. in conf. 8. colum. 5. Fel. in cap. cum causam. colum. vlt. de probat. Ripa in d. l. aduocandi, nu. 208. & Boverius sing. 7. Quod fane exemplum procedit etiam 1. quando duo tantum extant testes, quorum vnus deponet de veritate, ac etiam simul de fama. Alter verò testis solum deponet de fama. Nam quoad probationem veritatis, extat solum vnus testimonium, quo verò ad famam duo sunt testes. Cum in hac testis ille respectu veritatis semiplenè probet: & illa etiam fama duorum testimonio confirmata aliam semiplenam probationem faciat, facile coniunguntur ad faciendum plenam & perfectam probationem. Ita egregie docuit Bald. in d. l. Gallus, §. de causis, colum. 2. vers. & est argumentum ff. de lib. & posthum. & ibidem Soc. Sen. in secundo notab. & laici col. 2. vers. & subd. Idem scripserunt Rota. in conf. 46. col. 6. nu. 11. 4. & in conf. 81. nu. 3. l. 5. Massi. in sing. 583. Parisius in conf. 57. nu. 23. lib. 4. & Sen. in conf. 99. nu. 24. lib. 2. Dissenti tamen ab hac opinione Alex. in d. l. Gallus, §. de causis, nu. 14. de lib. & posthum. & in conf. 152. in fin. lib. 3. sed male quidem, & illam fecit in q. Gramma. decis. 29. nu. 4.

Tertium exemplum adferri potest, cum duae extant confessiones partis extra iudicium. Singula enim (vt diximus supra) semiplenè probant & ob id simul iungi possunt, vt plenam & perfectam probationem constituent. Ita Caltr. in conf. 92. in fin. & in conf. 381. Index in fin. lib. 1. & in conf. 143. Viso processu, & attestatib. nu. 3. lib. 2. Azet. in conf. 65. colum. 2. vers. secundo, quod Alexan. in conf.

QVÆSTIO XLIV.

Præsumptio an à iudicis arbitrio pendeat.

SVMARIA.

- 1 Indici volunt si nulla est, nullum arbitrium circa præsumptionem iuris, & de iure.
- 2 Arbitration non est, quod à lege expressè sancitum est.
- 3 Præsumptio iuris tantum, non pendet à iudicis voluntate.
- 4 Et quid sit de probationibus, quæ potius facta dicuntur, n. 4.
- 5 Miles ab hostibus reuerfus, captus fuisse, monstrans usque præsumitur.
- 6 Testium fides in iudicio præcedit & sedet.
- 7 Præsumptiones, & probationes, quænam sint in iudicio potestate.
- 8 Præsumptio hominum verè pendet ab arbitrio, & voluntate iudicis.
- 9 Indicia quibus accusatus de crimine vel iniqui potest, vel tortura subijci, arbitratia sunt.

QUÆRO quadagesimoquarto an præsumptio, sicuti & probatio, à iudicis voluntate pendeat? Hæc in distinguendi sunt tres casus, quemadmodum, & tres species præsumptionis sunt.

- 1 Primus est casus, cum agitur de præsumptione iuris, & de iure. Hoc quidem in casu, nulla est iudicis voluntas, nullum eius arbitrium circa eam; quandoquidem à lege ipsa ita firmata est præsumptio ista, ut recedi ab ea nullo modo possint non enim esse arbitrium, quod à lege expressè sancitum est, iam scriptum lib. 1. de arbitrio iudicum. c. 9. §. 16.

- 2 Secundus est casus, cum agitur de præsumptione iuris tantum. Hæc quoque non pendet à iudicis voluntate; cum & ipsa iam sit à lege firmata, & confirmata. Erit tamen animaduertendum, quod probationes illæ mediæ, quæ potius facta appellatur, quibus ad has præsumptiones iuris, & de iure, ac etiam iuris tantum deveniunt, à iudicis voluntate pendent. Adferri potest exemplum in l. non omnes. §. à barbaris. ff. de re milita. miles, qui ab hostibus reuerfus est, præsumitur captus non autem transfugisse, si probauerit, se antea militem bonum existimatum fuisse. Hæc iuris præsumptio est. At illæ probationes, quod boni miles antea fuerit, in iudicio potestate sunt. cum illa rebus tantum, tellium autem fidem in iudicio spectare residere ait Iurisc. in l. 3. §. tu magni. ff. de testib. & scriptis lib. 2. de arbitrio iudicum. c. 9. §. 16. num. 1. Illa igitur præsumptiones, & probationes, quibus adducitur index ad præsumptionem iuris, in sua potestate sunt, cum lege distincte nõ sint, nec diffiniri poterint, illa verò iuris præsumptio, ad quam adducitur est in sua potestate (ut diximus) posita non est.

- 3 Tertiusest casus, cum agitur de præsumptione hominis. Hæc sanè verè pendet à iudicis voluntate, & arbitrio, sicuti indicia à quibus accusatus de crimine, vel iniqui, vel questionibus subijci potest, in iudicis arbitrio esse posita, scriptis lib. 2. de arbitrio iud. c. 9. §. 16. ita & de his (millibus docuit Abbas in c. quanto. colum. permitt. in fine. veris. ex quibus concludit de presumpt. & docuit Bald. in l. mulier. num. 1. C. de quaest. indicem ex variis circumstantiis has præsumptiones, à iudicis colligere.

QVÆSTIO XLV.

Expressum an illud esse dicatur quod ex præsumptionibus constat, diligenter explicatur.

SVMARIA.

- 1 Præsumptionibus constans quibuscumque, dicitur expressum, & numero 10. §. 1.
- 2 Mulier viro datem numerus an præsumitur stipulationem de restituenda d. adhibuisse, c. 1. ex præsumptio iuris, & de iure.
- 4 En dens dicitur, quod constat coniectura.
- 6 Non tunc expressè fieri debet.
- 7 Pars de persona si contingat dubitatio, scienda est probatio aperta.
- 8 Expressum dicitur, quod coniectura colligitur, & scriptis num. 9.
- 9 Fendens autem quoniam, & autem expressè constitutum dicitur, si coniectura in colligipotesse in iustitia.
- 11 Appellatio scilicet ab iniqui quæstio, causa graminum nominatum

debet exprimi.

- 12 Invenientum stricte interpretatur.
- 13 Promissio de dote restituenda (satu expressa dicitur, ex quo maritus confensus est, se eam recepisse.
- 14 Stipulatio est stricte iuri.
- 15 Præsumptiones, & coniectura quando non habeant locum, & n. 16. 21. 23. 25. 26. 27. & 28.
- 16 Scripser non dicitur littera, quod colligitur coniectura.
- 18 Heredes in iustitia non sunt coniectura, cum scriptum in testamento in esse debeat.
- 19 Tutor si sciens administrationem quid promittere debeat.
- 20 Lex pro forma requiret expressum, non quæsit si sub verborum involucri fiat.
- 22 Sententiam nullam dici obcuri errorem expressum, non sufficit quod error colligatur ex coniectura.
- 24 Reuocatio testamenti facti inter liberos, verbis expressis à patre fieri debet.
- 26 Stipulationem tribuens executionem paratam expressum in instrumento, non dicitur dedisse huius, quæ ex coniectura ex mente elicitur colligatur.

QUÆRO quadagesimoquinto an expressum illud esse dicatur, quod ex præsumptionibus constat? Et dicendum est illud censeri expressum, siue dicamus esse præsumptionem iuris, & de iure, siue solam iuris, siue solam hominis. Et cum de præsumptione iuris, & de iure agitur, clarum est, expressum illud omnino dici, ita probat l. vnic. §. 1. C. de rei vxo. act. cū mulier 1 dotem viro numeravit, præsumitur stipulationem, & de restituenda adhibuisse, quàm sanè præsumptionem iuris, & de iure esse scriperit multi. in l. 1. in prin. de verb. obli. lib. 1. §. 1. & Bar. in l. 1. in prin. ff. de ius. in testa. dele. et si alij contendunt, illam non esse præsumptionem, sed legis fictionem, quæ de re dicimus inf. lib. 3. Si ergo à statuto concessa est parata executio instrumentis, censetur quoque permissa executio instrumenti dotis, quo ad tacita illam stipulationem à lege præsumptam, cum stipulatio illa expressa concessa sit, ita docuit Bart. in l. 1. 2. in prin. ff. de ius. in testa. dele. Et Bar. traditionem probatur permuti, quos cōmuni aut in tall. de adipiscen. possib. reme. d. 4. m. 225. & m. 126. Et illa accedunt Alex. in c. 9. §. 16. lib. 6. Soc. sen. in c. 290. in fin. lib. 2. post Bald. Novell. in trad. de dote. part. 6. privileg. 1. col. 2. & privileg. 7. col. 1. Iaf. in l. ceteri conditio. in prin. num. 21. Vbi plura similia ceteris. ff. si cert. pet. & c. si fuerat. num. 18. Ingit. de act. & alios congegit Crau. in trad. de antiqui. temp. 3. part. prima part. primæ. num. 40. quia affirmat hoc locum habere non solum in fauorabilibus; sed & in odiosis, in quibus stricta sumitur interpretatio.

Ita pariter cum de sola iuris præsumptione agitur, expressum illud 1 esse dicitur quod constat coniecturis, & præsumptionibus istis. Ita sentit Bart. in l. Prator ait. in prin. num. 1. & de operi noni nuncia. & eamse explicat Iaf. ibi & in l. licet. num. 1. de leg. 1. Et scribit Ang. in §. iudicio expressum in Auth. de hered. & Falc. quod si lex mandat aliquid fieri expresse, tunc satis expresse fieri dicitur, quod constat coniectura fuisse factum. Et Angel. secum est Affia. decis. 4. §. 4. num. 17. Et multo similis comprobant Crau. in c. 9. §. 17. m. 22. & accedit Lud. Molina in lib. 1. de Hispan. Primogenio c. 7. num. 27. His declaratur statutum Patavinum, sub rub. de iniquis. veris. quodcumque, de certo. c. 8. dum statuit, quod si de certo termino soluendo alicui domorum, nulla expressa contentio facta sit. Inter locatorem, & conductorem, quod locator teneatur solvere dimidiam fictus ad festum Paschalis, &c. Hoc sanè factum non habet locum, quando conductor soluit per aliquot annos ante illud tempus, ex cōuentione facta deinde tacite reconducendo ex præsumptione litem queritur, qui impleto, si locati, dicitur expresse conuenisse de soluendo etiam ante festum Pascha. Ceterum repugnare videtur quod scripser Iaf. in d. l. ceteri conditio. in prin. num. 21. post Bald. in l. legem. C. l. 2. Hanc tamen sententiam probat l. quidem testamentum, ad fin. ff. de vulg. in illis verbis idque apparere equidem & coniectura facit lex, testatorem ex distributione partium voluisse coniungere præferri substituto. Idem probat l. licet Imperator. de legat. primo, vbi à lege coniectura & præsumptio iuris, testatorem noluisse legatum an instituto relictum esse à substituto præstatum, ut si causa legandi, quæ erat in instituto cessat in substituto, vel & alijs coniecturis libi commemoratis, & ibi Iurisc. conueniunt, ait, hoc quod ex coniecturis constat evidens esse, §. 1. c. l. si quis locuplet in fine, ff. de manumiss. testamen. quod loci Causinque [apertissime constare ex hac coniectura, manumissionem seruū sub conditione, si creditoribus erit satisfactum, noluisse fraudare

Dare creditores. Iam manifestū dicitur, quod iuris presumptionibus, & coniecturis probatur, vt dicit Bald. in l. cum proponatur, in principio de leg. 2. cum dicitur, manifestum videtur non nisi dicitur, qui coniecturis & presumptionibus talis probatur est. Dicitur tamen idem Bald. in l. cum. in princip. C. de appellat. quoniam fecit et Curtius in l. in conf. 79. In prima Franciechina col. 7. in fine. Et quocumque idem dicendum cum de sola hominis presumptione agitur. Nam & tunc expressum illud efficitur, quod constat his coniecturis & presumptionibus. Id dicitur in l. si in d. licet Imperator. num. 5. de legat. 1. dum simpliciter & absolute loquitur. Idem sentit Afflictus in decis. 44. num. 15. dum scribit, quod et si notatur, i. expresse fieri debeat.

l. vltima. C. de mouat. Attamen si coniecturis constat partes voluisse notationem facere, satis expresse factum dicitur. Ita Cymus in d. l. vltima. C. de nouat. Imola in l. delegat. ff. de alex. and. in conf. 15. columna vltima. in conf. 73. & in conf. 73. lib. 2. Cornutus in conf. 33. num. 14. lib. 2. Cum dixit, satis dici factam notationem, cum testibus probatum fuisse aliquid solum pro residuo & censeri factam notationem, intercedente bona persona.

Ceterum ab hac traditione dissentit Barbat. in conf. 25. num. 25. & conf. 37. colum. 10. vers. ff. de accusat. lib. 1. qui respondit, & non sufficere coniecturas ad inducendam notationem. Et loquitur de coniecturis & presumptionibus hominis. De veritate tamen non discepto quod verum tractationem hanc, sine explicaturus, infra lib. 3. presump. 134.

Hunc ipsum casum nostrum, confirmat doctrina Baldi in l. in tempus. in fine. ff. de heredi. institut. Cum docuit quod quando datur de persona heredis, debet fieri probatio apertissima. Quae sane apertissima probatio, satis fieri dicitur, cum sit coniecturis & presumptionibus, ex d. licet Imperator. de legat. primo & l. qui habebat. ff. de rebus dubijs. Et Baldus secutus est Afflictus in d. decis. 44. num. 16.

Hoc pertinet quod respondit Romanus in conf. 29. in fine. Cum dicitur, quod sicut euident dicitur id, quod coniecturis declaratur. Ita etiam expressum f. dicitur, quod coniecturis colligitur, & de coniecturis hominis loquitur Romanus. Ita quoque respondit Barbat. in conf. 89. colum. 4. lib. 2. Expressum dici quod coniecturis & presumptionibus hominis constat, ubique loquitur Barbatius de coniecturis, quibus testatorum a prima iura dispositione recedere voluisse creditur. Ita etiam Baldus in conf. 3. ad notam eff. Quidam nomine Paulinus. lib. 5. respondit, expressum dici, quod coniectura deprehenditur.

Et ait, expressum substitutionem pupillarem dici, quae ex coniecturis & presumptionibus colligitur. Et scribit idem Bald. in l. item quia ff. de pactis. expressum id dici, quod ex signis f. colligitur. Illum secutus est Curtius senior in conf. 50. Memoria recolenda Duce. col. 4. vers. ubi ait respondendum, quod loci respondit, secundum antiquum f. & autum dici expresse constitutum, si coniecturis colligidi potest ex inueneris. Et ex praedictis inferitur declaratio ad regulam l. si repetendi. C. de condit. ob causam. quod scilicet propoluit in rem tenendum nihil operatur.

Hac sane regula declaratur non habere locum quando extant presumptiones & coniecturae, quibus colligitur illud propositum & voluntas. Ita f. Baldus in l. Tyraquell. in l. si ueneris, in uerbis, l. vltima. num. 43. Cadeuoc. donat. & accedit Curt. l. in l. 2. in princip. 2. ff. si certum pet.

Extenditur primò hac traditio, vt procedat etiam, quando lex requirit aliquid nominatim exprimi. Nam & tunc illi legi est satisfactum, cum ex coniecturis id colligitur. Ita Angelus, Romanus & Iaso in l. Prator ait. in princip. ff. de operi noui mutatis. Cum dixerunt quod eni in appellatione f. ab intercurtoria, nominatim exprimi debet causa grauius: Clemeus. appellat. de appellat. attamen satis nominatim dicitur expressum, cum coniecturis colligidi la potest. Idem affirmant Alex. in c. 1. num. 9. lib. 1. & conf. 126. num. 11. lib. 6. Socinus fecit in conf. 112. num. 8. vers. aliquando & tertio. lib. 1. Felinus in cap. translatio de constitut. dum affirmant sufficere expresse pro relationem ad aia. & apertum Craetta in consilio 958. numero 24.

Ceterum ab hoc exemplo & casu dissentiunt permulti, sicut Bald. in l. terminata, num. 1. in fine. C. de fructibus & lib. expens. Angel. in l. vers. & per hoc audi ff. de lib. & postuma, scilicet & Francus in c. vi. de bitu. col. 5. vers. 12. queritur de appellat.

Distingue possumus ex sententia Baldi in l. uinioribus. num. 5. C. de his, quibus vt in d. quod aut dicitur de grauius ex praesumptione iuris: Et tunc sufficit, ut collat expressum grauius & hoc in casu procedit opinio illa Angel. Roma. & aliorum in d. l. Pra-

tor ait. Aut constat solum ex praesumptione hominis, vt tunc procedit opinio posterior Bald. & sequatur.

Extenditur secundo, vt procedat etiam quando requiritur quod probatio debeat fieri publica scriptura. Nam adhuc iuris praesumptio sufficit, Bald. in l. 1. num. 8. C. de fideicom. late Craet. in conf. 958. num. 10. ff. si uis fidei.

Extenditur tertio, vt hac sententia procedat etiam in his, quae stricte tantum admittunt interpretationem. Exemplum sit in iuramento, i. quod stricte interpretationis est. l. ca. penul. de iurament. si enim quis iurauit, se habuiss. fundum in dotem à Caia, dicitur etiam iurasse, se illum restitutum: & agi potest ex eo iuramento, si super restitutione iuratum non sit. Ita probat l. i. duo patroni. ff. de Marcellis. ff. de iurament. Et illius responsi ea ratio, quia satis dicitur expressa promissio de f. dote restituenda, ex quo maritus concessit ei, se eam recipere. Ita in specie declarat Craet. in tractat. de antiquis. tempor. interdictis participum. part. princip. num. 39. Adicitur etiam exemplum in casu lemporis. ff. an illius. ff. de rei vendicat. quod loci testator quidam, filiam exheredauit contemplatione peculij, quod concessisset peculium filij. Et peculium satis dicitur expresse concessum, ex quo coniecturis colligebatur. Ita etiam inteligit Craet. loco citato. num. 39. qui alij confirmat. Et est etiam exemplum in casu litricum. de verbor. oblig. vbi certum frumenti genus expressum in stipulatione dicitur, cum de ipso genere ex coniecturis constat. Et tamen stricte iuris f. est stipulatio. l. quidquid sit gignenda. de verbor. oblig.

Declaratur primo, vt non habeat locum hac sententia, quando lex requirit aliquid fieri i. expresse ob id, quod factum simpliciter est contra praesumptionem iuris communis. Nam tunc non sufficunt coniecturae & praesumptiones: sed requiritur expresse verbis specialibus. Ita docuit Angelus in §. vbi expresse. in Authen. de hereditibus & Falcid. quoniam fecit iuri Barbatius in consil. 25. num. 28. lib. 1. & Affl. in decis. 44. num. 16. in fine. Aliter docet Tyraquell. de leg. com. in glo. ff. num. 99. & num. 168. Est exemplum secundum Angelum, si testator dicat, lego decem, quae integra praestari volo: non dicitur testator expresse prohibuisse Falcidiam de tractionem, ex quo prohibitio simplex repugnat iuri communi. l. si allegat. C. ad leg. Falcid.

Declaratur secundo, vt non procedat, quando expressio f. pro forma requiritur, nam tunc non sufficit expressio facta lignis & coniecturis, etiam indubitatis. Ita docuit Angelus in l. quoniam. ff. si quis nomen. ff. de heredi. institut. quem tamen intellexit Tyraquell. in tractat. de legibus com. in glo. ff. 5. num. 156. Verum mihi semper est visum, Angelum loqui, vt dici non possit scriptum literis, i. quod coniecturis colligitur. Et non levis videtur differentia, quod quid dicitur expressum, ab eo, quod dicitur scriptum.

Quam sane considerationem manifeste probat l. i. ff. si tabuli testam. extra lib. ex contextu dictorum, haeredit institutio in coniecturis non fieri, cum scriptus in testamento isse debeat. Ita tradunt Iason in l. 1. num. 2. C. de pactis. & plures recentius in conf. 85. num. 68. & infra lib. 4. in presump. 35. explicabimus. Hanc tamen declarationem probauit & Iason in l. Prator ait. in princip. num. 9. & num. 30. ff. de operi noui mutatis. est exemplum in casu l. vltima. §. omnia C. de administ. tutor. requirit lex, quod quando tutor suscipit tutelae administrationem, debet expresse promittere, se villa nomine pupilli facit, & in illa praetermissum: ac etiam quod sine mora eius defensionem suscipiet & propterea non satis crit, si exprimat se fecit, ut villa, & praetermissum inutiliter: quoniam colligitur ex his verbis, quod etiam suscipiet defensionem. Ita declarat Barbatius in d. l. vltima. §. auueni. quoniam fecit Iason Baldus, Angelus, Cornet. & Romanus, Matthae. notab. 101. & Alexand. in consil. 139. colum. 2. lib. 1. quos commemorat Iason loco tam citato.

Dissentit tamen ab hac opinione Baldus in c. parte M. col. 9. de appell. & alij nonnulli, quia de re f. differunt loco. Comprobatur quoque hac declaratio ex doctrina Felini in ca. ad aures. colum. 2. vers. in holumus sequenda ff. de scriptis. quod si lex requirit expresse pro forma, i. non sufficit expressio f. verborum inuolucris, sed etiam quia: & quia non ff. si quis aucto. Et Felinus, secutus est Tyraquell. in tractat. de legibus com. in glo. ff. 5. num. 93.

Declaratur tertio, vt loco non habeat hac sententia, quando f. requiritur euident, vel patens expressio. Ita de euidenti expresse docuit gloss. in l. qui plures. vbi gloss. vltima. ff. de iuriger. & postulat substituit: & ibidem Aretinus in l. in iuris notab. ff. de Iason in fine. Idem Aretius in l. quidam testamento, i. in re notab. ff. de Iason in l. licet Imperator. num. 14. de legat. 1. quos secutus est Tyraquell. in tractat. de legibus com. in glo. ff. 5. num. 93.

dele-

Præsumptio iuris an dici debeat hominis, vel legis dispositio; egregia & vtilis admodum disputatio.

SVMARIA.

De legib. conub. in gloss. quinta, num. 163. qui num. 164. subiungit, idem esse, cum lex requirit, patenter expresse; sicut in casu cap. 2. post princip. de sentent. excomm. in 6. ubi [errore patenter expresse], & inc. venerabilibus. §. vltim. ed. tit. & illis in locis annotat Germinianus, quod ad hoc, vt sententia dicatur nulla, ob iuris errorem patenter expresse, non sufficit, quod error colligatur ex coniecturis; id quod affirmant Inno. et Hostien. & Abb. in cap. P. & G. de officio delegat. Bald. in cap. quod translationem. ed. tit. & plures alias commemorat Tyrag. in tract. de legib. conub. in gloss. 5. num. 58.

Declaratur quarto, vt non procedat hæc sententia, quando requiritur expressio verbi facta, nam tunc non sufficit, id quod colligatur ex præsumptionibus, cum id non dicatur fieri verbis expressis. h.3. in princip. vbi Bartol. ff. de legat. tunc, & manifeste ita docuit Areteus in l. cum quid. num. 3. ff. si certum petat. Hos secutus est Tyraquellus de legib. conub. gloss. 5. num. 167. Quibus addo Iasonem in l. prator ait. in princip. num. 6. ff. de op. rei vni. num. 1. cum dixit ex sententia Bartol. ibi, quod quando requiritur aliquid fieri verbis expressis non sufficit, si colligatur. & ibidem refert Butrium in cap. translatio. de consuet. dicentem, quod si statum disponit, quod positionibus responderit verbis expressis, non sufficit responso, quæ coniecturis colligi potest. Et hæc pertinet quod egregie scripsit M. Anton. Natta in Authent. hoc inter liberos. num. 21. C. de testam. post Baldum ibi, cum dixit, quod cum reuocato testamenti confecti, tunc patet inter liberos, fieri debet verbis expressis, non sufficit coniectura ex præsumptionibus.

Declaratur quinto, vt non procedat, quando tunc coniectura non colligitur ex scriptura, sed solum ex mente tacita, nam tunc non dicitur expresse ita Bald. in l. vici. a. num. 10. C. de sig. qui ante apertat. cum dixit, quod illud dicitur omnino omisum, cum nihil penitus expresse est; alius secus. Idem respondit Decimus in consil. 5. num. 6. in consil. 369. num. 1. & in consil. 397. volum. 4. Tyraquell. in tract. de legib. conub. in gloss. 5. num. 167. & Crauet. in tract. de antiquis tempor. in certis partibus. prime parte. num. 38. qui quidem manifeste dixit, expresse tunc ex coniecturis dici, cum illud ex alijs expressis, & scriptis colligitur.

Declaratur sexto, vt non procedat hæc sententia, quando requiritur expresse respectu certæ personæ constituta in magna dignitate, nam tunc non sufficit expresse, quæ ex coniecturis resultat. Ita scribit gloss. in cap. inquisitor. in verbo, expresse. de hæret. in 6. Iaso. in l. prator ait. in princip. num. 6. verus, secundo fallit. ff. de oper. rei vni. num. 1. & copiose Tyraquell. de legib. conub. in gloss. 5. num. 91. & licet hi loquantur in eo genere expresse, quod generale appellatur, attamen & idem est hic, cum expresse tunc coniecturis proueniens generalis dicitur, vt mox subiungemus.

Declaratur septimo, vt non procedat hæc traditio, quando lex & dispositio requirit specialem expressionem. Nam tunc non sufficit hæc, quæ prouenit à coniecturis, & præsumptionibus. Quandoquidem hæc non dicitur expresse specialis. Ita scripsit Tyraquell. in tract. de legib. conub. in gloss. quinta, num. 169. ex sententia Bart. in l. Lucius. ff. de vulg. & pup. sub. & in l. precibus. C. de institut. & alijs sub. cum docuit substitutionem contentam in breui loqua, censeri expresse expressione generali, non autem specialem, quæ specialis expressio non oritur ex coniecturis. idem scripsit alij commemorati à Tyraquell. de legib. conub. in gloss. 5. num. 169. qui in specie nostrâ declarat.

Declaratur octauo, & vltimo, vt locum non habeat hæc sententia, quando requiritur propria expressio: nam tunc non sufficit expresse hi coniecturis facta: cum impropra hæc dicatur. Ita docet Tyraquell. in d. tract. de legib. conub. in gloss. 5. nu. 170. ex sententia Decij in l. cum quid in prima editione. in tertio notat. ff. si certum petat. & pro Socin. ibi, quæ sententia est etiam ibidem Purpur. num. 20. verus declarat. Quippe (inquit Decius) si statum tridit decedisse, quæ ex coniecturis mente illicitis colliguntur: cum expresse propriè illa non esse dicantur. Quod intelligit esse verum Purpur. in d. cum quid. num. 21. in eo statu, quod est correctorium iuris communis: secus in ceteris, quæ vel iuri communi conueniunt: vel præter ius commune sunt.

1. Disputatio legis dicitur, quando lex præsumit aliquid actum à partibus, cum partes remaneant non possunt.
2. Ius accrescendi dicitur esse legi dispositio, & quæ sit ratio.
3. Ius accrescendi esse dispositionem testamentariam.
4. Dies in actione tutelæ, lege non alij homines censetur appropinquare.
5. Obligatio à lege descendens, quantum datur.
6. Partes voluntatem suam, secundum leges accommodasse præsumuntur, & quomodo id intelligendum, num. 7.
8. Falcidia contra testatorum voluntatem detrahatur.
9. Procurator constitutus ad agendum, defendere tenetur.
10. Tempus quod datur indicatis, etiam si sit in sententia expressum, dicitur tamen terminum legis non hominis, & quæ sit ratio.
11. Clausula doli mali in contr. actu depositi, ex ipsa lege dispositio inest.
12. Dispositio hominis quando datur.
13. Ectio in alternatiui vtrum semper sit debitoria.
14. Conditiones vnde proueniunt.
15. Dispositio legis dicitur, quando lex non habito respectu ad voluntatem præsumptam partium, aliquid inducit, & quæ sit ratio. num. 19. & 22.
16. Interesse dicitur pena legis.
17. Tempus quod mensum concessum damnato ad soluendum est dispositio legis.
18. Emptor vni ex pluribus rem deteriorans, solus tenetur insolui.
19. Successores ab intestato, à lege sunt introducti, ex tacita morientium voluntate.
20. Successores ab intestato causa, immediata & proxima, est ipsa lex, eam deserens.
21. Dispositio legis, & hominis plurimum inter se differant.
22. Durius agitur cum homine, quam cum lege.
23. Mora conuenientialis diffidit purgatur, quam legalis.
24. Lex annulat fortis, quam boni.
25. Citatio facta ab homine, an constituat citatum in mora, & quid de citatione legis.
26. Dispositio hominis semel tantum verificatur, aliud in dispositione legalis.
27. Dotem constituit & filia tenetur pater toties, quoties erit opus.
28. Dispositio legis generalis, comprehendit omnes & quoscumque casus, secus in hominis dispositione.
29. Indefinita æquipolet vniuersali in dispositione legis, non autem hominis.
30. Filius nomine continetur nepotes in dispositione legis, non hominis.
31. Sermo generalis in dispositione legis, recipit restrictionem de habilitate, aliud in hominis dispositione.
32. Dominum transferitur in dispositione legis absque illa additione, non item in hominis dispositione.
33. Persona intermedia consideratur in dispositione legis, non hominis.
34. Prohibetur contrahere sub pena cum debito, impune contrahit cum filio illius.
35. Compensatio facta à lege, etiam contra debitum iuratum, admittitur in dispositione legis, non hominis.
36. Alimentum de iure legis dispositione, debentur etiam de præterito.
37. Administratorem cum libera habens à lege, transgredere potest, non qui ab homine.
38. Causa iniusta excusat à pena legalis, non conuenientialis.
39. Præscriptio legalis non currit contra silentium, aliud statutum in conuenientiali.
40. Dispositio tacita, & filia legis dicitur, non hominis.
41. Obligatio ex dispositione legis proueniens fortior est, quæ ex hominis transiunt.
42. Solutio debiti contra alij conuenientie partium, quomodo probanda, & quomodo ea quæ ex dispositione legis.
43. Filius quando ingreditur locum patris, & conuocatur cum patre.
44. Interpretatio & extensio diffidit admittitur in dispositione hominis, quam legis.
45. Remunatio filij expressa non nocet patri, aliud in tacita proueniens ex legis dispositione.

QVÆRO quadragesimo sexto, an quando lex aliquid præsumit, dici debeat dispositio illa legis, vel hominis? Hanc questionem satis egregiam explicant Ripa in l. si iudicant. num. 6. o. ff. de verbor. obligat. & apertius Aldatus in repet. l. 4. §. Cato. nu. 102. ff. eod.

ff. eod. titul. Disflagrant i tres casus, quibus duos adiungam.

Primus est, quando lex praesumit aliquid actum a partibus cui partes ipse renunciant non possunt. haec dicitur dispositio legis non hominis. Id quod vel ex eo primò probatur, secundum Ripam & Alciatum, in iure accredit, quod est a lege ite introducit, concurrente tacita voluntate testatoris. *l. si in testamento ff. de vulg. & pup. substat.* atamen quia testator non potest prohibere ipsum ius accredit, dicitur i. est legis dispositio. Hoc exemplum post Ripam, & Alciatum praeterea in locis probatur & Caphalus in *conf. 19. num. 2. lib. 1.* ubi. Cuius exemplum hoc verum non est, cum probabilis sit, ius a accredit esse dispositio- nem testatoris, sicuti demonstratur in *lib. 3. praesumpt. 88. vbi explicabimus, an ius accredit sit ex praesumpta voluntate testatoris.*

Secundo motus est Alciatus in d. §. Cato. num. 104. vers. secundo probatur, ex doctrina Bart. in *Lira stipulatus sum, in prima questione num. 33. de verb. oblig.* cum dicit, quod dies in actione tutela, & in promissione fructuum nasciturum dicitur appolitus i lege immediate, non ab homine. ¶ Ea est ratio, quia etiam si partes vellet, quod in tutela ratio actio ante diem, non possent. *l. ordinem ff. de oper. lictor. Idem in fructibus nascituris. l. ff. de condit. & demonst. ff. de interdict. de verb. oblig.*

Tertio in hanc sententiam adducit Alciat. traditionem Bart. in *l. stipulationes non diuidentur. §. 3. num. 37. vers. quid ergo dicemus. de verb. oblig.* cum dicit, illam censeri obligationem i lege descendente, quando quis obligatur praeter voluntatem praesumptam contrahentium; fecus si ex voluntate Praesumpta: quia tunc dicitur obligatio hominis [Nec repugnat inquit Alciat.] quod si lex aliquid inducit, praesumitur ut etiam esse ex voluntate partium, quae praesumuntur voluisse i accomodare voluntatem suam secundum leges. *l. heredes mei §. cum ita. ff. ad Trebell. ¶ Nam responsum Alciat. regulam d. c. cum ita, procedere i tantummodo in his in quibus partes liberam habent facultatem, ita quod possunt renunciare: fecus si non possunt. Ita probant. *l. Titia ff. de Falcid. & c. 8. in d. de testam. vbi Palcidia i dicitur deduci contra voluntatem testatoris. Ratio est, quia etiam si vellet, non posset eam prohibere. Et declarationem hanc d. §. cum ita, probauit idem Alciat. in *lib. 3. Paradox. ca. 19. qui comprobatur ex l. ff. de regul. iur. & Alciatum refert Zanchus in d. §. cum ita. in g. parte. num. 45. quem declarat.***

Quarto allegat Alciat. doctri. Bart. in *non solum. nu. 6. ff. de procurat.* cum dicit, quod procurator i ad agendum tenetur de fender & illa dispositio quod defendat, legalis dicitur. ¶ Ratio est, quia si defendit necessitate legis, i. feruunt quoque §. aut praetor ff. de procurat.

Quinto facit secundum Alciatum, quod scribitur glo. & Doct. in *l. 1. §. condemnatio ff. de rei ind. ¶ Vbi tempus i quod datur iudicis, etiam si sit exprellum in sententia: atamen dicitur terminus legalis, non hominis. ¶ Ratio est, quia tempus illud non est in mora potestatis iudicis. *l. 2. ff. eod. tit.**

Sexto confert quod scribit Castren. & Aretin. in *l. iurisgenitum §. penult. ff. de pactis*, cum dicunt, clausulam doli mali i ineffe in contractu depositi dispositione legis; cum partes ipsi dolo de futuro renunciare non possint. *l. 1. penult.* Quam quidem traditionem probauit etiam Alciat. in d. §. Cato. num. 105. in fine. & Soc. l. un. num. 134.

Septimo huc facit, quod docuit Riminald. Sen. in *l. si quis maior. num. 7. C. de transact.* cum aduersus Salicetum, & Alexandrum ibidem scriptis, quod stante statuto cogente affines ad compromittendum, si reperiatur factum compromissum inter duos affines, praesumitur factum ab dispositionem statuti: atque ita esse compromissum necessarium, & non voluntarium. Cum non sit in facultate viuis eorū recedere ab ea dispositione. & Riminaldi fecuti sunt Alciat. in d. §. Cato. num. 105. in d. l. si quis maior & lib. 3. Paradox. cap. in fine. & lib. 3. cap. 19. in fine. Cegolus in d. l. si quis maior. num. 67.

Et secundum hanc opinionem responderunt Anch. *conf. 151. & Dec. conf. 22. vel. 2.* Diligenciam adhibet Ruitus & Tornielius in *l. 3. §. 2. num. 6. de iure. §. 1. de leg. 1.* quia vere non satisfacit in casu dubio, cum scilicet ignoratur quando fuit factum compromissum.

Secundus est casus, quando lex praesumit aliquid quod partes possunt prohibere, illique renuntiare. Hoc in casu dicitur dispositio hominis non autem legis. Ita Ripa in *d. l. si in solam. num. 60. & Alciat. in d. §. Cato. num. 104. & lib. 1. Paradox. cap. 20. si intelligentes. l. cum quid ff. si certum petat. vbi etiam Decius num. 4. idem affirmat, &*

ipsum d. Decius in *l. senper in stipulationibus. num. 5. & ibidem Cegolus, num. 3. ff. de regul. iur.* Quia de re plura dicemus infra *lib. 3. praesumpt. 88. & de expre. dictum d. l. cum quid. idem probat. l. ad virg. de ff. eo. quod certo loco, vbi in solam. 2. scribit, electionem in alternatis non esse semper debitoris: cum illa sit ex dispositione legis.*

Huc pertinet doctrina egregia Bart. in *l. conditiones, quae extrinsecus. num. 1. ff. de condit. & demonst.* cum scribit, quidam esse conditiones i quae veniunt ex legis dispositione, & sic legales, quidam vero, quae veniunt ex natura rei, & demum quidam quae veniunt ex praesumpta actu consecretura mente testatoris. sensu ergo manifeste Bart. has possunt esse conditiones procurrentes ex praesumpta mente testatoris, non esse legales, sicut ex dispositione legis.

Tertius est casus, quando lex non habito respectu ad voluntatem praesumptam partium, aliquid inducit. Hoc casu dicitur i dispositio legis, & non hominis. Ita Ripa in d. l. si in solam. num. 60. & Alciat. in d. §. Cato. num. 106. qui adducit sunt auctoritate Bart. in *l. stipulationes non diuidentur. question. 3. de verb. oblig. in a. cum dicit, illam censeri obligationem descendente a dispositione legis: cum lex eam inducit non habita ratione voluntatis hominis. Et Bartolum secuti sunt alij quoque commentatores supra in prima causa. Confert etiam quod docuit idem Bartolus in *l. cum si pulatus sit in Proculo. num. 4. de verborum obligat.* Cum dicit, i interest i posnam esse legalem. ¶ Ea est ratio, quia lex non habita ratione, praesumptae voluntatis partium, illud inducit in obligationibus facti, vt debitor liberetur, soluendo illud, & idem in illis locis scripsi *l. 1. §. col. 4.**

Huc etiam facit quod docuit idem Bartol. in *l. 3. num. 7. vers. & hoc placet ff. de leg. 1.* cum dicit, i tempus quatuor mensium concessum condemnato ad soluendum i esse dispositionem legis, quae ius indulgentiae illud permittit, non habito respectu ad personam iudicis, quod scilicet praesumatur lex voluisse tempus illud concedere. ¶ & Bartol. secutus est Alexand. Confert text. i. quod si noluit §. Pomponius ff. de adil. edict. ¶ Vbi si vnus ex pluribus emptoribus, i deteriori mer, solus in solium teneat. est ratio, quia hoc debetur deteriori non ex contractu sed vi dispositionis, sed dispositione legali, ex additio edicto causatum dicitur.

Quartus est casus, quando lex aliquid praesumit ex actu omnino tacito partium. Hoc in casu i dicitur etiam dispositio legis non autem hominis. sicuti videmus in successibus ab intestato i quae a lege introductae sunt ex tacita quadam voluntate morientium. *l. si quis cum testamentum nullum. l. 1. consuetudin. in princip. ff. de iure codic. de quibus dicemus infra libro 4. praesumptione 68.*

Hec enim dicitur dispositio legis, vt tradunt Baldus in *l. si emancipati. in d. oppo. C. de collat.* & Ruyon in rubric. ff. soluto matrimonio. num. 216. & alios commemoramus in d. praesumptione 68. Esse autem legis dispositionem manifeste patet, quia appellatur legitima successio. *l. obvenire. ff. de verborum significatio vbi Alciat. & l. 3. §. de iur. ff. pro socio.* Et lex illa est, quae immediate eam deferre: atque ita i causa proxima & immediata est ipsa lex, vt declarat Bartol. in d. §. de iur. quem secutus est Ruyon in d. Rubric. ff. solut. matrimonio. num. 206. quo loci simile scriptis de dolo morientis, quae censetur respecta in secundo matrimonio cum illa proueniat ex dispositione legis immediate, non autem hominis. ¶ Et aliter responderet Cornu. in *conf. 25. a. lib. 1. quia de re suo loco dicemus.* Non hic omittendum est, quod acute docuit Tornielius in *l. 3. num. 20. deleg. 2.* cum ad declarationem d. Leonficiuntur scriptis, hereditatem illam ab intestato, deferri a lege ex praesumpta mente morientis: cuius tacita voluntas cum efficax non sit ad transcendendum hereditatem directam, ideo a lege ipsa coadiuuatur. Illa tamen voluntas tacita decedens inquit Tornielius, iustitiae est, vt successor ille tanquam a moriente honoratus gratari possit. *l. 1. consuetudin. & l. si quis cum testamentum nullum. l. 1. ff. de iure codic.*

Quintus est casus, quando lex inducit praesumptionem iuris, & de iure. Hoc in casu dicitur dispositio legis, & non hominis. Ita Alciat. in d. l. 4. §. Cato. num. 107. in fine. de verborum obligatio. Iste ratio, quia lex ipsa, non habito respectu ad voluntatem partium, eam ita statuit, vt nec ite renuntiare possint partes ipsae, nec contrarium probare: sicuti suo loco dicemus.

Huius dispositionis viuitur non mediocriter est Magni etenim inter iur. eam dispositio sit legis, vel hominis: plurimum enim i inter se differunt.

Decimaquarta est differentia, quod iusta causa, & p^{re}sentia absen- 40
tia, litigandi, & similes, excusant à p^{re}sentia legali, non ita à p^{re}sentia
conventionali, *l. ult. c. de minor. restitu. Coriet. in singul. in verbo,*
p^{re}sentia incipit licet, & l. asin. si quis id, quod num. 34. ff. de iurisdic. omni.
iudic.

Decimaquinta est differentia, quod præscriptio legalis † non
currit contra militem: focus verò conventionalis. *Consetur in sing.*
in verbo præscriptio in ipso licet.

Decimasexta est differentia, quod dispositio tacita & ficta dicitur legis: non autem hominis, *De iur. in l. cum quid, num. 4. ff. de iur. iur.* & in l. semper in stipulationibus, num. 5. ff. de regul. iur.

Decima septima est differentia, quod t obligatio proueniens
ex dispositione legis, est fortior illa, quæ descendit à dispositione
hominis: ita Bald. in l. frater à fratre, in fine, ff. de cond. ind. b. & alij
concelli à Cranes, in cons. 11. num. 24.

Decimaoclaufit differentia, quòd si debitum contractum
fit, in scriptis partium conventionē: atque in dispositione ho-
minis, solutio probari debet in scriptis, vel in quinque testibus. 44
l. finem. C. de test. l. fecus verò quando debitum est dispositione le-
gis: quia tunc fieri potest probatio solutiois, testimonio duo-
rum testium: *l. ex op. Bart. m. l. generaliter. C. de non num. pecun. decla-
t. A. l. i. in dec. 12. num. 25. m. f. c. p. m. 26.*

Decimona est differentia, quod in dispositione legis, que
 uocellionem desert agnatis proximioribus, filius† ingreditur
 cum patris, ut concurrat cum patruo, sicuti quando statutu ad-
 mittit proximiores: fecus uero est in successione delata dispo-
 sitione hominis, ut in fideicommissio relicto proximioribus, *ita*
 † Alexand. & alios docuit Decius in l. 1. numer. 19. C. de secund.
 uoc.

Vigesima est differentia, quod facilius admittitur † interpretatio, & extensio in dispositione hominis, quam in dispositione regis, Decim. in l. 1. num. 1. in fin. C. de transactio. & Cruct. in cons. 118. num. 22.

Vigefimaprima differentia est, quòd expressa t renunciatio fin
n non nocet patri, l. ult. in prin. C. de bon. qualib. Renuntiatio ta
men tacita proveniens ex dispositione legis, patri praeiudicat. Bar.
l. 1. §. fin. C. qui admitt. et ibid Dec. in 3. lect. num. 47. et Tyrq. de lo
b. contrub. glo. 5. num. 40. et 50.

QVÆSTIO XLVII.

Dispositum in casu verò, quando & quomodo lo-
cum habeat in casu præsumpto, dili-
genter explicatur.

SYNOPSIS.

Dispositio in casu vero, locum habet in praesumptio, praesumptione iuris & de iure. idem in praesumptione iuris sola. & num. c.

At utrum verum dicitur per confessionem, lapsu biennio.
 Presumptio iurii & de iure, est certissima, & indubitata probatio.
 Presumptio iurii procedit secundum veritatem.
 Matrimonium presumpsum eandem vim habere, quàm verum.
 Doner qui praeiuravit etiam nudo pacto obligatur.
 Reuelatorum duo sunt genera.

Specialia duo quando concurrere possint. & num. ii.
Fictiones duae quando concurrere possint.
Interuentum in litem an ob idolum praesumptum possit deferri.
Lex prohibens, & annullans actum, trahit ad praesumptum.
Dilectum in casu vero, quando ad praesumptum.

Dispositio loquens in casu verò locum non habet in præsumptio, hominū
præsumptio.

locum habeat in casu præsumpto, an dispoſitio in casu
distingui deſunt tres caſus, quemadmodum tres funt præ
ſumptiois ſpecies.
Præſumptio eſt caſus, quando præſumptio eſt iuris, & de iure. Hoc
eſt caſus dubium non eſt, quod diſpoſitio facta i in caſu vero,
non habet, & in hoc ita præſumptio. Ita in ſpecie docuit Be
tus in *cap. ad ſi clerici, in princip. nam. 10. de iudi.* Cum aduer
ſarium & Decium ſcripti, ſtatutum puniens eum, qui con
ſeſſus

ptio iuris. Et qui sit dolus verus & qui presumptus, dicemus infra lib. 5.
presumpt. 3.

Conferat quod lex l. probibens & annullis etiam, trahit etiam ad praesumptum, *l. qui ad certum qd. locati*, ubi fuit locatio vera, quod fieri à furioso prohibetur, ita etiam prohibetur praesumpta quod inducitur ex continuatione. Et dicitur in *conf. l. lib. 3. praesumpt.* Hinc etiam dicimus, quod lex annullans & irritans donationes inter virum & uxorem, locum habet etiam in donationibus praesumptis, *l. ita in l. si donatione c. de contrab. emp. et videmus Salicet. Senec. senior in conf. 66. colom. 1. lib. 1. quod secum est Tydigneu. in d. l. si quinquam, in verbo, donatione, numer. 16. c. de reus. de p. 10.*

Hinc quoque casusqui, leges requirentes infirmationem in donatoribus praesumpit. Ita Barro. in l. i. m. vlti. apof. ff. de donat. & m. l. vlti. in priu. C. de iure dotum, ex illo textu, Bald. in conf. 231. ff. apof. pto. Ratio, licet dicitur Angeli. in conf. 94. Cum licet & quesi. cum antea expon. Verbi b. inquit articulo Fulgo. conf. 72. cum lictis. vlti. xxiij. necoet. Praef. Papini in forma libelli, qui agit pro donatione, in verbo solentur m. 7. Anton. de Donatio. in trañt. infirmationum, q. 44. & Tyrag. in d. l. fi virum in verbo donacionis, no. 165.

His etiam accedit, quod statutum prohibens donationem sine
præsentia iudicis, locū habet & in donatione præsumpta. *Transcrip-
tu Tyræq. præcitato in loco nu. 164. in fin. post Cornueum in cons. 185. col. 4.
nu. 3. ver. his tamen non obstantibus, lib. 2.*

Hinc etiam constat, quod dicendum, statutum ex quo maritus lucratur etiam partem dotis, procedit etiam in dote præsumpta. Ita in *tribus Barto in q. 107. Mulier habens annuum, Bald. in l. comitatus et in l. vltima, c. 1. §. de iure dotum. Caffien. in conf. 19. Visi fuisse etiam communis Vicentie, in 2. dubio, lib. 2. Cernesi in conf. 19. in 1. dubio. Aldae in conf. 16. in 2. dubio, lib. 1. Alex. in conf. 122. col. 2. lib. 7. Soc. Sen. conf. 30. col. vlt. lib. 4. Curtius Iun. in conf. 4. nn. 17. quod significat etiam in l. 7. §. 2. inq. in verbo, denotante, nunc §. 3. de reue. uen. donat. et in trañ. de leg. con. in glo. §. 1. num. 15. Et hoc accidit Baldus in conf. 102. Melicorum maritus, lib. 2. et q. 5. si statuerint, c. 1. de iust. et conf. 1. Caffien. in conf. 283. col. 1. et vltim. lib. 1. Roman. in conf. 31. §. 1. numer. 7. Corne. in conf. 24. num. 3. lib. 1. et in conf. 127. num. 5. lib. 4. Ruini in rubric. §. follet matrimonium, num. 224. secundum non solum impressionem, in conf. 224. col. 2. lib. 1. in conf. 4. col. 1. num. 22. lib. 3. et in conf. 171. col. 1. lib. 5. Parisius conf. 34. col. 1. lib. 3. Curt. Iun. in conf. 14. in fine. Socius in conf. 29. col. 1. num. vltim. lib. 3. et in conf. 8. lib. 2. Ferronus in Conf. Burgundica de dote, §. 6. et not. ad eand. temp. in parte 4. parti principium, num. 43. Rolandus 2. alle in trañ. de lacto dote, q. 5. §. 1. num. 15. et Phamicius in trañ. de lacto dote in glo. 1. num. 7.*

Diffidentium enim ab hac opinione Alexan. in *conf.* 122. num. 8. & 9. lib. 7. Corn. in *conf.* 25. solum. 2. vers. *de* & vlt. lib. 2. Cursus Sen. in *conf.* 29. Dominica. *Emptoria*. L. in *Auth. probat.* num. 2. 3. Gualv. & vxo. in 6. *sueta*. art. 127. l. 1. de *test.* ubi tamen dubitatur loquatur. & idem apertus in *conf.* 10. lib. 3. *testat.* vxo. Cap. filliceus in *anotat.* ad Matth. *verba*. ad *testat.* vxo. *verba*. Ruinus in *conf.* 222. num. 5. lib. 1. Erumus in *tradi. de* *testat.* num. 74. *verba*. *Testamentum* *non* *facit* *art.* 6. q. 7. solum. 2. *verba* *sem.* q. 2. *verba* & pro hac sententia Campegus in *tradi. de* *testat.* s. 9. *part.* 1. lib. 2. solum. 27. lib. 4. Horum aut opinio reicienda est quod recepta magis sententia est quibus factum quod infirmis admodum argumentis munitur, quibus sitis fuit Socin. Sen. in *conf.* 10. lib. 3. & Crauer. de *antiquitat.* *temp.* in *part.* 4. *part.* *principal.* num. 46. & 47.

14 Recepta tamen hic sententia locum non habere i primò,
quando versaremur in dispositione iuris communis correctoria;
sicut si statum diceret, quod maritus lucratur dotem non ob-
stante dispositione. l. i. edictali. C. de secund. nupt. Nam tunc
statum intelligitur de dote reuera data, non autem de profum-
pta. Ita respondit Cor. Arden. d. 15. §. 4. Domina Francisca. colum. 3. v. 7.
et primum quoniam ubi legitur Crassetia praeiudico loco, num. 48. Pro-
terea et secundo communis hic opinio non habet locum, 7. quan-
do extat illud statum, quod illius loco statuta intelliguntur ad
literam. Nam tunc statum deferens lucrum doris marito, intelli-
gitur de dote verè profumta, non autem de profumpta. Ita re-
spondit Iafius in d. vers. §. i. libr. 1. quoniam fecit Iure Olausius d. 21. nu-
mer. 11. & apertius Phantium in tractatu de lucro dori, in gloss. 10.
num. 14.

16 Rurſus tertio non habet locum hæc communis doctrina, & traditio, quando ſtatutum loqueretur de dote data, vel conſtituta.

taluranda, non tunc intelligitur de dote verè data, & constituta, nec auctor de puzpuma. Iti scribit *Ag. Calver.* & *Alf. de. in. l. si donaturus ff. de condi. ob causam. l. 1. in Rubric ff. solut. matrim. num. 23. & 2. Socinus ff. in l. de iustione. col. 1. ff. solut. matrim. num. 10. in conf. 223. num. 6. l. 1. Bruni intrada de confit. dicit. & coniectur. in verbo iuribus. col. 5. Campegio in tract. de dote. pater. titulus. gloss. 14. qui quidem ita excipit. & *Prub. Alf. de solut. matrim. num. 10. & num. 16. Et optime idem docuit Rubinus Rubric ff. de solut. matrim. num. 220. Ceterum ab hac declaratione manifestè diffident Ruinus in confil. 90. numer. 4. l. 4. Socinus l. 1. in confil. 2. l. 2. & Phanucius in tract. de iure dotis, in gloss. 10. num. 11.**

Quartò declaratur hæc traditio, vt non procedat, i quando statutum loqueretur de dote promissa: Nam tunc non habet locum in dote præsumpta. Ita Eiusdem in *confil. 61. colum. 5. libr. 3. & in confil. 151. colum. 1. & 2. libr. 5.* Rolandus in *trattatu de lucro dotis, questione 76. & Phancius in trattatu de lucro dotis, in gloss. 10. numer. 12.*

Ex praedictis diffiniri etiam potest illa disputatio, an regula cancellariae de triennali possessore, locum habeat in possessore praesumptio? Et locum habere eo iam traditis crediderim, tamen dubitauerit Quintilian. Mandosius in annotationib. ad Lupum, alleg. 89. in quaest. ultim. Nec quae ab eo adducuntur, quidquam vident, praefertim Alciat. in tract. de praesumptio. regul. 2. praesumpt. 21. in 2. limitatione. imò notis ei refragatur.

Tertius est casus huius propositæ quæstioni, quando scilicet agitur de præsumptione hominis. Hoc sanè casu dispositio loquens de actu, & casu vero, non habet locum in hoc præsumpto. Quandoquidem cessant hic rationes duorum casuum, quos supra proximè retulimus.

QVAESTIO XLVIII

Præsumptio iuris, & de iure, vel iuris tantum, vel hominis, allegari an semper debeat, nouè ac copiosè admodum, dilucideque explicatum.

SUMMARY

- 1 *Præsumptio iuris, & de iure in iudicio allegare necesse non est, &*
2 *quæ fit iuris.*
- 3 *Præsumptio iuris quando allegari debet.*
- 4 *Error, & ignorantia, nisi malum in casibus præsumatur, attamen ipsa*
5 *præsumptio alleganda est, & non.*
- 6 *Dominiolum, unde præsumatur dominus, præsumptio alleganda*
7 *est.*
- 8 *Dominium ex possessione præsumitur, si id allegetur. Vide de distinctione,*
9 *num. 7.*
- 10 *Posse esse femel posset & alius præsumitur.*
- 11 *Bona fides in quibus casibus præsumitur.*
- 12 *Mala fides in quibus casibus præsumitur, præsumptio est deducenda.*
- 13 *Debetor qui se creditur, nisi hypothecatus, tradidit, non potest in dubio*
14 *reficere dominum questionem.*
- 15 *Dalum in quibus casibus præsumitur, alleganda est præsumptio.*
- 16 *Deceptio licet in casibus quibusdam præsumatur, vi tamen a iuramento,*
17 *se sequitur præsumptio præsumenda est.*
- 18 *Hereditatem per aliquem in suis patris actum, præsumptio est.*
- 19 *Gratuam ex re illam in recitatione indicij, sufficit allegare.*
- 20 *Aditio hereditatis ex alio casibus præsumitur.*
- 21 *Præsumptio quæ oritur ex falso, pro eo quod est fundamentum intentioni,*
22 *allegari debet.*
- 23 *Solemnitas præsumitur, si casibus præsumatur, alleganda tamen est ea*
24 *præsumptio.*
- 25 *Idem ut rei præsumitur, si allegetur præsumptio.*
- 26 *Præstatio decemum præsumitur, casibus præsumitur.*
- 27 *Fidum qui separatim a parte dicitur, non præsumitur sui iuris esse*
28 *fidum.*
- 29 *Res per patrimonialia petita, præsumitur talis si præsumptio allegetur.*
- 30 *Rationatæ gestorum, ex aliquibus actibus præsumitur.*
- 31 *Prædicta castro a hereditate, præsumitur esse sub castro.*
- 32 *Claudefictus autem in casibus præsumitur.*
- 33 *Iuramentum contra iuramentum, & exemplatum, habet pro se præsumptionem.*
- 34 *Præsumptio iuris in falso proprio orta, alleganda est.*

- 28 Beneficium legi indultum alicui intelligitur, si eo velit vii.
 29 Index interquisitus, non supplet in his, quæ commodum priuatum concernunt.
 30 Exscriptio etiam præsumptionem iuris pro se haberi, eam allegare debet.
 31 Idem, extenditur etiam procedere in causis criminalibus, nu. 31.
 32 Præsumptio iuris etiam in testibus, alleganda tamen est.
 33 Præsumptionem iuris allegare, quando non sit necesse, & nu. 34.
 34 Præsumptionem iuris ex facto aduersarij orta, necesse non sit allegare.
 35 Agens contra periculum, eumque, in periculum incidere, non tenetur allegare præsumptionem, sed iuramentum aduersarij.
 36 Homo ad centum annos vivere præsumitur.
 37 Præsumptio ignorantia causata ex facto aduersarij, non est alleganda.
 38 Prælati ecclesiæ mutui, non tenentur allegare præsumptionem, in visitatione ecclesiæ conuenerunt esse.
 39 Testes attestantes se pecuniam numerari viderisse, non habent necesse asserere mutuum fuisse contractum.
 40 Præsumptio orta ex facto, tam Rei, quàm Actoris, non est alleganda.
 41 Præsumptio orta ex facto nullius, vtrum alleganda.
 42 Præsumptio a mero iure promoueri, vtrum alleganda.
 43 Præsumptio solius hominis, allegari debet, & quæ ratio, nu. 45.

QUÆRO quædesimioctauo an præsumptio allegari debeat in iudicio, ut pro sit, pro quo extat? Hæc egregia iuris questio à nostris sparsim & valde perplexè explicata est. Ego tria ipsius questionis capita cōstituo, quemadmodum etiam sunt tres præsumptionis species, hoc est iuris & de iure, iuris tantum, & solius hominis. Quoad primum caput, nempe præsumptionis iuris & de iure dicendum est, quod sententia Baldi in l. vlti. col. vlt. m. vers. item præsumptionem, quod metu causa, a Bruti in e. 2. col. v. vers. sufficeret ergo, de libelli oblat. non esse necesse quod allegetur. Ea videtur esse ratio, quia lex habet hanc pro ipsa veritate, quam iudex velit noli, cogitur loqui. Quocirca non adhibetur distinctio, ex cuius facta illa oriatur, itutur hæc distinctio sit in præsumptionibus iuris, de quibus nunc dicemus.

Secundū est caput huius questionis, quod est de præsumptione iuris tantum, in qua quidem, explicando varias doctorum traditiones dicimus aliquando iuris præsumptionem nasci ex facto proprio, aliquando ex facto aduersarij, quando ex facto vtriusque, aliquando vero ex facto nullius. Et propterea iuxta hanc traditionem distinguo atque confitituo quatuor casus.

Primus est casus, quando præsumptio oritur ex facto proprio vel circa factum proprium veritatem. Hoc facit casu præsumptio allegari debet. Sic sententiū omnes penē. Ita Bart. in l. si ad alterum cum in seculum, nu. 14. ff. ad l. l. de adulter. Cum dixit, ex illo textu, in §. item Pollioni, quod est error i præsumitur: attamen non sufficit apparet de præsumptione, ad ipsius erroris probationem, nisi ipsa præsumptio allegetur. Idem docuit Bald. in l. alia, nu. 1. C. de quibus in re indignis, & Arzet. in consil. 2. in fine, & l. didicimus in c. Raynautus, m. 31. num. 2. vers. illud verò, de testam. Caterum Bellonus lib. 2. supplet. iuris cap. 6. ex Arzet. & Comes. sententia scribit de l. si ad alterum cum in seculum, §. item Pollioni, non probare communem hanc assertionem: quia dum dicit vtriusque error allegetur voluit dicere, id est, si error fuit, & interpretationem hanc visus est etiam probare Isidor. in l. cum quid, in 2. de iura. m. 23. vers. ad etiam §. si certum petat. qui & alium sententiam, satis leuam tamen considerauit.

4 Secundū idem de ignorantia dicimus, quod est multis in casibus præsumitur: attamen allegari debet. Ita Bald. in l. quicunque, col. 1. C. de seru. fug. l. si ad alterum, in l. cum quid, nu. 23. & ibidem Purpur. num. 122. & Alciat. num. 39. vers. si, qui ignoratiam, §. si certum petat. Et y alio interpretet, quod nunc non committit a rectoribus, ut accedat Didac. in c. Raynautus, §. 11. num. 1. vers. de re ratione, de testam. Crasset. in consil. 201. num. 36. q. vlt. in art. de præsumptione, qua alleganda est.

5 Tertiū, si dicimus, quod & si qui olim fuit dominus, præsumitur etiam hodie dominus i attamen præsumptio hæc allegari debet. Itaque in l. de iur. §. 1. in verbo, consil. ff. de consil. & ibidem Bart. num. 2. Bald. in l. 1. m. 32. C. de consil. Alexand. in de. pl. 1. col. 5. m. 12. lib. 1. Felinus in c. cum ordinem, num. 20. de rescript. l. si in repet. al. cum quid, num. 30. si certum petat. & ibidem Purpur. num. 123. Alciat. num. 39. vers. si, qui dicit, & Bologn. Menoch. Præsumpt.

num. 66. Quæ sanè traditio procedit, etiam si reus conuentus fueretur actorem ipsum olim fuisse dominum. Nam adhuc hoc non sufficit, quin & tunc tenetur ipse actor allegare præsumptionem, quod scilicet de præsentī præsumatur dominus. Ita Felinus in c. asserit, num. 3. de præsumptio. ex sententia gloss. in l. de iur. m. 1. q. 1. quænam esse communiter receptam asserit vlt. a s. r. a. opinione Baldi, quem secutus fuit & Anton. Barges in. peruenit, num. 6. de emptio. & vendi.

Quartū ita dicimus, quod etsi ex possessione præsumatur dominus, nihilominus allegari debet, sicut scribit Bart. in l. rem alienam, col. 2. ff. de pign. al. r. Bald. in l. etiam §. de re iudic. & in l. non ignorat, col. 4. C. qui accipit, non poss. Felinus, in c. cum ordinem, num. 20. vers. de Bald. de rescript. Alexand. in l. 2. d. no. §. si super rebus, col. 5. de re iudic. idem in consil. 99. col. 3. lib. 2. in consil. 69. num. 22. lib. 4. in consil. 31. num. 7. & in consil. 92. num. 3. lib. 5. l. si in repet. l. cum quid, num. 28. §. si certum petat. & ibidem Purpur. num. 141. Decimus tamen hoc in 2. m. al. C. vnde legit, Ripa in rem qui noli, num. 52. ff. de acquir. possess. Tyrannell. de præscriptum, in gloss. 2. vers. in la. autem, & Crasset. in consil. 124. num. 11. in fine. Verum Anton. Bargas in c. peruenit, num. 6. de empt. & vendi, diffinit. Cum vult sufficere quod allegetur possessio ipsi. Ego ita, copulando has opiniones, distinguere. Aut est contentio de solo dominio. Et tunc i possessio deducta sufficit, quia infert dominium. 7 Hoc in casu procedit opinio Antonij de Bargas. Aut est contentio de possessione & dominio: & tunc non sufficit deducta possessio, & ad inferendum dominium, ex quo non concludit necesse. Et hoc in casu procedit communis illa Bar. & sequacium sententia.

Quintū, si dicimus, quod etsi ille, qui semel possidet i adhuc possidet & præsumitur; attamen illa præsumptio allegari debet. Ita Alciat. in l. cum quid, num. 39. §. si certum petat. & aliquid dicimus in f. a. lib. 2. præsumptio. vbi agitur, an cum possessor præsumatur & tunc possidere.

6 Sextū ita dicimus, i quod etsi bona fides præsumitur in possessore, attamen præsumptio hæc debet allegari. Ita docuit Bald. in l. si super longi, num. 11. C. de præscript. longit. temp. que loci ad hoc adducunt, ut sint cuncti, ut semper deducant & allegent bonam fidem. Idem scripsit Angel. in l. cum quid, §. vltim. in fine, ff. de publican. in rem actio. Alexand. in consil. 69. num. 13. lib. 3. in consil. 4. col. 1. penult. lib. 4. & in consil. 92. num. 2. lib. 5. Cap. illi in tra. de seru. vrb. in pra. ca. 20. col. 2. Felinus in c. asserit, num. 2. de præscriptio. & in c. si testam. num. 3. vers. in quatuor lib. de præscript. Decius in l. rem hoc in scito, col. 1. vnde legit. Isidor. repet. l. non quid, num. 2. §. si certum petat. & ibidem Purpur. num. 140. Alciat. in m. 39. vers. si, qui dicit, quod etiam. 66. §. si de rescript. 118. num. 14. Franc. Bald. in l. Casus, col. 1. num. 97. de viciis declarat. Crasset. in consil. 201. num. 36. & in consil. 128. in fine. Tyrannell. de præscriptum, gloss. 2. vers. quibus ass. postulat est. Didac. in c. Raynautus, §. 11. num. 1. vers. bene sane sit, de testam. Ita etiam est contra dicimus quod illis in casibus, in quibus i male fides præsumitur, i præsumptio ipsi est deducenda, & alleganda, ut docet Bald. in l. in fine. C. de rescriptio. 30. vel 40. annotum.

Septimū si dicimus, quod licet i debitor, qui hy pothecauit rem creditori, non possit in dubium refutare questionem dominij, ex quo præsumptio est contra ipsam, attamen creditor cum præsumptionem allegare debet. Ita scriptum reliquit Negusam in tra. de pign. p. 2. in §. 3. verbo, n. d.

Octauū hoc facit, quod illis in casibus, quibus i dolus præsumitur, allegari præsumptio illa debet. Ita Alex. in consil. 37. m. 6. lib. 3. & Purpur. in l. cum quid, num. 105. §. si certum petat.

Nono ad rem pertinet, quod etsi certis in casibus i deceptio præsumatur, vel locus sit abolitioni i iuramento super contractum præstito, attamen præsumptio illa allegari debet. Ita Felinus in c. cum ordinem, col. penult. vers. & ibidem Paul. de rescript. pt.

Decimo accedit doct. in Anchus. consil. 383. num. 6. quem probauit Felinus in c. cum ordinem, col. penult. vers. & dicit Petrus, de rescript. quod si quis vult præstare, ca. 2. de re iudic. in 6. debet allegare præsumptionem, quod ille reuocans sit mortuus, ex ea in iuritate.

Vndecimū suffragatur, quod licet i præsumptio sit, solum i ad diuile hereditatem iusu patris: attamen hæc præsumptio debet allegari. Ita Bart. in l. qui in aliena in prim. & ibidem Alexand. in l. si de acquir. heredit. & Felinus in c. cum ordinem, col. penult. in fine, de rescript.

Duodecimū hæc dicimus, quod licet ad obtinendum in causa

15 refutationis iudicis fufficit allegare i grauiorem re ipsa illatum, etiam si non probetur, quod fuerit de mente iudicis, ex quo hactenus praesumitur fieri malo animo, nihilominus praesumptio hanc allegari debet. Ita scripsit Abb. 1200. & Francus in ad hoc. d. 1. de appellat. & Felinus in d. cum ordinem, colum. vltim. in princip. de rescriptis.

Decimo tertio accedit, quod dicimus, quod etsi ex aliquot articulis praesumatur aditio hereditatis, pro herede. & legat. si de aliquo. Item aditum illa praesumptio allegari debet. Alex. in d. cum ordinem. p. 1. d. 2. & Purpurat. in l. cum quid. num. 146. ff. si certum petat. Afflict. in d. de off. 4. num. 7. & Robert. Muran. in l. v. patescit. num. 23. de acqu. heredit.

Decimo quarto confert, quod etsi ex ipso facto praesumptio oriatur pro eo, quod est fundamentum in ea intentionis, attamen allegari illa praesumptio debet. Ita tradit Cardin. in Clem. appellanti, quest. 3. de appellat. Felinus in e. accedens, d. l. colum. 3. v. l. te veni confutata. & Purpurat. in l. cum quid. num. 146. ff. si certum petat.

Decimo quinto huc pertinet, quod licet solemnitas fit certis in casibus praesumptio, attamen allegari illa debet. Ita scribit Bar. in e. peruenit. num. 7. de emptio. & vendit. Alex. in l. secundum. colum. 4. de ver. oblig. & Purpurat. in d. l. cum quid. num. 147. ff. si certum petat.

Decimo sexto accedit, quod etsi rei identitas praesumatur, attamen allegari debet praesumptio illa. Ita respondit Socin. Sen. in e. si ad. velum. 4. lib. 1. & docuit Purpurat. in d. l. cum quid. num. 147. vers. & tandem. ff. si certum petat.

Decimo septimo suffragatur, quod licet ex decenniali praesumptione praesumatur culpa ipsius praesumptio tamen hac deduci atque allegari debet. Ita tradit in l. certum. cum. colum. vlt. vers. 4. limita. C. de p. post. Baldus in l. purpurat. in d. l. cum quid. num. 147. vers. & quod ad l. purpurat. ff. si certum petat. & Dida. in e. Raynatus. §. in. num. 3. vers. iud. §. 2. de testam. Hac tamen de traditione dubitatur Felinus in e. quarta. colum. pen. de praescript. & Anton. Burgos in e. peruenit. num. 6. in fin. de emptio. & vendit. Quandoquidem allegando ipsam praesumptionem, sique ipsam factum, satis ex eo resultat allegatio ipsius praesumptionis. Verum recte, & docte respondet Dida. praescripto in loco, quod licet causa praesumatur a iure, attamen est praesumptio in genere, & ideo est necessaria allegatio ad certitudinem causae.

Decimo octauo ad rem facit, quod etsi praesumptio iuris sit, solum, tunc quo ad ea parte separari vixit, effectum habere sui iuris, attamen praesumptio ipsa allegari debet. Ita respondit Alciat. in rescripto. 122. colum. vlt. vers. secundum respondet.

Decimono nono huc facit, quod etsi praesumptio sit, rem, t. patrimoniale petitam, talem esse, sicuti respondit Signorol. in consil. 1. verum tamen praesumptio ista allegari debet. Ita scripsit Tyr. in l. vlt. de retrat. consang. §. 32. glo. 1. nu. 98.

Vigesimo accedit, quod etsi ex aliquibus actibus resulter praesumptio t. ratificationis gestorum, nihilominus praesumptio illa allegari debet. Ita respondit Corne. in consil. 29. nu. 3. lib. 4.

Vigesimo primo confert, quod etsi praedia t. Castro adiacentia praesumatur esse sub Castro, attamen praesumptio illa allegari debet. Ita consil. Soc. in consil. 7. nu. 3. lib. 1.

Vigesimo secundo suffragatur, quod etsi certis casibus clandestinitas praesumatur, attamen illa praesumptio debet allegari. Ita respondit Alciat. in consil. 88. nu. 22. lib. 5. & Crau. in consil. 258. in fin. quos refert & probat Tholus. in consil. 24. nu. 20.

Vigesimo tertio accedit, quod licet praesumptio sit pro instrumentis, t. antiquioris sumptio atque exemplato, attamen praesumptio hac deduci, & allegari debet. Ita decidit Afflict. de 3. §. 5. num. 7.

Hic constat receptam esse apud omnes. fere hanc iuris traditionem. Et praesumptionem iuris ex facto proprio ortam esse allegandam. Et huiusmodi praesumptionis ratio est, secundum Alciat. in l. cum quid. nu. 29. ff. si certum petat. quod cum praesumptio sit de re dubia, illa, in cuius fauorem inducitur, eam adiuvare debet, quantum potest, & ostendere fide beneficium legis velle vi aliqui ei obfistat iuris iura. Prima, quia t. beneficium legis alicui indultum, intelligitur, si ipse eo velit uti. Secunda, quia in his t. quae priuati respiciunt commodum, iudex irrequisitus non supplet, l. 4. §. hoc autem iudicium ff. de iur. iudic.

Et hinc intelligimus errasse illos, qui scripserunt, praesumptionem hanc non esse allegandam. Quia quidem in opinione fuerunt Dec. in l. cum quid. in 2. l. 26. nu. 26. ff. si certum petat. vbi & Curt. Jun. nu. 21. & Bellonius lib. 2. sup. nu. 246. §. quod loci eadem opinionem commouerat Angelus, & Cuenfent. Ea ratione ius movi sunt, quod satis col-

ligitur praesumptio ex ipsa iuris dispositione, quae omnibus cognita esse debet: colligitur etiam ex ipsis actis. Et propterea necesse minime videtur, quod allegari debeat a parte ipsa.

Verum respondetur, quod etsi ex actis, vel ex ipsa iuris dispositione colligi possit praesumptio hac, attamen necesse non habet iudex, in ea fundamentum constituitur, nisi a parte ipsa allegetur: quia semper dicere possit, ex quo praesumptionem hanc allegari neglexit, ex illa iura te ea vi nolle. Sed hoc de re consilium de claratione dicimus.

Extenditur primo communis illa sententia, vt procedat etiam in excipiente, t. qui si habet praesumptionem iuris pro se, eam allegare debet. Ita Bar. in l. 1. q. 2. §. de exceptio. & ibidem Socin. num. 12. Dec. in l. cum quid. in 2. l. 26. nu. 27. ff. si certum petat. & ibidem Purpurat. nu. 147. §. amplius. Quam quidem traditionem veram esse intelligit Soci. praetato in l. eadem nisi ex facti narratione colligi possit iuris praesumptionem allegatio.

Extenditur secundo, vt procedat etiam in causis criminalibus: Nam & tunc t. praesumptio est alleganda ab excipiente. Ita docuit Purpurat. in l. cum quid. nu. 147. vers. 2. amplius. ff. si certum petat. Quo loci admonet cum qui aliter, se occidisse vel defensionem, vt eam praesumptionem adducat, & alleget.

Extenditur tertio, vt procedat etiam si hac iuris praesumptio t. esset notoria. Ita scripsit Crau. in consil. 258. nu. 22. in fin.

Declaratur primo, pro loco non habet recepta illa opinio, t. quando hac iuris praesumptio colligi possit ex actis probatorijs: Nam tunc non est necessaria illa allegatio. Ita docuit Felinus in l. d. r. in l. cum quid. num. 147. vers. 2. amplius. de re competens. in e. §. de testam. num. 3. de praescript. & in e. ad hoc. d. de appellat. & Purpurat. in l. cum quid. num. 159. ff. si certum petat. Qui quidem subiungit non sufficere, ita libello colligi possit praesumptio hac. Nec obstat consideratio Decij, & Socini in d. l. cum quid. quod cum libellus sit de actis, sufficit, si ex libello ipso colligitur: nam responderetur, quod etsi libellus est de actis, attamen hoc casu nil operatur: cum praesumptio hoc loco probatorius sit. At probationes deduci debent non tempore dati libelli, sed in termino ipso probatorio, vt tradunt congesti a Marfilio in §. 1. 2. cum dicunt, quod exhibens instrumentum a cum libello, non satisfacti oneris fuis, probandi scilicet suam intentionem, nisi illud reproducant in termino probatorio. Verè igitur hac declaratio procedit, quando praesumptio resultat ex actis probatorijs. Et hic declaratur quod docuit Bald. in l. vlt. in §. quod uxor causa, sufficere, si allegetur factum, ex quo praesumptio illa colligi possit. Hac sane Baldi traditio intelligi debet, quando factum illud allegatur in termino probatorio.

Declaratur secundo, vt non procedat relata communis opinio in causis t. summarijs, & quae sine figura iudicii tractantur. Ita tradit Dec. in l. cum quid. in 2. l. 26. nu. 25. ff. si certum petat. & ibidem Purpurat. nu. 152. & Alciat. nu. 4. vers. quatuor. Ita etiam non procedit, quando in libello est apposta clausula, peto ius, & iustitia fieri omni meliori modo. Ita docuit Ioan. Bologna in d. l. cum quid. nu. 69. vers. §. 1. et ad eundem illustrat. Quae traditio egregia est, si vera est. De eius enim veritate ego dubito.

Secundus est casus huius secundi capitis, questionis nostrae, t. quando praesumptio oritur ex facto aduersarij, vel circa eius factum veritatem. Hoc sane casu non videtur necessaria allegatio. Ita tradit Abbas in e. c. de testam. & ibidem Felinus num. 4. de praescript. Retel. in l. cum quid. num. 12. ff. si certum petat. & ibi Socin. num. 33. vers. 4. quando adior. Purpurat. num. 148. & Alciat. num. 4. de praescript. Quod tamen quidem opinio recepit Picum ibidem, & communiter t. quatuor Dec. in e. Raynatus. §. 11. num. 1. vers. §. 1. de testam. Quocirca Picus & Alciat. egregie fecerunt, quod ille, t. qui agit contra peritum, & aliter, cum incidit in penam, l. qui maior. C. de transact. non habet necesse allegare praesumptionem doli ipsius aduersarij. Id quod in specie penae docuit Alex. in l. qui iurasse in §. princip. ff. de iur. iudic. relecta opinione Calstr. ibi. Qui quidem autem idem esse in c. xeris accusatio criminalis falli, ex sententia Cyni in l. nec exemplum. C. de falsis. Ita etiam respondit Alex. in consil. 1. num. 42. lib. 5. quod etsi praesumptio sit, hominem viere t. visque ad centum annos, iuxta opinionem glossae in l. cum quid. C. de sacrosanct. eccles. de qua veritate d. §. quatuor in §. 1. de praescript. 4. §. attamen non est necesse allegare hanc praesumptionem, quod illa deducitur ex facto partis. Et idem docuit Alex. in l. iason in l. i. §. 1. in l. cum quid. num. 3. ff. si certum petat. cum tamen declarando, secundum ipsius Alexandri traditionem. Nam & alio modo posset intelligi, vt docuimus in §. quarto in causa.

SYMMARIA.

Ita etiam respondit Aretin. in *conf. 110. num. 4.* presumptionem ignorantia, causatam ex facto aduersarij non esse allegandam. Est simile quod tradidit Alex. in *l. 1. num. 29. in fin. ff. de eden. cum quis aliter, se mutuo dedidit pralato ecclesie, nō habet necesse si creditor allegare presumptionem, quod sit verum in ecclesia vitilitatem, ex quo præsumptio illa deficiat circa factum pralati. Quia de re dicemus infra.*

Hic casus probatur secundum Doctores iam relatos in *l. am. res. §. l. uini. ff. de bu. qui in f. adu. credit.* Verum Bologn. in *d. l. cum quid. num. 67. vers. nec obstat.* scribit, quod etsi necesse non fuerit eo in casu allegare presumptionem illam in libello, at tamen non negat Iuriconsult. quin altera in iudicii parte necessaria ipsa allegatio.

Adfertur quoque hec ratio, quod nō imputari potest ei, pro quo est hac præsumptio, si eam nō allegat, ex quo penderet factio partis, cuius mentem & animum non habet cognitum, *arg. l. vlti. ff. pro suo. & l. qui in alterius, de reg. iur.* Hinc docuit Barto. in *d. l. cum quid. num. 11. ff. si cert. pet. a. res. §. attestantes.* se vidisse numerare pecuniam, non habere necesse allere mutuum fuisse contractum, quando-

quidem præsumpit prius iuris, quod sufficit ex ea numeratione fuerit causatum mutuum, versatur circa factum alterius, nempe eius, qui numerauit, iure ergo ignorat testes illius numerum animi, & consequenter de eo testimonium dicere non possunt.

Tertius est casus, quando præsumptio oritur ex facto & virtute partis, hoc est, Actoris, & Rei coeuenti. Hoc sanè casu allegandum non esse presumptionem scripserunt Abbas, & Felin. in *c. asserente. num. 4. de præsump. & fecit Socin. in d. l. cum quid. num. 38. vers. ex ista responsione.* Qui quidem interpretes ita intelligunt d. c. asserente, ubi præsumptio illa, quod filius superflus effectus illius videtur, que recusabat filium diuidi, ob id allegata non fuit, quia oritur ex facto virtuteque mulieris, tam scilicet requiritur filium diuidi, quam alterius recusantem.

Ceterum Purpur. in *d. l. cum quid. num. 148. vers. extendit secundum.* & c. dubitat ob id, quod sint variae interpretationes ad d. c. asserente. Ego quoque dubito, cum hic cesset illa ratio, ob quam superiore casu diximus excusari non allegantem presumptionem pronouentem ex facto patris. Præterea docuisti. Didacus in *c. Raynatus. §. 21. num. 3. vers. sed quæritur de test. acutè ostendit, d. c. asserente, non probare traditionem hanc.*

Quartus est casus, quando hac iuris præsumptio & oritur ex ex nullius facto. Hoc in casu sunt opiniones. Nam Bald. in *c. extenore de testib. asseruit, esse allegandum, dum dixit allegandum esse presumptionem illam, cuius etiam supra meminimus, hominem scilicet præsumi viuere vsque ad centum annos, quæ quidem præsumptio ex nullius facto nascitur. Et Bald. fecit sunt l. 1. in d. l. vlti. col. vlt. c. de sacrosan. eccles. Purpur. in *d. l. cum quid. num. 144. & ibidem Bologn. num. 66. ff. si cert. pet. a. Et* com probatur vera hac sententia, quia ita videmus, notorium esse allegandum, etsi à nullius facto oriri dicatur, *Clem. appellanti, de probat. Felin. in c. cum oriuemur. num. 11. de rescriptis.**

Verum dissentiunt sibi parum constans l. 1. interpret. l. cum quid. num. 31. Et aduersus Baldi traditionem facit, quod scribit idem l. 1. in *d. l. cum quid. in rep. num. 57. post Bart. in l. necessarij ff. de acquir. hered. præter. §. 1.* mero iure pronouentem esse ad allegandum, sicuti est illa, quod filius præsumpit adiuuare hereditatem patris. Et respondit Socin. in *l. 2. in f. 22. num. 19. lib. 3.* præsumptionem ex solo temporis cursu descendente, allegandum non esse. Ita etiam docuit Bald. in *l. minoribus. C. de q. qui vult. in d. cum eo Barbato. in consil. 37. col. 6. lib. 3.* notorium pronouens à solo iure nō esse necessarium allegandum. Declarat egregie Didac. in *c. Raynatus. §. 21. num. 3. vers. ex p. emisso omnibus de testam. Non hic repetit, quia docet à celeberrimo iur. rescriptis iud.*

Tertium est caput huius disputationis, quod versatur circa præsumptionem solius hominis. Hac allegari omnino debet. Ita censuit Felin. in *c. tribuam. in fin. de præsump. Nam* hoc in casu fortiori locum habent rationes illæ, quas cum Alciato retulimus supra in primo cap. præcedentis capituli. Et accedit, quod præsumpcio hec in cognita omnino & est iudici, & ob id allegari coram eo debet, vt tam sequi valeat.

QVÆSTIO XLIX.

Expressè an tacitè allegari debeat præsumptio, breuius, elucidata tamen explanatione.

Menesio. Præsumptio.

- 1 Præsumptionem allegari tacitè sufficit. Idem etiam procedit in criminalibus, num. 4.
- 2 Tacitè, & expressè par est virtus.
- 3 Præscriptio includit bonam fidem.
- 4 Falsum sine dolo non committitur.

QVAERO quadragesimonon, an præsumptio allegari debeat expressè, vel etiam sufficit tacitè? Et tacitam allegationem sufficere affirmant penè omnes in *d. l. cum quid. ff. si cert. pet. a. ibi Roman. Alexand. & Dec. in l. 2. lib. 2. num. 25. & Purpurat. num. 149. ff. si cert. pet. idem scripserunt Roman. in *conf. 77. num. 1. Alex. in l. 1. num. 29. de eden. Dec. in l. non hoc, num. 4. in fin. C. unde legit. & in consil. 146. m. 1. dubio in fin. & Didac. in c. Raynatus. §. 11. num. 2. vers. sed quia de testam. Et his accedit Bald. in *l. vlti. in fin. quod metum causa. cum* dixit, sufficere allegare factum, ex quo præsumptio colligi potest. Ea est huius sententiæ ratio, quod par est virtus & tacitæ, & expressæ, *d. l. cum quid. vbi omnes ff. si certum pet. & l. qui ad certum. ff. locati.* Hinc rectè scripsit Abb. in *xlvi. num. 34. de præscrip. latis* censeri, allegatam bonam fidem ab eo, qui allegauit præscriptionem, cum præscripicio bonam fidem includat: & Abbatem secuti sunt Decius in *l. non hoc. num. 3. C. unde legitur. Balb. in l. Celsus, parte 3. de versu capio. & Didac. in d. c. Raynatus. §. 11. num. 2. de testam. sententia.***

Extenditur hac sententia, vt procedat etiam in causis & criminalibus, in quibus sufficit tacita hac præsumptionem allegatio. Ita Purpurat. in *d. l. cum quid. num. 149. ff. si certum pet. a. ex traditione Bart. in l. 1. num. 1. exemplum, num. 1. c. de falsis. Cum* dixit, quod est falsum, non committitur sine dolo: & ob id doli allegatio requiritur: tamen sufficit, si dicatur quod scierat falsum dixerit: quia inde sequitur dolo fuisse commissum. Idem etiam Alex. in *l. nam & postea, §. si damnetur ff. de in iur. scriptum* reliquit. Et verè eadem est ratio tam in causis criminalibus, quam in ciuilibus, vt tacita ipsa allegatio sufficiat. idem ergo ius statuendum est, l. illud, in prin. ff. ad l. Aquil. cum ceteris similibus.

QVÆSTIO L.

Quo tempore alleganda sit præsumptio, quæ allegari in iudicio debet.

SYMMARIA.

- 1 Præsumptio quouis tempore in iudicio potest allegari. Idem tempore quo libellus offertur, num. 2.
- 2 Tempore quo dantur p. sitiones, num. 3.
- 3 Item post conclusionem in causa, num. 4.
- 4 Et tempore quo sunt alia allegationes, num. 5.
- 5 Exceptio non nume. pecunie, etiam post conclusionem in causa potest obijci.

QVAERO quinquagesimo, quo tempore præsumptio in iudicio alleganda, allegari possit, & debeat? Et quouis tempore allegari & posse, manifestè docuit Purpurat. in *d. l. cum quid. num. 151. vers. vltimo de l. vlti. ff. si cert. pet. a.* Quocirca allegari potest tempore quo offertur libellus, declarando tamen, vt diximus supra, quæstione ab hac secunda, in secunda declarauimus. Potest etiam allegari tempore quo positiones dantur. Ita Purpurat. in *d. l. cum quid. num. 152. post Barto. in l. rem alienam, col. 2. ff. de pignorat. actio. & Alexand. consil. 64. num. 7. lib. 3.* qui tamen vix hoc sensu. Potest etiam allegari post conclusionem in causa, vt tradunt Abbates in *c. dudum, de electio. Alexan. in l. vnica, num. 3. c. vi. que de sunt aduoc. Dec. in l. cum quid. in l. 2. l. vlti. num. 25. ff. si certum pet. a. & tal. num. 1. in 2. not. ab. C. unde legitur. Claudius Seyllus in l. Celsus, num. 42. ff. de vscap. Purpurat. in *d. l. cum quid. num. 153. Alciato in l. vlti. de præsumpcio. regul. 2. præsump. 21. num. 2.* Potest etiam allegari tempore quo alia allegationes fiunt, ita Bart. in *c. peruenit, num. 7. de empt. & venditio. Afflic. dec. 798. num. 15. post Alexandrum. quem citat Alciato in d. l. cum quid. num. 42. & ibid. Bologn. num. 65. infra. Idem respondit Thobias Nemon in *conf. 24. num. 18. in fin.* Hinc egregie scripsit Abb. in *tracta. de pactis, num. 11.* debitorem post conclusionem in causa obijcere potest, si non numerat pecuniam exceptionem: cum exceptio hac ipso iure probetur ante biennium: & debitor per legem dicitur hanc ipsam exceptionem probare: quæ quidem eo ipso probat quod non**

E 3 proba-

probatum contrarium, atque ita iuris praesumptione, l. 2. C. de non nume. pecu. & l. super seculu. C. qui milita. ann. post. Ceterum à Baldo diffinit Emanuel Cossu in repet. l. si ex cautione, in verbo, exceptioe opposita, num. 6. C. de non nume. pecu. Ea ratione, & argumento adducitur, quod aut debitor est confessus, vel mutui causa pecuniam debere. Et tunc (an illa) lex non praesumit, quod et non fuerit numeratum: imò interim credit veram esse confessionem illam. Aut debitor opponit exceptionem, qua opposita lex incipit praesumere, non fuisse factam numerationem. Et tunc est videndum, quod tempore exceptio ista posita opponit & dicendum est, opponi debere tempore probationum: cum fit ad fundandam ipsius partis intentionem: non autem ad coadiuvandam.

Hac consideratio comprobari potest ex his, quae diximus supra à questione ab hac secundum a prima declaratione, quod iuris praedictum allegari non possit in libello, nisi repetatur in termino probatorio. Confirmatur quoque ex traditione Barto. in l. cum qui. §. qui ita. num. 4. §. de verb. obligat. quam communem ibi appellat Alexan. num. 6. & l. §. cum. 12. quare Bart. an exceptio, qua opposita non fuit, possit allegari tempore allegationum iuris? Et distingo Bart. tandem dixit, quod opponi debuit, intelligo ego in termino probatorio.

QVAESTIO LI.

Praesumptiones, coniecturae, & indicia, siue facta, & dicta, ex quibus illa oriuntur, quomodo, & quot testibus probari debeant.

SUMMARIA.

1. Actum omni regulariter duobus testibus probatur.
2. Mutuum duobus testibus probatur.
3. Dimissio patris facta inter filios, duobus testibus probatur.
4. Homicidium testibus duorum, directum, & immediatum probatur.
5. Actus aliqui ad sui probationem directam, principalem, & immediatam, requirunt maiorem testimonium numerum.
6. Testamentum vel confessum, vel reuocatum, septem testibus probari debet, num. 7.
7. Codicilli aut confessi, aut confessi reuocari, coram quinque, testibus debent.
8. Substitutio expressa pupillaris, quando non continet tacitam vulgarem.
9. Testatorum animo compensandi creditori suo legasse, quomodo probatur.
10. Probatio ex conventionem partium si non adiuvatur contra scripturam, per testes vel scripturam aliam, quae probatio possit admitti.

QVAERO quinquagesimoprimo quomodo, & quot testibus probentur praesumptiones, coniecturae, & indicia, siue facta & dicta, ex quibus illa oriuntur? Hac de re varia, diversa ac non parum perplexa, Doctores nostri scripserunt. Crediderim ego distinguendum esse duos casus tantum.

Primus est, quando versumur in illis actibus, qui ad sui probationem directam, principalem, & immediatam, requirunt necessariam duos testes tantum: Id quod regulare est in omnibus factibus: cum in ore duorum, vel trium sit omne verbum; Matthaei cap. 18. relatam in iuror. de iudicijs. Acta itaque inter contrahentes, litigantes, dicta perpetrantes, vel patres disponentes inter filios, & similes duorum testimonio, directo, principaliter ac immediate possunt probari, facti manifestum est. Hoc sane casus agitur de probando aliquo actu indirecto, & mediato, ex quo elicitur coniectura, praesumptio, & indicium, quo actus ipse principalis probatur, duo etiam testes sufficientes. Primum fit exemplum ex Barto. in l. admodum. num. 40. §. de iur. iur. Est cerum quod mutuum probatur testimonio duorum, modo si testibus iam confiteretur mutuum dato esse pecuniam: sed de quantitate non apparet: cum testes ignorent quae summa fuerit numerata. Illa quantitas probatur coniecturis & indicijs probatur, nempe probatio, quod est debitor iam petierat deinde sibi mutuo dari. Hac petitio, & actus, ex quo oritur coniectura, & quod deinde credidit decem numeravit, probari potest & debet testimonio duorum. Ita Barto. in l. admodum. num. 40. quem secuti sunt Alex. in conf. §. cum. 4. lib. 1. Dec. in conf. §. 36. num. 22. qui aliter receperunt.

3. Secundum exemplum est in diuisione, si quam facit pater

inter filios in testamento. Illa enim probari satis potest, duobus

testibus directo, & immediate. Natta l. hac consuetudinem. §. ex imperfeda. num. 132. C. de testam. Si ergo dubitatur, an pater eam diuisionem seu testamentum habuerit pro perfecto, atque ita quod sic voluerit disponere, indicijs, & coniecturis, siue factis, & dictis, ex quibus coniectura, & indicia siue voluntatis oriuntur. Hac facta & dicta, siue indicia, & coniectura, & duobus testibus probari satis possunt. Ita consuetudinem glo. notat. in l. vlt. in verbo, indicijs. C. famul. exco. & ibi consuetudinem sunt Barto. num. 2. Bald. num. 63. Et idem Bald. in l. 2. an prin. verba quae §. de exco. tan. adductus auctoritate d. gloss. l. vlt. scriptis, indicia, & coniecturas tangere factum indirecte, & ob id debere probari duorum testimonio. Et glossam illam vt notabilem, & singularem, secuti sunt Ang. in l. vlt. in fin. princ. §. quod met. caus. Alex. in conf. §. cum. 4. & in conf. §. 13. num. 18. lib. 1. Petrus Andia in fin. §. infine.

Tertium exemplum in delictis, vtputa in homicidio, quod quidem testimonio duorum directo, & immediate probari potest, vt si duo affirmant, vidisse Caium occidere Sempronium. Modo si directo homicida probari non potest, vt quia nulli aderant testes, sed agatur de probando aliquo actu, ex quo colligi possit indicium, & coniectura, quod Caius occiderit, vtputa, Caius fugit, vel grauis inimicitia, vel simile aliud indicium. Hoc sane indicium testimonio duorum probari potest. Ita in specie Ang. in d. l. vlt. in fine princ. §. quod met. caus. & alij multi, quos referat in fine in quest. 9. in secundo casu, conf. §. 13. num. 18. & in conf. §. cum. 4. lib. 1.

Secundus est casus, quando versumur in illis actibus, qui ad sui probationem directam, principalem, & immediatam requirunt necessariam maiorem numerum testimonium, quam duorum: sicut contingit in testamentis, & codicillis. In testamentis enim ad probandum dispositionem ipsam directam, & immediatam testatoris, septem testes necessario requiruntur, secuti scriptum omnes, vt Barto. in l. heredes palam. §. si quis possit. num. 4. §. de testam. Capitem. num. 13. Arctin. in glo. 1. idem egregie respondit Oldra in conf. 297. num. 7. Qui quidem vno ore affirmant, quod si quis vult probare Caium conficisse testamentum, & in eo heredem fecisse l. Sempronium, hoc testimonio septem testimonium probare debet, cum tot requiratur ad ipsius testamenti confessionem, l. hac consuetudinem. C. de testam. & in iustit. de testam. in prin.

Ita contra, si quis vult probare Caium testamentum expressim reuocasse testamentum, tunc à se confectum, probare hoc debet septem testibus sicut in specie tradit Dec. in d. §. si quis possit.

Nam non minus quam coram septem testibus potest testator iam à se confectum testamentum reuocare, & ex eodem, in iustit. quibus mod. testam. infirm. & ibidem Dec. & ibidem Capitem. inter liberos. C. de testam. ubi post alios Natta num. 9. & 10. Idem est dicendum de codicillis, qui si non possunt confecti, vel confecti reuocari expressim, nisi coram quinque testibus, vlt. C. de codicillis. & in specie tradit Arctin. in d. §. si quis possit. col. 4. vers. ad primum dictum adde. & Natta in conf. 363. num. 16.

Hoc itaque in casu, si de reuocatione tacita testamenti, vel codicillorum ageretur, iuxta l. 4. de iura. lega. vbi ob superuenientem inimicitiam inter testatorem, & haereditem, vel legatarium, praesumitur testatorem penitus esse dispositionis, atque ita reuocare seu adimere voluisse legatum, & huiusmodi commissum: si itaque ageretur de probando illa in inimicitia, & sic illo actu, ex quo oritur coniectura mutae voluntatis, si inquam actus probari poterit testimonio duorum. Ita scripserunt Arctin. in d. l. heredes palam. §. si quis possit. in glo. 1.

Est simile quod docuit Barto. in l. 2. num. 39. §. de vulga. & pupill. substit. cum dixit, quod aliquando ex quod elicitur voluntate testatoris substitutio certa pupillaris comprehensa in expressa vulgari excludit matrem: Et inter alias coniecturas habet, vt si testator aliquid dixit extra testamentum, ex quo dicto possit colligi voluisse, quod mater excluderetur. Et hac diuina verba extra testamentum prolata, probari possunt testimonio duorum testium. Ita in specie respondit Cerno. in conf. 239. colom. permittit. lib. 2. quem secutus est Paris. in conf. 34. num. 36. lib. 2. & dicitur in fine lib. 4. pro sumpt. 39. vbi explicat abusu, quando mater excludatur ex tacita pupillari substitutione. Est et alia coniectura, vt quando testator odio habuit matrem illamque Barto. in d. l. 2. num. 42. docuit, & quem secuti sunt multi, quos conuerant in d. pro sumpt. 39. in qua coniectura. Hac autem coniectura, seu hic odij actus, probari poterit duobus testibus, quemadmodum asserunt Barto. in l. fideicommissi. C. de fideicommissi. & apertius Arctin. in d. l. heredes palam. §. si quis possit. in glo. 1.

in gloss. 1. de testam. & Alexand. in conf. 100. num. 12. lib. 4. qui fecit Bartol. in d. l. 2. num. 40. & 42. ff. de vulgar. respondit simili in casu, nempe coniecturam, qua colligitur testatorem voluisse quemdam substituere, posse probari testimonio duorum. Et inter alios recent Alexander eiusdem opinionis Oldradum in conf. 297. in 2. adu. qui num. 7. respondit, quod quando agitur de probanda coniectura, qua testatoris voluntas declaratur, duo testes sufficiunt. Est simile quod scribit Bald. & Salic. in l. quoniam, C. de impob. & alijs suis. ille num. 1. colum. vltim. vers. quæro extra glossam. cum dixerunt, 1. substitutionem expressam pupillarem, continere tacitam vulgarem: cum repugnat coniectura voluntati testatoris. Quæ quidem coniectura secundum Baldum, Salicetum, & Alexandrum duobus testibus probari potest. Hic enim agitur solum de probanda coniectura continentia, quam alijs hæc facit, quod vulgari expressa continet pupillarem tacitā. Non autem agitur de probando directo contra voluntatem testatoris, quo in casu loquitur glossa cum proponitur de leg. 2. Quæ de differe-
9 *etiam in l. adu. 4. præsumpt. 17. ubi explicabimus, quando & quibus in casibus substitutio vulgaris expressa continet tacitam pupillarem, in prima declaratione.*

Est penè simile quod scripserunt Bald. Castren. & Alexan. in l. 2. C. de bonorum possess. secundum tab. & ibi l. 1. num. 13. & Decim. 7. cum dixerunt, quod si non fuit expressum in testamento, patrem reliquisse filio legitimam titulo institutionis, & agitur de probanda coniectura, quod pater titulo institutionis relinquere voluerit, hæc coniectura duobus testibus probari poterit. Et hæc sententia probatur etiam Ruin. in conf. 1. num. 8. lib. 2.

Est quoque simile quod docuit Alberic. in l. filia legatorum, C. de legat. cum dixit, coactura probari, testatorem legasse 1 suo creditori animo compendii. Et coniecturam illam posse duorum testimonio probari. Et Alber. secutus est Afflic. in d. l. 4. num. 16.

Et huius quidem casus, ac traditionum commemoratum ratio est: quia hæc agitur de declaranda testatoris voluntate. an scilicet eius voluntas, & animus talis fuerit, vel non. Quæ sanè ratio cum versetur circa testamentum, vel codicillos iure validos, ratio variari potest duobus testibus, vt scripsit Bart. in d. l. heredes pal. 2. ff. quid poss. num. 4. ff. de testam. quem fecit ius Cast. ibid. num. 13. & Aret. in gloss. 1. Idem Aret. in l. Ideoq. in fin. ff. de liber. & posthum. Imol. in l. cum proponitur, colum. 1. vers. sed aduerte ff. de leg. 2. Alex. in conf. 54. num. 5. lib. 3. & in conf. 100. num. 12. lib. 4. qui eiusdem sententia recent Oldrad. in conf. 297. num. 7. idem respondit Corne. in conf. 174. in fin. lib. 2. Paris. in conf. 27. num. 25. in conf. 34. num. 36. & in conf. 94. num. 46. lib. 2. & idem in conf. 13. num. 4. lib. 3.

Prædictis addi etiam illud potest, quod ex Baldo & alijs scripsit Afflic. in d. l. 13. num. 26. quod et contra scripturam ex partium conventionem non admittitur contraria probatio per aliam scripturam, vel testes, attamè admittitur probatio indirecta, quæ quidem duobus testibus fieri potest. Quod etiam attingemus infra in quest. 65. in fine.

QVÆSTIO LII.

Præsumptions allegationem, quam aliqui Actor, vel Reus pratermisit, suo ex officio iudex suppleat an possit, & debeat.

SYMMARIA.

- 1 Index præsumptionem à parte allegari prætermisam, supplere potest.
- 2 Index ea quæ notoria sunt, supplere.
- 3 Index præsumptions allegationem omisam, quando non tenetur supplere.
- 4 Et quando sit, num. 4.
- 5 Index ea quæ iuris sunt, tenetur supplere.
- 6 Et quæ à statutu sancta, num. 6.
- 7 Idem in consuetudine notoria, num. 7.

QVÆRO quinquagesimo secundum, si præsumptio illa iuris, quæ à parte ipsa allegari debet, non allegatur, an eam supplere possit, & debeat iudex? Hæc quaestio duo habet: Vnū, an iudex supplere possit? alterum, an debeat? Quod ad primum, opinor nullum esse dubium, tamen possit. Ita scripserunt Abbas in c. peruenit, num. 6. de empt. & vendit. & ibidem Antonius Burgos, num. 6. & apertius idem concedunt Deci. in l. cum quid, in secunda lectura, num. 26. ff. si certum pet. & ibidem Purpurat. num. 150. ex simili

traditione Angeli in l. vltim. colum. vlt. vers. nam poss. ff. de petit. heredit. cum dixit, 1. iudicem posse supplere ea, quæ notoria sunt. Et idem quod Angelus docuit, clarius Alexander in l. cum qui, §. qui ita, num. 6. vers. & tenendo. ff. de verborum obligat. Quibus accedit Ripa in l. 4. §. hoc autem iudicium ff. de damno infecto. Quocirca male censuit Afflic. in d. l. 3. §. 345. num. 7. cum dixit, iudicem non posse allegare hanc præsumptionem. Ita etiam male visus est sentire Felin. in c. 1. ff. de præsumpt. dum voluit, duobus in casibus iudicem posse sequi præsumptionem à parte non allegatam, nempe quando præsumptio resultat aliunde, quàm ex facto eius, de cuius favore agitur. Et quando ipsa præsumptio resultat ex actis, quæ reddunt rem notoriam. Imola verò in d. c. peruenit, num. 9. in fine. vers. tu potes ducere. scripsit, iudicem posse supplere hanc præsumptionem, quando quis locupletaretur cum aliena iactura.

Quod verò ad secundum, an iudex teneatur supplere hanc omnimodam allegationem præsumptions iuris, dubitatio est non mediocris. Nam quod supplere non teneatur, manifestè sentit Purpurat. in d. l. cum quid, num. 150. ff. si cert. pet. Ego verò distinguo duos casus. Primus est, 1. quando pars nullum factum deduxit in iudicio, ex quo hæc iuris præsumptio colligi possit. Hoc sanè casu iudex non solum non debet, sed nec etiam potest supplere hanc iuris præsumptionem, cum eam, etiam si vellet, colligere non posset. Et prætereà, cum pars non deduxit factum, videtur quodammodo ei renunciassè, sicuti & alijs supra diximus.

Secunda est casus, quando pars iam deduxit in iudicio factū, ex quo resultat iuris præsumptio. Hoc in casu opinor iudicem teneri supplere allegationem ipsam præsumptions. Siquidem hæc præsumptio dicitur esse quid iuris, non autem quid facti, vt declarat in quaest. 11. Atqui iudex 1. tenetur supplere hanc præsumptionem. Illa minor probatur ex l. vltim. C. vt quæ defuncti aduoc. Et ad rem propius tradit post alios Ripa in l. 4. §. hoc autem iudicium, num. 31. ff. de dam. infect. quo loci, num. 32. scripsit, iudicem teneri supplere ea, quæ sunt iura statutu sancta, & num. 34. idem esse dixit, quod ad consuetudinem 1. notoriam. Et ibi rejicit contrariam Alexandri traditionem, quam pro se Purpurat. loco prædicto adduxit. Et hoc pertinet exemplis, quibus vitur Anton. Burgos in c. peruenit, num. 6. de empt. & vendit. Et primò dum ait, quod cum ex possessione de præserto præsumatur possessio de præfenti, vt diximus infra à lib. 6. præsumpt. 18. sufficit allegare possessionem præteritam: quia inde colligitur præsumptio iuris, quod possidet de præfenti. Ita etiam in secundo scribit Anto. Burgos, cum ex diutina præstatione infurgat præsumptio, quod aduersit causa ista præstandi, sufficit allegare ipsam præstationem: quia inde resultat præsumptio, quam hic supplere iudex debet.

QVÆSTIO LIII.

Egregie hic explanatur, an præsumptio sufficiat, vt secundum eam libellus Actoris concludat.

SYMMARIA.

- 1 Libellus secundum duas præsumptions species solummodo concludit.
- 2 Libellus secundum præsumptionem iuris, & de iure, procedit & concludit.
- 3 Et quid sit de præsumptione iuris solum, num. 3.
- 4 Libellus secundum mentem libellantis in præsertiari debet.
- 5 Parte non appoente, iudex admittitur, quæ alijs reijcentur.
- 6 Libellus pro libellante laxe iuris intelligitur.
- 7 Regula, quid vniu. inclusio sit exclusio alterius, quando non procedat.

QVÆRO quinquagesimo tertio, an præsumptio sufficiat, vt libellus Actoris secundum eam concludat? Hæc dubia iuris quaestio explicatur à Bartolo, & ceteris in l. cum quid, ff. si certum pet. & in l. certum. §. 1. ff. de confes. & ab omnibus in c. 2. de libel. ablat. & vbi etiam ab Alciato in traditu de præsumpt. regul. 2. præsumpt. 12.

Ego verò aliter ac illi faciunt, rem hanc explicabo. Et cum libellus 1. secundum duas præsumptions species solummodo concludere possit, nempe secundum præsumptionem iuris, & de iure: secundum solam iuris præsumptionem, de præsumptione hominis non est agendum.

2 Quod itaque ad praesumptionem iuris, & de iure, libellus t. factis superque secundum eam procedit, & concludit. Ita in specie docuit Buttr. in c. 2. col. 5. v. *verfic. sufficiat ergo dicere, de libel. oblat.* Quod exemplum ita attulit: Peto te in vxorem, quia sponsalia tecum contracti, & te cognoui. Nam inde praesumptio iuris, & de iure, quod matrimonium fuerit inter nos celebratum, c. *is qui suum, de sponsal.* Et ait Buttr. huius opinionis fuisse Rotam Romanam.

3 Nunc dicamus de falsa praesumptione iuris, t. in qua quidem aliquot casus praeter aliorum ordinem distinguo: Primus est casus, quando libellus propositus in actione personali pro mutuo, ad conceptus est Peto, vt mihi restituis centum, quia tibi mutuo dedi. Hic casus non habet probabilem dubitationem, quin libellus casus concludat, ex quo praesumptio est, quod si tibi mutuum dedisti, adhuc obligatus restitueris, atque ita non habent haec verba incusam aliquam negatiam. Ita docuit Bartol. in d. l. certum, §. 1. in fin. ff. de confes. quem fecit Buttr. in c. 2. col. 5. v. *verfic. communis opinio, de libel. oblat.* & ibidem Imol. col. 5. v. *verfic. sed an sufficiat.* Sequitur ergo dicendum libellum procedere, cum sufficiat, quod praesumptio concludat praesumptione iuris, l. *onus, §. Lucius, ff. de his, quae in fraud. cred.*

Secundus est casus, quando libellus propositus in actione personali pro mutuo ita conceptus fuit: Peto, vt mihi restituis centum, quia tibi mutuo dedi, ad quae fuisti obligatus. Hic casus videtur habere maiorem dubitationem, ob illa verba, ad quae fuisti obligatus. Quia quidem hunc sensum habere videntur, secundum Cynum relatum à Bartolo in d. §. 1. vt incusam habeant negatiam, ac si dixisset, ad quae fuisti obligatus, etsi nunc non sis obligatus. [Nam (ait Bartolus) cum de vno tempore pono, de alio videor negare]. *ff. de libel. §. 3. de leg. 2.*

Ceterum, reiecto hoc sensu Bartoli, & sequacium, rectius dicere possumus sensum horum verborum, ad quae fuisti obligatus, esse, ac si dixisset, ad quae centum mutuo dati, fuisti obligatus eo tempore dati mutui, vt deinde illa restitueres. Atque ita referuntur haec verba ad factum, non autem ad ius. Vel si ad ius referuntur, intelligi possunt ad ius tacite, vt scilicet mutuo suscepto, ius obligationem introduxerit, vt tenearis ius tempore restitueris.

4 Et hic sensus suadet, quia in duobus libellis t. interpretari debet secundum mentem libellantis, *ff. qui intentione, ff. de indic.* Mens autem libellantis creditur illa, ne si ius libellus sit & frustra porrectus fide quod valeat iuxta regulam l. quorties. ff. de rebus dub. Præterea, si Actor peti centum si tibi restitui, manifeste significat, se intelligere, quod ille Reus cōuentus, sit & nunc obligatus. Alias rationes rescendo infra in tertio casu. Quocirca in specie huius casus, libellum hunc concludere, & de iure procedere, scripserunt aduersus Bartolum Buttrius in d. c. 2. col. 5. v. *verfic. pro hoc videtur, de libel. oblat.* & ibidem Imola col. 5. v. *verfic. sed si dicere & Alciat. in tract. de praesumpt. §. regul. 2. praesumpt. 22. num. 2. adeo veram esse sentit opinionem hanc, vt eam pro regula admittere.*

Tertius est casus in eadem actione reali pro mutuo, quando Actor ita libellum proponit, dico, quod ego dixi Caio, totam istam pecuniam, & ipse recepit, quam negat mihi restitueris: idem peto ipsum mihi condemnari. Hic casus habet pariter non leuem dubitationem, an libellus iste procedat, & concludat, ob id quod praesumptio fit, ex illis verbis Caio fuisti mutuum, non autem donationem. opinio est Buttrius in d. l. cum quid, num. 15. ff. si certum peti. libellum non concludere, nec procedere. Et cum eo sentiunt Alexand. ibi Purpurat. in c. 138. c. 138. in fin. & communiter esse asseruit ibidem Bolognet. num. 66. idemque Alexard. in conf. 1. num. 2. lib. 5. & ibidem Imola in c. 1. super hoc, num. 14. de renouat. Et ratione motus est Bartolus. quod hoc dicitur esse casum ipsius partis, ex quo restitui ipsa praesumptio facti mutui, quod praesumptio est quia à facto ipsius partis prouenientis, allegari debuit: vt multis exemplis diximus supra §. 3. v. *verfic. si dicere* possumus ex sententia Imola praeterea alia, etiam Iafonus in reposit. d. l. cum quid, num. 26. hoc esse factum quoddam ambiguum, quod erat à libellante declarandum.

Ceterum haec opinio diffidentius Roman. in d. l. cum quid, & ibid. Dec. in 2. lect. num. 26. & Decium vult esse sequi Bellonius lib. 2. supposit. in c. 6. p. 6.

Primo adduci fuit auctoritate eiusdem Bart. in l. Aurelius, §. Stichus, ff. de libel. leg. quo loci dixit Bart. sufficere, quod in libello dictum sit, quod res amouit, quare peti condemnari de furto. Nā intelligitur, quod res amouit per furtum. Huius tamen considerationi satisfaciunt Alex. in d. l. cum quid, dum inquit, diuersos esse ter-

minos traditionis Bart. in d. l. cum quid, ab illis, in d. §. Stichus. Nā in d. §. Stichus, conclusio libelli declarat, quod ibi ageretur actio furti. Sed in casu nostro ex Bartol. in d. l. cum quid, nec ex expressione causae, nec ex libelli conclusionem colligi poterat, an contractum fuerit mutuum. Atque ita etiam declarat Fulg. in d. l. qui nec causam, §. 1. in fin. ff. si cert. pet.

Secundo mouetur Decius ex traditione eiusdem Bart. in d. l. cum quid, num. 11. cum dixit, sufficere, quod res dicitur, fide vidisse numerare pecuniam: quia etiam illi dicant de mutuo, at tamen insurgit praesumptio iuris, quod contractum fuerit mutuum.

Ergo idem est dicendum in libello Actoris, cum vniuersimiter factum se habeat.

Ceterum responderi potest, illud factum à testibus narratum, suppleri à lege, ex quo nulla adscribi potest culpa parti non declaranti, ut diuersum est in libello, qui ab Actore ipso declarari potuit, vt supra §. 3. v. *verfic. sed an sufficiat*.

Tertio adducitur Decius auctoritate eiusdem Bart. in d. l. certum, §. 1. ff. de confes. cum dixit, libellum procedere, in quo Actor dixit, te mutuum esse, tibi illi de obligatione dixerit, quia ex iuris praesumptione illa insurgit. Verum facile potest responderi in casu Bart. in d. l. certum, §. 1. actus ille mutui narratus in libello quicquam aliud, quam illam obligationem ad restituendum tacite subintelligi etiam à lege, & eam quidem continuam inferre non potuisset, sed diuersum in casu nostro, vbi ex illis verbis, tolle hanc pecuniam, aliud quam mutuum potuit causari. Ex qua responsio cessat quod dicitur Dec. praesumptionem mutui, & obligationis colligi ex ipso libello. Nam negari hoc facile potest ex praedictis. Et hac de dubitatione, quod dicitur aliqui dixit, tolle hanc pecuniam, an mutuo dare, vel denique praesumptum diuersum inferri, §. 3. praesumpt. 34.

Hunc casum declarat Fulg. in d. l. cum quid, col. 5. in princ. ff. si certum pet. & cum eo ibid. Ias. in reposit. in c. 3. & Purpur. in princ. 148. v. *verfic. secunda limitatio* & intelligitur, quando pars opponit. At secus ea non opponente: quia tunc libellus procedit. Ita dicimus multa admitteri parte non opponente, quae alias reijceretur, vt tradunt Decius in l. in ambiguis, §. 5. in fin. in nouis, num. 9. ff. de regul. iur. & in conf. 469. in fin. Ruin. in conf. 3. num. 12. lib. 3. & plura familia congerit Crauet. in conf. 156. num. 2. & in conf. 220. num. 1. c. 6.

Quartus est casus in actione reali, vt in actione rei vocationis, quando Actor dixit in libello, se fuisse dominum fundi, quod sibi restitui petis. Hoc in casu non procedere hunc libellum scripsit Bart. in d. l. certum, §. 1. num. 2. v. *verfic. Cynus respicit*. ff. de confes. & cum eo sentierunt Angel. in l. §. 1. ff. de re iud. & Comen. in conf. 71. v. *pro processu*. Felin. in c. affertur, num. 30. prope medium, de praesumpt. Mouentur ij interpretes ex text. l. certum, §. 1. ff. de confes. vbi ille, qui fateretur se in praeteritum fuisse obligatum, negare dicitur se esse de praesenti obligatum. Et etiam ratione adducuntur, quod haec verba habeant incusam negatiam, id est, nunc dominum non esse. Cōm enim (ait Bart.) de vno tempore pono, de alio videor negare, l. si antea, c. 1. de leg. 2. Jt cōfiteri regulam, cum prator, in princ. ff. de iur. & c. nonne, de praesumpt. quod inclusio vni, est exclusio alterius. Quod ergo includit fide de praeterito fuisse dominum, excludere dicitur, se esse dominum de praesenti.

Verum ab hac opinione diffidentius Specul. in tract. de actione rei petitionis, §. sequitur, num. 30. Buttrius in c. 2. col. 5. v. *verfic. unde domini, de libel. oblat.* qui quidem perperam Speculat. & Ioan. Andr. recensent Rotam in consil. 32. quae hodie est in decis. vbi ait, de libel. oblat. in nouis. Quae sane Rota censuit, procedere libellum ita formatum: Dico fundum ad me pertinuisse, vel pertinere consequuisse, idem mihi cum restitui peto. Idem sentit Ancharan. in c. cum venerabilis, in 6. notab. de except. cum dixit, idem esse, quando reus ita asserit in sua exceptione, cum sufficiat, si praesumptio concludit. Et Specul. actoris probationem expressis probantur Imola in d. c. 2. col. 5. v. *verfic. sed si dicere*. Barbat. num. 99. qui multa effudit verba, Maria Socin. Sen. col. 29. v. *verfic. sed quando deducitur, de libel. oblat.* Felin. in c. si debebam, in fin. de praesumpt. & Alciat. in d. l. praesumpt. 12. num. 2. Ea est huius sententiae ratio, quia dum ille asserit se fuisse dominum, ex iuris praesumptione concludit, etiam nunc se esse dominum, iuxta l. si possidetis, C. de probatio. cum similibus. At qui (vt iam diximus) sufficit, quod libellus concludat praesumptum, d. l. onus, §. Lucius, ff. de his, quae in fraudem credit. ergo, &c. Præterea accedit, (vt etiam superiore causa dicebam) cum petat Actor ille reum hanc sibi restitui, significat adhuc se esse dominum, ne frustra libellum potuisset dicatur. Et rursum, si dicere mus, illa verba, se fuisse dominum, esse negatiua praesentis temporis, in eodem libello & actu, loqueretur contraria & repugnanti, quod

tum, quod non esset respondendum positioni, in qua fuerat positum, aliquem fuisse aliquando excommunicatum. Non enim credenda erat positio illa, quia et si semel excommunicatus non creditur verè & propriè ad excommunicatos, tamen praesumptio aliqua est, cum adhuc excommunicatus, cum eis, quae remoueri non possunt, nisi certa obiecta forma, praesumantur continui, nisi aliud appareat. Sicuti ex d. l. sine populo, & l. si quis, in §. diffinita, ff. de acquir. posses. probat. Bald. ex ipso rei domino, quod non nisi certis modis malum transferat, & ob id, illis modis non probatis, continuatur praesumptio.

QVAESTIO LVII.

Praesumptio extendi quando possit, diligenter & accurate explicatur.

SYMMARIA.

1. Praesumptio extendi solet de casu ad casum, si pares sunt, eandemque habent rationem.
2. Praesumptio extendi cessat in casibus diversis, & diversam habentibus rationem.
3. Praesumptio de persona ad personam non extenditur.
4. Extensio praesumptionis permittitur de tempore ad tempus. Et de quo id tempore accipiendum, nu. 5.

QVAERO quinquagesimo septimò, an praesumptiones & coniecturae extensionem admittant? Quo hac iuris questio explicatur, aliquot casus sunt distinguendi.

Primus est, cum agitur de iuribus casus ad casum: & casus ipsi pares sunt, habentque eandem rationem. Tunc dicendum est, admitti hanc extensionem praesumptionis inducitur in uno casu ad alium casum. Hoc colligo ex traditione omnium in l. cum de inter. versis ff. de versis. & in l. si certum aum, C. de pascuis, ibi inter ceteros lason l. cum. 7. & multis sub sequentibus: cum aut dispositionem d. l. cum de in rem versis, quod scilicet ex praesumptione decennali, allegando legitimum iurilum sit titulus verus praesumitur, aut lason post alios, dispositionem hanc in sola praesumptione fundatam, extendi ad alios similes casus ab eo enumeratos, & alios commemorat copiose Franciscus. Baldus in tract. de praesumptionibus in prima particulari tract. part. principalis, quest. 20. num. 3. & 7. ff. ad finem. & nos suo loco vberius explicabimus. Ita dicimus, quod Constitutio Authen. sed cum testator, C. ad leg. Falcid. quia sanctum fuit, haeredem amittere falcidiam, si inuentarium non conficit: cum sit fundata in praesumptione fraudis, quod scilicet ipse bona hereditaria fursurperit, extenditur, inquam, hac dispositio, etiam ad Trebellianicam: in qua quidem militat eadem praesumptio fraudis & fursurperionis bonorum. Qua quidem in opinione fuerunt 61. Doctores commemorati ab Olafco de res. l. 1. §. 1. ipso auctoritate addidit.

Secundus est casus, quidò agitur de extendenda praesumptione ad casum diuersum, & diuersam rationem habentem. Et tunc dicendum est omnino cessare hanc extensionem. Ita intelligo Abbatem in vlt. num. 3. de versis, ff. cum dixit praesumptionem illius canonis, quae est, quod ob copulam carnalem subsecutam, spem filia per verba de futuro, praesumptione iuris, & de iure, transiit in matrimonium: hanc, inquam, praesumptionem non extendi ad casum, quando copula carnalis non est secuta, sed solummodo conatus ad eam. Extensio hanc non conceditur, cum casus copulae verè subsecuta sit admodum diuersus a casu tentatae copulae. Est etiam diuersa ratio, si forte considerat ibi Abbas & cum eo ceteri, & Arret. in conf. l. 1. & 2. num. 7. Et non attigimus supra quest. 22. ac etiam infra lib. 2. praesumptio. Quibus intelligimus male argumentum ab ea Abbatis traditione sumptisse & iurium in conf. l. 1. & 2. num. 16. lib. 2. & illos, qui cum fecerunt sunt, vt Rolandum in conf. l. 27. num. 22. lib. 1. & Planucium in tract. de inter. versis, part. 7. num. 35. Male fac argumentatus est Reuinus cum dixit, d. Authen. sed cum testator, fundatam in praesumptione fraudis hanc edis non facientem inuentarium, non extendi casum Falcidiae, ex illa traditione Abbatis.

Nam manifestè constat, pares non esse terminos vnus & alterius casus. His inferunt ad id, quod responderunt lason in conf. 50. lib. 2. & Curtius Sen. in conf. 78. nu. 3. & Curtius iun. in Auth. praeterea, num. 16. C. vnde vir & vxor, quod apertius explicat Phariacius in tract. de luctu de ius in §. 1. nu. 33. versis, ff. de hoc non habet, quod illa praesumptio, quae dicimus, mulierem secundo nubentem

tem praesumit dedisse in dotem bonam iam data primò, non habere locum, quòdò extant filij ex secundo matrimonio, tametì statum permittat ei dare dotem ad sui libitum. Nam hac praesumptio non extenditur ob diuersam rationem, vt dicemus etiam infra lib. 3. praesumptio in tertio casu.

Tertius est casus, quando agitur de extendenda praesumptione, ab vna persona ad aliam personam. Hoc casus non admittitur extensionem, cum praesumptio cohaereat ipsi personae, quae colligitur, quòd à speciali probat l. cum de in rem versis. 1. & responso, ff. de viuris. vbi legitur, praesumptionem illam ortam à decennali praesolatione illius soluentis, transire in ipsius solutis filium atque ita ad eum extendi, et si filius ratione quia pater & filius censentur vna & eadem persona, l. vlt. C. de impub. & alij solutis. Ergo secus est in alijs, sic in specie docuit Baldus in l. si certum aum, num. 9. C. de pascuis, l. generaliter, §. cum autem, C. de instit. & subtit. & l. cum acutissimi, C. de fideicom. vbi lex extendit praesumptionem illam de persona ad personam. Quae de res infra lib. 4. praesumptio §. 4. vbi explicabimus praesumptionem illam ex d. l. cum aum.

Quartus est casus, quando agitur de extendenda praesumptione de tempore ad tempus. Hoc casus facie dicimus, extensionem esse permittam, vt scribitur omnes in ex persona, C. de probat. & diximus supra quest. 23. Et hinc docuit Baldus in l. non nudi, versis ff. de iudicat. C. de probat. praesumptionem filiationis extendi post mortem patris, vel filij. Hic tamen casus declaratur, vt non procedat, quòd ad tempus infinitum, ad quòd praesumptio non extenditur, et si scriptum reliquit Berach in repetitio in verbo praesumptio, ex sententia Castri in conf. l. 17. vbi §. ponderatur omnibus, & ex illum, num. §. 1. ff. de damno infecto. Locum tamen Castrensis à me diligentius perquisiui, hactenus non inueni.

QVAESTIO LVIII.

Praesumptionibus multa posse probari, quae testibus, vel documentis probari non possunt, multis exemplis declaratur.

SYMMARIA.

1. Praesumptionibus probantur multa, quae directè probari alias nequeunt.
2. Et qualemnam debeant esse praesumptiones illae, nu. 20.
3. Delictum omne, certe, clarum, & manifestum praebitionibus apparere debet.
4. Adultery crimen solum praesumptionibus & indicij probari potest.
5. Simonia quia occultè committitur, coniectura satis probatur.
6. Males coniectura probat, se non transiunt, sed captum fuisse ab hostibus.
7. Haresis crimen solum praesumptionibus.
8. Partium suspensum coniectura probatur.
9. Falsi crimen praesumptionibus & coniectura apparet.
10. Contrallum finalum & scilicet ostendit coniectura.
11. Delus probat potest praesumptionibus.
12. Delicta quae domi noctis, &c. committuntur, satis est praesumptionibus confect.
13. Filium coniectura solum probatur.
14. Affinitatem antiquam praesumptionibus apparere sufficit.
15. Expensa minuta facta ab aliquo ad inuicem sitare praesumptionibus declaratur.
16. Sacerdos reuelans aliquid ex confessione, vitium id in mandato habuerit, praesumptionibus demonstratur.
17. Aetati minor coniectura probatur.
18. Rei antiqua probationem coniectura non admittit.
19. Praesumptio etiam vehemens ad condemnationem de delicto, non sufficit.
20. Et de qua condemnatione id accipiendum, nu. 20.
21. Coniectura quibus dolus detegitur, indicij autem sunt in arbitrio.
22. Arbitria quibus nequeant, quae a lege determinata sunt.

QVAERO quinquagesimo octauò, an praesumptionibus aliquae probari possint, quae non possunt directè, vt testibus, & documentis probari. Et verè plura probari possent, si perferuntur in specie Guido Papae in tract. de praesumptionibus, num. 86. Lapis allegat. 94. num. 3. & alij plures, quos statim commemorabo. Imò scriptum reliquit Petrus Follerius in Practica criminali, parte secunda, sub

2 probari t debeat, certis, claris & manifestis probationibus: at-
amen cum ob difficultatem directarum probationum probari non
potest, praesumptionibus & coniecturis detegi & probari posse.
Recensebo hic aliquot casus, qui solis praesumptionibus possunt
probari, reliquos observabit diligens atque studiosus Lector.

3 Primus iudex casus est in crimine adulterij, † quòd follics præ-
sumptionibus & indicij probati potest: chim aliqui occulte &
secreto committi solet. Ita probantur & præterea de testibus luteri, &
ceteris loco, de probat. & scribunt Bart. in l. 2. §. si in fin. ff. ad leg. in-
l. de adul. & in l. §. de extra. cognit. Franc. Primum in tract. de indicij
& tortur. parte 1. q. 4. num. 7. vers. item add. quò loci dicit esse aut de iur-
dictione. Et nota de his differentiis infra lib. 3. præsumpt.

4 Secundus est casus in crimine fimonie, i quod quidem solet occulte committi, & propterea coniecturis & presumptionibus satis probatur. Itaprobatur a per tuas, & c. sicut ubi Abbas de jure. Franc. *Unum loco praallegato. Gouffieu in comment. ad regulam Cancellariae, de triennali possessione, quest. 18. Bernardus Diaz in Practica canonica criminali. cap. 81. Redoatw in trail de fimonie. part. 4. cap. 8. num. 21.*

8 Tertius est casus in milite ꝑ qui asserit se non transfugisse ad hostes, sed captum ab illis fuisse, & deinde euasisse, vt probatur in *l. non omnes s. a barbaris, ff. de re milite*, qui locus allegari solet ad asserendum sententiam hanc, quod ea, quae sunt difficilis probationis coniecturis & praesumptionibus possunt probari. *Sic uti multis hoc casus difficilis probationis enumeratur in libr. 2. de Arbitr. iudicam, casu 115.*

6 Quartus est casus in crimine heresis, † quod quidem solis presumptionibus & coniecturis probari potest, cum contumacia, de heret. in 6. ubi Ioan. de Ana & tradit glo. in c. 1. de testib. in 6. Redo. in d. tract. de simonia par. 4. c. 6. num. 22. & 23.

7 Quintus est casus in crimine partus suppositi, † quod cum directo non possit probari, coniecturis & praesumptionibus probabitur, ut in specie scripsit Aegidius Bossum in tract. *causarum crimin. in tit. de partu supposito, nu. 13. ex c. asserite, de praesumpt.*

Sextus est casus in crimine falli, i quod coniecturis & presumptionibus probatur, ut tradunt Bart. in l. si quis ex argentarij, §. an & heredi. ff. de eden. & ibidem laf. Decine in c. porticula. colum. 1. de consir. viui vel inuerti, & in cons. 189. colum. 1. alios commemorabo infra lib. 5. *praesumpt.*

Septimus est casus in contractu simulato & ficto, qui directio non potest probari, quippe qui occulte folet confici. Ita scribitur Bart. & ceteri in l. post contractum ff. de donat. l. si in l. si quis ex argenti. r. §. prator. num. 26. ff. de ed. & in l. cum ea. colum. 2. C. de testat. Acquid. Vbi in tractatu casuum criminalium, tit. de perit. supposit. num. 14. & alios conueniunt ubi inf. §. 3. praesumpt. 65. vbi multis ex- plicabilibus praesumptiones, quibus contractus simulati, & ficti detegi possunt.

10 Octavus est casus in dolo & qui coniecturis & præsumptionibus probari potest, *l. dolum, C. de dolo, & scribitur Curt. sen. in conf. 44. fol. 20. vers. dolum. Parvus in conf. 67. num. 17. & in conf. 83. num. 47. lib. 3. Socin. iun. in conf. 83. num. 47. lib. 3. & Cratet. in conf. 83. nu. 1. & dicemus infra lib. 5. præsumpt.*

11 Nonus est casus in delictis quæ in domo, noctis tempore, vel simili committuntur, ut in furto, homicidio, verberibus, & his similibus. Hæc sanè coniecturis & præsumptionibus probari possunt. *l. confus. §. super legem. C. de rapud. Bald. in l. si quis ex argentiis. §. penult. de eden. & ibid. l. ason & reliqui. Alexau. in conf. 24. nu. 6. lib. 2. Covin. in conf. 117. l. ason in conf. 54. lib. 3. col. 2. lib. 1. & Grau. in conf. 1. nu. 11. in c. 7. tit. 1.*

72 Decimus est casus i in filiatione, quæ cum directis certisque probationibus probari minimè possit, satis probatur coniecturis & præsumptionibus, i. *conf. ff. de iur. qui sunt sui vel alieni iur. & tradunt Fred. de Seno in conf. 118 Lapsi alleg. 9.4. nu. 3. Alex. in conf. 24. nu. 6. lib. 2. & copiose differtur supra in lib. 2. de Arbitr. ind. casu 30.*

Undecimus est casus in t'affinitate antiqua probanda. Nam hæc cum directo & concludenter probari non possit, satis erit eâ probare indicij & præsumptionibus, *c. licet ex quadam de testibus, ubi Dd. & tradit Layus in d. alleg. 94. num. 2.*

14 Duodecimus est casus, in expensis † minutis factis ab aliquo administratore. Hæ enim coniecturis & præsumptionibus probari possunt: cùm difficile admodum sit in his adhibere semper testes. Ita scripsit *Lapin* in d. *alleg.* 94. m. 4.

25 Decimus tertius casus est, † quando sacerdos qui audiuit confessionem sacramentalem alicuius : & deinde aliquid ex ea confessione reuelat, asserens se ita in mandatis habuisse ab illo confes-

fo. Hoc autem an habuerit in mandatis, satis probatur ex con-
iuncturis & presumptionibus, ductis à bonitate vite ipsius sacerdo-
tis, & his similibus, ita egregie scripsit Lopus in d. alleg. 94. nu. 3. & 4.

Decimusquartus casus est in probatione minoris ætatis, quæ difficilis sit probationis, coniecturis & presumptionibus probari potest, ita Bart. in l. de ætate, nu. 6. & 7. ff. de minor. & ibid. Sebast. Saneia nu. 24. & dicemus infra à lib. 2. de presumpt. 35.

Decimus quintus casus est in probatione rei antiquæ, quæ cū
difficilem habeat probationem, admittit probationem cōiectu-
ralem, l. censur. & l. monumenta, ff. de probat. & scripsi post alios in com-
ment. de Arbitr. ind. lib. 2. casu 13. nu. 2. & 3.

Illud autem est hic annotandum, quod scriptum reliquit Bo-
sius *in act. caus. crimin. tit. de coactis* num. 47. in his occultis
non sufficere i praesumptionem etiam vehementem ad condem-
nandum de iplo delicto: & huius sententia recensit Decius *in c.*
parit. 4. col. 2. de confus. et lib. vellet. c. in c. 30. col. 1. & apertius
hoc scriptum Praepos. *in c. si quis fidei* num. 4. de *ipso*. Quae tamen
traditio intelligi debet, quod ad intercedendam poenam i ordinariis
secus quod ad arbitrarium: Et praeterea Decius loquitur de suspici-
onibus, quae ex eius opinione non sufficiunt ad imponendam
alicui poenam, *quia de re differunt cum i a quaest. 67.*

Cæterum dubitari hic potest, an hæ præsumptiones esse debeant præsumptiones iuris, atque ita à lege approbata: vel etiam sufficiant præsumptiones hominis? Aggredior Bôsius in *tra. de accusarum criminal. tit. de par. suppositis*, n. 33, qui quidem affirmavit, sufficere quod sint præsumptiones hominis. Ita enim videmus, dolum, qui cum sit difficilis probationis, coniecturis probari, *vt diximus supra*, illæ coniecturæ non legis, sed hominis tantum esse possunt, ita *gl. in d. l. dolum, c. de dolo*, ita etiam sententiæ Corn. *in c. fin. 2. vbi* 22. lib. 2. & Socin. *in c. de accus. 2. vbi* 12. d. 4. dum

et de rege dolum vitium multis coniecturis, quae non repertiuntur expresse approbata a lege. Et expressius Alexan. in *confi. 36 in fine, l. v. a. 2. i.* [coniecturas, quibus dolum degeituri, relinquit in arbitrio iudicis]. Loquitur ergo Alexan. de coniecturis hominis, quia si effent approbata a lege, non relinquereit in arbitrio iudicis: cum ea quae iam lege terminata sunt, arbitraria dici non possint. *ut scripsi lib. 1. de arbit. iudicandis, c. 1. q. 14. n. 2.* Et coniecturas praesumptiones esse, iudicium non esse in lege scriptas, dixit Bal. in *ratio. de praesumpt. n. 3.* Eandem Bosjij sententiam comprobatur, quod dicimus de coniecturis in crimine falsitatis, siquidem multae considerantur ab homine ultra illas a lege probatas: *quod nemo dum p. lib. 3. praesum. p. 64. explicavit.*

QVAESTIO LIX.

Præsumptio indeterminatæ personæ, an
aliquid operetur.

S V M M A R I A.

1 *Præsumptio personæ indeterminata, circa condemnationem nil operatur.*

2 *Persona quæ damnari debet, certa sit, oportet.*

3 *Incendium culpa subabit, antequam praesentetur conuictum.*

QVAERO quinquagesimo nono an presumptio in determi-
nata persona aliquid operetur? Ita licet operari et circa con-
demnationem dariunt. Nam circa et deter persona-
nem, si quam dnamari debet. Potest affert exemplum ex Baldo in
1. si reus sit de pign. ad. et in cap. 4. ar. 1. Unde dicitur in fine lib. 1. in scri-
ptis, quod tunc et si deinde praefatur committitur culpa inhi-
bitio. Item in 1. si de offe. p. et de iur. vigilante, attamen quando multi
habitant in eadem domo, eorum nullus condemnari potest, vt re-
medietur damnum domino domus, quo verè incerta est per-
sona illius, qui incendium misit. Idem cum Baldo affirmat
reus 1. non de in. con. 1. p. 2. Capella in cons. 70. la. in scri-
ptis, num. 3. lib. 1. Affertur in de iur. 1. ar. 1. et 2. Alij, qui consue-
tudo in comen. de arbit. iudic. lib. 2. cap. 30. num. 4. et num. 5. quo in talio
plura de incendiis scripsi.

QVAESTIO LX.

Præsumptionem iuris & de iure, non admittere
probationem in contrarium.

SVM MARIA

¹ *Præsumptio iuris & de iure, non admittit probationem in cōtrariis.*
² *Præbæ.*

2 Probatio contraria semper admittitur contra praesumptionem, nisi lex eam expresse rejiciat.

QVAERO sexagesimo, an praesumptio iuris & de iure, admittat probationem in contrarium? Et dicendum est, regulariter non admittitur. Ita glo. in l. vltim. in princ. in verbo, *praesumptio*. ff. quod metus causa. in c. ferman. 10. dist. in c. fraternitatem. 5. q. dist. in glo. vltim. quae ait, quod semper contra praesumptionem admittitur i contraria probatio, nisi lex expresse ea rejiciat: quia tunc non admittitur, ex quo est praesumptio iuris & de iure. Idem statuit statutum Venetum in prologo secundo. num. 10. versio. *necessaria praesumptio*. & in c. subsequenti. num. 1. Idem affirmant interpretes omnes in c. q. si de iure, de sponsal. ibi. *Prapof. num. 2. Alexan. in l. inter stipulantes. 9. num. 3. de verb. obligat.* qui post Commensem docuit, opus esse, quod lex expresse rejiciat, vt (*sicuri etiam annot. autum supra. quest. 3. in fine.*) dicatur praesumptio iuris, & de iure, & ob id quod nulla contra eam admittatur probatio. Hu accedunt Roman. in l. si duo. num. 7. ff. de acquir. hered. Salicet. in rubrica. C. de probat. Golelmus Maynerius in l. in obsecru, num. 8. de regul. iuris. l. ason in l. Titia. num. 39. ff. de verb. obligat. Capell. in tract. de simulatione contrahendi num. 17. Curtius iun. in conf. 50. mon. 5. & Alciatus in tract. de praesumptionibus in secunda parte praeudiorum. num. 3. Et magis hoc probatur in l. si duo Pro. §. si pignora. ff. de re ind. & ibi gloss. explicat, de qua sententia praesumptio dicitur in §. vlt. 2. praesumpt. 59. Ita etiam probat Lantiqua. C. ad S. C. Velleian. de qua agimus infra lib. 3. praesumpt. 89. Idem scriptum est in l. vltim. C. ad S. C. Macedon. de qua agimus infra lib. 3. praesumpt. 85. comprobatur ex l. vltim. C. arbitrium tutelae, de qua agimus infra lib. 6. praesumpt. 96. Hu accedit & text. in c. ad id. c. in c. si, qui fidem, de sponsal. quas explicabimus infra libro tertio, praesumpt. 1.

QVAESTIO LXI.

Præsumptionem iuris & de iure, admittit probationem contrariam, confessione eius, cui fauet ipsa praesumptio, diligenter explicatum.

SYMMARIA.

- 1 Praesumptio iuris & de iure, admittit probationem contrariam, ex confessione iudicialiter facta, & quando, num. 3. & 9. Et quae ratio. num. 7.
- 2 Mulier quando non advenit beneficio S. C. Velleianae.
- 3 Confessio se pecuniam recepisse, & intra biennium except. non numerata pecunia non obijciunt, habet contra se praesumptionem iuris & de iure. Contra eam tamen admittit probationem in contrarium, ex rederitur confessione etiam extrajudiciali. num. 16.
- 4 Sententia in iudicatu transiit, & habet pro se praesumptionem iuris & de iure.
- 6 Confessio non est probatio: sed reuelatio ab onere probandi.
- 7 Probatio nulla melior iudicis, efficitur, quam proprii oris confessio.
- 10 Confessio facta à lege recepta, autum operatur, quantum verum.
- 11 Confessio quando non diluit praesumptionem iuris & de iure.
- 12 Confessio extrajudicialis, non diluit praesumptionem iuris & de iure.
- 13 Error non praesumit.
- 14 Positum quidquid potest deduci probari etiam potest.
- 15 Confessio ab iurato quando nec possit, nec debeat extorqueri.

QVAERO sexagesimo primo, an contra praesumptionem iuris & de iure, admittatur directa probatio, confessione eius, pro quo est ipsa praesumptio? Hac in re aliquot casus sunt distinguendi, atque constituendi.

Primus est, cum loquimur de vera confessione iudicialiter facta super his, quae à consensu probatio pendet, sicuti in casu Lantiquae. C. ad S. C. Velleian. qua sancitur est, quod si mulier, accepto pretio, alterius in nomine intercessit, praesumptio iuris & de iure infurgit, non fragillitate sexus illam intercessisse, sed illius pretij causa, & ea propter non iuuatur eo beneficio S. C. Velleianae. Itaque eo in casu stipulator, cuius commodi gratia mulier intercessit, iudicialiter fateatur mulierem non spe premij, sed sua ipsa sponte intercessisse, recipitur hac probatio, & mulier eo beneficio S. C. iuuatur, cum ab illius stipulatoris voluntate & potestate pendeat, an ob intercessionem, pretium dederit, vel non. Potest etiam adferri exemplum: in casu. vlt. C. arbit. tutelae. Est

praesumptio iuris & de iure a consensu tutoris, quod ab eo descripta bona in inventario, verè erint in bonis defuncti. Contra hanc praesumptionem admittitur contraria probatio ex confessione pupilli effecti maioris, qui coram iudice fateatur, descripta illa bona errore descripta fuisse. Et hanc esse praesumptionem iuris & de iure, declarauit statutum Venetum in prologo, in c. de praesumptionibus. num. 2. & denuciatio infra lib. 3. praesumpt. 49. Itaque adferri potest exemplum in casu. l. in contrabitu, in princ. C. etiam non numer. pecun. Praesumptio iuris est & de iure, aduersus eum, qui confessus est se recipere pecuniam, & intra biennium, non obijciat exceptionem non numerata pecunia. Et tamen contra praesumptionem illam admittitur probatio contraria ex confessione creditoris. Sic declarat glo. in d. l. in contrabitu, in princ. in verbo, *nullo modo*. & Felin. in c. scientia. num. 66. de iur. iur.

Potest quoque adferri exemplum in sententia i qua lapsus est in iudicatu. Nam et si pro ea est praesumptio iuris & de iure, l. res iudicata. ff. de reg. iur. & dicitur infra lib. 2. praesumpt. 54. attamen aduersus eam admittitur probatio ex confessione eius, qui sententiam pro se obtinuit, vt (*videtur Guido Papa in tract. de praesumpt. num. 84. Felin. in c. quem contra scilicet. 2. vers. fallit ergo quid, de probat. & ibidem Curtius in mon. 39. idem Curtius in c. non, num. 6. vers. secundum principalem, de iudicij. l. in reperi. L. admonendi. num. 46. de iure iur. & ibidem Curtius in mon. 17. & idem Curtius in mon. conf. 104. num. 4. Quae de verberis dicitur in d. praesumpt. 154. Et in vniuersum, quod aduersus praesumptionem hanc iuris & de iure, admittatur probatio in contrarium ex confessione eius, pro quo stat ipsa praesumptio, modo fit de facto quod in sua potestate sit, tradunt gloss. in l. vlt. ff. quod met. causa. & in Auth. si iam necess. C. de donat. ante empt. & in §. aliud, in Auth. de equal. dotu. Abbas in c. qui fidem, num. 5. de sponsal. Roman. in conf. 359. num. 19. Alexan. in l. si duo Pro. §. si pignora. num. 3. de re iudic. C. re mens. sing. 156. Idem sentit Euerardus in sententia legali in loco verisimili, num. 2. vers. secundum limitationem. Dulacius in epitome de sponsal. part. 1. cap. 4. §. 1. num. 1. Felinus in rubr. de praesumpt. num. 11. & in c. quante. num. 3. vers. sed falli praesumptio, eodem tit. Corn. in l. generaliter. §. cum autem, num. 8. C. de iur. & substat. Socin. in l. cum autem, num. 72. de cond. & demonstr. Ruiu. in conf. 143. num. 12. lib. 4. Alciat. in tract. de praesumpt. in praeudij. parte 2. nu. 4. Craue. in tract. de antiqu. temp. in quarta apostolica quarta partem principalem, num. 13.*

[Et est (*inquir Alciatus praeterea in loco*) huius sententiae ratio, quod confessio non est probatio, sed reuelatio ab onere probandi. cum qui, in princ. ff. de iur. iur. n. 1.] Ego vero existimo rationem illam esse quam & ipsemet Alciatus videtur num. 8. sentit, quod et si praesumptio iuris & de iure, à lege habeatur pro ipsa veritate: tamen verè & propriè non est ipsa veritas cum ipsa veretur circa id quod est dubium; vt scribit Bald. in l. non ignorat, num. 4. C. de re quae accusat. non possit, aliis praesumptio iuris & de iure, vt factum est dubium. Idem censuit Alciatus in dicta secunda parte praeudiorum, num. 9. vers. & est ratio. Confessio autem illius, pro quo est praesumptio, veritatem ipsam detegit & ideo dicimus quod nulla est melior, nullaque efficacior probatio, quam proprii oris confessio, l. vlt. C. de non numer. pecun. & capioe scripti in tract. de receptis. ad possessionem. remed. 1. num. 217. Et hoc in casu declarat statutum Venetum de quo diximus supra.

Declaratur primò hic casus vt locum non habeat, quando vltra ius commune statuto esset cautum, quod aduersus praesumptionem iuris & de iure, non admittatur probatio contraria. Nam vt statutum aliquod operetur vltra ius cõmune, intelligitur prohibuisse hanc probationem ex confessione partis, ita declarat Det. in rubr. extra de probat. num. 1.

Secundus est casus, cum agitur de confessione facta in iudicio facta de his tamen, quae à potestate consentiens pendet. Hoc etià in casu i admittitur probatio aduersus praesumptionem iuris & de iure. Ita in specie Bald. in l. si qui adulteri, C. ad leg. iud. de adult. et in c. propositi, num. 22. de probat. Alexan. in l. si duo Pro. §. si pignora, num. 3. in fine. de re iud. & ibidem Felinus. 5. Felin. in c. quante, Bartol. & habet locum de praesumptio. & Alciatus in tract. de praesumpt. in praeudij. parte 2. num. 4. Qui quidem moti sunt auertere praesumptionem illam sententiam. a ff. de par. (*Extant duo statuta (inquit Bartol.) vnum quod contumax habeatur pro confesso: alterum, quod testes examinati contra magnes, argui non possint de falso. Contingit, quod aduersus testes illi examinatos contra hunc potentem, obiectum fuit falsi crimen, & testes illi fuerunt cõmunes, an banniri & de falso cõdemnari possint. Inquit Bartol. quod et si praesumptio iuris & de iure, quod testes illi falsum non dixerint*

dixerint ex quo statum prohibet aliquid obijci: Attamen præsumptio hæc diluitur per contrariam hanc confessionem fictam à contumacia ipsorum testium exortam. Idem illam Bartoli traditionem prohibuit Ruinus in *conf. ad. num. 6. lib. 5.* Et accedit ratio, quod tantum operatur ficta confessio à lege recepta, quantum veritas. Bald. in *l. penult. C. de inter. mar. & multum comprobatur Marfil. in *Prædicta criminali. §. postquam. num. 33.* Ita etiam hoc casu declaratur prædictum statum in *venetum.**

[illegible]

Quartus effectus, cum agitur de confessione extrajudiciali, quae postmodum in iudicium deducitur, ut testibus probetur. Exempli gratia: est confessio adieritarius meus, extra iudicium sententiam prope flatam, et in iudicatum lapsam esse filiam. Cum confessionem hanc in iudicium deduco, et testibus cum probare volo ad probandum praesumptionem illam ornare et re iudicata. Hoc in casu habet probatio admittitur, dubitant Doctores. Et non est illi admittendum praesumptionem hanc manifeste censuit Alesius. *intr. ad de praesump. in p. ad hunc. parte secunda. m. 3.* quo loci eiusdem opinionis commemorat Burtrium in *l. si, qui fidelem. nu. 35. de sponsal. cum ait, aduersus praesumptionem iuris et de iure, non admitti probationem extrinsecam. Extrinsecam probationem dixit Burtrius pro ea, quae testibus fit. Idem (ait Alesius) apertius docuit Cardin. Alexan. in *d. c. ii. si fidelem. colum. 3. vers. aut que- ratur.**

Verum obscura edmodum sunt Butrij & Cardinalis verba, & forte melius intelligi possunt de probatione extrinseca, quam aliunde proveniunt quam a confessione. Ex argumento primo minus est Alciatus, quia ratio, qua contra presumptionem iuris & de iure, admittit contraria probatio per confessionem, ell, quia *verbi dixi supra* confessio habet maiorem certitudinem. Atqui hac ratio cellat, quando confessio probanda ell testibus ex quo illa ell minus certa ceteris probationibus, quibus lata ell sententia. Potuit enim ell confessio hac erronea vel per loci facta. Ergo, &c. Hæc argumentatio parum urget: quandoquidem quod per errorem fuerit facta, ab ipso confello probandum, aliquoq; illi standi erit erum error non presumatur. *Ubi, Cæso de iuris & fallit ergo vbi late Doctores, & dicunt minus illi ab ipso p. 26.*

Quod verò per iocum, ex testium testimonio facile erit cognoscere: & hoc circumspeditioni iudicis relinqui debet, vt diligenter hac de re testes interroget.

Secundo suffragatur (*negari aliter*) doctrina Anan. *inconf.*
350 in quod non praeditur, qui respondit, quod est statum prob-
 hibens adici probaciones, non intelligitur de confessione: ar-
 gum hoc non procedit, quando confessio probaretur ex rebus,
 quae tunc militat ratio statui; cui hac via facile esset fraudem fa-
 cere. Et docetur autem scire hoc in *Lectis conditi §. quoniam*.
v. verus sed contra §. si test per l. vlt. sumo §. fin. C. de edit. *id est* di-
 ctoria tollenda immuni extra de prole c. 22. *verus* fecimus *id est* in azor.
 et c. mfin. red. tit. Ceterum iusticia facili potest hoc argumetu,
 quando eodem Anan. respondit eo in casu, quando statum

Menoch. Praesumpt.

[illegible]

Contrarium itaque opinionem, & rectius prohibuit Baldus in
Lin contrahit boni, *toprim. munc. c. de verba sunt* premissa, qui dicit, contra
 illam praesumptionem iuris, & de iure, quod nactus est infirmum
 mutui, quando infirmum non fuit opposita exceptio non
 numerata pecunia admittit probationem per confesorem etiam
 extra iudiciali iussu creditoris. Idem apertius docet Scilicet
 in *l. de extr. c. de testib. in fine*, *idem. 2. verbi* *huiusmodi confesio est*.
 Idem placuit Anselmus in *l. 2. c. de unum. cum*, *cum* dicit, *opus esse*,
 quod habe confesio facta sit coram ipso debitore, non autem eo
 absente, sentiens fuisse confesum non debitorum. Et eiusdem
 opinionis fuerunt, *8. Angel. Arctus* in *idem iura. in l. 1. testib.*
de excep. & verbi Emanuel Costa interpret. *Ex his causis*, *potius*
sententia verbi *huiusmodi placet*, *idem. c. de non unum. precum*, *quod*
id est, *Felin.* *c. de iur. iur. non. 66. de fide testib. in diffinitio loqui*,
 acque ita non diffingere confessionem iudicalem ab extra iudicalem
 sic diffingere non diffingit *quod in l. de non unum. in fine*. *Ex his*
 causis, modo recte testibus fuerit comprobata, sufficit
 etiam videmus, quod est statum reijciat contra omnes
 probationes non tamen dicitur reijciere habet potentiam etiam
 confessionis, etiam extra iudiciali, *vi scribitur multi, quos commemorat*
instat de Respon. poff. rem. 1.

Declaratur hic casus ex sententia Ioan. Baptiste de sancto Blasio, post Ioan. de Prato, quem commemorat, in iud. de iur. in c. x. xiii. 27. non procedere fauore dotis, vñ admitteri hac probatio per confessionem contra prædumptionem hanc iuris, sed de iure. Verum ex illo non minus recte sentire, cum tex. l. vñ. in princ. C. de rei vxor. actio, quem illic citans, non de prædumptione, sed de fictione loquitur, *vi dicimus infra libro tertio, præsumpt. 2.*

QVAESTIO LXII.

Confessio, quæ admittitur aduersus præsumptionem iuris, & de iure, quando testibus probari possit.

SUMMARIA.

- 1 *Præsumptionem iuris, & de iure, pro se habens, non potest cegi, contrarium fateri.*
2 *Iurare quo casu quæ teneatur.*

qui clarè dixit, directò testibus probari non posse contra præsumptionem dictæ legis vimque. Ego vero non recederem à illa opinione Bartoli, & sequarur; quod scilicet quique testibus probari possit aduersus præsumptionem iuris, & de iure. Nam si in casu dictæ legis testium, ubi scriptura ex partium contentione est necessaria, sufficient quique testes loco scripturæ, à fortiori, dicendum est, quando dispositione legis scriptura requiritur: cum agi solet mitius cum legis dispositione, quam cum dispositione hominis, sicuti diximus supra q. 47. in fine.

Et quod ait Baldus, quod ita probans est sibi contrarius: nil vrgem, cum & idem fit, quando scriptura probat contra illam confessionem. Et præterea quod dicitur, t. contrarius non esse audiendum, J. C. de furtis intelligitur, quando contrarietas est in sui origine: scilicet vero si in exercitio, ita Marten. Socin. Sen. in c. xlii. nu. 37. de libelli oblat. & dicimus infra lib. 2. præsumpt. 19. declaratione 13. Porro in casu nostro, licet contrarietas nascitur tantummodo ex exercitio, non autem in origine.

QVAESTIO LXIV.

Præsumptio iuris & de iure, an admittat probationem contrariam, testimonio duorum testium summe fidei.

SYMMARIA.

1. Probationem per duos vel tres testes, legales & probos, admitti contra præsumptionem iuris & de iure.
2. Hominis persona facit admitti probationem contra præsumptionem iuris, & de iure.

QVAERO sexagesimoquarto, an contra præsumptionem iuris, & de iure, admittatur probatio i per duos, vel tres testes multum legales, & probos? Et esse admittendam opinor. Si quidem cum ex iuris communis dispositione, imò ex dispositione statuti, rejicitur omnis probatio, excepta illa, quæ ex scriptura, & instrumenti descendit: attamen testes multum legales admittuntur. Ita scribitur Bartolus in cap. 2. in fine, de probat. & ibi Abbas num. 11. Felinus num. 2. & Decius num. 4. vers. quibus statutum. Socin. Senior in certi conditio. §. quoniam num. 23. & ibidem Rimond. nu. 4. si si certum patet, quod de iure iudicem non tenet, C. de indic. item Iasus repet. 1. ad notandum num. 183. vers. limita multum singulariter. ff. de reuocant. Marfil. in l. 1. §. si quis vitio, num. 11. vers. & scit, quod voluit, ff. de questis & in rubr. C. de probat. num. 40. item in consi. num. 72. Polserius in præci de censib. in verbo. Et quia quidem in executio num. 63. Traquet. in tract. de panis legum & c. a. §. 1. num. 17. Quam sanè sententiam probante videtur l. i. quæ ex argentarijs. §. cogentur. ff. de ed. l. diui. ff. de liber. causis. & l. vltim. ff. de actio. & obligat. Et his accedit text. notab. in §. 6. licet, in Authent. de testibus. Et in specie, quod t. ob honestatem personæ admittatur probatio contra hanc præsumptionem iuris & de iure, tradunt Bartolus in c. v. diuina, in fine, de regular. Decius in c. p. c. 1. num. 7. de appellat. & in cons. 35. §. 2. colum. 2. & Crauet. de antiq. temp. septima pars. primus: num. 16. qui tamen intelligit, quando concurrat alia coniectura. Cæterum Baldus in c. iuravit, num. 8. de probat. docuit in probationibus ob viri legalitatem non recedi à regulis iuris: negat enim eo loci Baldus, post didicta testificata esse recipiendum testimonium eius, quod vir summæ integritatis creditur. Quam tamen traditionem ita interpretatur Decius in c. 2. de probat. vt recipiendum non sit istis istis, parte requirere; ipsum tamen iudicem facere id posse. Et hoc etiam casu declaratur statum Venetum in prologo in c. de præsumptionibus num. 2. cum aduersus præsumptionem iuris, & de iure, non admittit probationem.

QVAESTIO LXV.

Præsumptionem iuris, & de iure, admittere probationem contrariam, per indirectum, explicatam, & multis exemplis declaratur.

SYMMARIA.

1. Probatio etiam per indirectum, admittitur contra præsumptionem iuris, & de iure.

Menoch. Præsumpt.

2. Instrumento publico quid possit opponi. Et quot testes sufficiant, num. 11.
3. Metus qui in matrimonio contrahendo interuenit, quando purgatur præsumptio.
4. Possidens tempore tali, cuius iustitia memoria non exigit, præsumitur possidere titulo legitimo.
5. Testes ad eternam rei memoriam examinantes, & intra annum vtilis non proponens actionem, fraudulenter egisse præsumitur.
6. Tutor deservens aliquam in inventario de bonis suis, illa populi præsumitur.
7. Inimicus exiens de domo occisi gladio districto crenatus, homicida præsumitur.
8. Instrumentum publicum, dicitur probatio clara & probata.
9. Multa per indirectum conceduntur, quæ per directum denegantur.
10. Dolosarius dicitur nequit remanenti per indirectum tamen.

QVAERO sexagesimoquinto, an aduersus præsumptionem iuris, & de iure, indistinctè admittatur probatio per indirectum. Et passim t. admitti dicendum est. Ita affirmant glossa in Clem. 1. in verbo processu, de probat. Alexan. in l. 3. dno Pio. §. si pignora, num. 4. §. de re ind. Bartolus in c. vltim. num. 21. de success. ab intestat. & in c. vltima, in fine, de regular. iusla & Cardin. Alexan. in c. ad id, de sponsal. Abbas in c. quidam, num. 5. in fine, de Alexan. & Præsumptum. §. Romanus in l. si duo, num. 12. ff. de acqui. hered. Felinus in quatuor, num. 4. de præsumpt. Iasus in l. cum ea qua, num. 3. C. de transact. Socin. in c. cum aui, num. 75. in fine, de cond. & demonstr. Socin. Sen. in c. xlii. colum. 2. vers. quæ ratio cessat, & in cons. 242. colum. 2. vers. quoniam ad hoc libro 2. Euerardus in centuria legalis, in l. 1. ad id, versum, num. 20. Didacus in epitome de sponsal. parte 1. cap. 4. §. 1. num. 7. Sanchez Carbone, in l. i. tit. 11. num. 13. Guilielmus Maynartus in l. i. in d. i. tit. 9. de regul. iur. Bologn. in tract. causarum criminalium in tit. de regulari in conditione, num. 7. Aliatus in tract. de præsumpt. in prologo, parte secunda, num. 11. & Crauet. in tractu de antiq. in quarta pars. iusla, quarta pars. principia, num. 14. Ea est huius sententiæ ratio, quod licet requiratur certas qualitates, ad constituendam hanc præsumptionem, semper admittuntur probationes, quod non sumus in tali casu: vel non concurrat aliqua ex requisitis qualitatibus: sicut scribit Bartolus in l. 1. §. & parum. num. 2. ff. quod vir, in l. cum dixit, quod est contra publicum instrumentum non opponi possit: attamen t. negari potest illa qualitas, quod sit publicum, & quod verè sit: sed potius fictè & simulata. Et idem Bartolus in l. quid si fletus, in l. i. docuit, quod testamentum nullius est in quibus privilegium sed consistere prius debet, iuste conditum à milite: & pluribus familiaria concessi in consil. 101. Et hoc etiam in casu procedit, §. declaratur statum prædictum Venetum, in prologo in c. de præsumptionibus num. 2. Exemplis hæc res explicari potest, clari ius, quorum primum est: textat præsumptio iuris, & de iure, mulierem, contracto matrimonio per metum, si diu i cum viro moranti trahat, in virum consensisse, & metum purgasse, c. ad id, de sponsal. Attamen aduersus hanc præsumptionem iuris, & de iure, admittitur probatio, nempe etiam illam cohabitationem violentæ: tam: qua quidem violenta cohabitatione probatur, tollitur illa præsumptio purgationis metus. Ita scribitur in l. 1. & Cardin. Alex. in d. c. ad id, & Abbas in c. i. quidam, num. 5. in fine, de sponsal. Decius in cons. 4. colum. 3. vers. cum ego. Aliatus in tract. de præsumpt. in prologo, parte 2. num. 11. vers. & per hoc. Secundum aduersus exemplum: Præsumptio iuris, & de iure est, quod legitimo titulo si possiderit, t. qui tanto tempore, cuius iustitia memoria non est, ad homines, possedit, c. cum nobis de præscriptio. Quia quidem de præsumptioe dicimus infra lib. 2. præsumpt. 19. Hæc tamen præsumptio per indirectum conueniuntur vtpote probando hunc possessorem tamdiu possidisse: imò extare memoriam iustitiae iure violatæ possessionis, ita Felinus in d. c. cum nobis, num. 15. de præscript. & Aliatus in l. 1. supra cit. ad id, num. 12. Per indirectum etiam potest probari, probando possessorem illum semper fuisse in mala fide, ita scribit Crauet. in tract. de antiq. temp. quarta pars. iusla, quarta pars. principia, num. 14. Tertium exemplum est: Si quis examinaverit testes ad eternam t. rei memoriam, & intra annum vtilem non proposuerit actionem, fraudè id egisse præsumitur, ita glossa in c. quoniam iniquiter, in princ. si lue non conest, vi Baldus & Felinus & ibidem dicimus infra libro 2. præsumpt. 16. Verum tamen aduersus hanc præsumptionem admittitur probatio contraria, per indirectum, vtpote elapsum non esse annum ab e die qua potuit experiri, ita glossa & ceteri in d. c. quoniam iniquiter. Aliatus in tract. de præsumpt. in prologo, parte 2. num. 15. Quartum est exemplum: Præsumptio iuris, & de iure est, quod si tutor deservit aliqua ex suis bonis in intente

tario bonorum pupilli, illa bona praesumptionem pupilli. *l. vlt. C. arbit. inter. Quam quidem praesumptionem expressit ab iur. lib. 4. praesump. 68.* Aduersus autem hanc praesumptionem, admittitur contraria probatio per indirectum, nempe probando bona fuisse relictuta. Ita Bald. in d. l. vlt. num. 2. *C. arbit. inter. quem vobis fecimus esse Alciat. laco supra citato. num. 3. in 2. et apertius Afflicti de iur. lib. 2. m. 26. qui num. 2. sentit, cum indirectam probationem, praesumptionibus fieri possit. Quinrum exemplum est, si constat Caium odio capitali fuisse prosecutum Sempronium. Deinde constat Sempronii occisum fuisse in aliqua domo, quae visus est egredi Caius diffidit cruentoque gladio violenter praesumptio, quae iuris & de iure dici potest, insurgit, Caium homicidam fuisse. Ita post Bartol. Bald. Boer. & Gram. supra supra q. 2. Nihilominus contra hanc praesumptionem admittitur probatio per indirectum, nempe probando ipsum Sempronium fuisse mente captum, & sapies libi manus intulisse, vel probando Caium reconciliatum fuisse Sempronio, & cum aliis potuisse occidere, si ei placuisset. *Quae de re supra in dicta quaest. 2. & alia expressimus infra lib. 3. praesump. 38.* Sextum est exemplum. Infrumentum t publicum dicitur esse probatio clara, & probata, vt scribit Bald. & alij plures, quos commemorat laf. in l. 1. in prin. num. 10. ff. de oper. noui muni. Et ob id habet infrumentum praesumptionem iuris, & de iure pro in casu antiquae. in prin. C. ad S. Vellei. de qua quidem dicemus infra lib. 3. praesump. 19. Attamen aduersus infrumentum admittitur probatio per indirecta, vt puta quod illud non est infrumentum publicum, sed quid fictum & simulatum. Ita declarat Bart. in l. 5. & partem. num. 2. versu. ego in istis q. quod vi aut. l. eam. Et Bart. fecit sunt conserui in sing. in verbo, exceptio, inquit si statum apertum. Comm. in cons. 35. Antiquolus. e. o. num. 2. laf. in l. eam. quae. num. 3. C. de transact. Felin. in c. ex parte. d. 2. num. 6. versu. secundum fallit. de off. delegat. egregie respondit in terminis Raim. in cons. 78. num. 12. lib. 4. Dec. in cons. 356. num. 4. Chassane in cons. 1. in quarto praesump. num. 24. Crane in cons. 211. num. 5. Tyrac. in tract. de retractu consang. §. 1. gloss. 2. num. 12. Vntum in tract. de imitacione. tit. quia possit dicere de nullitate. num. 33. vt hanc asinum in com. enarij ad statuta Florentia §. 19. cap. 3. hinc. 7. Septimum est exemplum ex traditione Boslij in tract. de iur. forum criminalium in tit. de vici. galum condicione. num. 5. & 7. Exat decretum Mediolani. Quod nullus familiaris condici, vel frater & domesticus illius familiaris, possit conducere vtegalis alioqui facinuram, quod is frater, vel domesticus conduxit tanquam socium, vel interposita persona ipsius familiaris. Et hac praesumptio (inquit Boslius) est iuris & de iure etiam per indirectum admittitur probatio contraria, vt puta probandum, fratrem vel domesticum esse inimicum ipsius familiaris principis. Praeterea hic alia plura exempla, quae adferri possunt. Illud nunc tantum dicam, quod in casu huius nostrae disputationis, procedit illa iuris sententia, quae dicimus, multa t concedi per indirectum, quae directo non concederentur: cuius sane traditionis meminit egregie Felynus in c. ex parte. num. 7. de off. deleg. qui post Anon. in cons. 275. in primo dubio, dixit, quod si statum curum sit, bona deoctorum debere adjudicari creditoribus: tunc deoctorum infra quodam melle non soluat, sint pleno iure ipsorum creditorum: non impeditur tertius, qui aliter bona ista sua esse, quod illa vendiderit & conuectur. Atque illi creditores per indirectum impediuntur, cum directo impediri non possent. Et si simile quod dicimus, quod licet renunciari non possit futuro dolo t directio tamen potest per indirectum. *Alexand. in cons. 54. lib. 2. laf. in l. ad iure. in fine. C. de transact. & Chassane in d. cons. 130. 4. praesump. num. 24.**

11. Erat praeterea animaduertendum hanc indirectam probationem, seu dicta factaque, ex quibus illa colligitur, t probari posse duorum testimonio. Ita Baldus in l. 1. §. 1. num. 2. C. de testib. in l. generaliter. C. de non nunc. pect. & in l. vlt. num. 2. C. arbit. inter. tunc; & affertur in decis. 13. num. 26. Iulio dicimus supra in q. 51. de probationibus dicimus, vel factorem ex quibus vtrumque praesumptiones, vt dicta illa, vel dicta possit probari duorum testimonio.

QVAESTIO XLVI.

Scripturam qua probari poterat aduersus praesumptionem iuris & de iure, si deperdita est, probari posse testibus.

SUMMARI.

1. Scriptura deperdita, a testibus probatur contra praesumptionem iuris, & de iure, & quibus casus requirantur. num. 2.

QVAERO sexagesimo sexto, an in casu huius praesumptionis iuris & de iure, si scriptura, qua probari poterat contra ipsam praesumptionem, est amissa, probari possit testibus illa amissio, & tenor, vt possit deinde uel praesumptio ista t Quia in recidendum illi t posse, Ita enim dicimus, quod quando aliquis probari omnino debet per scripturam, si scriptura casu alij deperdita, potest illa probari & eius tenor t eo modo satisfactum est legi. Ita scribitur relati a Decio in c. 2. num. 12. versu. 3. §. instrumentum, de probat. Et alia accedunt Alexan. in l. 2. num. 8. C. de bonor. posses. secum. tabul. & in l. huius. num. 2. C. de testib. & Mansili in singul. 178. Et hac traditio probatur in l. testium. in fin. C. de testib. in l. emancipatio. ne. C. de his in fin. l. subeum. C. de emancip. l. huius. & in c. cum olim. d. l. de primil. Requiritur tamen t plura, vt locus sit huic doctrinae. Nam requiritur primo quod confict, illud infrumentum illamque scripturam aliquando existisse. secundum de illius tenore attestari ij debent. C. de testib. Requiritur tertio, quod casu sit deperdita. Ita Bald. in l. 1. §. 1. num. 2. C. de testib. Requiritur quarto, quod testes hac de re attestantes, sint legales & integri. Quae sane qualitas debet, & probari debet, sicut in specie docuit Bero. in d. c. 2. num. 73. de probat. Et similis in casibus idem affirmant Corsetius vsu singulari, in verbo, inter. Alexand. in cons. 32. col. 4. sumer. 12. lib. 2. Gramm. in cons. 35. num. 33. 38. in criminalibus.

QVAESTIO LXVII.

Notorium admitti contra praesumptionem iuris & de iure.

SUMMARI.

1. Notorium contra praesumptionem iuris & de iure admittitur. Et de quo notoria intelligendum. num. 3.
2. Probatio per facti evidentiā, reliquis omnibus exclusis, exclusis non dicitur.
3. Notorium facti permanentis admittitur aduersus rem iudicatam.
4. Notorium etiam non probatione, indiget tamen allegatione.

QVAERO sexagesimo septimo, an aduersus praesumptionem iuris & de iure, admittitur probatio in contrarium ex notorio? Et admitti t scriptum Rom. in l. si de iur. num. 13. ff. de acqui. heredi. & cons. 310. num. 19. Felin. in c. quanto. num. 5. de praesump. Praepol. in c. si quis fidem. num. 8. de spons. Curt. Sen. in l. adnoscendi. num. 24. ff. de iur. iur. & apertius Alciat. in tract. de praesump. in preludij. part. 2. numer. 14. Paril. in l. 2. num. 73. lib. 2. Gratius in cons. 83. num. 4. lib. 2. Euerard. in centuria legali in l. 10. vt similib. num. 20. versu. si tamen de facto. Ea est ratio, quod probatio t quod fit per facti evidentiā, vt quid clarum & manifestum, nunquam censetur exclusis, & si cetera omnes exclusis sine, vt scribit Bald. in l. contra negationem. in fin. C. ad l. Aqu. & in l. vlt. C. de prob. & ibid. Casfren. num. 2. Mansi. in l. 5. §. si fieri quesi. ff. de quesi. Afflicti in commentarij ad statuta Florentia §. 19. cap. 5. in noua l. 10.

3. Declaratur primo hac sententia, vt procedat t in notorio permanente, non autem in transiente. Ita Alciat. in d. 2. §. 1. num. 15. post Roma. in d. cons. 310. Nam cum allegatur notorium facti transiens, necesse est probare illud per testes, iuxta c. infra, de cobat. cler. & mul. Quae sane probatio rejicitur ab ipsa praesumptione iuris & de iure. Ita etiam dicimus aduersus rem iudicatam admitti t notorium facti permanentis, non autem transiens, vt loco iam relati supra scripti Alci. post l. 1. §. 1. quoniam contra. in d. §. si de iur. de probat.

4. Declaratur secundo, vt locus habeat hac sententia, si modo hoc notorium permanens allegetur. Ita Alciat. in d. 2. par. 2. num. 10. in fi. Idem affirmant omnes, qui dicunt, quod et t notorium non indiget probatione, indiget tamen allegatione. Ita tradit Alex. in l. 1. num. 4. C. vi qui de iur. aduoc. Barb. in cons. 62. col. 2. lib. 2. & in cons. 33. col. 4. lib. 2. & Ripa in l. 4. §. hoc autem indiget. num. 35. ff. de dam. infecto, ubi declarat.

QVAESTIO LXVIII.

Probatio admissa aduersus praesumptionem iuris & de iure, parte non opponente, an proffit.

SUMMARI.

1. Probatio aduersus praesumptionem iuris, & de iure, parte non opponente, admissa, prodest.

2. Aduer-

- 2 *Adversarius non opponens, consentire videtur, & favori sui remanere.*
 3 *Probationes adversus contrarium indicant, parte non opponente, reprobant indicationem.*

QVAERO sexagesimooctiduo, an adversus praesumptionem iuris, & de iure, admitti probatio parte non opponente, prodest prodest t ad eam praesumptionem confutandam affirmant Bald. in l. si litem ff. de p. qui sunt sui, vel alii. iuris. Abbas in c. cum eorum et alium. 3. de off. deleg. Rom. in l. si duo num. 14. ff. de acq. hered. & idem in consil. 350 num. 7. Alexan. in l. duo p. si pignora. a. ff. de re iudi. Curt. Sen. in l. admonendi. nu. 2. ff. de iur. reit. Prapof. in c. si quisdem. nu. 8. de sponsa. Felin. in c. quanto. nu. 4. de praesump. Euerardus in c. extra leg. al. in loco a versum. nu. 20. ver-
 1 *fic. sit amen de facto. Alci. in tract. de praesump. in p. d. l. 1. parte 2. num. 9. versu. 2. limitator. Paris. in consil. 10. numer. 85. lib. 2. Ea est huius*
 2 *sententia ratio, (inquit Alciatus), quia t adversarius, qui non op-*
 3 *posuit, videtur tacite consentire atque ita renunciare favori suo.*
 Ita docuit Alexan. in l. iudex postea quam. num. 1. ff. de re iudi. Et com-
 1 *probantur praedicta, ex eo, quod decimus probationes t admittas,*
 2 *parte non opponente contra rem indicant, pro qua dicitur esse*
 3 *praesumptio iuris & de iure, efficere, vt retractari iudicium*
 4 *possit, ita post alios docuit Dec. in c. quantum contra. cu. 38. de proba. &*
 5 *dicimus i. s. subsistentia lib. 2. praesump. 30.*

Ceterum obviare videtur, (ait Alciatus), quod cum probatio non admittitur contra hanc praesumptionem, & hic fit articulus iuris & consequenter notorius. Item quidem, si sumus ff. de acqu. heredit. sequitur quod etiam parte non opponente processus sit nullus ex traditione Baldi in non adim. in p. C. de legib. & vbi in suis dispositionibus statim cavetur, quod fenerator. Anchin. c. ea. q. de regul. iur. in 6. & Aret. in c. si fuerit, de testib. Huic difficultati satisfacit Alciatus, & ait, quod hoc locum habere, quando ef-
 1 *fensus in casu, qui non penderet a voluntate partium: prout sunt*
 2 *causae criminales, de quibus per Bartol. m. l. 1. §. 1. ad Trebell. scilicet est*
 3 *hoc in casu, in quo pars potest renunciare favori suo: & ideo non*
 4 *etiam notorium, quod t iudice suppleri possit. Praeterea respon-*
 5 *detur, quod haec est tacita renuntiatio: & ideo admittitur: sicut*
 6 *admitti foret etiam in causis criminalibus. Dec. in l. 1. in tertio lect.*
 7 *num. 49. C. qui aduoc. l. si i. l. p. l. i. §. 1. C. de p. l. i. & Gramm. in vo-*
 8 *to septimo. num. 6.*

QVAESTIO LXIX.

Probationes, adversus praesumptionem iuris, & de iure, quo tempore admitti debeant.

SYMMARIA.

- 1 *Probationes adversus praesumptionem iuris, & de iure, solum ante sen-*
 2 *tentiam latam admitti. Contraria tamen refertur sententia, nu. 2.*

QVAERO sexagesimonono, quo tempore admitti possint hae contrariae probationes, adversus hanc praesumptionem iuris & de iure t Et solum t ante latam sententiam admitti docuit Felin. in c. quanto solum. 3. versu. salit. de off. de praesump. au-
 1 *ditoris & gloss. in c. ordinari §. 1. in verbo. liberi. de off. ord. in 6. & ibi-*
 2 *dem Gemina. in p. vbi Imola & Francus idem scripserunt. Idem*
 3 *scriptum reliquit Euerardus in c. extra leg. al. in loco a versum. nu.*
 4 *20. versu. & post d. i. i.*

Verum ab hac opinione t dissentit Alciat. in tract. de praesump. in p. d. l. 1. parte 2. num. 17. & recte: quandoquidem repugnat haec
 1 *Geminiani, Felin. & sequacum traditio, generalibus constitutio-*
 2 *nibus. vt l. vltim. C. arbit. tutele, & l. antiquae. C. ad Velleia. ac*
 3 *similibus, quibus absolute remittitur probatio contra hanc praesump-*
 4 *tionem iuris & de iure. Nec aliqua adhibetur dilinctio, quod*
 5 *pronuntiatur, & declaratur fit super hac praesumptione. Ea est*
 6 *ratio, quia haec praesumptio habetur ac si res iudicata esset: quae*
 7 *quidem non admittit probationem contrariam aliquo tempo-*
 8 *re: scilicet alias supra demonstravimus. Non obstat illud c. ordina-*
 9 *rii, quia respondet Alci. quod illa non erat praesumptio iuris, &*
 10 *de iure, sed iuris tantum, quae inducitur ex eo, quod non ostenditur*
 11 *dispensatio in termino praescripto. Et illa est solum iuris praesump-*
 12 *tionem intellexit ibi Gemina, in prima solut. Non est obstat*
 13 *illud simile, quo vti sunt Iteola, Francus & apertus Euerardus de*
 14 *denoth. Praesump.*

instrumento contra quod obijci possunt exceptiones etiam cla-
 1 *pso termino, quia respondetur, ex illis institutionem induci*
 2 *praesumptionem iuris & de iure: si iuris tantum, ex quo lex, vel*
 3 *statutum non excludit praescriptae & omnino ipsam contrariam proba-*
 4 *tionem: Quam quidem lex excluderet, vbi nullo modo posset*
 5 *admitti. Ita docuit Rota dec. 2. in tit. de prob. in antiquum. est eam al-*
 6 *ter & male intellexit Euerardus.*

QVAESTIO LXX.

Restitutio in integrum, adversus praesumptionem iuris & de iure, admitti.

SYMMARIA.

- 1 *Restitutio in integrum adversus praesumptionem iuris, & de iure con-*
 2 *ceditur. Et quia de causa, num. 2. Item contra praesumptionem iuris*
 3 *tantum. num. 3. Et quia causa non procedat. num. 4.*
 4 *Argumentum non t sensu contrario, quo causa non procedat.*

QVAERO septuagesimo, an adversus praesumptionem iuris & de iure, concedatur restitutio in integrum t Et concedi t affirmant in specie Alexan. in l. inter pupillam. m. l. 1. col. 1. ff. de verbor. oblig. & in l. si f. an. m. l. 1. fin. c. de iur. delib. Ruin. in consil. 61. num. 20. lib. 1. Iacobinus in m. l. 1. fin. c. de iur. delib. Socin. lun. in consil. 104. numer. 18. lib. 3. & Alciat. in tract. de praesump. in p. d. l. 1. parte 2. num. 18. & Hier. Gabr. in consil. 30. num. 13. li. 1. qui & si securus sit Ruin. supra allegatur: attamen solum loquuntur de praesumptione iuris. Quam hinc sententiam probat. l. si mater in princip. ff. de except. rei iudic. vbi ex eo textu docuit Bartol. restitutionem in integrum, concedi adversus rem indicatam, cum tamen contra eam non concedatur contrariae probationes. Et idem scripserunt ipse Bartol. in l. a. C. de sen. aduoc. s. cum laus. l. 1. in l. admonendi in l. 1. c. de m. 45. & ibidem Curt. lun. num. 8. Et haec quidem restitutio t conceditur ex illa clausula generali, si qua mihi iusta causa est, & ita Alexan. in l. si f. an. m. l. 1. col. 1. ff. de verbor. oblig. col. 1. versu. in dicta ff. de recept. obli. & Goz. in consil. 3. col. 1. versu. per praeter c. tertio, male t recepta illa op-
 1 *inionem dicitur. Placeat & antea illa distinctio bene esse tradita Sfortia*
 2 *Odo in tract. de restitutione in integrum in qua. §. 6. artic. 1. num. 9.*
 3 *caus. locum videre cōd. 6. dam i. commentaria nōstri note ex-*
 4 *cederentur. scribit Sfortia, praesumptionem hanc iuris & de iure*
 5 *non tollere in integrum restitutionem sed probationem t: si quid*
 6 *accidit aliis in l. si duo. ff. de test. in tutele, & ideo si iustis (saepe*
 7 *Sfortia) admittitur ad probandum lesionem, vt quia pars non*
 8 *contradicit, vel quia ipsi iudici adeo notoria sit, vt eum admit-*
 9 *tatur ad deducendum lesionem, locus est restitutioni in inte-*
 10 *grum. Haec restitutio in integrum multo magis conceditur t ad-*
 11 *versus praesumptionem iuris tantum, sicut in specie affirmant*
 12 *Abbates in c. constitutum. num. 8. de re integ. non res. & Ruin. in consil. 61.*
 13 *num. 20. lib. 1. Recepta tamen illa opinio declaratur secundum Al-*
 14 *ciat. loco citato, vt non procedat t quid si iustis praesumptio*
 15 *iuris & de iure esset, petentem res restituere, non esse lesim. Ita in-*
 16 *telligit Alciatus doctrinam Abbatis. in c. constitutum. num. 8. de re in-*
 17 *tegrum res. Nisi dicamus Alciat. sumptile argumentum a*
 18 *sentu t contrario in ea doctrina Abbatis, quod genus argumenti*
 19 *passim non admittitur, cum repugnant iura.*

QVAESTIO LXXI.

Restitutio in integrum, quo adversus praesumptionem iuris & de iure, admittitur, infra quod tempus concedatur.

SYMMARIA.

- 1 *Restitutio in integrum, adversus praesumptionem iuris & de iure, con-*
 2 *ceditur intra quadraginta dies. Et tempus illud vnde dicitur, & de die*
 3 *sententiae currit. num. 2. Ignorantia tamen iuris, probabile esse debet.*
 4 *num. 3.*

QVAERO septuagesimo primo, cum adversus praesumptionem iuris & de iure, concedatur restitutio in integrum, intra quod tempus datur t Est nova iuris questio, quia t a nemine, quod sciam propositam video. In qua quidem dicendum t, si concedi t

F 3 intra

intra quadriennium iuxta generalem constitutionem l.vlt. c. de temp. in integrum restituti. peten. Quapropter est non solum minoribus laicis, sed & maioribus, qui iustam habent causam petendi cum restitutionem in integrum concedi quadriennium, sicut in finellus constitutionis scriptum est, & tradit Bald. ibi in vltim. notat. cum dicit, hoc casu maiores esse similes minoribus Ita & Iacobinus à Sancto Georgio ibi. num. 5. ait, quod tam maioribus quam minoribus & ecclesiae, conceditur tempus quadriennij petendi & finiendi restitutionis causam. Quod circa quemadmodum maior laicus esse re iudicata, pro qua stat praesumptio iuris, & de iure, obtemperat restitutionem in integrum ex clausula illa, si qua mihi iusta causa, vt dixi superius quaestione ita etiam hic dicendum est. Et ideo hac restitutio peti debet intra illud quadriennium. Ita etiam simili in casu docuit Curt. Jun. in l. aduenienti. nu. 9. ff. de iur. iur. and. cum dicit, restitutionem illam in integrum, quae conceditur etiam, qui nota iura & instrumenta inuenit, quibus vtatur contra delatum iuramentum, illam, inquam, restitutionem peti & concedi solum intra quadriennium ex d. l. vltim.

Illud autem hac in re annotandum est, quod hoc quadriennium conceditur fuit, non solum ad petendum restitutionem ipsam, sed etiam ad diffinientem totam restitutionis causam. Ita Rubeus in confil. 36. in fin. l. 1. & praterea quia hoc tempus quadriennij vt vtile esse dicitur, ob id solum incipit currere à die scientiae, sicuti scribit Socin. Sen. in confil. 194. nu. 5. l. 2. Decius in confil. 36. col. vltim. & in confil. 426. numer. 9. Rubeus in confil. 35. numer. 34. in confil. 65. in fin. & in confil. 119. an fin. l. 1. in confil. 139. numer. 16. l. 2. in confil. 131. numer. 2. & in confil. 43. numer. 13. l. 4. Bellemus in confil. 18. numer. 12. Ruben in confil. 98. numer. 3. & Tyraguel. in tract. de retrad. confil. 6. 35. gloss. 4. item. 44. q. 1. alios enim semper omnes Doctores commemorat. Et hinc fit, vt ignorans restitui possit ad quadraginta annos vsque, cum ei vtile hoc tempus non currat. Ita tradit permitti quos recentet & communem testantur Boerius quaest. 39. num. 6. & Tyraguel. in d. gloss. 4. num. 44. Imò sunt, quae allerunt vsque ad centum annos hunc ignorationem restitui. Quia in opinione fuit Baldus Castren. Alexan. Abbas, Angel. Martin. Laud. Barba. laf. Socin. Sen. Petrasanta, Iacobinus & Marfilus, quos recentet Boer. in d. q. 39. num. 4. l. 1. addo Decium in confil. 36. col. vlt. & in confil. 30. nu. 1. versal. non obstat quod Socin. Junior in confil. 70. numer. 32. in confil. 32. & in confil. 128. numer. 169. l. 1. Verum alia opinione recesserunt Baldus, Anch. Comen. Angel. Alex. Iacobus Rebuffus, Curt. Sen. Ioan. à Platea, Barba. Aret. Felinus & Decius, quos recentet & sequitur Boer. in d. q. 39. num. 1. & num. 6.

3. Haec autem ignorantia probabilis esse debet, sicuti respondetur in d. l. in fin. in confil. 13. numer. 16. l. 4. Decius in confil. 36. col. vlt. in confil. 474. in fin. & in confil. 364. in fin. Boer. in d. q. 39. col. pen. vers. quod debet intelligi & Socin. Jun. in confil. 113. numer. 42. l. 2.

QUESTIO LXXII.

Restitutio in integrum, quae aduersus praesumptionem iuris & de iure, admittitur, coram quo iudice peti debeat.

SUMMARIA.

1. Restitutio in integrum, aduersus praesumptionem iuris & de iure, quando petitur principaliter fit coram iudicibus, causam ordinariis, vel delegatis, & quibus &c. Et quid fit, quando restitutio illa incidit et petitur. num. 2.

3. Tribunal qui magistratu habeant.

VARIO septuagesimo secundo, coram quo peti debeat restitutio in integrum, aduersus praesumptionem iuris, vel iuris & de iure Est etiam noua hae quaestio; quam distinguendo duos casus, ita clare possumus diffinire.

1. Primus est, quando restitutio ipsa principaliter petitur: tunc peti potest coram iudicibus illis enumeratis in constitutione Iustinian. in l. vlt. c. vbi & apud quem cog. in integr. rest. agit. fit, hoc est coram iudicibus causam ordinariis: vel delegatis ad vniuersitatem causam: vel delegatis specialiter a principe, vel coram iudicibus ad ministratoribus. Et subiungit Iustinian. Coram arbitris ex compromisso peti non posse. Id quod post Fran. Accursium & Iacobum Butrig. in d. l. vlt. declarat Signorol. in confil. 47. procedere quod ad actum ipsam restitutionis, non autem quod ad ipsam declarationem, & pronuntiationem de restituendo, à qua quidem interpretatione diffinit Bald. in d. l. vltim. in fin.

Secundus est casus, quando restitutio petitur t incidenter. Hoc in casu sunt opinionēs. Nam Bart. in l. nam & postea. c. si minor. col. 2. vers. puto etiam ff. de iur. iur. docuit, petendam esse coram iudice illo, coram quo restitutio ipsa principaliter peteretur. sicque coram ordinariis, vel delegatis, vt superius casu, & propterea negare videtur Bartol. quod peti possit coram iudice causae principalis. Hoc apertius affirmant Iaf. in d. c. si minor. num. 22. Socin. num. 4. & Zalus num. 7. ex quo inferunt Bart. ibi, quod si causa tractatur coram iudice pedaneo, qui non possit restituere in integrum principaliter, sicuti quando iudex maior in illo actu causae principalis suam interponit auctoritatem, non possit inferior restituere. Iuxta l. minor autem magistratus. ff. de minor. l. 25. annis.

Alterca fuit opinio Signoroli in d. l. nam & postea. c. si minor. nu. 8. & Curt. Jun. ibidem num. 4. vers. ego tamen, qui scripserunt, hanc causam restitutionis in integrum incidenter propositam, tractari posse coram iudice illo inferiore, coram quo causa rei principalis discutitur. Et primò motus est Curtius ex d. l. vlt. c. vbi & apud quem, &c. iuxta l. 1. quod. C. de iudic. Nam ex d. l. vltim. iuxta interpretationem Bart. ibi, permittit esse omnibus iudicibus, etiam minoribus cognoscere de causa restitutionis in integrum. Et tamen de causa sola solum hodie cognoscunt maiores magistratus, d. l. quod. nisi (vt ibi dicitur) incidenter illa tractetur. Ergo multo magis causa restitutionis in integrum, quae ab inferioribus cognosci potest, fit incidenter proponatur coram iudice non suo qui tamen de causa principali cognoscit, tractari poterit. Ceterum dubia mihi videtur argumentatio hae quandoquidem ex mente Bart. in d. l. vltim. falsum videtur, quod coram quocunque iudice minore, causa hae restitutionis possit tractari; cum coram illis tantum agi valeat, qui tribunal habent vt significant verba illa, non solum apud iudices prae tribunalibus &c. Dum enim loquitur de iudicibus ordinariis, praesupponit eos habere tribunal. Tribunal autem non habebant nisi maiores magistratus, vt praeiores & illis similes.

Secundo mouetur, & rectius Curtius ipse verbis d. l. vlt. in fi. ibi: (Vel in alijs speciebus incidenter quaedam quaestio restitutionis. Sancit utique Iustinian. restitutionem in integrum posse peti incidenter, coram eo iudice causae principalis, qui alias de ipsa restitutione in integrum non cognoscit. Quare Bart. in d. l. vlt. nu. 4. vers. quod aliquando delegator &c. scribit, quod si causa principalis tantum est delegata, coram eodem iudice incidenter poterit causa restitutionis in integrum agi.

Tertiò confert penè in specie nostrae tractationis doctrina Odofredi in l. aduenienti. ff. de iur. iur. an. quam ibi probant Caciaus num. 8. & Curtius Jun. num. 10. quod restitutio in integrum, aduersus sententiam latam ex iuramento, ob noua instrumenta repta, peti potest coram eodem iudice causae principalis. Idem er-go dicendum est nostro in casu.

Quartò accedit reg. d. l. quod. C. de iudicis. quae correctae non reperitur isto in casu. Est sane in illa regula quod incidenter causa cognosci possit coram eo iudice, qui alias de ea non possit principaliter cognoscere: sicut multis exemplis explicat ibi Bald. Cast. Iaf. & reliqui, & maxime Iaf. ibid. num. 6.

QUESTIO LXXIII.

Restitutio in integrum, aduersus praesumptionem iuris & de iure, quando petitur noua instantia iudicij, an requiratur.

SUMMARIA.

1. Instantia noua quando non est opus in petitione restitutionis in integrum, aduersus praesumptionem iuris & de iure.

2. Instantia noua incipit à litio cum est in statu.

3. Restitutio in integrum quando requirit et non in instantia.

VARIO septuagesimo tertio, quando petitur restitutio in integrum aduersus praesumptionem iuris, vel iuris & de iure, an sit opus noua instantia? Est & haec noua iuris quaestio, in hac tractatione: In qua quidem sunt distinguendi aliquot casus.

Primus est, quando is, t qui videt coram se esse praesumptionem iuris & de iure, antequam causa sit sententia, petit se restitui in integrum iuxta supra dicta. Hoc casu non est opus noua instantia, ex quo potest cum eodemmet instantia causae principalis tractari. Nam incidit petita dicitur hac restitutio. Et hoc coprobatur

QVÆR.

Vlt. vlt. iuramentum aduerſaria conſectura, quibus ignorantia praſumebatur. Quae tamen explanatio repugnare mihi videtur verbis illius conſtit. Quocirca tertio reſponderi poteſt ex interpretatione Felini in *ſignificati. num. 3. de homicid.* quod in d. c. vlt. iuramentum non eſt ſuper eo, quod illa conſtitutio vellet praſumi noſtriam edicti, ſed eſt ſuper noſtra impedimenti, quam ſane noſtriam tex. illi non praſumit, *vt ibidem non tantum Barro.* Verum repugnat hac interpretatio manifeſtis verbis d. c. vlt. §. alioquin. Reſponderet & quarto Berous in *2. in fin. de conſtit. & alid. c. vlt. loqui,* quando agitur de leui praſudicio. Quae tamen interpretatio dubia eſt, reſponderi quinto loco poteſt, legem eo in caſu vlt. terius proceſſiſſe, diſponendo, ob peccati cauſam ne coniuncti in matrimonio prohibito, in eo perſiſtant.

Secundo aduerſus hac argumentatio ab Alciato in d. *praſumpt.* 16. in *2. verſ. 2. in contrarium.* Lex 1. praſumit pro ſententia laici iuramentum iudiciale, & conſequenter quod vicius non habeat aliquid inſtrumenta, quibus tueretur ius ſuum: & tamen aduerſus praſumptionem illam ad reſiſſionem ſententiae admittitur probatio per iuramentum, quod inſtrumenta de nouo ſuperuenerunt, *vt tradunt Bart. & reliqui in l. admodum. ff. de iur. & coſ. c. p. paſſorali. de excepto.* Verum reſponderetur, praeſumit Alciatum, qui intellexit *vt ſupra*, quod lex ipſa ſtatuit, ſententiam non tranſire hoc caſu in iudicium, & iuramentum non adhibetur directo contra ſententiam, ſed ſuper illa qualitate, quae de nouo fuit reperta, licet forte in conſequenter reſcindatur veritas. Et praeterea eo caſu de veritate manifeſte conſtat ex ipſis inſtrumentis, eſt quoad ipſam qualitatem, quod ſcilicet fuerint de nouo inuenta, credatur iuramento illius id aſſerentis.

Tertio virgare videtur communis illa traditio Doctorum in *c. noui. de iudi.* Cum dixerunt, in denunciatione Euangelica credi iuramentum 1. denunciantis, etiam non concurrente alia ſuſpicionem, quod ſolus ſoli denunciat, vt 1. denunciat ſe abſtinere a crimine: & tamen aduerſus denunciantem illam extat iuris praſumptio, quod denuncians ille fit innocens, ex quo quilibet praſumit bonus. Ceterum reſponderi poteſt, ibi agi de leui praſudicio quoad illum actum, quod ſolus ſoli denunciat. Nam ex eo actu non inferitur graue praſudicium: & propterea eſt iuramentum ſtatut. Praeterea haec duo ſunt ſeparata, quod denuncians praſumatur bonus: reſpicit enim hoc cauſam ipſam principalem, ſicque ſubſtantiam negotij illud vero quod denuncians denunciat ſolus ſoli, reſpicit qualitatem tantum, pro qua credatur denuncians.

Quarto argumentatur Alciatus in *2. in fin. pro. 16. num. 2. verſ. 2. facit. &c.* quod admiſſa illa recepta opinione, nunquam admittitur probatio per iuramentum: Nam aut lex praſumit pro Actore: & tunc non eſt opus quod iuret, ex quo habet praſumptionem iuris, quae tranſit onus probandi in aduerſarium, ſine poſſideri. *C. de probat. & l. generaliter. §. ſpectum. in fin. ff. de iudic. in ſ. libet.* Aut praſumit pro Reo: & tunc Actor iurare non poteſt, & Actor non probante, Reus abſoluitur, cum lex pro eo praſumat, *l. Ariam. ff. de iud. & oblig. & l. qui aſſerunt. C. de edend. Verum reſpondetur, praſumptionem illam, quae eſt pro Reo, Actorem non probante, eſt praſumptionem quandam generalem, vt ſenſit Spec. in *2. de probat. §. pro reo. in m. Cum* dixit, praſumptionem iuris hanc tollere, & in Reum ipſum reſcitere probandi onus. Et idem ſenſit ipſemet Alciat. in *d. l. qui accuſare. num. 1. verſ. ſed & pleneq. C. de edend.* quod loci idem Alciat. ſcripſit reliquit, hac praſumptione, quae pro Reo eſt, non obſtante, credi iuramento 1. de his, quae in animo conſiſtunt.*

Tertia ſuit opinio eorum, qui ſcripſerunt, hoc reſtincti arbitrio iudicis, vt ſi conſideret qualiter praſumptionis, & conditionem perſonae, quae iurare vult. Ita ſcripſerunt Abbas in *d. c. vltim. mon. §. qui iur. accuſat poſſ. Verum* me poſſorali *num. 7. de excepto. & ibidem Parisianum. §. ad fin.* Quae ſane ſententia probabilior mihi videtur.

Declaratur primo hic caſus, vt non procedat, quando agitur de leui praſudicio. Nam tunc aduerſus iuris praſumptionem admittitur contraria 1. probatio per iuramentum eius, contra quam praſumptio ipſa extat. Ita in *ſpecie tradunt & declarant Paul. Leazarum in Clemens conſtitutionem de elect. Genuinum in c. quod ſam. num. 3. de praſumpt. Dec. in c. 2. in l. ad. c. vlt. verſ. & hoc intelligitur de conſtit. & ibid. Felin. verſ. ſalutem. Claud. in c. ſylva. num. 2. ff. de viſu cap. Maſſinus in ſingul. 655. monentia. Alciat. in c. noui. num. 10. de iudi. Berous in c. 2. in fin. de conſtit. & ſcripſit lib. 2. de arbitrat. aud. caſu 116. num. 9.*

Declaratur ſecundo, vt non procedat in foro conſcientiae 1. in quo creditur aſſertioni, & iuramento aſſerentis aliquid aduerſus praſumptionem iuris. Ita *gl. in Clemens. 1. in verſo. conuincit. de pen. Lapin alleg. 9. num. 3. Alexand. in l. 1. §. per procuratorem. num. 4. ff. de acqui. poſſ. Felin. in c. ſignificati. num. 4. de homicid. Dec. in c. noui. ſolum vlt. verſ. primo dictum de iudi. Claud. in c. ſylva. in l. c. ſylva. num. 21. verſ. ſecundo fallit. ff. de viſu cap. Verſ. in c. p. g. ad. u. 13. de excepto. & Novat. in lib. 3. ſylva. num. 12. Hanc tamen declarationem intelligit Dec. in *2. in loco*, vt credatur iuramento aſſerentis, quoad ſuam praſudicium, non autem quod detrimentum alterius, quae ſane interpretatio nec vera eſt, nec conuenient menſu aliorum interpretum.*

Declaratur tertio, vt locum non habeat, quando alia praſumptio aequae potens eſt pro eo, qui aſſertit. Nam tunc eius 1. aſſertioni iurata creditur aduerſus legis praſumptionem. Ita declaratur Claud. in c. ſylva. in l. c. ſylva. num. 2. verſ. ſecundo fallit. & hoc intelligitur pro eo, qui multum probat.

Declaratur quarto, vt non procedat, quando 1. iuris praſumptio leuis eſt, ſicuti tradit Claud. in *2. in loco*, num. 12. verſ. ſecundo fallit.

Tertius eſt caſus, quando non repugnat ſola hominis praſumptio. Hoc ſane caſu exiſtimo, illam tolli iuramento hominis aſſerentis, & contra quem illa repugnat. Quandoquidem leuis eſt, & ob id iuramento tollitur: ſicuti de leui iuris praſumptione tradit Claudius in c. ſylva. in l. c. ſylva. num. 21. verſ. 2. ſubit. & dixi ſupra.

QVAESTIO LXXVIII.

Praſumptione ceſſante, non ceſſare legem, ſuper qua fundata eſt ipſa praſumptio.

SVMARIA.

1. Praſumptione ceſſante, non ceſſat lex, ſuper praſumptione fundata.
2. Rationem fundatam in ſola praſumptione non reſpice legem, vel ſtatuti generalem & ſpecificum, quando non procedat.

QVAERO ſextageſimo octauo, an lex fundata in ſola praſumptione ceſſet, ceſſante praſumptione illa? Et non 1. ceſſare ſcripſit Tyragel. in *2. in loco*, quod ceſſat cauſa, eſt effectus, per *1. num. 1. & num. 77. & part. 2. in l. 2. poli. Bald. in comp. 2. fo. in quaſt. O. Milan. ad fin. lib. 1. de reſcrip. & in reſcrip. 1. fundatam in ſola praſumptione, non reſpice legem, vel ſtatuti diſpoſitionem. Quae quidem traditio non habet locum, quando vnus ſentit damnum, alter vero incolumem. Ita Aug. in *conf. 281. column. 7. Dec. in c. p. g. in fin. in 2. in l. de app. & c. vlt. in c. p. g. in fin. 3. qui iura declarant regulam laici patet. §. diſpenſatio, de leg. 2.**

QVAESTIO LXXIX.

Denunciatio Euangelica, quando aduerſum praſumptionem admittitur.

SVMARIA.

1. Denunciatio Euangelica, quae caſu poſſa fieri & nu. 2.
2. Sententia irrita dicitur, & nulla, quando de inſiſtenti notoria coſtat.
3. Sententia notoria inſiſtens, non tranſit vere in iudicium.
4. Denunciatio Euangelica, quando fieri nequeat.
5. Cnones cum peccato poſſidere non permittuntur.
6. Veritatem ſolam in foro conſcientiae ſeruari, quomodo accipiendum.
7. Conſenſum per rem indicatam, in foro conſcientiae retineri poſſet.
8. Et quando ea indicata diſcedit, nu. 9.
9. Retractionis ſententia, quando fit iuris.
10. Probatores omnes iudicium ſunt in arbitrio.
11. Teſtes examinare, & probationes recipere, index abſentia nominis poſſet.

QVAERO ſextageſimo nono, an contra praſumptionem iuris, & de iure, poſſit fieri denunciatio Euangelica? Quod ſicilius hac iuris quaſtio explicetur, exemplum aduerſus Extat praſumptio iuris, & de iure, pro ſententia laici in iudicium, an aduerſus hac ſententiam, ſicque aduerſus praſumptionem illam iuris, & de iure, fieri poſſit denunciatio Euangelica? Hac in re diſtingui poſſunt tres caſus, vnus cum Abbate in *mon. num. 3. & ibi Dec. in m. verſ. ſed diſſimulat, extra de iud.*

Primus eſt caſus, cum iniquitas ſententiae, ſicque praſumptionis huius probatur per coſcientiam illius, qui eam obtinuit. Hoc ſane in caſu certum eſt, fieri poſſe 1. Euangelicam denunciationem. Ita affirmant Abb. & Dec. praeterea in *l. c. 2. de iur. iur.* quae etiam de iure communi retractari poteſt res hac iudicata, vt ſcribitur

l. iuris.

Innoc. in c. per leg. de immum. eccl. f. dicitur in c. qui solent de sponsal. Baldus in Authen. ad h. c. num. 4. v. s. item debet actor. C. de v. s. Felin. in c. qualiter d. 2. m. 13. de accusat. & C. de l. in c. conf. 104. num. 4. & scripsi supra q. 66.

Secundus est casus, cum aliter quàm per confessionem notorium est, rem iudicatum atque ita presumptionem hanc iuris, & de iure, esse iniustam. Hoc etiam in casu admittitur i denunciatum Evangelica, ita Abb. & Dec. vbi supra nec aliq. quos usq. a communem abo. dissentiant. Ea est ratio, quia vbi de i. iniustitia confecti notorii, sententia dicitur potest irrita, & nulla. Ita Innoc. in c. fraternitatis, de sig. & malis.

4 Et præterea sententia notorii i. iniusta, non transit verè in iudicatum, sicuti foris dicitur in c. suam, in pen. not. ab de pen. Felin. & ceteri in c. inter ceteros, de re iudi. Et scripsi supra q. 67 probationem ex novo admitteri contra presumptionem iuris, & de iure.

5 I tertius est casus, quando non constat de iniustitia iudicati, siveque presumptionis iuris, & de iure, sed testibus, vel aliter probanda est. Hoc sane in casu recepta magis Doctorum opinio est, locum non esse huic denunciatum Evangelicæ. Hanc præbent B. in extratrag. ad reprimendum, in verbo, per denunciatum, m. 15. Bal. in aut. clerici. C. de ipsi. & cler. & in aut. ad h. c. num. 15. de iudi. Abb. in cons. m. 3. in fol. 2. Alex. in cons. 3. m. 2. lib. 1. Barb. in aut. m. 4. de iudi. & ibidem m. 4. Ea ratio prima, scilicet horum sententia, quod rem iudicatæ exceptio, siveque presumptionis iuris, & de iure, est a lege ipsa Pontificia approbata, & cum inter, de re iudi. c. vlt. de except. in 6. Non ergo peccat, qui ea exceptione locus possidet, & consequenter denunciatum Evangelicæ locus non est. Nec huic repugnat consideratio Felini m. cum ait, exceptionem hanc illi prodesse, quando de peccato agitur, & vltim de except. in 6. Nam responderi facile potest, præter Decium, hic dici non posse, agi de peccato, posteaquam de eo non constat, & lex tutum facit eum, pro quo latæ presumptio ipsa iuris, & de iure.

6 Secundo firmatur hac opinio e ratione, quia si hæc res iudicata, atque ita si hæc presumptio est a lege Pontificia approbata, ut diximus supra, est etiam in foro conscientie recepta, quia non permittit Canones i cum peccato aliquem possidere, c. de viduis, 27. q. 1. Nec huic argumentationi obstat responso Felini in d. c. notat, de iudi. cum illi replicet Decius.

7 Non enim obstat responso ipsi Decij, cum dixit, in foro conscientie solam veritatem i. speciat, ut ait Innoc. in c. quia plerique, de immunit. eccl. f. quoniam alij multi fecerunt, ut in subsequenti questione referam. Non, inquam, obstat hac consideratio, quandoquidem id procedit, quando ex parte eius, pro quo fiat presumptio, e contra est veritas, atque ita quando eius conscientia est laesa, sed nostro in casu hoc non contingit, cum præsupponamus pro constanti, hunc credere se iure obtinuisse, & iure se fultum, ea presumptione iuris, & de iure. Et usq. a subsequenti questione fusius explicabimus.

8 Tertio accedit, quod ita videmus in prescriptione, vbi bona fide iam præscripta, rectè & salua conscientia retinemus, et si postmodum supervenit mala fides. Ita Innoc. in c. extra, de iure patron. Bald. in Authen. ad h. c. num. 8. C. de v. s. & scripsi fol. 1. de arbitrio iudicium, q. 9. num. 6. Ita pariter dicendum est in foro i. conscientie retineri posse, quæ per rem iudicatam data fuerunt, atque ita ea, quæ presumptione hac iuris, & de iure concessa sunt. Nec hic repugnat consideratio Decij in d. c. cum dixit, hoc argumentum a simili non procedere hoc in casu, vbi adest non levis differentia, inter prescriptionem, & rem iudicatam. Nam prescriptionem (inquit Decius) est iustus modus acquirendi dominium, l. ff. de v. s. c. l. 1. propter prescriptionem perfectam, reineri res potest salua conscientia, sed non ita ut dicitur est in re iudicata, quæ ordinata non est ad acquisitionem, sed ad iudicium, quæ tribuit vincium, quod firmum est, & licet res iudicata exceptionem pariat, id contingit ob presumptionem, quæ inquit, quod veritas ita hic habeat, & non quod titulus ad acquisitionem sit inuentus. Non, inquam, repugnat hac consideratio, quandoquidem non differt in hoc præscriptio a re iudicata. Nam præscriptio præsupponit titulum, sine quo aliqui non currit. Ita etiam sententia fertur de re, quæ titulum antecedit habet, & declarat illum esse dominium. Quocirca presumptio iuris, & de iure, quæ ita pro aliquo, habet fundamentum aliquod, cui is innititur.

Contrariam itaque opinionem, quod scilicet locus fit denunciatum Evangelicæ i. in casuale defendunt Abbas & Felin. in d. c. notat, de iudi. Et cum eis sentit Alciat. in tra. d. de presumptionibus in præd. part. 2. num. 8. v. s. item credo. Primo moti sunt ex c. 2. de

purgat. vulg. quo loci ait Innoc. quod à re iudicata recedimus cum de rei veritate in contrarium apparet. Ceterum rectè satisfit dicit Decius d. c. 2. procedere ob vim notorii: nos autem loquimur cum probationes faciende sunt testibus, vel alio simili modo.

Secundo vbi sunt eo argumento, quod licet quando victor foretur iniquitatem sententia, i. locus idem hoc in casu, de veritate apparet alia via. Verum rectè respondet Decius in d. c. notat, argumentum procedere in confessione, quæ multa habet spectacula, alijs probationibus non concessa, c. cum loquimur, de fide iudic. & c. 2. de confess. in 6. & scribit omnes in Rubr. extr. de probat. Quocirca diximus in primo casu huius questionis esse quodammodò speciale in confessione, ut illa admittatur contra presumptionem iuris, & de iure; atque ita loquitur Innoc. in d. c. quia plerique, de immunit. eccl. f.

Concludit tamen Decius opinionem Abbatis veriorē esse, vbi de peccato sufficienter constat. Duo visus est considerare Decius. Primum, quod vbi de peccato constat, locus est huic denunciatum, etiam contra rem iudicatam, atque ita contra presumptionem iuris, & de iure. Et hoc in casu vera est opinio Abbatis: nec aliter dici potest, cum denunciatum ipsa Evangelica, ob peccati causam inuenta sit. Quæ sane ratio militat etiam adversus eum, qui per rem iudicatam aliquid obtrinet. Secundum est, quibus probationibus detegi possit hoc peccatum. Et ait Decius, probationibus sufficientibus: quales autem hæc sint, non est a lege determinatum, & ob id ait Decius iudicis arbitrio relinquimus quæmodum & probationes i omnes iudicis arbitrio commisse sunt, ut scripsi lib. 2. de arbitrio iudi. & c. casu quo. Hac in forte dici potest, iudicem ipsum ecclesiasticum, ad quem pertinet concedere hanc Evangelicam denunciationem ex se ipso fumere posse informationes, & cognoscere, an is, pro quo fiat presumptio iuris, & de iure, inique possideat: atque ita si cognoscet inique illum possidere, denunciationem hanc concedat: sicuti in simili scribit Baldus in h. ampliore, §. 1. C. de appellat. cum ait, iudicem posse absque nomine examinare i testes, & probationes recipere, atque ita iustitiam administrare. Quæ de re scribit Alex. & alij in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de dam. infecto & ibidem Ripa num. 74. & Layson in l. vbi patitur, num. 14. C. de translatio.

QVÆSTIO LXXX.

Præsumptio quando, & quomodo in foro conscientie observari debeat, copiosa, & diligens disputatio.

SVMARIA.

- 1 Legem super presumptione disponentem, quando quoniam in foro conscientia non teneatur observare.
- 2 Facere nemo debet, quod iuris peccati causa sit.
- 3 Iudicatum in iure accipere peccat.
- 4 Hæc iustitiam in testamento minus solenni, in foro conscientia non teneatur restituere hereditatem, venientibus ab intestato.
- 5 Conditio ad hæc iuris iustitiam, si decesserit sine liberis, a per reliquum ingressum recipiat.
- 6 Prodere se ipsum nemo teneatur.
- 7 Codemum, ut per se sentiam, quo casu parere teneatur, et verè se fiat veritatem in pro se existere.
- 8 Lex postea condita ab habente potestatem legis condenda, obligat in foro conscientia.
- 9 Sententia iudicis auctoritate divina munetur.
- 10 Decipi homines sub iusto lege clypeo, nec quaquam debent.
- 11 Adm. omni tribus adhibitis consuetudine.
- 12 Testamento in veritate conditum non sufficit, nisi solemniter id factum appareat.
- 13 Legata in testamento minus solenni relicta, a debitorum, erroneum demonstratur.
- 14 Solemnitas iuris civilis, cur in testamento adhibetur.
- 15 Forum conscientia solam attendit veritatem.
- 16 Lex habens fundamentum presumptioni in iudicio anima quodam sibi locum v. endit.
- 17 Obligatio naturalis oritur ex testamento minus solenni.
- 18 Debitum naturalis oritur in foro conscientia præstari debet.
- 19 Obligatio naturalis duplex est.
- 20 Donatarius ex causa donatorem naturaliter obligatur.

restituere hereditatem venientibus ab intestato, si sit talem fuisse testatoris voluntatem quandoque iudex, quæ solemnitate hanc in testamentis intro duxit, fundata est in præsumptione, ne sit fecit fraudes committantur. *Hanc sententiam probant Bald. in l. 1. colum. 2. & Videm l. 1. num. 7. C. de testam. idem l. 1. num. potest, in l. 1. h. num. 7. & ibidem l. 1. p. 4. num. 97. & num. 99. qui communem esse essent, de legat. 1. Tyras. de legib. comm. in gloss. 2. num. 21. Alciat. in l. 1. quib. pedum, num. 3. C. de iur. iura. Synops. Prius in Summa in verbo, testamentum, l. 1. §. 5. & Dem. Soto d. q. 3. col. 4. vers. reciderunt ergo, testam. p. 1. recensit, & probat Marcus Solum de Euse, Hispanum iurist. c. 1. in l. 1. in contrariis, ad leges Taurinas Hispanum in 5. part. leg. 3. num. 1. 286. Verum diffinitive videtur Didac. in d. c. cum esset, num. 10. vers. iudicando inferius, de testam. & in peccatum, part. 2. §. 4. ad fin. de reg. iur. in 6. Sed forte Didac. intellexit, cum haeres ipse institutus, fuit ad requisitionem requisitus à venientibus ab intestato. Quæ de re dicendum subsequens in c. 1. 1.*

Huc etiam facit, quod respondit Alciat. *respons. 502. num. 5. & in respons. 533. secundum primam impressionem Lugdunensem*, quod dispositio §. sed & hoc præsentis, in Authen. de sanctif. Episcop. à quo sumpta est Auth. nisi rogati. Cad Trebell. quia quidem constitutum est, t conditione adiecta hæredi inlittuto, si decesserit sine liberis, reijci, si heres legem ingrediatur. Respondit finè Alciat. non habere locum hanc dispositionem in foro conscientie, cum fundata sit in sola præsumptione legis, contra voluntatem testatoris. Verum hæc de re aliqua dixerunt in gloss. ad l. 4. præsumpt. si. d. cum expositum d. §. sed & hoc præsentis. Existimo enim Alciat. in numer. recte respondisse.

Huius casus ratio est, quod, cum nemo testator seipsum proderet, sicut dictum in heretico occulto, qui, etsi bona sua ob hæresim flammam amiserit, non tamen teneatur sua sponte illa deserre fisco, ut scribitur in numer. prope, tam iura Theologia, quàm iuris Pontificij, & Cæsarini metes, quos rececit Alphonsus de Castro, lib. 2. de potestate legi penult. cap. 6. & Summus lib. Catholici iurum in l. 1. §. 2. 49. qui quidem Summus in d. l. in l. 1. §. 2. 49. ad num. 249. diligenter simi, & Valentinus de base testatoris adversus Alphonsum ipsum de Castro, à cætera differenter tuetur & defendit.

Secundus est huius dispositionis casus, quando ille, adversus quem est præsumptio illa iuris, vel iuris, & de iure, verè sit veritatem esse pro se, & in iudicio vel agitur, vel conuenitur, ut rem illam consequatur, vel restituat. Hoc sane in casu, si ille condemnatur, parere teneatur sententia, nec potest reculare vel rei restitutionem, vel à iudicio desistere, vel præterire, quod veritas sit in contrarium. Exempli gratia, testator legavit in testamentum minus fuisse testatoris hæres veniens ab intestato, & legatarius eam verè fuisse testatoris mitem, & voluntatem, & legatarius in iudicio convenit hæredem, ut legatum præstet, si liberatur hæres à præstatione legati, quippe quod reliquum fuerit in testamentum minus solemniter hoc sine casu non poterit legatarius assequi rem legatum per denunciationem Evangelicam, ut scribitur Bald. in l. 1. cum quis. l. 1. num. 1. C. de iur. & facti iuris, & Dida. in d. c. cum esset, §. 6. & num. 10. vers. 3. confat, de testam. Bald. Soto de iust. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. volum. 2. vers. eodem modo. & Marcus Solum Hispan. in præcitato contrarium arg. ad leges Taurinas in 4. part. leg. 3. num. 147. & apertius num. 193. adversus opinionem Abbatis, Iosani, Rpa, & Alciati, qui aliter se præsentat.

Potest etiam adferri aliud exemplum in extraneo hærede, scripto in testamentum minus solemniter, cum veniente ab intestato verè fuisse eam fuisse voluntatem illius testatoris, si tamen illi venientes ab intestato in iudicio conueniunt, absoluti sint, non poterit ille hæres scriptus in foro conscientie prætere sibi deberi hereditatem ob id, quod illi successores ab intestato, fiant, eam fuisse testatoris voluntatem. Ita asseruit Dida. in d. c. cum esset, num. 6. & apertius Domin. Soto de iust. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. col. 2. vers. exponitur conclusio, & alibi quoniam plures rececit Marcus Solum Hispan. in præcitato contrarium arg. ad leges Taurinas, in 3. part. leg. 3. num. 143. & ibi num. 146. c. 1. sic hæres veniens præstat, & num. 147.

Quæ sine vera sententia, ex ratione prima fultur, quod lex à posteriori condita ab habente potestatem legat. condendi obligat in foro conscientia, æque ita in foro obsequii debet, & quoniam in d. §. 1. D. de iur. ad Rom. cap. 13. Salomon Præterit. cap. 3. & De iur. Trium in 2. quod §. 1. art. 4. latissime Domin. Soto lib. 4. de iust. & iur. in gloss. ad iur. 4. & ex iust. scripturam gloss. in c. qua in ecclesiis, num.

de confit. Abbas & Felin. in c. 1. eod. tit. de confit. & ibidem Droum num. 8. & l. 1. in memo. est, in 2. l. test. man. 106. de legat. 1. & Alciat. in l. quinquæ pedum, num. 1. C. de iur. iura. & Marcus Solum præcitato in loco, num. 1. 28. qui latissime & conprobat idem ius scripsit Petrus Pechum in tract. de testamentis conueniunt, lib. 4. cap. 1. num. 8. Cum ergo secundum legem positum, sicque Cadzarem, vel Pontificem, nec debetur legem legatum, vel hæresitas ex eo minus solemniter testamentum, sequitur dicendum, nec legatum, nec hereditatem deberi legatario, & hæredi scripto, præsertim si ad hoc eam lata fuit sententia à iudice. Et in specie hac ratione vñus est Dida. in d. c. cum esset, num. 6. de testam. Id quod secundum eum comprobatur alia ratione, quod iudicis t sententia auctoritate diuina munita est: sicut ex Salomone d. c. 3. Præterit. & ex Dno Paulo ad Rom. cap. 13. legitur. & confert c. 2. de maior. & obed. & inc. omnia anima de censib. Est igitur illi sententia obediendum. Et si iussit iudex, secutus legis positivæ auctoritatem, rem illà legatario non deberi, vel extraneo hæredi inlittuto non esse prellandum relictam hereditatem, iudicauit: tutus enim esse debet is, pro quo fuit pronuntiatus alioqui sequeretur, homines decipi vel iussu legis clypeo, cōtra tex. l. ult. C. de ijs, qui ven. anta impet. & leges ipse positivæ essent incerte quoad animarum tutelam. Accedit tertio, quod omnis actus t confictor tribus adhibitis, voluntate, potentia, & modo, vel forma, & cum super, de officio delega. Bald. in 1. 1. §. 1. num. 1. C. de sacros. eccles. & apertius, ubi hæc requiri, scribunt idem Bal. in l. cum testamentum. C. de iur. & facti iuris in 1. Afflicti, in decis. 301. num. 7. & Socin. l. un. art. conf. 72. num. 12. lib. 1. & in conf. 138. num. 8. lib. 2. Cuius ergo tria hæc non concurrunt, actus non consequitur nec iussu actus, & perinde est, ac si nulli actus fuerit, ut probat l. hac consuegissima. C. qui testat. sacre poss. & §. ex eo, in l. 1. §. 1. quod modo agitur infirm. Non enim sufficit veritas sine solemnitate, sicut ait, C. de fidei commissi. Quæ admodum ergo, si nullum testamentum fuisse confectum illegatarius, vel ille hæres extraneus nil penitus consequitur, etiam inspecto foro conscientia, ita pariter nil consequi possunt, quando confectum testamentum declaratur nullum.

Hanc rationem perpendit Didacus, etiam paulo aliter præcitatus in loco, hoc est, in d. c. cum esset, num. 7. vers. 3. lib. 1. Et eandem consideravit Soto in d. art. 3. volum. 3. & 4. qui quidem paulo vberius, & obscurius loquitur. Vnam enim hanc rationem in plures partitur. Et horum argumentario comprobatur traditione Baldi in l. 1. alia, col. 2. vers. 1. §. 1. C. de iur. iura. cum dixit, non sufficere, quod testamentum sit in veritate sit conditum, nisi etiam follenner conditum sit. & Bal. secuti sunt Felin. in c. cum veniens dicit, col. 2. vers. 7. & in l. de excep. & ibidem Dec. col. 16. vers. 7. consil. & Afflicti, decis. 225. num. 1. Et respondit Corn. conf. 18. col. 2. lib. 2. quod ille, qui fatetur codicillos fuisse confectos, sibi non præiudicat, si carent solemnitate à lege requisiti. Quod suffragatur ratio perpena à Domin. Soto d. lib. 4. de iustitia & iur. §. 1. art. 3. col. 1. vers. 6. demq. & quod nisi hæres in conscientia obligaretur, non satis esset prouisum illi fini, ob quem relinquitur instituta. Prout lex, ne quis sua bona vel alienæ, vel reliquæ sine aliqua solemnitate. Si ergo in foro conscientia, dispositio minus solemniter & adversus leges esset observanda, sequeretur frustra illa lege eorum fuisse. Quod dicendum nulli modo est.

Hic confat errasse eos, qui scripserunt, legata t relicta in minus solemniter testamento, omnino deberi vel hereditatem deberi inlittuto hæredi in testamento non solemniter. Quia quidem in opinione fuerunt Innocen. ius, quod fuit, de electio. Abbas inc. 1. in fin. de integ. res. ius, c. cum esset, num. 10. & 11. de testam. & in quibus plerique, solum, pernit de inuicem. eccles. Bart. in trad. numer. 1. cap. 3. l. 1. in fin. sententia princip. lib. de cond. indid. Brun. in trad. de form. m. de preteritis, & efficitur forma, pag. 60. fenit Alciat. in l. quinquæ pedum, num. 1. §. 4. C. fin. in gloss. 502. grauen, num. 5. vers. 1. a. adducit, & Tyracell. in trad. de legibus conuolunt in gloss. 2. num. 21. Et adducit etiam ex Theologia Hadrianus in Quedibet 4. conclus. 2. Alciat. 1. Florentinus, quem refert, & sequitur Syluester Priusius in sua Summa in verbo hereditas, §. 7. & in verbo testamentum, 2. q. 5. & in verbo alienatio, §. 13. Eumque in sua Summa nulla in verbo hereditas, num. 1. & Ioan. Medina in tract. de testat. q. 23. volum. 1. & alios refert Marcus Solum in præcitato contrarium arg. ad leges Taurinas in 4. part. leg. 3. num. 147. Horum opinio munita videbatur his argumentis.

Primo, quod solemnitas t iuris Civilis in testamento requiritur, ut contentur fraudes, que in eis committi solebant, l. ult. C. de testat. num. 1. & §. 1. iust. de testat. At qui si de testatoris voluntate constat, abfque aliqua suspitione fraudis, cessat hæc ratio: Ergo

38 dum) si constituta maritū verē sua sponte reliquisset. Attamen t mulier inuitis & reluctantibus succedentibus ab intestato, vel hereditibus scriptis retinere non potest: cū illa testatoris dispositio legi repugnet, ita *Pet. Bo. in iuris tract. de testa. conuincit lib. 4. c. 5. vlt.*

Infortū nonō, veram esse sententiam illorum, qui affirmarūt, in foro conscientia obferuari posse opinionem illam, quod per t expremā substitutionem pupillarem, mater excludatur etiam à legitima bonorum filij, vt tradunt multi commemorati à Didaco. in *c. cum esset, nu. 11. de testa. & illu accedit Rimin. d. inu. in l. precib. nu. 131. & nu. 142. C. de impub. & alijs solut.*

Est enim sic iure Pontificio definitum in *c. 4. §. vlt. de testa. in 6.* expremā pupillarem substitutionem excludere matrem etiam à legitima filij. Quae sanē iuris pontificij constitutio etiam in foro cōscientiae feruari debet cum canonē edicti fuerint spiritu sancto cooperante, & si quā *Diacom. dist. 50. Et accedit, quod ille non dicitur peccare, qui canonis auctoritate aliquid facit, & qui peccat, 23. q. 4. & rursus lex ipsa humana ab aeterna per naturalem deriuatur, vt habetur Prouer. c. 8. [Per me Reges regnant, & legum cōditores iusta decernunt.] Hae sanē postrema verba, & legum cōditores iusta decernunt, designant prudentiam, quia legislator legē fert, & executioni mandat. Quibus intelligimus male sensisse Archidiciam, in *d. c. 1. de testa. in 6. & ibidem Francum: sic & Corneum, Decium, Curium, etiam & Sapiam, in d. l. precib. qui dixerunt, matrem hanc non excludi à legitima, in foro conscientiae. Quorum rationibus & argumentis satisfaciunt praedicti interpretes à Didaco congeſti, & satis diligenter *Rimin. praetato in loc.***

QVAESTIO LXXXI.

Presumptio quae & quando efficiat vt deferri possit iuramentum litis decisiuum.

SYMMARIA.

1. Iuramentum indiciale, decisiuum litis, vt ap. arte deferri possit, praesumptio iudicialis.
2. Iuramentum indiciale reus inſit recuſare potest, vel illud referre.
3. Iuramentum indiciale deferre potest adest solam iuris praesumptionem pro se habens.
4. Praesumptio in iuris vbi adest, dicitur adeste liquidissima probatio.

QVAERO octuagesimo primò, ap. praesumptio sufficiat, vt deferri possit iuramentum à parte parti, ad litis decisionem, quod iudicialis appellamus? Et sufficere t existimantur Specul. & alij, quos infra commemorabimus. Verum quo facilius hac quaestio explicetur, illud prius sciendum est, difficilem admodum & dubiam esse illam Doctorem disputationem, an reus reculare possit suscipere iuramentum sibi delatum ab actore, vel illud referre, si actor nil probauit. Quae quidem in disputatione recepta magis opinio est, quod reus t possit huius reculare iuramentum, vel illud referre. Ita Specul. in *re. de iuramentis delatione*, Bald. in *l. 2. §. de iuramentis*, Abb. in *vlrim. in pr. num. 6. & l. 1. mem. 1. de iur. iur. Caſtr. in l. vlt. col. 1. C. de filicium. Caccialup. in l. manifesta turpitudinis, de iur. iur. Spec. in *con. 18. q. 2. lib. 2. vlt. ar. idem cōfisse 10. Andr. & Francis. de Alber. tra. idem cōfisse Martil. in l. de in iure. §. tormentum. q. 1. §. de quib. & inſi. q. 83. Iam. de Selua in *tra. de iur. iur. part. 3. num. 2. Crauet. in con. 207. num. 4. & Natta in con. 35. num. 3. lib. 1. Et hoc videtur magis recepta opinio, etsi ab ea dissentiant 1 nob. de arena in l. bona fidei. C. de reb. cred. & iur. iur. Alber. Caſtr. Alex. & Iaso. in d. l. manifesta. & ibidem Purpur. a. in l. in fine, qui scripta hanc esse veritatem & iuramentum, etsi eo loco *Curt. nu. 6. & 8. ambigat. Eandem affirmant Dec. in c. 2. in 3. vlt. de probat. & ibidem recurrentes in annota. Et hanc obſeruat. in vno Bar. ad c. deſe. off. Bar. q. 95. num. 6.****

Dubitatio nonnulla hic veritatem, an actor ille dicitur de iure suo probare, si solam iuris praesumptionem habet pro se, vt deferri possit hoc iuramentum? Et sufficere hanc praesumptionem iuris, lenientur Spec. in *re. de iuramentis delatione*, num. 4. vlt. §. de act. actor. & post alij, qui probant, vel praesumptionem. Et apertius Abb. in *ind. c. vlt. §. vlt. num. 8. de iur. iur. Socin. in con. 18. q. 2. col. 1. lib. 1. Io. de Selua, in *tra. de iur. iur. part. 3. q. 2. num. 3. & nu. 4. & Martil. in d. fine. 83.* Quae sane sententia probatur primò in *d. c. vlt. §. vlt. de iur. iur. praesumptionem verē facere debet illud. &c.* Secundo accedit ratio, quia cessat hoc in casu illi iuris regula, quae impedit hanc iuramentum delationem, nempe quod auctore non probante reus debet abſolui, iuxta *l. in acc. sat. C. de deno.* Nam cum pro actore extat*

Membr. Praesumptio.

praesumptio iuris, cessat regula illa, vt tradunt *gl. in c. 2. in verbo, ad 16. vt eccles. bene sine dimina. cor. fer. Bal. in d. l. qui accusat. col. 2. vlt. §. et quando f. alio. & ibidem Iaf. col. vlt. vlt. & inter ceteros. & Purpur. num. 20. Præterea & tertio accedit, quod vbi adest iuris t praesumptio, ibi dicitur adeste liquidissima probatio, l. hec *Imperator. de leg. 4. & scriptum supra.* Satis ergo dicitur actor probabile suam intentionem, vt locus fit huic iuramento.*

QVAESTIO LXXXII.

Presumptio quae sufficiat, vt deferri possit iuramentum in supplementum probationis.

SYMMARIA.

1. Iuramentum suppletorium sola praesumptione iuris extante promissoria firmitate potest deferri.
2. Testis reus de iure rationem testimonij, quia vicinam praesumptione iuris praebet.
3. Iuramentum suppletorium non deferretur, vbi praesumptio iuris leuis est.
4. Iuramentum suppletorium deferri actori ob praesumptionem, de qua id intelligendum.
5. Testi quem iurasse non constat, quando si se tamen adhibeat.
6. Iuramentum suppletorium deferri actori ob praesumptionem hominum vehementem.

QVAERO octuagesimo secundo, quae praesumptio sufficiat vt deferri possit iuramentum in supplementum probationum? Hic disputandum non est, de illa praesumptione quam iuris & de iure appellamus. Quandoquidem suppletorium illa aliqua non indiget cum sit probatio probata eo omnino liquida, vt iam suis locis scripsimus. Dubitari quidem probabiliter potest, de praesumptione quae iuris solum dicitur. Verum quando es lex pro probatione habet, vt quia non leuis est, dicendum pariter est, non esse omnino necessarium iuramentum hoc suppletorium, t poterit tamen pro maiori firmitate & cautela deferri. Quocirca recte docuit *Dec. in l. 1. in l. 1. §. de iur. iur. in fine. & in tertio, num. 70. §. de reb. cred. si certum impetatur. quod sitilest t reddit rationem illi testimonij, quod dixit, se scire, quia vicinis, praesumptio probat, praesumptio scilicet iuris, & ideo deferri potest iuramentum actori in supplementum probationis: & eo loci dicitur scripta *Iacob. Niger. num. 15. & Purpur. num. 114.* Quorum traditiones intelligo procedere ad maiorem cautelam, alius necessarium non est hoc iuramentum, si ipsa iuris praesumptio sit solida & inconcussa. Si verò iuris praesumptio leuis est, tunc non deferretur t iuramentum in supplementum, cum non sit semiplene probatum. Ita scribunt *gl. in l. 3. §. 1. in verbo, leuior si de minor. & ibi Arg. & Alber. in l. si duo patrum, in pr. & ibidem Iason. num. 5. §. de iur. iur. an. C. de leg. 1. ad monendi, num. 118. & ibidem Roma. num. 87. qui tra. explicat. & ibi Iason. in repet. num. 13. Curt. sen. num. 258. §. de iuramentis. Grat. in *l. 1. §. de iur. iur. in fine. 78. Dom. na. Franchini. col. 1. vlt. §. de beneficiis. Martil. sing. 82.* Et clare idem scriptum Crau. in *tra. de iur. iur. temp. 11. part. 1. primae re. prius. p. 2. num. 28.* qui de tenui iuris praesumptione, quam aliqui quālibet appellant, loquitur. Quocirca quod respondit *Ro. in con. 91. num. 8.* semiplene illam probationem, ob quam deferretur hoc iuramentum suppletorium non sufficere, si praesumptio tantum sit probata, hoc sane intelligitur, quando est leuis praesumptio, licet etiam declarari possit doctrina *Bar. in l. ad monendi, num. 17. vlt. §. de iuramentis. §. de iur. iur. an. con. 91. num. 8.* Nam & ipsemet *Bar. non negat, suspicionem sufficere, vt hoc iuramentum deferatur, quae sane suspicio non differt à leui praesumptione.***

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando iam praesumptio hac tenuis antiqua esset: Nam tunc tantum est effectus, vt deferri possit iuramentum in supplementum. Ita scriptum *Bar. in l. ad monendi, num. 43. §. de iur. iur. cum dixit, quod etsi nulla fides adhibetur testi, t quae iurasse non constat, attamen quando antiquis examinationibus concurrit, semiplene probat, & ob id deferretur iuramentum in supplementum. Bar. secuti sunt *Burrus, Abb. & Ang. quos recenset Iaf. in d. l. si duo patrum, in prin. n. 5. §. de iur. iur. Idem Iaf. in repet. d. l. ad monendi, num. 220.**

Declaratur secundo hic casus, vt non procedat, quando dicitur

C 3

pra-

præsumptiones, et tunc concurrenter. Nam tunc deferri potest iuramentum in supplementum probationum, cum semiplene probent, ita declarat Bald. in l. si duo et aff. in prin. nu. 7. aff. ff. de iur. iur. ex sententia gl. in l. 2. §. et aff. ff. de excus. iur. quam Bald. & alij relati in lafone commendat, & alios infra recenset.

Terius est casus, cum agitur de præsumptione i hominis, si vehemens est, deferri poterit iuramentum in supplementum: cum magna alioqui sit eius vis, ut dicitur in l. sup. quæst. 27. & hoc in casu intelligi potest Ang. in §. si quis agitur, infra in autem de iur. cau. & fide, cum dicit, coniecturam facere femplenam probationem, & idem iuramentum in supplementum posse deferri. Errat quidam in eo Ang. dum dicit, quod omnis coniectura etiam semiplena probat, vt errorem hunc etiam notauit Curt. Sen. in l. admoventi, nu. 289. ff. de iur. iur. Non tamen errauit, cum semit iuramentum deferri, cum ea extat coniectura, quæ semiplenam probationem facit, idem semit Bald. in rubr. de eo quod transierit iuramentum, nu. 2. Idem semit Bald. in eadem de iur. iur. nu. 2. C. si certum petatur. Rouen. in d. l. admoventi, nu. 87. ex eam inter, de testib. Reclatatur Rom. ubi supra, non procedere in causa cuius criminaliter mota. ibidem l. tenet rep. nu. 2. Idem in l. 29. infra, lib. 1. Si vero hæc præsumptio tenuis est, non deferitur. Ita intelligi & declarari potest Bald. in l. in lafone, col. 2. vers. secundo modo. C. de reb. et aff. de iur. iur. ad, cũ dicit, quod quando iudex coniecturam de re aliqua fecit, id est, occipit dubitare, & indicium habere, non deferitur iuramentum, rursus loquitur Bald. quia hæc præsumptio, quam coniectura & indicium ille appellat, non facit semiplenam probationem. Ita etiam de sola vna coniectura, & solo indicio (inter hæc enim non constituit ille differentiam) docuit Curt. Sen. in d. l. admoventi, nu. 289. ff. de iur. iur. ad, atque intelligi & declarari potest Ang. in §. si vero iuramentum, infra, in autem, de iur. cau. cum scribit, iuramentum in supplementum non deferri, nisi vbi semiplene est probatum, & ideo indicium, quod (ait ille) est minus quam semiplena probatio, non sufficit, loquitur Ang. de indicio proprie, id est, tenui præsumptione. Ita id repugnantia potest defendi Ang.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando plures extant coniectura simul. Ita loquitur Bald. in §. secundum in §. C. de re iud. cũ scribit, potest si quis vult probare, quod fructus ex prædio percipere potuit, probando quod ager sit cultus, & quod communiter tot fructus ex similibus agris percipi solent: cum concurrant hæc coniectura, iuramentum in supplementum potest deferri, idem scribit Curt. Sen. in d. l. admoventi, nu. 289. infra, de iur. iur. ad, ex sententia gl. in l. 2. §. et aff. ff. de excus. iur. in l. iuramentum a. C. de probat. & in c. tertio loco, extra eodem, de probat. & c. in c. de fac. c. ff. de testat. Et si ex pluribus coniecturis ferri potest pro aliquo sententia, vt dicitur infra quæst. 94. multo magis deferri potest hoc iuramentum, in supplementum probationum.

QVÆSTIO LXXXIII.

Præsumptio, quæ, & quando impedit deferri iuramentum suppletorium aduerfario, qui plenè vel semiplenè probauit.

SVMARIA.

1. Præsumptio iuris sola vel hominis iuramento, contra eum qui semiplenè probauit, non potest deferri iuramentum suppletorium.
2. Probat once iuramentum reudens & requirit contra officiales.
3. Dolus aliquem probare volenti, non deferitur iuramentum suppletorium.
4. Notario attestanti de errore, non deferitur iuramentum suppletorium.
5. Instrumentum debitorum petens debitorum facit præsumptio debitorum, non tamen deferitur iuramentum suppletorium.
6. Tertio a iuramento sufficiens non pugnat contra iudicia, existentia contra reum.

QUÆRO octuagesimotertio, de conuerso ad præcedentem questionem, an præsumptio impedit deferri iuramentum aduerfario, qui vel plenè, vel semiplenè probauit, vt deferri alias ei poterit? Hæc in re dicens est, q. quando quis semiplenè probauit, & ei contra facit iuramentum præsumptio hic de præsumptione vel iuris, vel hominis: ita enim iuris, & de iure omnino excludit non potest ei deferri iuramentum in supplementum probationum. Ita scribitur gl. in l. l. in verbo, præsumptionem, & ibi Bart. cu. vbi dicit Engel. remiss. quod in re causa, idem Bald. in l. 1. nu. 3. & C. qui & aduersus quos, & in l. in beneficiis, col. 1. in

3. oppos. C. de reb. credit. & iur. iur. ad, Caccialop. in l. admoventi, nu. 139. & num. 143. & ibidem Ptolomeus nu. 39. ff. de iur. iur. ad, Abb. in c. vit. §. 1. nu. 9. de iur. iur. Roma. conf. 91. nu. 10. & conf. 481. in fin. Maslin. in l. maritus, cu. 29. de quæst. iur. C. de probat. nu. 111. & in praxi crimin. nu. 4. diligenter nu. 3. & sing. 197. & conf. 85. num. 37. Maran. in praxi iudiciorum, in g. alii qui in iudicio emergit, vers. quinto, & Bart. quæst. 93. num. 7.

Hinc egregie docuit Angel. in l. vlt. C. vbi de crimin. agi oportet, quod quando agitur contra magistratum, tempore Syndicatus, & contra eum semiplena probatio facta est, non deferitur iuramentum in supplementum. Angelus fecit ut Ptolomeus in l. admoventi, nu. 48. vers. 37. fallit, & C.

Ea ratione, iam relata mouetur, quod præsumptio sit pro ipso officiali, vt probat l. 2. C. de off. civil. iud. & dicitur infra in subsec. in l. in præsumpt. 68. Mouetur etiam textu d. l. vlt. C. vbi de crimin. agi oportet. vbi sufficiens instructio requiritur contra officiales. Huc pertinet, quod egregie docuit Bald. in l. obferuare §. professi quæst. 105. ff. de off. proco. & legat. cũ dicit, quod cetera officiales requirant probationes multum euidentes, & baldus fecit ut Grauum. in conf. 35. num. 36. in criminalib. qui & Peridem Patet recentat. Idem Grauum. in conf. 54. num. 5. & Agidius Bosius in tra. C. iur. iur. in crimin. in tit. de off. corrupti pecunia, nu. 14. Verum hæc Angelo dissentit Marian. Socin. sen. in c. vlt. num. 27. de iur. iur. ad, & alij nonnulli, quos recenset Caccialop. in l. admoventi, nu. 139. ff. de iur. iur. ad. Scribunt ij deferri potest iuramentum, modo cetera requisita concurrant. Nec vrget relata ratio præsumptionis, cũ verum non sit, pro eo esse semper præsumptionem, d. l. vlt. C. vbi de crimin. agi oportet. non probat, cũ solum dicit, quod in loco administrationis facilius inuenitur sufficiens instructio. Has opinioniones rectè conciliat Caccialop. in d. l. admoventi, nu. 140. Aut agitur contra magistratum, & officialem, ob aliquod factum, pro quo est præsumptio, iuxta d. l. 2. C. de off. civil. iud. & tunc non est locus ipsi iuramento. ita procedit opinio Ageli, & sequacium. Aut agitur ob aliquod factum quod præsumptionem non habet, & tunc hic cetera requisita concurrunt, locus est huic iuramento. ita procedit opinio Socini, & aliorum. Alia etiam conciliatio sumi potest ex traditione Bosij loco supra citato quod aut criminaliter agitur: & tunc non sufficiunt præsumptiones, & consequenter, nec iuramentum in supplementum deferri potest, aut ciuilitet: & tunc cũ præsumptiones sufficiant, ita & iuramento locus esse potest. Illa tamen Caccialopi conciliatio mihi magis probatur. Hinc etiam docuit Bald. in l. 1. C. qui & aduersus quos, quod vbi agitur de probando dolo i aliquis, non deferitur iuramentum in supplementum probationum, cũ dolus non præsumitur. Baldus fecit ut Ptolomeus in d. l. admoventi, nu. 48. vers. 41. fallit, de iur. iur. ad, & ibidem lafon in repera. num. 295. vers. 3. fallit, & respondit Crauet. in conf. 287. col. 6. vers. & licet.

Hinc etiam scribit idem lafon in d. repta. l. admoventi, nu. 297. vers. & fallit, quod quando agitur de probando i errore notarij, & notarius attestatur de ipso errore, non deferitur iuramentum in supplementum: quia repugnat præsumptio scripture, quæ legitur in errore scriptæ, & Bald. in l. Imperator. ff. de statu bon. & dicitur infra lib. 3. & 1. præsumpt. 15. vbi differunt de præsumptione facti. Hinc etiam scribit idem lafon nu. 295. vers. 3. fallit, quod quando reperitur i instrumentum debiti penes debitorem, præsumitur debitum solum, non tamen deferitur iuramentum in supplementum: quia illa præsumptio est sine causa. Quæ de re attingimus etiam infra lib. 3. in præsumpt. 33. vbi explicamus præsumptionem illam, quæ sumitur ex Chirographo lacerato, existentem apud creditorem.

Hinc tradit Benenut Straccha in tra. de mercatura part. 2. nu. 12. quod si mercator agit rei vendicatione aduersus mercatorem, ad mercium sarcinulam, quam ballam vulgo vocant: & actor probat, Sarcinulam illam suo signo signatam: aduersarius vero vno teste semiplenè probat eam Sarcinulam suam esse: Cùm præsumptio sit pro actore ob illud signum Sarcinule, vt dicitur lib. 2. præsumptio. 43. non poterit deferri ipsi reo iuramentum hoc suppletium. Hinc respondit Crauet. in conf. 287. col. 6. vers. & licet. Cum respondit, quod et tortura i minus sufficiens non purget omnia indicia, quæ erant contra illum tortum: attamen aliquam præsumptionem facit, quæ quidem præsumptio erit sufficiens ad impediendum iuramentum suppletium aduersarij, cetera ipsum tortum.

QVAESTIO LXXXIV.

Præsumptionibus duabus concurrentibus, an tertia, quæ alioqui est necessaria, iuramento suppleri possit.

SYMMARIA.

1. Præsumptionibus tribus requisitis in aliquo actu, duabus existentibus, tertia per iuramentum nequit suppleri. Et quæ ratio num. 2.

QVAERO octuagesimoquarto, si in aliquo actu tres præsumptiones requirantur, & duæ tantum concurrant, an tertia per iuramentum possit suppleri. Et si suppleri non possit docuit Caccia lup. in l. ad moneudi. num. 23. ff. de iur. iur. Exemplum illud adfort in tribus illis cõducitur, & præsumptionibus, quæ requiruntur ad detegendum contractum esse fœneratium, iuxta c. illo vos de pign. & c. ad nostram de emptio. & venf. quod scilicet adsit pactum de reintroducendo, modicis pretij, & quod ille emptor consecutus fœnerari, si ergo duæ ex prædictis coniecturis erunt probata, tertia iuramento suppleri non poterit. Ita affirmat Caccia lup. per acitator loco poss. Lepum in c. vlt. de iur. iur. Ea est ratio, quia singula hæc præsumptiones separationem debent esse probata, vt præc. at in iur. Esti ergo duæ erunt probata, non tamen tertia: & ideo considerari in ea non potest aliquid supplementum ex adhibito iuramento.

QVAESTIO LXXXV.

Præsumptio an operetur, vtis, contra quem est, iurare debeat de calumnia.

SYMMARIA.

1. Iurare de calumnia tenetur, contra quem extet præsumptio.
2. Iuramentum calumniae exigere potest iudex, cum ex videbitur expedire.
3. Iuramentum calumniae, quando etiam in causa matrimoniali præstari oporteat.
4. Iuramenti calumniae vel malitiæ, quæ sit effectus.

QVAERO octuagesimoquinto, an præsumptio hunc pariat effectum, vtis contra quem est, cogatur iurare de calumnia. Et effectum hunc i parere, probat c. 4. in fine, de iur. iur. calum. in sexto, dum statuit, iudicem i posse exigere iuramentum malitiæ & calumniæ, cum expedire ei videbitur. Id quod exponit glo. ibi, quando videt ex coniecturis & præsumptionibus malitiosè agi, & excipit. Et ibidem scribitur Gemm. col. 2. & Franc. in vlt. not. ab. Idem quocq; probat c. literas. §. propter ea. de re litit. spoliat. vbi gl. in verbo, recepto, affirmat, iuramentum i calumniæ in causa matrimoniali, quod alias exigere non solet, præstari oportere, cum aduersus petentem, vel excipientem obstat aliqua præsumptio. Et his iuribus adductis ita docuit Bart. in c. licet causam, num. 29. de probatio. Hoc facit c. statutum. §. cum autem, ad finem, de re script. in 6. vbi iuramentum calumniæ exigatur ab eo, quem iudex præsumit malitiosè petere dilationem. Id quod annotantur & Ang. in l. interdum. §. de iudic. & Calisto de c. 3. nu. 1. et. de dilat. Hoc autem iuramentum hunc parit effectum, vt præsumptio atque suspitio illa calumniae subleuata, & extincta censeatur: sicut prædicti Doctores præsupponunt: & manifestè scribitur Claud. Seyff. in l. Celsus num. 23. vers. tertio. saluti. §. de vi. ap. & Nemo. in l. 3. Sylva in p. 1. nu. 53. idem scribit Maria Socin. sem. in vlt. extra de iuramento calum. in fine.

QVAESTIO LXXXVI.

Præsumptio an ita adiuuare possit testes singulares, vt probent.

SYMMARIA.

1. Præsumptio, testes singulares, vt probent, adiuuat.
2. Testis vni de veritate, eorum cum eo confitens extraiudiciali facta indicenter plenè probat.

QVAERO octuagesimosexto, an præsumptio adiuuare ita possit testes singulares, vt probent. Et i posse testis Calitren. Mench. Præsumpt.

in conf. 282. in causa fissa quing. col. pen. vers. tempus non sibi, quod testis lib. 4. dum respondit coniecturas efficere, vt vehementer adminiculatur: quod sufficere dixit, sentiens probationem perfectam induci. Idem Caltr. in conf. 239. Vbi puncta supra scripto. col. pen. vers. licet videatur, lib. 2. quem quidè secutus est Crau. in tr. ad. de a. iug. temp. in 3. part. 4. part. pro. in fin. Et i moti sunt ex c. vlt. de success. ab intella. vbi glo. in verbo, vni testis. Et ex illo textu ibid. Abb. nu. 6. scriptum reliquit, restem i solum de veritate, cõiunctam confessioni extraiudiciali in denteret factas, quæ alioqui præsumptionem tantum facit, plenè probare.

QVAESTIO LXXXVII.

Præsumptio levis, seu qualis qualis, quod operetur circa probationes, an scilicet semiplenam probationem faciat, vel alias coadiuuat.

SYMMARIA.

1. Præsumptio levis semiplenam an faciat probationem, vbi opinio negatiua probatur, num. 2.
2. Præsumptio levis versus effectum quo fit.
3. Adore non probante absoluitur reus, nisi adsit aliquid, quod pro actoris faciat.
4. Præsumptio levis adiuncta vni testi facit per indicem deseri posse iuramentum suppletorium.
5. Suspectus de crimine ob leuem præsumptionem inquiri potest.

QVAERO octuagesimo septimo, præsumptio levis, seu qualis qualis, vt nostri appellant, quid operetur? Et plures effectus operari Doctores scribunt. Et primus est effectus, ex multorum opinione, vt semiplenam i probationem faciat. Ita fane Bart. in l. ad moneudi. nu. 43. ff. de iur. iur. Butr. & Abb. in c. pen. col. pen. de re iud. cum scribunt, quod illa qualis qualis præsumptio, quæ oritur ex sententia inter alios lata, semiplenam probationem facit. Quam quidem traditionem probantur & Ang. in l. 2. ad fin. c. de ed. Dec. in l. ex h. q. nu. 22. c. de testa. milit. conf. 42. c. in conf. 272. num. 3. Ceterum vera non est hæc ipsa traditio, cum verè semiplenam probationem i non faciat, si vni aduersus Bart. & sepius ceteri vni scriptum Bald. in conf. 2. §. de testa. in l. lib. 4. art. in c. causam quæ col. 4. de testa. & in conf. 163. col. 2. vers. vtrum aut. Cap. in conf. 45. col. 2. in ciuilib. Curt. sem. in conf. 73. Mag. off. vni. col. 1. Iam si duo patrum in princ. col. 2. §. de iur. iur. poss. vbi ibid. idem docuit sibi parè constans Dec. in l. 2. nu. 19. c. de ed. cum dixit, hanc qualem qualem præsumptionem inducere semiplenam probationem in causa comissa, ratione connexit. Hanc quoq; sententiam probant Ripa in d. l. ad moneudi. col. pen. nu. 22. §. de iur. iur. in l. 2. nu. 16. c. de ed. Ferd. nan. Soc. in repet. i. solum. §. d. nu. 329. de leg. 1. Modet. Paris. in consuet. Parisien. l. 1. §. 3. nu. 38. Crant. in tr. ad. de antiq. temp. in 2. parte. nu. 48. & Didac. lib. 1. pratt. questio. c. 13. nu. 1. vers. castum.

Secundus itaque & verior i effectus est, vt hæc qualis qualis præsumptio ita coadiuuat ceteras probationes, vt si alioqui æquales essent ipse contentiendum probationes, præualeat hæc, quæ hæc præsumptio coadiuuatur. Ita ad glo. glo. in c. cum olim, il. §. de priuileg. Bald. in l. si duo patrum, in princ. & ibidem l. i. nu. 3. ff. de iur. iur. Alex. in l. multu. nu. 7. c. de testa. milit. c. in conf. 112. col. vlt. lib. 4. Felin. in c. cum dilecti. col. vlt. vers. primo, de accusat. Curt. sem. in d. conf. 73. col. 3. Ripa, Crau. & Didac. quos supra commemorauimus. Idem scripsit Ar. nald. Alberici in tr. ad. de hereticis §. 34. non. 4. Et i quidè moti sunt arg. l. 4. §. additici. ff. de fideicom. liber. eccl. possidere. ff. de acq. poss. & c. licet causam, de probat. Et hoc perinet gl. in c. 1. §. si duo, in verbo, testis testimonium, de p. re. ten. cum dixit, quod actor i non probante reus absoluitur, nisi aliquid adsit, quod pro ipso actore faciat: scilicet alia præsumptio.

Tertius est effectus, vt hæc qualis qualis præsumptio i adiuncta vni testi, ita faciat vt iudex possit ei deserre iuramentum suppletium. Ita t. i. vbi si duo patrum in p. nu. 3. ff. de iur. iur. & ibid. nu. 3. Curt. sem. in d. conf. 73. col. 3. Alter in tr. ad. de testa. par. 2. nu. 175. Felin. in c. cum dilecti. col. vlt. vers. secundum effectum, de accusat. Ripa in d. l. ad moneudi. nu. 203. de iur. iur. & Crau. in tr. ad. de antiq. temp. in 2. p. 46. in fin.

Quartus est effectus, vt de aliquo crimine i suspectus, ob hanc qualem qualem præsumptionem inquiri possit sicuti inquiri potest ob

Quartum indicium ad specialem inquisitionem aptum, oritur ex testimonio loci criminis, aliquibus tamen in cultis. Ita dicitur in tractat. de presump. reg. 2. presump. in inf. post Angel. Aret. in tracta. multiplicatum in verbo, fama publica, & scripti libro 2. de arbitrio iudicis, cap. 4. ubi verberum explanatur, quomodo faciat testimonium fore crimina. Quintum indicium oritur ex assertione offensis, existentis in articulo mortis. Ita Franc. Brunus in tractat. de iudicio & tortura, parte 1. q. 3. num. 26. Ind. Clar. in pract. criminali §. fin. verbi. affectu vulnerati. Sextum indicium oritur ex denunciatione syndici, vel alterius officialis prepositi ad deferendum crimina. Ita tractat. in tra. quidem, alium, 6. verbi. quæro, C. de accusat. Ange. Aret. in tractat. in inf. verbo, nec non ad denunciationem, num. 14. Marf. in pract. crim. in fine principij. Blancus in pract. crim. in verbo, ubi præmissa, num. 30. & idem in tractat. de iudicio & tortura, num. 396.

QVÆSTIO LXXXIX.

Præsumptio qualis esse debeat, ut questionibus & tormentis locus sit.

SVMARIA.

- 1 Indicia & præsumptiones ad torturam sufficientes quæ sunt, index arbitratur.
- 2 Tortura & questionibus locum facere non solum præsumptiones, sed & iudicia. Et qualis illa esse debeat, num. 3 & 4.
- 3 Indicium ad torturam sufficiens oritur ex assertione offensis vni, de vi ipsius gessit & alius, & delicti commissi. Nec opus est ut onus sit exceptionis maior, num. 6.
- 4 Testis vni de vi non sufficit indicium, sed & sempernam facta probationem. Et quæ concurrere debent, ut huius indicio sit locus, num. 8. & 11.
- 5 Testis vni ad indicium faciendum, quando excessus non sit, etiam recipit exceptionem.
- 6 Testis vni omni exceptione maior, indicium facit etiam in crimine lesa maiestatis.
- 7 Testimonij exceptione non maiori, quando index postulat adhibere.
- 8 Confessio extrajudicialis accusati, facit indicium sufficiens ad torturam.
- 9 Confessio extrajudicialis facit sempernam probationem.
- 10 Confessio extrajudicialis si facit indicium, quæ requiritur, num. 17. 19. 20. & 21.
- 11 Falsum sine causa non præsumitur commissum.
- 12 Confessio extrajudicialis etiam minor, indicium ad torturam præbet si talis sit quæ queri possit.
- 13 Confessio extrajudicialis torturæ locum facit, facta etiam parte absente.
- 14 Confessio tacta etiam ex responsione accusati, ducitur præsumptio violenta.
- 15 Confessione extrajudiciali per reum rescripta, locus non est torturæ.
- 16 Confessio facta reum alii facta coram sacerdote, non facit indicium ad torturam. Et quæ sit ratio, num. 27.
- 17 Fama quodvis alij ad amicum concurrentibus, est ad torturam indicium sufficiens.
- 18 Fama non habet vim testimonij, sed vices accusatoris obtinet vel indicio.
- 19 Fama plus mali, quam boni nuntiata.
- 20 Fama vel indicium ad torturam facit, quæ requiritur.
- 21 Fama vehementer alij, alij ad amicum, indicium torturæ præbet.
- 22 Fama vehementer quæ sit, index arbitrabitur.
- 23 Fama sola indicium ad torturam facit in his, quæ sunt difficili probationum.
- 24 Fama cum denunciatione syndici concurrentis, indicium præbet questionibus.
- 25 Fuga ad torturam est indicium sufficiens.
- 26 Fuga quædam questionibus, faciendus non præbet ad indicium, num. 37. 39. & ibid. additur declaratio, num. 40.
- 27 Fuga ab condemnatione indicium facit, concurrente leuitate vitæ in accusato, vel alio quod amicum.
- 28 Fugiens ex carcere, etiam non sufficit indicium ad torturam facit, & quando.
- 29 Fuga in iure carceris, tortura non est indicium sufficiens.

- 30 Carere discens animo redendi, non facit indicium questionibus.
- 31 Carere si ingreditur vel solum pedes rumpens, fugiendo non sufficit torturæ indicium facit, sed & probationem plenam si fuga cum consensu non sit facta.
- 32 Fuga sola etiam alij, conspiratione, si cum carcere facta sit, plenam probationem criminis facit in aliquibus casibus, numero 47. & 48.
- 33 Fuga cum consensu carceris, quando ad condemnationem probationem non facit.
- 34 Fuga scholarium ex privilegio contra ipsos non facit indicium, excepta heresi.
- 35 Inimicitia capitalis aliquibus concurrentibus, tortura indicium est.
- 36 Inimicitia lenis, etiam cum alij ad amicum, quæ sit ratio, non facit indicium.
- 37 Inimicitia causata ex offensione non sibi, sed suis facta, indicium facit questionibus.
- 38 Inimicitia orta inter teum & indicem, efficax est, ut index quæ sit ratio, sit.
- 39 Testem ad inimicitiam repelli.
- 40 Offendens alium, & inimicitiam causam probantem, potest petere sibi carere, ne offendatur.
- 41 Primo ita effectum per reconciliationem de recenti, non consensu sublatum.
- 42 Inimicitia in specie potest adhibere, ut tortura sit ad indicium.
- 43 Mira præcedentes, quæ sit ratio, facit indicium, & de quibus modis ad amicum, num. 60. 61. & 62.
- 44 Mira facta ab eo qui non consensit exegit, alij ad amicum non concurrentibus, ad torturam nec quicquam facit indicium.
- 45 Tracundie calore multa profertur, quæ executionem non mittuntur.
- 46 Lingue lubricum ad penam facile non est trahendum.
- 47 Mira in dubio mediente iustitia, non propria auiditate intelligi debent.
- 48 Mentaculum & variatio accusati vel inquisiti, questionibus præbet indicium, ubi reus scatur opinione, num. 65. 66. & 70.
- 49 Tristitudo & trepidatio animi, in accusato vel inquisito, torturæ faciunt indicium, alij concurrentibus.
- 50 Vultus affectu, sola mutatio, non facit indicium ad torturam, & quæ sit ratio, num. 73.
- 51 Testimonium fore criminis, concurrentibus alij ad amicum, ad torturam facit indicium. Et quando id non habet locum, num. 74.
- 52 Testimonium mandatarij alij ad amicum ad amicum, quæ sit ratio, indicium præbet, & quæ sit ratio, num. 75.
- 53 Confessio & assertio offensis si facta sit in articulo mortis, torturæ indicium esse si sit ius. Vbi tamen si reus opinetur, numer. 77. 79. & 80.
- 54 Indicia lenia concurrentia cum offensione offensi in articulo mortis facta, questionibus præbet indicium.
- 55 Assertio rapte in articulo mortis facit accusatorem, indicium ad torturam facit.
- 56 Confessio facta ex pace vitæ cum offensa, pretio interveniente, torturæ indicium sufficiens. Et secundum aliquos ad condemnationem quoque, numer. 84. Et quibus de causis hoc intelligendum, numer. 85.
- 57 Confessio ex pace inita, alia etiam nondum evulsis, an sit torturæ indicium.
- 58 Confessio facta ex pace inita pretio numer ante partem consentientis, ut sit indicium indicium, & quæ sit ratio, num. 88.
- 59 Conuersatio & habitatio, delicti in domo vel vicinia commissi, indicium ad torturam facit.
- 60 Secum repetitum occisus in domo facti, ab ipso socio præsumitur occisus.
- 61 Maritus repetitum mortuæ acie muliere, contra ipsam extat ad indicium, & de conuerso.
- 62 Maritus repetitum ante domum alterius inimicitia concurrente, præsumitur ad domum vel occisus. Et ut sit ratio, num. 93.
- 63 Danum auctoris dicitur præsumi.
- 64 Fortius a vicinis factum præsumi, vel eo qui consensit in ea de vi & re, num. 96. cum declaratur, num. 97. & 98.
- 65 Fortius a vicinis a conditione & fama factum non præsumi, & si petat conuersari.
- 66 Teo vel gladio visum in loco, alij concurrentibus vel uti facta vel indicium, indicium facit torturam.

- 101 Delictum quod confutetur, tortura praebet indicium, modo contentum aut, id, extenditur, cap. 102. Et quando non procedat, nu. 104.
- 102 Tortura iudiciumque et metum et praetervit.
- 103 Tortura iudiciumque et metum et praetervit.
- 104 Sollicitudo iudiciumque et metum et praetervit, si in malis deesse inquiratur, cum sua non sit, iudicium praebet ad torturam.
- 105 Socium non deferens torturam socii reperitur in domo sua occisi, tortura facit indicium.
- 106 Recipiens scienter in domo sua delinquentem, nullatenus ipso agnoscitur ad iudicium tortura praebet.
- 107 Afficiens delinquentem statim in delicto commissi, ne comprehendatur, locum facit torturam. Et quando afficiens locum facit, numer. 110. & 111.
- 112 Testium examinationem quidem ex parte, quae impeditur non est praesumptio contra accusatum.
- 113 Impedire malitiam qui patitur & deinde non faciendo, locum torturae relinquit.
- 114 Torqueri potest si, qui non ignorans latrones adesse, creatoribus non monstrat ad locum illum non deesse.
- 115 Torqueri potest, qui iuratur ad inter colloquium esse deinde: qui deinde delictum commissi, modo alio administrato a se, nu. 116.
- 116 Remissus iudiciumque et metum et praetervit, et, quod non, torqueri potest & secundum aliquos etiam excluditur, nu. 118.
- 119 Inducitur ad torturam iudiciumque et metum, qui domum exivit ubi delictum commissum est, ex acclamatione in domo exsultantem.
- 120 Peritiam suspiciens mutuo, ex quo statim arma erant, & homines conducti, indicium facit delicti commissi, si torqueri possit. Nec immerito est si qui peritiam creditur, nu. 121.
- 121 Ad impolens, gladium autem, aut alia ad delictum preparata, quae alia facere non consueverat, tortura facit locum.
- 122 Veniens in praei ad aliquem, si quo reperiatur statim interfectum, indicium ad torturam facit contra euentem, nisi contraria praesumptiones adsint, nu. 124.
- 123 Conversatio mala alio administrato concurrens, tortura facit indicium.
- 124 Frequentatio loci assidua, in quo qui reperitur occisus, indicium est ad torturam sufficiens alio administrato accedente. Et quando indicium hoc tollatur, & nu. seq.
- 125 Cadaver emittens sanguinem, adducto accusato, tortura probat indicium.
- 126 Tacens & non respondens ei, qui numerum praesentis esset, delictum fuisse ab ipso commissum, indicium ad torturam facit.
- 127 Physio-gnomia mala, alio ad iudicium administrato, tortura facit locum.
- 128 Novem malum & torpore, indicium est ad torturam.
- 129 Delictum commissum praesentis ad eum accedente, in loco, si frequenter eo loci delicta committuntur, atq. tortura indicium est.
- 130 Fama mala delinquentis, indicium est ad torturam.
- 131 Praesentia in loco ubi delictum perpetratum fuit, tortura facit indicium.
- 132 Ergo inquisitio, reperitur sanguine in delictu, indicium tortura praebet. Et quando indicium hoc dilatur, nu. seq.
- 133 Vulnera reperta ad iudicium gladii, rei inculpatis, indicia sunt ad torturam sufficiens.
- 134 Torqueri potest rem accusatus, iuramentum calumniam delatorum recusans.
- 135 Torqueri potest, qui cum armis praesens fuit in loco delicti commissi. Et quando indicium hoc dilatur, ibid.
- 136 Denunciatio iudicis vel aliorum officiali, alio administrato accedente, indicium facit ad torturam.
- 137 Rei subtrahit fuisse penes accusatum reperta, tortura facit habere locum si male conditionis & famae sit.
- 138 Rem interrogatorem respondere molens, vel non meminisse se, aut recitari afferens, indicium est tortura.

Quaero octogesimo nono, qualis esse debet praesumptio, & indicium, vt locus sit questionibus, & tormentis? Hanc egregiam iuris questionem propoli, & explicavi, sed generatim magis, quam speciatim, ita de arbitrarium iudicium, casu 270, quo loci ex recepta Dd sententia scripti, iudicis arbitrio relinquitur, qui dici possint praesumptiones, & indicia sufficientia ad questiones, quae torturam vocant. Et illi accedunt Ant. Gomel. in commentariis v. ar. in resolut. temo 3. c. 12. de probat. in delictum nu. 13. & Iacobus Nunez. in praedicta casuum criminalium, tria. Quod indicia praecedere debent nu. 17. & 18. & 19. Nunc paulo vbi ius, & in specie magis, sicuti locus iste expositur, rem hanc

explanabo. Dicimus itaque ante omnia tortura, & questionibus locum esse non solum quando extant praesumptiones, sed etiam quando adsunt sola indicia. (esse indicium quod minus ipsi praesumptione, ac etiam minus semiplena praesumptione diximus supra.) Ita ex quibus sola indicia sufficere ad torturam affirmat glossa in l. cum probatur, ff. de probat. & ibi cum annotatur Bald. Salic. Fulgo. & Iacobus ad S. Gregorio. Eam quoque probatur Bald. in l. vitium. m. 1. lect. numero 5. ff. quod metum caus. angel. m. 2. C. de quib. Castell. m. 1. §. 1. numer. 4. ff. si ex vocal. caus. agat. & ibi Alexander. & idem Alex. in conf. 39. colum. 1. lib. 3. Traus. Errores in tract. de indic. & tortura. c. 1. Arguendo Bossum in tract. caus. famer. numeral. in res. de indic. & confidat. ar. ante torturam numer. 7. A. 10. Gomel. in commentariis variis resolut. temo 3. cap. 13. de probat. delictum. numer. 2. vers. advertendum tamen. Hac tamen indicia debent esse probabilia, & virginita. I. militis. & oportet, C. de quib. Bald. in conf. 77. Ad evidentiam praenotum, colum. 1. lib. 3. Crasset. conf. 6. numer. 12. & in conf. 99. numero 1. Soc. non in conf. 39. numer. 13. lib. 2. & in fin. opinio alios plures recitet Roland. in conf. 24. numer. 23. lib. 1. Imo, & si alius, vt diximus supra quod, 1. indicium fit minus semiplena probatorem: attamen vt locus sit questionibus & torturae indicia debent semiplena probatorem facere. Ita 102. Baptista ad S. Ciceronem in l. admoventem. numer. 72. ff. de inter. Alex. in conf. 39. colum. 1. lib. 3. quod sententia est Socii in conf. 39. numer. 17. lib. 2. Et debent haec indicia esse in fia i specie perfecta, vt respondet Marfil. in conf. 29. numer. 2. & in conf. 29. numer. 7. Caterum tota in eo versatur dubitatio, vnde & ex quibus oriatur haec indicia, vt cuiusmodi sint, quibus locus sit questionibus, & torturae est ex multis oriri nostri scribunt. Ego aliquot hic enumerabo, ad explanabo, cetera diligens atq. studiosius lector, ad alios forte observabit.

Primum oritur indicium ad torturam & questiones sufficiens, quando vnus testis omni exceptione maior attestatus est de visu ipsius gestus, & commissi delicti. Ita censet glossa, notat in l. 3. C. ad leg. in l. maiori in verbo, commisit, vbi quidem in hanc sententiam commendatur i. ibi cum Bart. ad Alber. Angel. & Salic. Idem scripsit Bart. in l. 1. §. de iur. Cornelio, & in l. maritus, ff. de quib. Bald. in l. militis. C. ad quod quib. Alber. in l. C. ad. Bald. in l. vitium. C. ad. & in l. in bona fidei. C. de inter. alibi in act. si scieris, in prin. numer. 14. de iur. Angel. ar. in tract. in verbo, fama publica praecedente, colum. 4. vers. qualiter, vce. sen. in conf. 24. numer. 1. lib. 3. Marfil. in l. 1. §. de Cornelio, m. 12. & in l. maritus, v. 30. ff. de quib. & in conf. 77. §. diligenter nu. 23. Capri. de conf. 126. nu. 1. Ar. Gomel. temo 3. variat. resolut. cap. 13. de torturae ar. numer. 7. Gram. in conf. 1. nu. 1. in conf. 37. nu. 1. Affili. in commentariis ad constitutiones de cap. l. in conf. 1. quae incipit, si damna claud. §. 4. in v. notat. & in conf. 1. humanitatem in §. notat. Marfil. in praedictis, §. 4. Iguera, ar. numer. 3. Iacobus Carrerius in praedictis, pag. 4. in l. c. qua autem, numer. 1. qui alios recenset, qui tamen hac de re, ne verbum quidem faciunt. Idem firmatur Parisius in conf. 169. num. 64. lib. 4. & Pletus in l. §. quando, numer. 879. C. vnde vi.

Verum Blancus in tract. de indic. numer. 323. scribit, non esse necesse, si quod sit omni exceptione maior, fed sufficere quod sit integer & idoneus. Illatamen communis sententia probatur ex l. 3. Cadleg. Jul. maiest. ubi si iureb. comitibus, declarat. Probatur & ea ratione, quia testis i vnus de visu, non solum facit indicium, sed etiam semiplenam probationem, vt probantur i. §. idem Cornelio, & I. maritus, ff. de questionibus. Vbi Bart. & ceteri, & Ang. in d. l. 3. Cad. I. Iulian. maiest. Caterum, vt locus sit huius indicio, ipsa debent concurrere. Et primo requiritur, quod testis iste sit omni exceptione maior. Ita in specie per sermos multi exrelat. praesentis Carrerius. Et illi accedunt Socii sen. in conf. 24. numer. 7. lib. 3. Rucius in conf. 47. num. 3. lib. 3. Ioan. de Amicis in conf. 37. num. 6. Clarus in praedictis, quatio. 22. Parisius in conf. 151. numer. 3. lib. 4. Pletus in l. §. quando, nu. 879. C. vnde vi. alios plures eiusdem opinionis recenset Crasset. in conf. 9. numero 1. & in conf. 99. numer. 4. vbi explicat, quomodo dicatur omni exceptione maior, & quomodo qualitas debet probari. Quod finem requiritur nunc cessat, quando adest i leuitas vitae iniquitatis. Ita Carrerius praeterea in loco, numer. 3. ex sententia Andrea Iserma. Requiritur secundo quod t alia circumstantia per coniectura non resistant. Ita Bald. in l. 2. colum. 1. C. quoniam appellum recip. Alex. in conf. 124. numer. 1. lib. 6. Marfil. in l. 476. Gram. ar. v. 3. nu. 21. & v. 30. nu. 21. & v. 30. nu. 10. Carrerius in loco praedictum num. 6. Flouus in tract. de indic. nu. 324. Requiritur tertio, quod t alia coniectura & indicia concurrant. Non enim sufficere creditur solam testimonium de visu. Ita tradit Roma.

7. q. 3. num. 9. *De iur. conf. 23. e. nu. 1.* Marfil. *ling. 115. c. 2. f. 497. Carver.*
 10. d. 3. indicio, *comp. 14. G. rian. in tradi. de relaxat. carceratorum. in 1. de*
fug. nu. 4. Boer. q. 215. nu. 7. Hac tamen suspicio, maior aliquando,
 & aliquando minor pro personarum & rerum circumstantiis est:
 ob id iudicis arbitrio quanta sit relinquuntur, vt in specie admo-
 nituit & rectè Simancas in *callosibus in 1. tit. 65. nu. 29.* Euenit enim
 aliquando, vt & innocentes formidolosi fugiant, veriti iudicium
 fauiliam, aut potentiam inimicorum, aut falsos testes. Iste cele-
 bre exemplum Alchibadis, qui (vt auctores fuit Plutarchus in *uili-*
us vita 2. & Aelianus *lib. 13. de varia hysto.*) cum ad causam pro ca-
 pite dicendam, & Sicilia vocaretur ab Atheniensibus, obtemperare
 noluit, stultum exitum illius iudicium querere, non fuga sibi con-
 sulere, cum fugiendi datur facultas. Et cum quidam diceret, an nō
 credis te ipsum patriæ respondendi, imò ne matrem quidem credere:
 Timere enim, ne forte per imprudentiam aut errorem verita-
 tis, nigrum calculum pro candido submitteret.

40 Declaratur hic casus, vt non habeat locum quando alia suspicio
 efficitur contra hunc qui fugit, *Ita tradit Angel. Aret. in tradi. majo-*
ris. in verbo, fana publica nu. 47. Carver. in predicto 3. indicio,
nu. 16. Gram. in conf. 32. nu. 2. in crimi.

Quintus est casus, quando accusatione & querela propo-
 sita, cum adhuc esset in iura liberata, aufugit, & vocatus ad iudicium
 non venit, sed in cōmuni persequitur. Hoc fane casu fuga to-
 illam contumaciā facit indicium, si modo concurrat leuitas vi-
 ta accuti, vel aliud adimiculum, vt scribit Bald. in *l. 1. c. de*
hæc. in 1. Calren. in 1. raptus. c. de episc. & cler. Paris Put. in tradi.
de syndicato, in verbo, raptus. 2. 3. v. 1. v. 2. v. 3. v. 4. v. 5. v. 6. v. 7. v. 8. v. 9. v. 10. v. 11. v. 12. v. 13. v. 14. v. 15. v. 16. v. 17. v. 18. v. 19. v. 20. v. 21. v. 22. v. 23. v. 24. v. 25. v. 26. v. 27. v. 28. v. 29. v. 30. v. 31. v. 32. v. 33. v. 34. v. 35. v. 36. v. 37. v. 38. v. 39. v. 40. v. 41. v. 42. v. 43. v. 44. v. 45. v. 46. v. 47. v. 48. v. 49. v. 50. v. 51. v. 52. v. 53. v. 54. v. 55. v. 56. v. 57. v. 58. v. 59. v. 60. v. 61. v. 62. v. 63. v. 64. v. 65. v. 66. v. 67. v. 68. v. 69. v. 70. v. 71. v. 72. v. 73. v. 74. v. 75. v. 76. v. 77. v. 78. v. 79. v. 80. v. 81. v. 82. v. 83. v. 84. v. 85. v. 86. v. 87. v. 88. v. 89. v. 90. v. 91. v. 92. v. 93. v. 94. v. 95. v. 96. v. 97. v. 98. v. 99. v. 100. v. 101. v. 102. v. 103. v. 104. v. 105. v. 106. v. 107. v. 108. v. 109. v. 110. v. 111. v. 112. v. 113. v. 114. v. 115. v. 116. v. 117. v. 118. v. 119. v. 120. v. 121. v. 122. v. 123. v. 124. v. 125. v. 126. v. 127. v. 128. v. 129. v. 130. v. 131. v. 132. v. 133. v. 134. v. 135. v. 136. v. 137. v. 138. v. 139. v. 140. v. 141. v. 142. v. 143. v. 144. v. 145. v. 146. v. 147. v. 148. v. 149. v. 150. v. 151. v. 152. v. 153. v. 154. v. 155. v. 156. v. 157. v. 158. v. 159. v. 160. v. 161. v. 162. v. 163. v. 164. v. 165. v. 166. v. 167. v. 168. v. 169. v. 170. v. 171. v. 172. v. 173. v. 174. v. 175. v. 176. v. 177. v. 178. v. 179. v. 180. v. 181. v. 182. v. 183. v. 184. v. 185. v. 186. v. 187. v. 188. v. 189. v. 190. v. 191. v. 192. v. 193. v. 194. v. 195. v. 196. v. 197. v. 198. v. 199. v. 200. v. 201. v. 202. v. 203. v. 204. v. 205. v. 206. v. 207. v. 208. v. 209. v. 210. v. 211. v. 212. v. 213. v. 214. v. 215. v. 216. v. 217. v. 218. v. 219. v. 220. v. 221. v. 222. v. 223. v. 224. v. 225. v. 226. v. 227. v. 228. v. 229. v. 230. v. 231. v. 232. v. 233. v. 234. v. 235. v. 236. v. 237. v. 238. v. 239. v. 240. v. 241. v. 242. v. 243. v. 244. v. 245. v. 246. v. 247. v. 248. v. 249. v. 250. v. 251. v. 252. v. 253. v. 254. v. 255. v. 256. v. 257. v. 258. v. 259. v. 260. v. 261. v. 262. v. 263. v. 264. v. 265. v. 266. v. 267. v. 268. v. 269. v. 270. v. 271. v. 272. v. 273. v. 274. v. 275. v. 276. v. 277. v. 278. v. 279. v. 280. v. 281. v. 282. v. 283. v. 284. v. 285. v. 286. v. 287. v. 288. v. 289. v. 290. v. 291. v. 292. v. 293. v. 294. v. 295. v. 296. v. 297. v. 298. v. 299. v. 300. v. 301. v. 302. v. 303. v. 304. v. 305. v. 306. v. 307. v. 308. v. 309. v. 310. v. 311. v. 312. v. 313. v. 314. v. 315. v. 316. v. 317. v. 318. v. 319. v. 320. v. 321. v. 322. v. 323. v. 324. v. 325. v. 326. v. 327. v. 328. v. 329. v. 330. v. 331. v. 332. v. 333. v. 334. v. 335. v. 336. v. 337. v. 338. v. 339. v. 340. v. 341. v. 342. v. 343. v. 344. v. 345. v. 346. v. 347. v. 348. v. 349. v. 350. v. 351. v. 352. v. 353. v. 354. v. 355. v. 356. v. 357. v. 358. v. 359. v. 360. v. 361. v. 362. v. 363. v. 364. v. 365. v. 366. v. 367. v. 368. v. 369. v. 370. v. 371. v. 372. v. 373. v. 374. v. 375. v. 376. v. 377. v. 378. v. 379. v. 380. v. 381. v. 382. v. 383. v. 384. v. 385. v. 386. v. 387. v. 388. v. 389. v. 390. v. 391. v. 392. v. 393. v. 394. v. 395. v. 396. v. 397. v. 398. v. 399. v. 400. v. 401. v. 402. v. 403. v. 404. v. 405. v. 406. v. 407. v. 408. v. 409. v. 410. v. 411. v. 412. v. 413. v. 414. v. 415. v. 416. v. 417. v. 418. v. 419. v. 420. v. 421. v. 422. v. 423. v. 424. v. 425. v. 426. v. 427. v. 428. v. 429. v. 430. v. 431. v. 432. v. 433. v. 434. v. 435. v. 436. v. 437. v. 438. v. 439. v. 440. v. 441. v. 442. v. 443. v. 444. v. 445. v. 446. v. 447. v. 448. v. 449. v. 450. v. 451. v. 452. v. 453. v. 454. v. 455. v. 456. v. 457. v. 458. v. 459. v. 460. v. 461. v. 462. v. 463. v. 464. v. 465. v. 466. v. 467. v. 468. v. 469. v. 470. v. 471. v. 472. v. 473. v. 474. v. 475. v. 476. v. 477. v. 478. v. 479. v. 480. v. 481. v. 482. v. 483. v. 484. v. 485. v. 486. v. 487. v. 488. v. 489. v. 490. v. 491. v. 492. v. 493. v. 494. v. 495. v. 496. v. 497. v. 498. v. 499. v. 500. v. 501. v. 502. v. 503. v. 504. v. 505. v. 506. v. 507. v. 508. v. 509. v. 510. v. 511. v. 512. v. 513. v. 514. v. 515. v. 516. v. 517. v. 518. v. 519. v. 520. v. 521. v. 522. v. 523. v. 524. v. 525. v. 526. v. 527. v. 528. v. 529. v. 530. v. 531. v. 532. v. 533. v. 534. v. 535. v. 536. v. 537. v. 538. v. 539. v. 540. v. 541. v. 542. v. 543. v. 544. v. 545. v. 546. v. 547. v. 548. v. 549. v. 550. v. 551. v. 552. v. 553. v. 554. v. 555. v. 556. v. 557. v. 558. v. 559. v. 560. v. 561. v. 562. v. 563. v. 564. v. 565. v. 566. v. 567. v. 568. v. 569. v. 570. v. 571. v. 572. v. 573. v. 574. v. 575. v. 576. v. 577. v. 578. v. 579. v. 580. v. 581. v. 582. v. 583. v. 584. v. 585. v. 586. v. 587. v. 588. v. 589. v. 590. v. 591. v. 592. v. 593. v. 594. v. 595. v. 596. v. 597. v. 598. v. 599. v. 600. v. 601. v. 602. v. 603. v. 604. v. 605. v. 606. v. 607. v. 608. v. 609. v. 610. v. 611. v. 612. v. 613. v. 614. v. 615. v. 616. v. 617. v. 618. v. 619. v. 620. v. 621. v. 622. v. 623. v. 624. v. 625. v. 626. v. 627. v. 628. v. 629. v. 630. v. 631. v. 632. v. 633. v. 634. v. 635. v. 636. v. 637. v. 638. v. 639. v. 640. v. 641. v. 642. v. 643. v. 644. v. 645. v. 646. v. 647. v. 648. v. 649. v. 650. v. 651. v. 652. v. 653. v. 654. v. 655. v. 656. v. 657. v. 658. v. 659. v. 660. v. 661. v. 662. v. 663. v. 664. v. 665. v. 666. v. 667. v. 668. v. 669. v. 670. v. 671. v. 672. v. 673. v. 674. v. 675. v. 676. v. 677. v. 678. v. 679. v. 680. v. 681. v. 682. v. 683. v. 684. v. 685. v. 686. v. 687. v. 688. v. 689. v. 690. v. 691. v. 692. v. 693. v. 694. v. 695. v. 696. v. 697. v. 698. v. 699. v. 700. v. 701. v. 702. v. 703. v. 704. v. 705. v. 706. v. 707. v. 708. v. 709. v. 710. v. 711. v. 712. v. 713. v. 714. v. 715. v. 716. v. 717. v. 718. v. 719. v. 720. v. 721. v. 722. v. 723. v. 724. v. 725. v. 726. v. 727. v. 728. v. 729. v. 730. v. 731. v. 732. v. 733. v. 734. v. 735. v. 736. v. 737. v. 738. v. 739. v. 740. v. 741. v. 742. v. 743. v. 744. v. 745. v. 746. v. 747. v. 748. v. 749. v. 750. v. 751. v. 752. v. 753. v. 754. v. 755. v. 756. v. 757. v. 758. v. 759. v. 760. v. 761. v. 762. v. 763. v. 764. v. 765. v. 766. v. 767. v. 768. v. 769. v. 770. v. 771. v. 772. v. 773. v. 774. v. 775. v. 776. v. 777. v. 778. v. 779. v. 780. v. 781. v. 782. v. 783. v. 784. v. 785. v. 786. v. 787. v. 788. v. 789. v. 790. v. 791. v. 792. v. 793. v. 794. v. 795. v. 796. v. 797. v. 798. v. 799. v. 800. v. 801. v. 802. v. 803. v. 804. v. 805. v. 806. v. 807. v. 808. v. 809. v. 810. v. 811. v. 812. v. 813. v. 814. v. 815. v. 816. v. 817. v. 818. v. 819. v. 820. v. 821. v. 822. v. 823. v. 824. v. 825. v. 826. v. 827. v. 828. v. 829. v. 830. v. 831. v. 832. v. 833. v. 834. v. 835. v. 836. v. 837. v. 838. v. 839. v. 840. v. 841. v. 842. v. 843. v. 844. v. 845. v. 846. v. 847. v. 848. v. 849. v. 850. v. 851. v. 852. v. 853. v. 854. v. 855. v. 856. v. 857. v. 858. v. 859. v. 860. v. 861. v. 862. v. 863. v. 864. v. 865. v. 866. v. 867. v. 868. v. 869. v. 870. v. 871. v. 872. v. 873. v. 874. v. 875. v. 876. v. 877. v. 878. v. 879. v. 880. v. 881. v. 882. v. 883. v. 884. v. 885. v. 886. v. 887. v. 888. v. 889. v. 890. v. 891. v. 892. v. 893. v. 894. v. 895. v. 896. v. 897. v. 898. v. 899. v. 900. v. 901. v. 902. v. 903. v. 904. v. 905. v. 906. v. 907. v. 908. v. 909. v. 910. v. 911. v. 912. v. 913. v. 914. v. 915. v. 916. v. 917. v. 918. v. 919. v. 920. v. 921. v. 922. v. 923. v. 924. v. 925. v. 926. v. 927. v. 928. v. 929. v. 930. v. 931. v. 932. v. 933. v. 934. v. 935. v. 936. v. 937. v. 938. v. 939. v. 940. v. 941. v. 942. v. 943. v. 944. v. 945. v. 946. v. 947. v. 948. v. 949. v. 950. v. 951. v. 952. v. 953. v. 954. v. 955. v. 956. v. 957. v. 958. v. 959. v. 960. v. 961. v. 962. v. 963. v. 964. v. 965. v. 966. v. 967. v. 968. v. 969. v. 970. v. 971. v. 972. v. 973. v. 974. v. 975. v. 976. v. 977. v. 978. v. 979. v. 980. v. 981. v. 982. v. 983. v. 984. v. 985. v. 986. v. 987. v. 988. v. 989. v. 990. v. 991. v. 992. v. 993. v. 994. v. 995. v. 996. v. 997. v. 998. v. 999. v. 1000. v. 1001. v. 1002. v. 1003. v. 1004. v. 1005. v. 1006. v. 1007. v. 1008. v. 1009. v. 1010. v. 1011. v. 1012. v. 1013. v. 1014. v. 1015. v. 1016. v. 1017. v. 1018. v. 1019. v. 1020. v. 1021. v. 1022. v. 1023. v. 1024. v. 1025. v. 1026. v. 1027. v. 1028. v. 1029. v. 1030. v. 1031. v. 1032. v. 1033. v. 1034. v. 1035. v. 1036. v. 1037. v. 1038. v. 1039. v. 1040. v. 1041. v. 1042. v. 1043. v. 1044. v. 1045. v. 1046. v. 1047. v. 1048. v. 1049. v. 1050. v. 1051. v. 1052. v. 1053. v. 1054. v. 1055. v. 1056. v. 1057. v. 1058. v. 1059. v. 1060. v. 1061. v. 1062. v. 1063. v. 1064. v. 1065. v. 1066. v. 1067. v. 1068. v. 1069. v. 1070. v. 1071. v. 1072. v. 1073. v. 1074. v. 1075. v. 1076. v. 1077. v. 1078. v. 1079. v. 1080. v. 1081. v. 1082. v. 1083. v. 1084. v. 1085. v. 1086. v. 1087. v. 1088. v. 1089. v. 1090. v. 1091. v. 1092. v. 1093. v. 1094. v. 1095. v. 1096. v. 1097. v. 1098. v. 1099. v. 1100. v. 1101. v. 1102. v. 1103. v. 1104. v. 1105. v. 1106. v. 1107. v. 1108. v. 1109. v. 1110. v. 1111. v. 1112. v. 1113. v. 1114. v. 1115. v. 1116. v. 1117. v. 1118. v. 1119. v. 1120. v. 1121. v. 1122. v. 1123. v. 1124. v. 1125. v. 1126. v. 1127. v. 1128. v. 1129. v. 1130. v. 1131. v. 1132. v. 1133. v. 1134. v. 1135. v. 1136. v. 1137. v. 1138. v. 1139. v. 1140. v. 1141. v. 1142. v. 1143. v. 1144. v. 1145. v. 1146. v. 1147. v. 1148. v. 1149. v. 1150. v. 1151. v. 1152. v. 1153. v. 1154. v. 1155. v. 1156. v. 1157. v. 1158. v. 1159. v. 1160. v. 1161. v. 1162. v. 1163. v. 1164. v. 1165. v. 1166. v. 1167. v. 1168. v. 1169. v. 1170. v. 1171. v. 1172. v. 1173. v. 1174. v. 1175. v. 1176. v. 1177. v. 1178. v. 1179. v. 1180. v. 1181. v. 1182. v. 1183. v. 1184. v. 1185. v. 1186. v. 1187. v. 1188. v. 1189. v. 1190. v. 1191. v. 1192. v. 1193. v. 1194. v. 1195. v. 1196. v. 1197. v. 1198. v. 1199. v. 1200. v. 1201. v. 1202. v. 1203. v. 1204. v. 1205. v. 1206. v. 1207. v. 1208. v. 1209. v. 1210. v. 1211. v. 1212. v. 1213. v. 1214. v. 1215. v. 1216. v. 1217. v. 1218. v. 1219. v. 1220. v. 1221. v. 1222. v. 1223. v. 1224. v. 1225. v. 1226. v. 1227. v. 1228. v. 1229. v. 1230. v. 1231. v. 1232. v. 1233. v. 1234. v. 1235. v. 1236. v. 1237. v. 1238. v. 1239. v. 1240. v. 1241. v. 1242. v. 1243. v. 1244. v. 1245. v. 1246. v. 1247. v. 1248. v. 1249. v. 1250. v. 1251. v. 1252. v. 1253. v. 1254. v. 1255. v. 1256. v. 1257. v. 1258. v. 1259. v. 1260. v. 1261. v. 1262. v. 1263. v. 1264. v. 1265. v. 1266. v. 1267. v. 1268. v. 1269. v. 1270. v. 1271. v. 1272. v. 1273. v. 1274. v. 1275. v. 1276. v. 1277. v. 1278. v. 1279. v. 1280. v. 1281. v. 1282. v. 1283. v. 1284. v. 1285. v. 1286. v. 1287. v. 1288. v. 1289. v. 1290. v. 1291. v. 1292. v. 1293. v. 1294. v. 1295. v. 1296. v. 1297. v. 1298. v. 1299. v. 1300. v. 1301. v. 1302. v. 1303. v. 1304. v. 1305. v. 1306. v. 1307. v. 1308. v. 1309. v. 1310. v. 1311. v. 1312. v. 1313. v. 1314. v. 1315. v. 1316. v. 1317. v. 1318. v. 1319. v. 1320. v. 1321. v. 1322. v. 1323. v. 1324. v. 1325. v. 1326. v. 1327. v. 1328. v. 1329. v. 1330. v. 1331. v. 1332. v. 1333. v. 1334. v. 1335. v. 1336. v. 1337. v. 1338. v. 1339. v. 1340. v. 1341. v. 1342. v. 1343. v. 1344. v. 1345. v. 1346. v. 1347. v. 1348. v. 1349. v. 1350. v. 1351. v. 1352. v. 1353. v. 1354. v. 1355. v. 1356. v. 1357. v. 1358. v. 1359. v. 1360. v. 1361. v. 1362. v. 1363. v. 1364. v. 1365. v. 1366. v. 1367. v. 1368. v. 1369. v. 1370. v. 1371. v. 1372. v. 1373. v. 1374. v. 1375. v. 1376. v. 1377. v. 1378. v. 1379. v. 1380. v. 1381. v. 1382. v. 1383. v. 1384. v. 1385. v. 1386. v. 1387. v. 1388. v. 1389. v. 1390. v. 1391. v. 1392. v. 1393. v. 1394. v. 1395. v. 1396. v. 1397. v. 1398. v. 1399. v. 1400. v. 1401. v. 1402. v. 1403. v. 1404. v. 1405. v. 1406. v. 1407. v. 1408. v. 1409. v. 1410. v. 1411. v. 1412. v. 1413. v. 1414. v. 1415. v. 1416. v. 1417. v. 1418. v. 1419. v. 1420. v. 1421. v. 1422. v. 1423. v. 1424. v. 1425. v. 1426. v. 1427. v. 1428. v. 1429. v. 1430. v. 1431. v. 1432. v. 1433. v. 1434. v. 1435. v. 1436. v. 1437. v. 1438. v. 1439. v. 1440. v. 1441. v. 1442. v. 1443. v. 1444. v. 1445. v. 1446. v. 1447. v. 1448. v. 1449. v. 1450. v. 1451. v. 1452. v. 1453. v. 1454. v. 1455. v. 1456. v. 1457. v. 1458. v. 1459. v. 1460. v. 1461. v. 1462. v. 1463. v. 1464. v. 1465. v. 1466. v. 1467. v. 1468. v. 1469. v. 1470. v. 1471. v. 1472. v. 1473. v. 1474. v. 1475. v. 1476. v. 1477. v. 1478. v. 1479. v. 1480. v. 1481. v. 1482. v. 1483. v. 1484. v. 1485. v. 1486. v. 1487. v. 1488. v. 1489. v. 1490. v. 1491. v. 1492. v. 1493. v. 1494. v. 1495. v. 1496. v. 1497. v. 1498. v. 1499. v. 1500. v. 1501. v. 1502. v. 1503. v. 1504. v. 1505. v. 1506. v. 1507. v. 1508. v. 1509. v. 1510. v. 1511. v. 1512. v. 1513. v. 1514. v. 1515. v. 1516. v. 1517. v. 1518. v. 1519. v. 1520. v. 1521. v. 1522. v. 1523. v. 1524. v. 1525. v. 1526. v. 1527. v. 1528. v. 1529. v. 1530. v. 1531. v. 1532. v. 1533. v. 1534. v. 1535. v. 1536. v. 1537. v. 1538. v. 1539. v. 1540. v. 1541. v. 1542. v. 1543. v. 1544. v. 1545. v. 1546. v. 1547. v. 1548. v. 1549. v. 1550. v. 1551. v. 1552. v. 1553. v. 1554. v. 1555. v. 1556. v. 1

iudicem causata etiam ex solo facti ipsius rei, efficitur est, ut is huiusmodi reuocari possit, cum non consideretur causa unde ipsi iudicium prouenit, sed ipsius iniuncta effectus. Ita scribit Buttrius in *causis*, lib. 2. de *quodam* Alex. in *conf.* 99. num. 3. lib. 1. *l. inf. m. i.* sibi iust. *pen. de quasi*. Ripa in *cap. 1. numero 14.* de *iud. Gram.* in *conf.* 13. num. 7. in *crimina*. & Roland. in *conf.* 24. num. 16. lib. 1. Est etiam simile quod de repulsiōe tellis ob iniuncta respondit Parisius *in conf.* 53. num. 28. & in *conf.* 61. lib. 1. A. Est quoque simile quomodo dicitur: quod alterum offendens & sic causam iniuncta prestant potest petere sibi cauti, non offendatur, sicuti hanc esse veram & recepta opinionem scripserunt ex recentioribus Rip. in *rub. ff. de damn. infest.* num. 20. & in *ca. nu. 1. a. de iudici.* Auzer. in *addit. ad Capellan. Tolosa.* q. 289. *inf.* Petrus Placa in *epitome delictorum*, c. 7. num. 2. & Roland. in *conf.* 24. num. 46. lib. 1. Ea est ratio, quia consideratur ipse effectus iniuncta, non autem unde illa prouenit.

Extenditur secundo, ut procedat etiam, quando iniuncta effectus de recenti reconciliata. Nam per reconciliationem de recenti non censetur sublati effectus iniuncta, & ideo illa adhuc iudicium facit ad torturam. Ita Marfilium in *l. 1. §. praterea*, ff. de *quod. & Carterius in practica criminali*, pag. 2. in *indicio*, num. 9. Et plura de inimico reconciliato scripi lib. 1. de Arbitrarij iudicium, & c. q. 28. num. 8.

Declaratur haec sententia ut non procedat, quando de iniuncta constat solum in genere. Nam illa indicium non facit, sed in specie probari debet. Debent sane testes referre causam iniunctam, ut puta ob talem offensam, ut tradit Bald. in *l. si quis testibus*, *inf.* c. de *testib.* Inol. in *ca. Raynarius*, nu. 15. de *test.* & *l. inf. m. i.* nu. 18. c. de *test.* Feli. in *ca. non oportet*, col. 6. verum item videt Baldum. de *accus.* & in *specie* *inf.* a. scribit Gram. in *conf.* 12. num. 10. & in *conf.* 44. num. 9. & *de i. f.* 24. nu. 21. & Carterius in *l. 4. indicio*, *inf.*

Sextum indicium & praesumptio sufficiens ad torturam oritur ex praecedentibus minis, verum quia perplexae haec a nostris traduntur, aliquot casus sunt distinguendi.

Primus est casus, quando t. minae fuerunt factae ab eo, qui confutebat illas exequi. Haec indicia faciunt ad torturam. Sicut scripserunt Gandinus in *tract. malefactorum*, tit. de *iudicijs* *debitis* ad *torturam*, col. *permitt.* verfic. *edum* etiam indicium, Bald. in *Luetum*, c. *quod* *not.* c. & videm Alexan. Angelus in *l. c. de q.* quibus ut *iud.* & videm Salicetus, Calfrensis, & Iason, Imola in *l. vi. num. 10. ff. de heredi. inst.* Angelus Arctin. in *tract. malefactorum*, in *verbo*, *fama publica* & videm Augustin. Arminen. in *addit.* Buttrius in *ca. 3. loca de probat.* Abbas in *ca. scribam*, num. 12. de *praesumptio.* Francisc. Brunus in *tract. de iudicijs* & *tortura*, parte prima, *questio. 3.* numero 33. Felin. in *ca. 1. numer. 2. de off. deleg.* & c. *asserre*, num. 21. de *praesumpt.* Decius in *conf.* 189. num. 17. Marfil. in *pract. criminali*, §. *de iudicijs* *num.* 85. *idem* in *conf.* 72. num. 5. & 12. Carterius in *pract. criminali*, pag. 51. in *duodecimo indicio*. Blancus in *tracta. de iudicijs* & *tortura*, num. 129. Non ignoro tamen multos esse, qui scripserunt simpliciter, minas facere indicium ad torturam, non adhibita distinctione, an is minas confutebat exequi minas, vel non. Ita sine Speculat. in *tit. de praesumptio* §. *species*, num. 170. Marfil. in *conf.* 33. num. 13. Boerius *questio. 166. numer. 3.* Crauet. in *conf.* 33. num. 1. & num. 16. & communem esse testatur Bosius in *tractatu causarum criminalium*, tit. de *iudicijs*, num. 44. Petrus Placa libro primo *epitome delictorum*, capite 28. num. 18. & Julius Clarus in *practica criminali*, §. *final. questio. 21. verfic.* *mine praecedentes*. Ab illa tamen prima opinione recedendum non est: nisi si praesumptio testis iudici alteri visum sit: sicuti obscure sapie folet sapientissimus Senatus Mediolani, qui auctore Iulio Claro, loco praedictato, confutebat saepe probatis minis, & eam causa iudicare torqueri minantem illum, sic & Telsaurus in *decijs* 24. num. 9. Imo iudices, quorum summa est potestas, interdum tanti faciunt praecedentes minas, ut minantem ipsos penes illi feriant, quibus subsecutum delictum puniri meretur. Exter praeterquam exemplum apud Iulium, *decide 3. l. no.* qui memoria prodidit: Quarta Hostilium damnatum fuisse, quod cum minas effe marito mortem intra bimestre, ille eo tempore decessisset. Er hac in re inmodum vertendum est, has minas f. debere probari in specie, ut admodum Dec. in *indicio* *conf.* 189. num. 29. & egerge Bertrand. in *conf.* 61. lib. 3. & Folerius in *pract. criminali*, parte 2. in *verbo*, *item quod fororum*, nu. 23. 21.

Secundus est casus, quando t. minae factae fuerunt ab eo, qui non confutebat illas exequi, sed tamen concurrunt alia ad iudicia. Hoc etiam in casu haec minae indicium faciunt ad torturam.

Ita Francisc. Brunus in *dicta questio. 1. numer. 33.* post Baldem de *Bertolino* in *l. licet Imperator, de legat. 1.* & Carterius in *dicto duodecimo indicio*, num. 3.

Tertius est casus, t. quando minae factae fuerunt ab eo, qui non confutebat illas exequi, & alia ad iudicia non concurrunt. Hoc in casu, haec minae non faciunt indicium ad torturam. Ita scribitur relati penes omnes supra in primo casu. Et illis accedunt Iacobus Belusius in *sua pract.* in *rub. de questio. in quato indicio*. Marfilius in *pract. criminali*, §. *de iudicijs*, num. 86. Antonius Gomezius in *tractatu varijs resolutionum*, cap. 13. tit. de *tortura*, *arctum*, num. 11. verfic. & *idem* *inf.* Parisius in *conf.* 54. num. 32. lib. 4. & Ludovicus Carus inter *confilia criminal.* *tomo primo*, *conf.* 99. num. 15. Ea est huius sententiae ratio, quia saepe multa verba proferunt calore iracundiae, quae tamen executioni non mittuntur, argum. l. *fama publica*, §. *inf.* ad *leg. l. ut maiest.* ubi nec librum lingua t. ad personam facile trahendum est. Quocirca Paris Put. in *tractatu de syndacatu*, in *verbo*, *tortura*, *verfic. an* qui *dixerit*, scribit, mulierem quandam esse specula minata aliquando fuisse alicui, quem odio habebat, his verbis: *te res. ad t. eglebe*, non *posita* *trappe*, quae verba audiens quidam alter illius inimicus inimicus, cogitavit illum vulneribus afficere sub spe, quod illa mulier fuisset diffamata quod prefligit. Capta fuit mulier, & minis probatis, fuit quaestio ibi supposita, quidam quidem asseruit, se id mandasse, & penes ob id asseruit deinde reperta fuisset innocens. Et Paridem recenset etiam Boerius *questio. 166. numer. 3.* Et praeterea, minae f. in dubio debent intelligi mediante iustitia, & non propria auctoritate, ut si quis ita sit minatus, vindictam omnino sumam de te, intelligitur sumam vindictam, mediante iudice, & principe, ut respondit Alexand. in *conf.* 188. *solem. 3.* lib. 2. quod *secutus est* Crauet. in *conf.* 151. num. 18. Et est argum. l. *uxor*, *vigil.* & *de i. f.* c. qui accusa, non possunt.

Septimum est indicium sufficiens ad torturam, quod oritur ex mendacio & variatione ipsius accusati, vel inquiriti respondentis. Ita est sententia Bartoli in *l. de minae*, §. *plurimum*, num. 3. & in *l. vltim.* num. 33. ff. de *quodam* *inf.* scribitur Romanis in *conf.* 1. num. 3. Angel. Arctin. in *tractatu malefactorum*, in *verbo*, *fama publica*, num. 105. Franciscus Brunus in *tract. de iudicijs* & *tortura*, parte prima *quest. 3. num. 18.* Marfil. in *practica criminali*, §. *de iudicijs*, num. 74. & in *conf.* 15. num. 15. & in *conf.* 51. num. 87. Curt. seniore in *conf.* 41. super *processu*, in *fine*. Socin. fenior. in *conf.* 54. num. 103. lib. 3. Boer. *quest. 163.* Grammat. in *conf.* 5. num. 5. in *criminali*. Aegidius Bosius in *tract. casuum criminalium*, tit. de *iudicijs*, num. 36. & *ind. num. 33.* scribit, ita in foro obvariari consuevit. His accedunt Ruin. *conf.* 35. nu. 1. *verfic.* *sex* *casus* *in* *l. 4.* & Portius Inolent. in *conf.* 4. num. 37. Hanc quoque opinionem esse communem asseruit Iacobus Nouellus in *practica criminali*, tit. de *defensam*, nu. 57. Altera est opinio opinio, qui scripserunt, solum t. mendacium & variationem, non facere indicium sufficiens ad torturam; sed requiri alia ad iudicia, cum ipso mendacio concurrant. Ita sine a firmat Paris Put. in *tractatu de syndacatu*, in *verbo*, *tortura*, in *verfic.* *mandant* *Rez*, *num.* 6. sensu Bald. in *l. presbyteri*, num. 2. c. de *episc.* & *cler.* Ioan. de Amicis in *conf.* 134. num. 3. Afflic. in *commentarijs* ad *conf.* 8. *cap.* in *confessione* *si* *damna* *claudesim*, in *l. 4. notab.* post Iheronim. *ind. Gram.* *conf.* 19. nu. 18. in *crim.* & in *conf.* 30. nu. 15. in *crim.* & *not.* 30. nu. 16. Alcia. *resp.* 465. nu. 3. Carter. in *pract. crim.* *cap.* 51. in *5. indicio*, nu. 1. qui communem esse opinionem asseruit, & eadem probant Plotius in *l. si quando*, nu. 89. c. *vide* *vi.* & Telsaurus in *decijs* 24. nu. 1.

Tertia fuit opinio I. M. Anton. Blan. in *tractatu de iudicijs* & *tortura*, num. 269. qui ita distinguit, aut accusatus ille dixit mendacium de his quae spectant ad immediatam eius defensionem, ut puta si primo negavit se fecisse ad suam necessariam defensionem: deinde dicit contrarium, vel si dicat causa & fortuito fecisse. Hoc sane mendacium (inquit Blancus) non facit aliquod indicium illorum qui dixerunt mendacium non facere indicium ad torturam. Aut accusatus dixit mendacium in his, quae non spectant ad eius defensionem immediatam, ut puta, si interrogatus & postea contrarium dicat: vel si dicat se esse fuisse Venetis, & deinde dicat, se fuisse Mediolani. Hoc sane facit scribit Blancus, procedit opinio illa Bartoli, & sequuntur, ut scribit facit indicium ad torturam. Quam quidem probauit in specie, Petrus Folerius in *practica criminali*, parte secunda, sub *rubrica*, *item quod fororum* *venetorum*, num. 29. Ceterum haec distinctio vera non

fit mala conditionis & fame, vel qui aliquando rixabatur cum mortuo. Nam ex his indicium oritur contra illum. Ita Bart. in l. 1. §. si qui in villa ff. ad S.C. Sylana. & ibid. Roma. numer. 4. & Iguen. num. 7. 3. Ange. in l. iusto errore. in princ. ff. de iur. qui dixit occisum praesumit ab eo, quod locum illum frequentabat. Rom. in c. 5. d. colum. 1. Ange. Arcet. in tract. de maleficiis, in verbo, fama publica, numer. 13. Calcearius in c. 5. numer. 3. Gramma. voto 23. col. 1. Crau. in c. 7. numer. 12. Carcerius in pract. criminal. pag. 52.

in decemortio indicio, nam eo §. qui eiusdem opinionis alios recentem, qui tamen vix hoc scribitur. Et scribit ibidem Carcerius num. 26. quod quando focus reperitur occisus in domo focij, praesumitur ab ipso focus occisus. Et idem esse ait, quando i maritus reperitur mortuus, & mulier tacet, et indicium contra eam. Idem e conuerio, quando mulier reperitur mortua, praesumitur contra virum. Ita Folerus in practica parte secunda, secundae partis, rubr. de iur. capitali, quod sufficiens vxor em. 1. 10. Iguen in l. excipiente, numer. 32. ff. ad S.C. Sylana. Est simile, in quo quis reperitur mortuus iante domum alterius concurrente inimicitia, praesumitur occisus a domo illius domus. Ita Bart. in l. adit, numer. 4. ff. de via publ. fald. in l. C. lacer. Angel. in l. milites, C. de quest. Para Puteus in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, in versu, si quis inuenit. Felin. hoc. asserit. numer. 10. de preb. l. si quis inuenit. C. de vide vi. num. 40. Carcer. in d. 13. indicio numer. 2. Iacobus Nouellus in practica criminali in tractatu ad defensionem, numer. 65. Gramma. in c. 5. numer. 2. 3. in criminali. Quae sane traditio intelligitur, nisi i coeter occisum illum, habuit inimici extra illam viciniam habitantis. Nam tunc relinquuntur arbitrio iudicis, a quo occisus est praesumitur. Ita Carcerius rubr. supra, num. 3. ex sententia. Item. inc. cum quod agitur, de accusat. Et quocumque simile, quod dicimus, domum i praesumit datum a vicinis, vt docuit Bart. in l. iura, §. vlt. ff. de fudo agnitione, in l. iura, leg. 4. vbi idem esse ait de furto i quod praesumitur factum a vicinis. Et scribit idem Bart. in l. vlt. numer. 2. ff. de quest. furum praesumit commissum ab eo, qui confituit conuersari in ea domo. Et cum Bart. idem scripserunt Anton. Gomel. rous. 2. tertio varior. resolut. cap. 13. de tortura, rous. numer. 13. & i Traqu. in tract. de pauci legum, &c. causa 23. rous. & 11.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

Declaratur primò, vt hoc indicium procedat in eo, qui antea confueuerat conuersari in domo, non autem in eo, qui paulo ante conuersari cepit. Ita declarat Carcer. in praedicto 13. indicio, numer. 4. ex sententia Ioan. de Amil in c. 7. numer. 34.

Declaratur secundò, vt procedat in cohabitante & conuersante, qui fit mala conditionis & fame: secus si bona. Ita Carcer. in d. 13. indicio, numer. 5. ex sententia Baldi in l. 1. C. lacer. & Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i tertio Et conferunt, eae, quae dicimus in l. 1. §. praesum. 29. vbi declarabimus furtum non praesumit factum a viro bonae conditionis & fame, etiam si furtum non habuit factum apud eum reperitur.

c. semel malus, de reg. iur. in 6. Ita declarat Tat. in l. spiritus, ff. de operi noui. nunt. Gramma. voto 3. & in d. decimo quarto indicio, & copiosius dicemus in l. 1. §. praesum. quod declarabimus d. reg. c. semel malus.

Decimum sextum indicium oritur ex eo, quod quis vltro t & diligenter sollicitat, vt inueniatur atque inquiratur de malefactoribus, & delinquentibus, cum tamen sua non interit, vt hac diligentia. Ita Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 2. qui testatur hoc bis contigisse in magna curia Neapolitana in quibusdam, qui alterius mortem deulerant & sollicitauerant, vt malefactoribus inuenirentur. Nam & ipsi capri & questionibus suppositi, confessi sunt, se delictum illud perpetrasse. Hanc ipsam sententiam probauerunt etiam Marfilus in l. rous. 6. sermo, qui vltro non. 7. ff. de quest. in pract. crim. §. diligenter, num. 110. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in decimo quinto indicio, qui auferit ita etiam accidisse suo tempore.

Ita pariter euenisse in Curia Salamaticensi testatur Antonius Gomelius, in tertio tomo varior. 16. fol. c. 13. de tortura totum, numer. 14. Et hoc pertinet egregius locus Ciceronis in oratione pro Sexto Roscio Amerino, quos verba adscripsi: Tene cum ceteri locij fuerent, ac se occultarent, ne hoc indicium non de illorum preda, sed de huiusmodi malefactoribus fieri videretur potissimum illi partes illas depoposcit, vt in iudicio versare & sederes cum accusatore, qui in renihil aliud assequeris, nisi vt ab omnibus mortalius audacia tua cognoscatur, & tua imprudentia i huc ille.

Decimum septimum indicium ad torturam sufficiens oritur ex eo, quod focus reperitur occisus in domo focij, quod mortem focij non denulit, sed tacuit. Ita egregie Rom. in l. excipiente, in l. §. ff. ad S.C. Sylana. quem secuti funt Ange. de Azim. in addito ad Ange. Arcet. in tract. de malef. in verbo, fama publica.

Ceterum hac de opinione dubitauit Marfilus in practica crim. in §. expedita, in l. ex his quae supra in proximo relato indicio diximus. Sed non erat quod dubitaret Marfilus, cui valde diuersa haec sit, quod quis sollicitat de delicto, & anxieque perquirat vt delinquentes inueniatur: aliud quod simpliciter deferat. Nam ille i primo casu (vt iam diximus) est suspensus facit. Secundo vero casu non iudicium, sed taceret, vt recte Roman. scriptum reliquit. Quod sane indicium vehemens & violentum redditur, si in ea domo, in terram aliquot dies sepultus iacuerit, quemadmodum Aelianus in libr. 13. de varia. h. ff. scriptum reliquit, aliquando euenisse apud Mitylenenses in Macareo Bacchi facerdotis, qui hosiitem repocemtem depocitum occidit, & in templo vbi pecuniam depocit erat terra desola sepelitur. Porro caduere comperio, & cum factum Macareo negaret, sufficiens causa iudicata fuit, quae tormentis inquireretur. Et minus verisimile dicebatur, occisum illum eo in templo delatum & in terram desolam, i infcio ipso Macareo sacerdotis, & ob id eum felus illud perpetrasse. Quare tormentis adhibitis, delictum est coëssus. Est simile quod egregie admodum de Tracellio Martino, qui deinde Imperator fuit, apud Euagrium in l. u. c. 1. & Nicephorum in l. 15. clegitur. Et illo in loco scribit Euagrius, huiusmodi coniecturas vehementes adeo esse, vt propè veritati praesentent.

Decimum octauum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam oritur contra eum, qui ipsum delinquentem statim commissio homicidii & delicti, associat extra urbem, ne prehenderetur. Ita Bald. in l. vno deo modum, in fine. C. de accus. Alex. in c. 55. libr. 2. Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, numer. 202. Carcer. in pract. crim. pag. 53. in 17. indicio, & Iac. Nouel. in d. tract. ad defensionem, numer. 112. qui quidē intelligit nisi ex intervallo facta sit associatio. Nā tunc cessat mala fide praesumptio contra ipsum associantem. Idem esse aiunt, quando i associans est affinis & sanguine coniunctus illi delinquenti.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

Decimum nonum indicium sufficiens ad torturam exoritur ex eo, i quando quis scienter recepit in domo propria ipsum delinquentem, cui tunc ex nulla esse affinitas. Nam iungit presumptum, & indicium, quod is receptor mandauerit delictum committi, vel quod conficius fit. Ita scribit Gandius in tract. de malef. i gnomie de iudiciis dubitatu ad torturam, in fine. Bonifacius Vitalinus in tract. de iudiciis, in rubricis, de iudiciis, numer. 53. Paris Put. in tract. de syndacatu, in verbo, tortura, i 3. verus, rous. mandauit, Angel. Arcet. in tract. de malef. i in verbo, fama publica, sentit Felin. in c. asserit, numer. 11. in l. §. post Bald. quem citat, de praef. Gramma. voto 15. numer. 1. Iac. Nouel. in pract. crim. in tract. ad defensionem, numer. 90. & Carcer. in pract. crim. pag. 13. in 17. indicio & Blanc. in tract. de iudiciis & tortura, 202 qui multis modis docuit. Et hoc pertinet, quod de his receptoribus scripti h. 2. de Arbit. iudicum, casu 348.

quenti: eo enim casu excusatur associans, quippe qui potuit quocommodo sanguinem affinis sui redimere. Huc pertinet, quod ex sententia Baldi in l. i. c. si qua præd. possit scripi Alciat. in trall. de præsump. r. i. præsum. 2. in p. quod non est præsumptio contra aliquem accusatorem, i. quoniam eius consanguinei impediunt examinationem testium.

- 112 Vigelimum indicium ad torturam sufficiens, oritur ex scientia malefactoris in eo, qui i potuit & debuit impedire ne committeretur, & impedire noluit Ita Gandinus in trall. de maleficiis, in rub. de indicio dubitatis ad torturam. in q. indicia. Angel. Arctin. in trall. maleficiis in verbo fama publica, Blancus in trall. de indicio & tortura, n. 303. Carerius in præd. crim. pag. 13. in 18. indicia, & Jacob. Nouel. in d. trall. ad defensionem, pag. 98. Et conferunt quæ scripti sūt. i. de Arbitrio. in casu 355. & dicimus in l. i. in præsumpt. ubi agemus de delictis commissis a filio, vel seruo, vel amico.

- 114 Vigelimum primum indicium ad torturam sufficiens oritur contra eum, i. qui sēt alius in loco adesse latrones & assassinos, & tamen ostendit mercatoribus. viam, quæ ad locum illum ducit. Nam oritur indicium ad torturam contra eum, quod scienter id fecerit, vt mercatoribus illi occiderent, vel spoliarent. Ita Gandinus in trall. de maleficiis, in rub. de indicio dubitatis ad torturam, in decimo indicio. Vitalinus in rub. de indi. n. 30. & Carerius in d. trall. præd. criminali, pag. 13. in 18. indicia.

- 115 Vigelimum secundum indicium sufficiens ad torturam, oritur i. ex allocutione secretæ ad aures eum, qui deinde commisit delictum: si modo alia adminicula concurrant, vt puta inimicitie, & quod delictum fuerit incontinētē commissum. Nam ex his infurgit indicium, quod is, qui ad aures et locum, mandauerit delictum committi. Ita Bal. in l. i. c. de seruis fugit. ubi apertius l. i. n. 31. vers. i. mirabiliter scribit, tria concurrere i. debere quod inimicitia intercelleret capitalis cum illo occidere, quod allocutus sit ad aures, atque i. faceret & quod incontinētē fecerit filio homicidium. Idem docuit Fel. in c. asse. n. 13. de præsumpt. Marfil. in l. i. præterea. n. 27. ff. de quest. Carer. in præd. crim. pag. 13. in 20. indicio, & dicimus in l. i. c. præsumpt.

- 117 Vigelimum tertium indicium sufficiens ad torturam oritur i. ex eo, quod reus inquisitus visus sit exire domum & auferre cum ense euaginato & sanguinolento. Ita Gandinus in rub. de indicio dubitatis, in 6. indicio, & alios plures commemorat Carerius in præd. crim. pag. 14. in 21. indicio, & Iulius Clar. in præd. crim. §. fin. quest. 29. vers. ult. si aliquis, quod loci recentem multos affrimantes, ex hoc loco tam vehementer indicio, reum tunc dampnari posse.

- 119 Vigelimum quartum indicium sufficiens ad torturam oritur i. ex acclamatione, vt puta si audita fuerit puella, vel quis alius, succurrere, succurrere, & visus deinde sit quis exire domum cū gladio, vel alij munus armis & deinde in domo reperitur mulier suprata, vel vulnerata. Nam tunc sumitur indicium contra eum, qui domum exiit. Ita Bal. in l. i. c. de probat. post Nicolai de Materie ibidem Baldus in c. cum in nostra, de elect. & in l. i. §. potuisset, ff. ad S. C. Syllan. Paris Put. in trall. de iudicatu, in verbo, tortura, i. r. Affert in commentariis ad consil. Neapol. in consilium quæ incipit, in qua quibuslibet post i. sermian. ibi, Franc. Brunus in trall. de indicio & tortura, parte i. vers. item pont. & Carerius in præd. crim. pag. 14. in 22. indicio, & in pag. 13. in 32. indicio. Hæ enim acclamationes, & vociferationes indicium faciunt.

- 120 Vigelimum quintum indicium sufficiens ad torturam oritur ex eo, quod quis muro fuscipit pecuniam, i. ex qua statim emit arma, conduxit homines, vel alia his similia præparauit. Est finē indicium contra eum, qui muro fuscipit pecuniam, quod occiderit. Est etiam i. indicium contra eum, qui muniō dedit, quod occiderit mandauerit. Ita sententia Barroli & Baldi in l. i. §. ad l. i. in m. ff. scribunt in specie Franc. Brunus in trall. de indicio & tortura, parte i. §. 4. n. 4. & apertius Carerius in præd. crim. pag. 14. in 23. indicio. Ex ea enim temporis breuitate, presumitur eam ob causam mutuo data, & fuscipit pecunia, vt simili in casu tradit Bar. in l. i. vers. i. §. eorum ff. de priuileg. cred. & dicimus in l. i. §. præsumpt.

- 122 Vigelimum sextum indicium i. ad torturam descendit ex præparationibus apertis ad offendendum, vt si quis visus sit emere gladium, vel acure, vel polire arma, vel coadiuvare homines armatos, vel arma aliquo in loco collocare, vt parata ibi essent, & deinde apud domum illam perpetratum sit homicidium. Idem si se exercebat armis, cum enteria facere non consueuerit. Hæc finē indicium faciunt ad torturam. Ita Bar. in l. i. c. n. 3. vers. i. §. postquam

Metus, & præsumpt.

etiam ff. de quall. Paris Put. in trall. de iudicatu, in verbo tortura. l. i. vers. i. §. de indicio, & in verbo, tortura. d. 3. vers. mandans Rex, ibi, si quis reperitur. Ang. in l. i. m. i. l. i. c. de quall. Franc. Brunus in trall. de indicio & tortura, parte i. §. 3. n. 39. vers. item ad aliud. Blancus in præd. crim. in secunda parte delicti, n. 58. & 39. Carerius in præd. crim. pag. 14. in 24. et 10.

Vigelimum septimum indicium ad torturam oritur ex eo, i. quod quis visus sit emere venenum, & deinde reperitur statim vere quis veneno interfecit, præsumptio est contra eum, qui veneni emittit. Ita scribit Angelus in l. i. m. i. l. i. c. de quall. Carerius in d. trall. de indicio & tortura, n. 2. & Petrus Folerius in præd. criminali in secunda parte, secunda pars, sub rub. item quod veneni venenatum, n. 1. Et ibidem numer. 17. 18. 19. declarat, nihil ad i. contrarie præsumptiones & indicia, vt quia is, qui emittit venenum, erat homo probate vitæ, & idem si is diligebat illum veneno necatur.

Vigelimum octauum indicium ad torturam i. oritur ex mala conuerlatione, si modo alid adminiculum concurrat. Ita sentit Baldus in l. i. n. 1. c. de seruis fugit. & apertius idem Baldus in conf. Regulatoris, in fin. lib. i. Gandinus in trall. de maleficiis, in rub. de quæstionibus Jacobus Beluilius in præd. criminali, sub rub. de quall. i. i. indicia, & in vers. quæritur igitur indicia. Paris Put. in trall. de iudicatu, in verbo, tortura, d. 3. vers. mandans Rex. Angelus Arct. in trall. de maleficiis, in verbo fama publica, vers. ult. quæritur, an indicium, & ibidem Augustinus Ariminenus in additio. Marfil. in præd. crim. §. expediat, in fin. Crau. in conf. 73. numer. 12. Gram. in conf. 12. n. 1. & in conf. 53. n. 45. in crim. & in decis. 34. in fin. & nota 6. n. 3. Carerius in præd. crim. pag. 14. in vigelimum quoniam indicio. Et i. quid adducti sunt argu. i. xiles. §. Padius, ff. de edil. edict. l. i. plures, §. quatuor, ff. de adminit. tut. & l. i. v. l. c. si mancipia, ita fuerit aliena. Mala enim conuersatio arguit hunc esse talem, a quales sunt illi mali, cum quibus is conuerfari solet. Nam ait sapientissimus Salomon, prover. c. 13. i. cum sapientissimus graditur, sapienter erit: amicus stultorum stultus efficitur. i. & idem cap. 22. (Noli esse amicus hominis iracundi, ne de ambobus cum furis, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum anime tue.) & Propheta in psal. 17. Cum sancto sanctus eris, cum viro meritis eius: cum clementer eris, cum peruerso peruersus eris.

Vigelimum nonum indicium ad torturam sufficiens oritur ex assidua frequentatione loci, in quo deinde reperitur aliquis occisus. Nam indicium oritur contra illum frequentantem, accedente tamen alio adminiculo, vt i. male vitæ ille, Ita Bar. in l. i. §. i. i. §. i. prim. ff. de vfu cap. & in l. 3. ff. de iur. & in l. i. m. i. l. i. c. de quall. Paris Put. in trall. de iudicatu, in verbo tortura, d. i. vers. si quis et inuentus, & in verbo, tortura, d. 3. vers. ult. si quis fuerit vulneratus, & vers. de indicio. Salicet. in l. i. m. i. l. i. c. de quall. penult. vers. item quod rex, c. de quall. Imol. in d. l. i. §. i. i. §. i. de vfu cap. qui expresse dixit, requiri etiam, quod sit homo maleficus. Angel. Arct. in trall. maleficiis in verbo fama publica, n. 2. vers. quod autem i. i. i. i. & ibidem Aug. Ariminenus in auuot. Marfil. in præd. criminali, §. diligenter, n. 103. Carer. in præd. criminali, pag. 14. in 19. indicio, & Blancus in trall. de indicio & tortura, n. 73 & 74. & ibid. numer. 3. subiungit, hoc indicium tolli i. si probatum fuerit, hunc frequentantem locum illum esse virum bonæ conditionis, & famæ: quod illa frequentatio est ex causa necessaria, vt quia is habet domum ibi vicinam, vel ob quid simile. Et idem scripti reliquit Jacobus Nouel. in præd. criminali, tit. ad defensionem, sub rub. an indicia pro teo danda sunt, n. 63.

Trigelimum indicium oritur ex eo, quod adducto inquisito vel accusato coram iudice, caduerit emittit sanguinem. i. Nam præsumitur, quod ille homicidium perpetravit. Ita scribit Paris Put. in trall. de iudicatu, in verbo, tortura, d. 3. vers. mandans Rex, in fin. qui allicie, ita fuisse expertum. Nicolaus Florentinus i. r. m. 2. quæst. 2. præd. primo, cap. 6. qui dixit, quod si notio tempore sanguis emanauit in præsentia homicidæ, & quod ob ille fuit prehenfus, & tortus, & confessus est se occidisse: ideo fuit diffinitiuè condemnatus. Idem scripti conciliator in problemat. Aristot. lectio 7. problemat. 6. qui ita Venetijs euentile asseruit. Ita quoque contigit in oppido de Lelima Hispania, anno 1536. recenlet Antonius Gomel. intertio tomo videri reposit. cap. 23. de tortura reuocum, n. 15. Eandem opinionem probauit Marfilus in præd. criminali, §. diligenter, n. 11. Boer. quest. 163. n. 1. & in trall. de indicio & tortura, n. 608. alios commemorat Blancus ex oritur Hieronymus Maggus, qui superioribus annis in bello Cypro captus, in orbe Constantinopolitana feritate barbaræ Turcarum Tyranno occidit iustus est, inquam, Maggus lib. 1. c. 1.

H 2

miscella

milicella. c. 5. quod loci hac de re multorum opiniones & causis commemorantur: locum indicalle nunc sufficit, & cunctis enim rei meminisse. li. 2. de arbitrio iudicium. & c. 2. li. 2. 16. Sum enim illi, qui assensum hoc indicium esse incertum: inter quos Ant. Gomef. *de praesumptis*, & de hoc indicio latissime ac doctissime discessit etiam T. elsurus in *de off. 37*.

129 Trigelimumprimum indicium sufficiens ad torturam, oritur ex turpitudine, ut si amicus scribat amico, quod rumor est, & fama in civitate, & loco, quod ipse commisit tale delictum, & ille acceptis per lectis literis, tacuit, atque ita non contradixit, nec se excusavit. Ita Marfilus in *practica crim. §. diligenter*, num. 127. & Carrelius in *practica crim. pag. 55. in 28. indicio*, & ij quidem moti sunt ex traditione, & doctrina Bart. in l. *si quis am. la. 2. ff. ad Maccedo*. Qua de re scripti libri. 2. de arbitrio iudic. & c. 2. li. 2. ubi verius dicimus infra li. 2. praesumptum. 46. Idem esse scriptum Marfilio & Carrelius, quando quis coram testibus fuit reprehensus quod commiserit aliquod maleficium, & ipse tacuit, nec aliquo modo se excusavit.

130 Trigelimumsecundum indicium t oritur ex mala physiognomia. Ita Carrelius in *practica crim. pag. 55. in trigefimo octavo indicio*, ex sententia Baldi in l. 2. num. 55. C. *quorundam appellatum non recipit*. Verum Baldus hoc non affirmavit, sed id solum, quod mala physiognomia, arguit in genere malam naturam: non autem in speciali quod delictum, & Baldum sic etiam intellexerunt Marfilio, in *pract. crim. §. expedita*, num. 12. & Blancus in *tr. de indicio & tortura*, num. 406. Quocirca rectius sentit Iacobus Nouel. in *pract. crim. tit. ad defensionem sub rub. an indicia pro reo danda sunt*, num. 102. Alia adminicula cum hoc ipso indicio concurrere debere. Malam autem physiognomiam malam arguere naturam, scripti super q. 15. ubi differunt de praesumptione, quia a figura ducitur.

131 Trigelimumtertium indicium oritur ex malo & turpi nomine. Ita Carrelius in *practica criminali*, pag. 55. in 29. indicio, ex sententia Io. Andreæ in c. *contemplationis*, de reg. iur. Bald. in l. *non ignorat*, num. 12. C. *qui accusatus non possunt*. Paris Put. in *tr. de iudiciali*, in *verbo*, *tortura*, il. 2. *verbi*, & in *indicio*, & in *verbo*, *tortura*, il. 3. *verbi*, *mandantur*, & alij quos rescent. Verum turpe nomen suspicionem quandam facere tantummodo, scripserunt Io. Andr. Card. & Imol. in c. 1. de *deposito*. Feli. in *procurat. decretum*, num. 32. & alios commemorat Marfilio in l. 1. in *prim. num. 39. ff. de quest.* Blancus in *tr. de indicio & tortura*, num. 406. Petrus Alciatus *frag. 71. Grammat. conf. 42. num. 12. in crim. Ripa in rub. ff. solut. matr. num. 2. Pasilius conf. 29. num. 25. li. 3.*

132 Trigelimumquartum indicium oritur ex loco a communiter accidentibus, ut si aliquis in loco frequenter cōtingat delicta committi, ibi commissum praesumitur, & ab illis, qui in eo loco commorantur. Ita Carrelius in *practica crim. pag. 55. in trigefimo tertio indicio*, ex sententia Baldi in l. *vl. in ff. de barred. iustis*, & in l. *con hoc*, col. *vl. in c. vnde legat. Antonij de Canario in tr. de tormentis*, q. 6. Marfilij in *pract. crim. §. diligenter*, num. 33. & in §. 2. num. 36.

133 Trigelimumquintum indicium oritur ex mala fama delinquentis. Ita Carrelius in *pract. crim. pag. 55. in 34. indicio*, post Paride Puteum in *tr. de iudiciali*, in *verbo*, *tortura*, il. 3. *verbi*. quidam *alio faso*, verum Blancus in *tr. de indicio & tortura*, num. 44. vult concurrere debere aliud adminiculum.

134 Trigelimumsextum indicium sufficiens ad torturam oritur ex coquo quis reperitur praesens in loco, ubi commissum fuit delictum. Ita tradunt Abb. in c. *communis ab homine*, num. 19. de *indiciis*. Afflictus in *commentariis ad constitutiones Neapol. incipit*, *humanitas*, & Carrelius in *practica crim. pag. 76. in trigefimo quinto indicio*, & apertus Blancus in *tr. de indicio & tortura*, num. 295. & num. 300. post Bart. & alios quos allegat. Et scribit Blancus idem esse, quando reperitur in loco propinquo.

135 Trigelimumseptimum indicium sufficiens ad torturam oritur, quando reperitur sanguine malefactoris, & probatur, enssem illum fuisse illius inquisiti. Ita Paris Put. in *tr. de iudiciali*, in *verbo*, *tortura*, il. 3. quem secutus est Carrelius, in *pract. crim. pag. 56. in 36. indicio*, idem sentit Boer. in *questio. 167. num. 2*. Extat egregium exemplum apud Plutarchum in parallelis, qui scriptum reliquit, Laium Thebandum praefectum, & carceri inclumum, quod eius gladium constabat occidit Chrysippum, qui nisi adhuc loquens, ipsum Laium ex suspitione liberasset de ceteris homicidis fore quodamlibet suppositis, & poena damnatus fuisset. Hoc autem indicium diluitur probando gladium ibi repositum fuisse alteri commodatum, vel se amissile, ut Carrelius & Boer. scribunt.

137 Trigelimumoctavum indicium ad torturam oritur ex eo, quod vulnera reperitur ad mensuram gladij, aut scutris rei inculpati. Ita Carrelius in *practica 36. indicio*, post Bartoldi quem commemorat. Et idem esse ait Carrelius, quando gladius reperitur in loco delicti, & vagina ad latus vacua. Boer. in *q. 167. num. 5. quod loci*, num. 4. recenset simile ex sententia Alberici de Rofate in *ludiciali*, col. 2. *verbi*, *visu*, & c. *de re vend.* esse indicium contra eum, qui de furtivo fuit accusatus, ij apparet formam eius pedis cōuenire illi, quae terra humida infixa est. Et simile quodam fotalaris furis reperi sunt in domo, ubi commissum fuit furtum.

138 Trigelimumnonum indicium sufficiens ad torturam oritur, quando reus accusatus vel inquisitus recusavit praestare delatum iuramentum calumniae. Ita Carrelius in *pract. crim. pag. 58. in 37. indicio* ex sententia Iacobi Belutij in *pract. crim. sub rub. de quest.* Angel. Areti. in *tr. de malef. in verbo*, *iuramentum*, & Alex. in *assensu*, ad Bart. in l. *vl. ff. de quest.*

139 Quadragesimum indicium sufficiens ad torturam ex eo oritur, quod reus inquisitus fuit praesens cum armis in loco commissi delicti. Nam ex ipsa assiduitate arguit praesentium auxilium ad perpetrandum delictum. Ita Innocent. in c. *continentia*, de clericis *inquisito*. Anton. de Canario in *tr. de tormentis*, *quest. 7*. Franciscus Brun. in *tr. de indicio & tortura*, apertus. Iquos secutus est Carrelius in *pract. crim. pag. 56. in trigefimo octavo indicio*. Quod fide indicia locum habet multo magis, si aliter sit, perpetrato delicto fuit associatus. Ita Carrelius praesens in loco post Baldum in l. *ob hoc*, ff. de *re iud.* in l. *in l. 1. num. 6. C. de seru. fugit*. in l. *C. de re iud.* in l. *non ideo*, num. in *ff. C. de accus. & in l. d. sta opera*. C. qui accus. non poss. Hoc autem indicium diluitur, si probatur hunc aliter sitentem casu aduenisse.

140 Quadragesimumprimum indicium oritur ex denunciatione t syndici, vel alterius officialis praepositi ad defendendum delicta perpetrata: si modo aliud adminiculum concurrit, vtpota fama. Ita tradunt Marfilio in *practica criminali*, in *fine princip.* Capolla *conf. 39. numer. 41. in criminali*, & Carrelius in *pract. criminali*, pag. 56. in *trigefimo octavo indicio*. Sola enim denunciatio non sufficit ad torturam, sed ad inquirendum tantum, ut dixi supra suo loco.

141 Quadragesimumsecundum indicium oritur ex eo, quod res furto subtrahita reperta fuit apud hunc accusatum. Nam hic sit homo male conditionis & famae, oritur indicium sufficiens ad torturam. Ita Bart. in l. *vl. in ff. de re iud.* in l. *non ideo*, num. in *ff. C. de accus. & in l. d. sta opera*. C. qui accus. non poss. Hoc autem indicium diluitur, si probatur hunc aliter sitentem casu aduenisse.

142 Quadragesimumtertium indicium ex eo sumitur, quod reus interrogatus negat respondere, vel respondet se aliqua necesse, vel non recordari: cum tamen verisimile non sit, quod non recorderetur, & sciat. Haec enim obliuio non verisimilis indicium ad torturam facit. Ita post alios Boscius in *tr. de causis criminalium*, tit. de *responsio*, & in *res. num. 4. in tit. de indicio & confid. ante torturam*, num. 55. & in *1. de opposita contra test. l. 1. num. 55. Alciatus in tr. de praesumpt. reg. 2. praesumpt. 49. num. 2. & Julius Clarus in *practica crim. §. 4. verbi*, & c. *de re iud.* cum tamen Clarus intelligit, quando cōcurrit aliud aliud indicium.*

QV AESTIO XC.

Praesumptiones ad quaestiones & tormenta, an diluantur confessione offensi.

SVM MARI A.

- 1 Indicia ad torturam sufficiens, diluantur confessione offensi, ad inquisitum se non esse laicum vel offensum.
- 2 Confessio occisi, quando non operatur, ut accusatus de homicidio dicatur innocens. Et quia fit ratio, num. 3.

143 VARRONEM nomen, in praesumptiones de delicto, quae ad torturam sufficiens, dilui atque enervari possunt, confessione offensi aliter aliter ab illo inquisito se non fuisse offensum? Et dilui posse affirmant multo. Ita Jan. Bald. in l. 1. num. 3. C. *communis de legat. Aretin. in cap. tertio loco*, num. 31. de *praesumpt. l. 2. num. 15. lib. 2. in conf. 1. num. 16. & in conf. 1. num. 1. lib. 3. in conf. 124. in lib. 6. & in conf. 30. col. *vl. in lib. 7. Angustin. Arimenus in additio ad Angel. Aretin. in tr. de malefactorum in verbo*.*

verbo, qui dicitur ex probationum praesumptione, et al. vi. Fel. in cap. 1. ff. de i. et l. i. m. l. i. m. n. 20. de praesump. Infam. in l. de i. de i. cal. vitum. ff. qui satisq. cogunt in l. i. n. 3. ff. de eo per quod factum est. q. m. l. i. n. 10. de r. c. commun. de legat. q. loci dicitur habere figuratam in traditione. et non alicui dignum. Marfil. in final. 22. in fine. et impradica criminali. §. diligenter numer. 200. et idem in consil. 117. num. 10. Petrasandaej. in §. 1. Par. in consil. 67. num. 119. lib. 3. Alciat. in vlt. de praesump. regul. 3. praesump. q. in fine. Ioan. de Armino cautela 3. Boffius in tradit. causam criminalium. tit. de favorabilis defensionis. numero 10. Blencus in practica criminali. in verbo, bis praesump. numer. 132. et cautela 4. Jacob. Neuell. in practica criminali. tit. de defension. sub verbo. au indicia prope danda sunt. numero 90. Anton. Gomez. interitio in vlt. in vlt. consil. cap. 13. tit. de testatorum. numer. 17. et Petrasandaej. l. 1. epist. de malis. in 13. numer. 17. Chafan. in consil. 48. numer. 5. Crauet. in consil. 6. numer. 64. et Grammat. in consil. 65. numero 1. in criminal. Et quamquam ad hanc firmandam traditionem allegari soleant. l. qui cum maior. §. vltim. et l. 1. Paul. d. 2. §. 1. ff. de bonis liberto. et l. mater. C. de calum. al. linter omnes. §. recti. ff. de furtis. vix tamen est. vt illiusiurib. probetur. Quocirca dicendum est melius probari in l. 1. ff. ad S. C. Syllanum. Et hac irritatio, quod confitellione eius, pro quo fact praesumpcio iuris et de iure praesumpcio illa eliditur. vt diximus supra loco loco: quod magis nostro in casu, vbi sola praesumpcio iuris, vel hominis fiat pro offenso. Nec hic obstat traditio glossae vlt. d. 1. ff. ad S. C. Syllanum. quod confellio occisi nil operatur, vt accusatorem homicidio dici possit innocens. Nam respondere traditio illam loquit, quando non praesumpcio, vt nostro casu, fed vere probatum fuit, illum accusatum vel iniquum de deliquisse. Non enim tunc offensus accusatus atq; excoisio illi prodest. Ita declarant in d. 1. Bart. Bald. Angel. Roman. et Comen. quos bii secutus est Igneus numer. 11. et numer. 5. Idem Crispien. Gandin. in tractat. maleficium. in vlt. de r. ad fact. et p. alio in maleficis in vlt. vlt. ff. de i. m. p. q. d. quod d. 1. mortiferi. et Anton. Gomez. in d. 13. n. 17. Cuius sane traditionis ratio ea est, quia hac effectio missio quidem delicti facta ab offenso, qui ad vlt. praedictum pacis quidem prodest de crimine: fed non ad praedictum Reipub. offensae, iuxta l. dicto. §. quod illucite. ff. de publicis. et vlt. §. et l. transgre. in vlt. C. de transgre. Etenim ratio, quia non est in facultate hominis, facere de crimine, non crimen, vt scribit Barto. in d. 1. transgre. in fine. Quocirca Doctores praecitati, qui hanc offensi excusationem probant, in eo solo probant, ne is accusatus questionibus, et tormentis subiiciatur: non autem, vt extor exculatur: quin licet iudici illius coniecturis et probationibus veritatem perquirere, et eum damnare, si coherere deliquisse. Id quod in ipse inter ceteros annotat Petrasandaej. in d. 1. §. 1. n. 17. Illud tamen est annotandum, quod si alia adfident coniecturae, quae praeter hanc offensi excusationem ostenderent hunc accusatum non deliquisse, illa offensi excusatio prodesse poterit ad absolucionem. Ita egregie respondit Alexand. in consil. 2. m. 13. d. 3. ex traditioe Bart. in l. inter omnes. §. recti. ff. de furtis. qui explicat illud de arbitris n. 1. et cap. 298. Est quoq; animaduertendum, quod quando aduersus assertionem, atq; iuxta excusationem offensi, extaret aliqua vrgens praesumpcio, illa offensi assertio non excusatio proderet. Ita declarat Alcia. in tract. de praesump. reg. 3. praesump. a. inf.

QVAESTIO XCI

Præsumptiones ad quæstiones, & tormenta sufficien-
tes, quot testibus probari debeant.

SVMMARIA

- 1 Indiciū delicti proximum, uno teste de veritate probatur. Et qualis
esse debeat.
2 Indiciā remotā singula quæq; testimoniis duobus probanda sunt. Et quā-
do id præsertim sit necessarium, num. 3.
4 Testes singulares de singulis indicij attestates an sufficiant. Et vitium
sufficiant duo testes in delictis, num. 5.
6 Imperfecta plura non faciunt unum perfectum.

QVAERO nonagesimoprimum praesumptiones & indicia, quibus accusatus vel inquisitus subijci poterit quaestionibus & tormentis, quot testibus probari debeant? Distinguendi sunt duo casus.

Меню: Прелюдия.

Primus est, quando agitur de indicio proximo, vt titellus de veritate ipsius attestatur, puta si dicat le vidisse Caesarem vulneratum Sempronium Hoc in caso i sufficit solus titellus. Ita quidem scribitur, f. figura, ca. leg. tal. manij. q. an propositum Auer ibi Nam, in Leuenere, col. i. m. p. ff. de off. proc. et leg. Compollam in conf. 39. Num. in crim. Bo. q. 163. n. 3. Parsen in conf. 71. m. l. i. a. Simae. lub. a. fa. tholia. Infr. tit. s. u. m. v. et i. n. praxi causa heretico, tit. 63. n. 12. Petr. fab. l. apote de decet. c. 46. m. 46. vfr. vendecbo lib. Relan. in conf. 7. n. 3. l. i. d. Iulian. Curia infr. tit. crimi. q. 22. Riminal. lin. inter confilia criminalia diuersorum, conf. 707. m. 5. l. r. i. Caterum etiam quod aduertitur, non hab probari indicium ex testimonio vnus testis, sed ex ipso nec teste nisi hoc indicium: sicuti inter ceteros ex praedictis Docet, aduertit Compollam id. conf. 39. n. 5. Et de quoquidem indicio diximus supra q. 39. in primo indicio, quo loci ex multorum opinione scripti hunc testem esse debere omni exceptione maiorem: alia etiam concurrere debere admonui. Id dicta non reneto.

Secundum de iuribus, quando agitur de indicio t. remotis, vefigiat
de probata confectio extradiudiciali, vel fama, vel fuga, &
his fimilibus. Hoc facie caſſi ad probandum vnumquodque indicium
duo teſtes requiritur. Ita teſtis gloſ. notat. vbi Bar. l. vi. Bar. l. vi.
num. 7. de teſt. bal. in l. qui ex argenti. §. cum. vbi de eden. Agit. in
vlt. in ſol. vbi gloſ. met. c. 3. ad l. l. in ſol. Caſſi. in ſum. prope
notat. col. vii. de leg. i. Par. Put. in ſol. de ſignificatu in verbo, ad
trans. num. i. Ang. ar. in traſ. maleficiam. in verbo fama, num. 8.
Franciſ. Bran. in traſ. de indicio & tortura. part. i. q. 2. nu. 1. In te
pre. Lado meoſ. num. 173. vbi quod preſentia & ratio procedit. ſi de in
reuer. Ang. de Caſtr. inter conſilia criminalia diuerſorum, in conſ. 94.
nu. 26. l. i. Soci. Sen. in conſ. 54. num. 2. lib. 4. Doct. de Amic. in conſ.
num. 5. in conſ. 127. num. 10. Marſi. in l. §. item Cornelio celſi. v. ſol.
quod tamen intellige, in l. de minore. §. plerumq. num. 9. & m. vauſ. §.
teſtes. nu. 7. vbi de quæſt. idem in conſ. 9. num. 9. in conſ. 12. nu. 1. &
in conſ. 39. §. item in ſol. 203. Pariſ. in conſ. 13. nu. 27. l. 4. Machi. Bo.
nat. patrociniu. 46. nu. 10. Ang. Gomez. in ſum. vti ſol. c. 3. de tortu
ra & crim. nu. 19. Gramina. in conſ. 2. nu. 24. & in conſ. 16. nu. 22. in
crim. & vto 22. nu. 1. Carrer. in preſ. crim. 22. Agg. Boſ. in traſ.
cauſarum crim. in traſ. de parti ſuppoſito. nu. 36. Alciac. reſponſ. 455. nu. 1.
i. Similia in commentar. Catholiceſum Inſtit. tit. 5. num. 27. qu
ſcripſe ex multorum ſententia iudicia in cauſa hæreſi ſane probati oport
ſerpe.

Hæc recepta traditio multò magis locum habet, quando iudicijs ipsi et præsumptionibus plena fides adhibetur: sicuti quòd statuto cautum est, quod in delictis nocturnis indicia et præsumptiones faciant plenam fidem. Nam tunc omnino indicia hæc duorum testimonio debent probari. Ita in *specie annotatur Franciscus Brunsus in tractatu de iudicijs et torturis* *part. 2. q. 8. n. 7. Merfilius lib. 269. et Cepera gratiatum loco* *num. 3. et 4.* Hæc facta quod scripsit Innoc. in *c. sicut illi de fimon*, quod tunc certis in casibus, leuia indicia sufficiant ad probandum crimen: attamen illa indicia debere plene probari. Dubitari etiam solet circa hanc questionem, an testes singulares et de singulis indicijs attestantes sufficiant iuxta scripturam, scriptum legitur Franciscus Brunsus in tractatu de iudicijs et torturis *part. 1. q. 2. num. 1.* qui assertur, ita donuiffe Fulgionem *lib. vi. ff. de quest.* Verùm opinio hæc à cæteris recedit, in specie ab Antonio Gomezio *id. 2. tomo variæ rege q. 13. num. 1.* qui etiam animaduertit Fulgionis nihil ad *l. vi. ff. de quest. scriptis.* Rursus solet et hic ambigi, an sufficiat duo testes inhabiles, puta minores mulieres, infames, et similes: et sufficere t per scriptum gloss. *lib. i. in sum. l. a. ff. de testib. Socin. Sen. in consil. 56. numer. 9. lib. 3. Martini in præd. crim. §. diligenter. var. lib. 3. Carreer in præd. crim. p. 8. §. in verbo ergo quid sit. Dissentit tamen Anto. Gomez. *id. l. 13. n. 18. verum etiam* cuius sententia probabilior fore est, cum ex pluribus imperfectis non refutetur verum perfectum, *l. vi. ff. de iur. et i. l. placuit. ff. de iur. et i. l. quod non. §. qui iur. et i. ff. de excep. t. et. Preterea, si (ait Gomezius) testes ille iohis, qui de visu attestatur, debet esse omni exceptione maior: ita etiam duo illi, cum non possint adferri probabiles aliqua differentie ratio.**

QV AESTIO XCII.

Quid agere debeat index, quando accusatus, vel in-
quisitus ob indicia & præsumptiones condemnari
potest, saltem pena arbitraria: vel potest
torqueri pro eruenda ve-
ritate.

SVMARIA.

1. *Præsumptionibus & indicia claris & indubitatis, ab ipsa lege receptis & approbatis, iudex condemnare potest inquisitum, ab ijs, alia tortura pœna tamen arbitraria.*
2. *Præsumptionibus quidem claris, sed hominis tantum extantibus, reus torqueri debet. Idq. totum index arbitrat, num. 3.*

QVAERO nonagesimo secundò, si ex præsumptionibus, & indicia accusatus, vel inquisitus, potest condemnari pœna falsam arbitraria: item ex præsumptionibus & indicia, potest torqueri pro veritate eruenda: quid agere debet iudex? Hac in re duos casus distinguo.

Primus est: quando præsumptiones, & indicia sunt clara & liquida: & lege ipsa recepta & approbata. Hoc sanè casus debet index condemnare hunc inquisitum, nulla amplius adhibita quaestione, & tortura. Cum satis superq. de ipsa veritate constet, ex quo præsumptiones & lege approbatæ, censentur liquidissimæ probationes, vt scripsi supra q. 36. Et in specie ita affirmavit Anto. Gomez. in 3. tomo varia. resolu. c. 12. num. 26. *Verfi aduertendum tamen.*

Secundus est casus, quando extant solus præsumptiones, & indicia hominis. Hoc in casu ait Gomez. in d. c. 12. inquisitum debere torqueri, & intelligens traditionem Bal. in l. vi. col. vi. c. de prob. & l. militis. nu. 8. C. de quaest. ac Franc. Bruni in d. c. de rebus & tortura parte 4. q. 23. Ego exilimauit hoc totum iudicis arbitrio relinquere, vt pro ipsorum indiciorum & præsumptionum qualitate, ac pro conditione personæ arbitretur, an damnavi vel tortura subiicienda debeat.

QVAESTIO XCIII.

Præsumptiones & indicia, quando extant contra accusatum & inquisitum, negantem in tortura deliquisse, absoluti an is debeat, vel relinquere causa indecisa.

SVMARIA.

1. *Negans in tortura delictum se commisse, si præsumptiones contra ipsum extant, index an causam indecisam relinquat, vel absolutus sum. mer. 2.*
2. *Regula, quod a colore non probante absolutus reus, de qua probatione accipitur.*
3. *Multis & hominum obuiandum.*

QVAERO nonagesimo tertio, si accusatus, vel inquisitus, contra quem extant præsumptiones & indicia, negat in tortura se commisse delictum, an ferri ea in causa debeat sententia, vel causam relinquere indecisam? Hac de re sunt opinioniones. Nā aliqui sentiant, 1. causam esse relinquendam indecisam, atque ita iudicem pronunciare posse, sibi non liquere. Ita Salic. in l. si qui adulteri, col. 2. ver. ex ita glo. C. ad l. l. de adul. & m. 3. in fi. C. ad l. l. de iur. iur. & ibid. Ang. Paris. Duc. inter al. de syndicat. in verbo, viso de repetitioe col. vltimo. Alber. in l. diuina statuta in c. not. ff. de off. pœ. l. qui scribit ita obferunt consensu D. Beccarium de Beccaria (potius Papensem illum fuisse opinor) in suis regiminibus, quod non statim absolutus accusatum, quem cognoscit non deliquisse, sed diffimulabat, ne præstaret ansam ceteris delinquentibus: ac ne accusatores ab accusando delinqueret, deinde in fine regiminis eos absolutus. Eandem opinionem probauit apertius Marfil. in l. repeti. nu. 26. ff. de quaest. & in pœ. criminali. q. quoniam, num. 29. qui testatur in vniuersa Italia obferuari consuetudine, vt iudices ita de causa hac perplexi, & carceribus pro non re laxent carceratum, & de iussione præstita. Hoc enim modo nec absoluit, nec codemnant. Et anno 1576. Iulio mense ita obferuati fuit Venetis ab Illust.issimo D. Legato Apostolico, fr. eius D. Auditore, qui ita relaxauit a carcere presbyterum Georgiū de Georgijs, & Rectori ecclesiæ S. Bartholomæi huius civitatis Paduæ: qui quidem presbyter fuerat accusatus, quod crimine falsi commississet, quo crimine ego eum defendebam: sicut etiam responsum a me tunc redditum in conf. 22. l. 3. ff. prædicti Doct. moti sunt ex d. l. diuini, ff. de off. pœ. l. ex l. i. qui adfuit, & C. ad l. l. de adul. etiam ea ratione adductis, quia aliqui vel tollerent defensionem innocentis, vel vindicta Reipub. Altera fuit opinio eorum, qui dixerūt, iudicem sui sententia debere absolutum hunc inquisitum, vel accusatum

2. *Quidam sententia debere absolutum hunc inquisitum, vel accusatum*

ob obferuationem iudicij. Ita Bar. in l. vi. c. ff. de qu. 1. Ange. Arce. in tra. pœ. falsificatorum in verso. & pœ. publica in fine. Roman. in consil. 41. in fine. C. etiam in consil. 28. colom. 4. in fi. & egregie Anton. Gomez. in tertio tomo varia. resolu. cap. 13. de tortura reorum, numer. 27. *Verfi, sed hunc non obferuantes.* Qui huiusmodi rationibus & argumentis: Et primò ex generali iuris regula, qua constitutum est, quod a colore non probante reus absolutus debet, l. qui accusatur, C. de eden. Quæ sanè regula intelligitur 1. de plena & legitima probatione, qua reus condemnari potest, quia alius non dicitur intentio iuris fundata: sicut quod nil penitus probat. Nec reperitur iuris eam aut permittit illud medium à Doctoribus inueniunt. Secundò confert l. de qua re. ff. de iudi. De qua re (ait Iulianus) iudex cognouit, de ea quoque pronunciare cogendus est. Idem in l. vbi ceptum. ood. sit. & in auct. qui semel. C. quomo. & quid index. Tertiò accedit text. l. vi. ff. de calumnia, quo probatur, quod si reus torqueretur & delictum non fatetur, ut vel delicti probatio non resisteret, absolutus debet, & ibidem annotat Bal. Quarto hoc pertinet ca. quotiens, & ca. vltim. de purg. canon. quibus sancti est, quod ille, qui cõpurgauit indicia, que contra se erant, statim debet diffinituè absolui. Quinò confert ratio, quod si causa hac indecisa maneret accusatus vel inquisitus, facile posset quotidie vexari ab aduersarijs: id quod iure permittit non est: cum hominum 1. malitij obuiandum sit, l. in fundo. in fine. ff. de rei vend. & l. i. ff. de iur. ff. de aqua plu. arce. cum huiusmodi. Nec quidquam vrgent alterius opinionis argumenta. Nam text. d. l. diuini, ff. de off. pœ. l. nil ad rem facit: quandoquidem illa diffimulatio sit, eo in casu, in quo delictum quidem fuit perpetratum, sed tamen illi delinquenti, ob firemore, & mentis alienationem, est quodammodo ignoscendum. Et simile est quod recessus in tra. de retinenda possessione, remedia tertium num. 75. auctoritate Gell. l. 12. mod. Atti. c. 7. & Valerij Max. l. 8. c. 1. Non etiam obstat, l. si quis, C. de adul. quia respondetur, quod verè ibi durante lite & instantia accusationis, de adulterio perpetrato, accusati positi erant, quam vel absoluti, vel damnati essent, contraxerunt matrimonio, vnde merito reiecta illa exculatio, fuerunt deinde damnati. Non etiam repugnat illa ratio, quod aliqui tollerent defensionem innocentis, vel Reipub. vindicta, quia responderetur, iudicem iudicare oportere, secundum probationes, que tunc adfuerint. quod si noua indicia, vel probationes superuenient, non impeditur de nouo inquirere, ex quo accusatum illum solomodo absolutus ab obferuatione iudicij.

QVAESTIO XCIV.

Sententia quibus ex præsumptionibus ferri debeat, & possit.

SVMARIA.

1. *Sententia ferri potest ex præsumptionibus iuri & de iura.*
2. *Sententia ferri potest ex præsumptionibus iuri tantum, & contraria probatione non substat.*
3. *Sententia ferri potest ex præsumptione hominis violenta.*
4. *Sententia ferri non debet contra aliquem, ex obferuatione hominis probabili.*
5. *Neg, si præsumptio leui sit, numer. 5. Multo minus sit temeraria, numer. 6.*

QVAERO nonagesimo quarto, ex quibus præsumptionibus ferri sententia possit & debeat? Distinguit hic sunt tres casus, quemadmodum & tres præsumptionis species diximus.

Primus est casus, quando præsumptio est iuris & de iure. Hoc in casu certum & clarum est, sententiam ferri posse, cum hac dicatur vera & propria probatio, vt suo loco scripsimus. Et expressè statuit statutum Venetum in prologo, in c. de præsump. nu. 1.

Secundus est casus, quando præsumptio est iuris tantum, que tamen contraria probatione non fuit improbat. Hoc etiam casu clarum est, sententiam ferri posse. Quandoquidem & hac dictur liquida & manifesta probatio, ex quo lex eam esse approbat: vt supra suo loco explicabimus. Et idem statuit prædictum statutum Venetum, nu. 3.

Tertius est casus, quando præsumptio est hominis tantum, que quidem a lege expresse improbat non reperitur. Hoc in casu diximus supra q. 5. hanc pendere à iudicis arbitrio, qui iudicare habet

habet an eiusmodi sit præsumptio, ut ferre sententiam possit. Et dicere possumus, quod aliquando præsumptio est violenta, aliquando probabilis, aliquando levis, aliquando temeraria. Primo itaque, quando præsumptio est violenta, ferri sententia potest in eum, contra quam illa extat, quemadmodum fecit Salomon, ut legitur lib. 3. Reg. 3. relatum in casside de præsumptio in dicitur contra mulierem illam, quæ petebat puerum scindi, & dicebat, nec mihi nec alteri, sed dicitur, colligit ex verbis illis Salomon, non fuisse matrem pueri, quippe quæ petebat eam, quæ repugnans humane ac naturali pietati. Quam quidem sententiam admittunt omnes in eo c. asserte. Et Theologis Alexan. Alensis in summa parte 3. q. 4. s. membro 7. solum. ult. vers. ex præsumptione verbis violenta.

Secundo quando præsumptio est probabilis, ferri sententia non debet contra eum, cui illa obstat, sed solum indicenda est purgatio, ut in c. 1. & 2. de purg. rano. & idem affirmat Alensis in d. membro 7. sol. ult. vers. ex præsumptione probabilis.

Tercio quando præsumptio est levis, ferri sententia non debet sed in hoc dubio, in meliorem partem fuit interpretanda, ut dicebat B. Beda in Homelias, quod relatum est in c. 1. de reg. iur. dum est interpretatus locum illud Luca c. 6. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et ad rem nostram Alensis in d. 7. membro 7. sol. ult. vers. ex præsumptione ergo. Qui fidei etiam intellexit D. Augustinus super illud D. Pauli Apostolorum principis ad Corint. i. c. 1. D. Augustinus verba hæc sunt. [Noluit hominem ab homine iudicari per arbitrium suspicionis, sine extraordinario vsu peritioris quo iudicio, sed legitime coniunctum, aut sponte confessum.]

Quarto, quando præsumptio est temeraria, nulla pariter ferri debet sententia in eum aduersus quem sumpta est præsumptio infamata damnandus potius est ille ita præsumens. Nam & contra illud stat quod supra diximus, potest iudicari, & non iudicabimini. Et ex prædictis declarari potest prædictum statutum Venetum, in d. de præsumptionibus. num. 6.

QVÆSTIO XCV.

Sententia lata ex præsumptionibus, an transeat in iudicatum.

SYMMARIA.

1. Sententia ex præsumptionibus iuris & de iure lata, in iudicatum transit, ut nequeat appellari. Quando tamen non habet locum. num. 2.
2. Sententia lata ex præsumptionibus iuris, adductis contrariis probationibus, vel retractata, non appellatur. Et que sit ratio. num. 4.
3. Sententia lata ex testimonio vicinorum, retractata ex probatione præsumptiva.
4. Damnum ob id quod in purgatione canonica deficit, quando retractata iudicio absoluitur.
5. Iudex absolutus ob iuramentum legitimum, quod nil desiderat ut contumperetur, quando sententia retractata, non appellatur.
6. Fama plena probationem facientem ex forma statuti, quando nihilominus sententia lata non appellatur in iudicatum, & retractatur. Et quod in contrarium, ut pro consilio iudicatur. num. 9.
7. Sententiam latam ex iudicio peritorem in arte, non transire in iudicatum.
8. Sententia lata ex præsumptionibus iuris non appellatur, si contraria præsumptiones vel iuris vel hominum adferantur. Et quando illi fallat. num. 14.
9. Sententia a prebitis in arte lata, facili retractatur, si contraria præsumptiones iuris superueniant, et non enim appellatur.
10. Sententiam latam de consilio sapientium, retractata ex consilio sapientium, falsum demonstratur.
11. Sententia lata ex præsumptionibus iuris retractatur, si præsumptiones iuris & de iure, ex aliquo alio in contrarium, superueniant.

Quarto nonagesimoquinto an sententia ex præsumptionibus lata, in iudicatum transeat, atque ita retractari an possit, vel non, cum contrarie præsumptiones, vel probationes superueniant. Ex eum hac in re videmus varias esse interpretationes, in aliis quod casus distinguendo, dubitatione dissoluo.

Præmissis casibus quando lata est sententia ex præsumptionibus iuris & de iure. Hoc casu opinor sententiam ita in iudicatum transire, ut retractari amplius non possit, ex contrariis allegatis probationibus, & multo minus ex contrariis præsumptionibus. Ea est ratio, quod si ad initio probationes aliquæ aduersus ipsam

præsumptionem iuris & de iure, obijci nō possunt, ut abunde esse distulerimus sup. q. 66. multo minus obijci possunt, lata sententia & in iudicatum lapsa, cum firmius quid sit.

Declarari tamen potest hæc casus, ut locum non habent illis in casibus, in quibus admittitur probatio contraria aduersus hanc præsumptionem iuris & de iure, quibus casibus quando de rei veritate constat per confessionem aduersarii. Quo facti in casu tollitur præsumptio hæc iuris & de iure, ut differri supra q. 61. idem ex confessione hac retractatur res iudicata, et veris probationibus pronuntiatur. Ita in specie scribit Bald. in l. si quis aduersus iur. 3. in fin. c. ad leg. tal. de adult. aret. in c. propofuisti. nu. 23. de proba. & clarum in l. inter 3. ad monendi. nu. 46. ff. de iure. & ibidem Curt. sen. nu. 23. Idem est dicendum, quando per indirectum probatio admittitur contra præsumptionem iuris & de iure, ut diximus supra q. 65. Ita etiam ceteris in casibus, in quibus contra aria probatio recipitur, sicuti declarauimus supra q. 66. & subsequenter.

Secundus est casus, cum sententia est lata ex præsumptionibus iuris, & deinde contrarie veræ probationes adducuntur. Hoc in casu res illa iudicata retractari debet. Ita in specie tradunt Abb. in c. propofuisti. de proba. & ibidem apertius Aretin. nu. 23. & Felin. nu. 11. Curt. iun. in l. ad monendi. num. 22. & ibidem apertius declarat Talon in repret. nu. 38. ff. de iure. ut ibi de vera, & propria probatione loquentem, intelligit Innoc. in c. tua non. num. 5. de reb. ob. cler. & mulie. cum simpliciter dixit, sententiam latam ex notorio, extor- ta præsumptione, posse retractari, cum contrarium fuit probatum. Non eo loci declarat Innoc. qualis esse debeat hæc contraria probatio. Et ideo intelligi debet de probatione vera. Ita etiam interpretatur Angel. in l. dno. ff. de test. m. in l. c. sententia reuocanda. non posse. & in l. si quis de iure. c. de iur. iudic. cum secus Innocentius. de tua non. scriptis, sententiam latam ex probationibus privilegii, retractari contrariis probationibus, ceteras probationes intelligi veras, non autem præsumptivas. Et ea est huius sententiae ratio, quod de rei veritate ex veris probationibus constat, & ideo illa sententia vel lata prætextu falsarum probationum retractatur. Ita in l. 2. c. si ex falsis iur. & de iure. in l. 1. Hinc modo inferatur ad id quod scribit nostri interpretes in l. ff. de reb. ob. cler. si certum per. si lata est sententia ex testimonio eorum, qui a testibus sunt, sed de negotio scire, ob id, quod vicini sunt, cum sit sententia lata ex quadam probatione præsumptiva, retractari illa debet, ut scribit Decius in d. l. 1. num. 64. & ibidem Jac. Niger. nu. 1. post Alex. & ceteros. Horum inquam traditio procedit, cum aduersus illam præsumptionem probationem ex vera superuenient. Ita etiam declarari potest text. c. cum dilectus. l. 2. de purg. canon. quo diffinitum est damnatum l. ob id, quod in purgatione canonica deficit, si nouæ probationes de innocentia superueniant, retractato iudicatu, absolui. intelligitur ille canon, cum veræ probationes superueniant, non autem præsumptivæ. Non ignoro tamen Aretin. in c. propofuisti. nu. 27. in fine de proba. aliter declarare.

Ita etiam declaratur text. in auth. nouo iure. in fin. C. de pœna iud. qui male iud. & quod ibi scriptum Angel. si lata est sententia prætextu iuramenti a litigantibus suscepti, quod nil iudici dedecet, ut contumperetur, iudex absolutur, quæ sententia cum sola præsumptiva probatione, ex iuramento licet lata sit, ob id retractatur, si contrarie probationes superueniant. Intelligi hæc etiam de veris probationibus, non autem præsumptivis.

Hic etiam declaratur, quod egregie docuit ad rem nostram Curt. iun. in l. ad monendi. num. 21. de iur. post. Iun. Baptista. & S. Sennerio ibid. si statuto cautum est, quod fama faciat plenam probationem, sententia eius prætextu lata, non transit in iudicatum, sed retractari potest, intelligi potest retractari, si veræ probationes superueniant, non autem si alia præsumptiva. Ita etiam declaratur, quod eodem in loco subiungit ipse Curt. si statuto cautum sit, quod contumax l. habeatur pro conuicto, & cōfessio sententia, quæ deinde contra eum fertur, nunquam transit in iudicatum, ob id retractari potest, intelligi potest retractari, si veris probationibus constat de illius contumacia innocentia. Et tamen loci recenter Curt. ipse Fran. Aret. in c. conf. 147. nu. 3. scribentem, quod pro ipso contumax fieri possunt probationes ante latam sententiam, quia tunc contumax, vel eius nomine aliquis excolemationem proponere, & innocentiam probare potest, factum iam hæc ipsa sententia, si a statuto recipitur contumax ab omni audientia, & remedio.

Hinc etiam declaratur, quod tradunt Doctores, sententiam statutam ex iudicio peritorem in aliqua arte, non transire in iudicatum, sicuti scribit Bald. & Alexand. in l. si ab hostibus. colum. 3. ff. solut. matrim. Arg. in l. quod si solut. §. si mancipium. ff. de adult. et re. Felin.

Vel. in. propofiti col. pen. vers. quarta conclus. de proba. Aff. d. in decif. 33. num. 6. Hæc sane traditio intelligitur, quando contrariæ probationes adducuntur. Non enim habent reicuntur. Ita declaratur illa doctrina, quod sententia lata super actus aspectu non transit in iudicium, ut traditur *Butr. in l. minor 25. annu. adit. & in l. de a. et. m. 16. ff. de mino. Bal. in l. fin. minor. C. de integ. res. & in l. 2. col. 2. vers. sed hoc dubitatur. C. quandoquid ius, vel prima. & Felin. m. r. significasti, num. 6. de homicid. Hoc sane intelligitur, ut non transeat in iudicium, quod possint fieri probationes contrariæ, sicuti cæteris in casibus supra commemoratis scripsimus.*

11 Tertius est casus, tunc sententia est lata ex præsumptionibus iuris, & deinde contrariæ præsumptiones vel iuris, vel hominis adferuntur. Hoc equidem casu nō retractatur sententia, ut scribit *Abbo. & Treim. in d. c. propofiti. & ibid. Felin. nu. 11. de proba.* Ea est huius assertionis ratio, quod superueniens contraria præsumptio, nō plus efficit rem esse certam ac indubitatam, ut iam ante fuerat. Hinc intelligimus errasse illos, qui scriperunt, sententiam per peritis in arte latam, facili retractari, ob id, quod sola iuris præsumptio falcata est, in nouæ, contrariæque iuris probationes superueniant.

12 Cuius quidem opinionis auctores sunt *Butr. in d. c. propofiti, col. 2. vers. quandoquid enim de proba. post l. o. And. in addit. ad Spec. tit. de homicid. §. 1. vers. sed pone. Alex. in l. si ad hostium, nu. 10. ff. sol. matr. & communem asseruit Dec. in l. 1. in §. l. o. in §. si cert. per. & idem Dec. in conf. 27. in fine. Clarus idem scripsit l. 61. in re. l. aduocandi, nu. 39. ff. de iur. & in l. si quis euerit, nu. 21. ff. de re iudica. Est inquit horum assertio, atque traditio falsa. Nam cum & secunda sententia, sola præsumptione nitatur, dicendum est, retractari nō posse, sicuti aduersus l. o. Andree, Barium & cæteros iam relatos, scriperunt *Abbo. in d. c. propofiti. & ibidem Dec. num. 14. ad finem asserti. hanc posteriori Abbatis opinionem, esse de iure virorem. Et eandem fecit fuit Balb. de decif. 21. Scala Patavin. lib. 4. de consil. super cap. 21. Marius Solomonius in §. res. p. prudentum. In l. si de iur. nat. gent. & civil.**

13 Hinc etiam intelligimus multo magis falsam esse traditionem eorum, qui dixerunt, si sententiam lata ex consilio sapientis secundum statuti dispositionem, retractari ex consilio sapientioris. Hanc equidem opinionem male affirmantur *Butr. in d. c. propofiti, de proba. Roma. in l. cum quidem, §. quod dicitur de acq. hered. & in conf. 228. in fine. & Alex. in l. si ad hostium, nu. 12. ff. sol. matr. qui asserit, hanc esse singularem traditionem, quam etiam commemorant *l. in iur. rub. in §. & in re. l. aduocandi, nu. 41. ff. de iur. iur. & in l. si commensura, nu. 21. ff. de re iud. & Petrus sancti sig. 20. Dec. in conf. 278. in fine. Ruin. in conf. 34. nu. 1. lib. 1. Marfil. in l. vna. nu. 67. C. de re. v. & in §. 427. plures fuit casus.**

14 Declaratur hic casus, ut locum non habeat, quando præsentia sua derelicti, pro quo lata est sententia, admittitur præsumptio probatio. Ita declarat *Ripa in l. aduocandi, nu. 43. ff. de iur. iur. post Balb. & Cur. sen. ibidem.*

15 Quartus est casus, cum sententia est lata ex præsumptionibus iuris, & deinde contraria præsumptio iuris & de iure, ex aliquo actu superuenit. Hoc in casu ista sententia retractatur. Ita Abbas, Aretin. & Felin. in d. c. propofiti, de proba. qui ita interpretantur. Lū qui adulterij Cadleg. l. de adulter. quo loci ita etiam declarat *Bald. nu. 3. post glo. 1. & idem docuit Cur. sen. in l. aduocandi, nu. 22. de iur. iur. & idem sentit Felin. in c. significasti, num. 8. de homicid. Alex. in l. 1. num. 29. ff. si cert. perat.* Cum enim de commissio adulterio, vir & mulier essent accusati, & præsumptiones admitti criminis exarent, eam accusationem effugerunt, probationibus factis, quod essent sanguine coniuncti, quo consanguinitatis præsumptione, euitabant eam præsumptionem commissi adulterij, ob id absoluti fuerunt. Deinde hi vna matrimonium contraxerunt, ex quo quidem actu præsumptionem maxime efficacem, quam iuris & de iure appellamus, fecerunt Imperatores Theodosius, Arcadius, & Honorius, illos deliquisse, atque ita absolutionem nil esse impedimento, quominus seuerissime peniri deberent. Nam illa præsumptio tam violenta acquiritur confessioni, quæ iam habet etiam aduersus præsumptionem iuris & de iure, & etiam aduersus rem iudicatam, ut diximus supra in primo casu. Cæterum constituto hæc traditionem hanc probare non videtur, cum ibi nulla super præsumptio adulterij lata fuerit sententia absolutoria, sed solum is accusator ob superuenientem præsumptionem preterit consanguinitatis, ab accusatione delictis: sicuti ibidem sentit Accursius, & clarus explicat Cynus, & cum eo Salicetus, qui quidem subiungit, quod forte non improbabiliiter dici potest: quod iudex non absoluti simpliciter accusatum, sed

causa adiecta, quod crimen in eo non presumatur, ob sanguinis coniunctionem. Quæ sane causa, cum falsa denotatur, ob subsecutum matrimonium, absolutio illa euascescit. Vel etiam (ait Salicetus) lata ibi fuit absolutoria preterit fallarum probationum ius super affinitate, non mirum si retractatur, in l. 2. & c. §. si ex falsis iur. & tradant *Spec. in conf. 40. nu. 6. lib. 2. l. si non in l. si, ad quæ, num. 19. ff. de acquirit. hered. Ram. in conf. 39. num. 15. lib. 1. & in p. in l. qui Roma. §. duo ff. de iur. iur. §. de verb. oblig. Quæ sunt posteriori Saliceti interpretatio de communi aliorum non discrepat. Effic enim sententiam preterit fallarum probationum fuisse latam, illa probationum falsitas non aliunde detecta fuit, quam à præsumptione illa subsecuta iuris & de iure. Iabet ergo vim hæc ipsa præsumptio iuris, & de iure, ut iam lata sententia ex præsumptione iuris sola retractetur.*

QVÆSTIO XCIV.

Sententia lata ex præsumptionibus, an exequenda sit, si debeat.

SYMMARIA.

- 1 Sententia per iniquam in iudicio transacta, exequenda non est.
- 2 Sententia ex præsumptionibus lata, executioni mandatur interim dum de retractatione dubitatur.
- 3 Sententiam in causa matrimonij latam in iudicium non transire.
- 4 Sententiam latam ex probationibus privilegiatis exequendam esse. Et quid illa ex contrariis probationibus retractetur, nu. 5.

1 **Q**UARTO nonagesimo sexto, an hæc sententia lata ex præsumptionibus, etiam non transiunt in iudicium, sit tamen exequenda? Dicendum videbatur, exequendam non esse, cum tunc demum præsumptio sit sententia, quando iam in iudicio lapsa est, & quædam cum suis iuribus, de re iudica. *Oran. m. c. quoniam contra in verbo interlocutionis, & appellat. inter, num. 40. de probat. & consert. l. 1. C. de exen. & iur. iur. & ibidem Bald. & Catr. & Pand. Grol. de relaxat. c. veritate. & c.* Cæterum contrarium verius esse opinor, nempe sententiam in hæc esse executioni mittendam, interim dum dubitatur de retractatione. ita enim dicimus, quod licet sententia lata in causa matrimonij non transiunt in iudicium, ut probat *c. si armitat. de sigil. & malif. & scribit omnes lib. 1. Felin. in c. significasti, nu. 8. de homicid.* Nihilominus sententia hæc executioni mādatur, & ob id mulier, ad cuius fauorē pro dissolutione matrimonij lata est sententia, alteri viro nubere potest, & si retractatū sigil. in verbo per errorem & in verbo, fatiscit. *Butr. & Imolator. c. si sanguis de re iud. ad docentur matrimonij & separari cogit. & cum impudente, per sententiam, declarato. Et in specie, quod sententia lata ex probationibus privilegiatis, quales esse videntur præsumptiones & coniecturas, sit exequenda, scripsit bene eruditus Scala Patavinus in tract. de consilio sapientij, lib. 4. c. 22. sic declarando traditionem Innoc. in c. in nos. de cohob. cleri. & mulier. & Angel. in l. 1. C. sententia rescind. non posse, qui scriperunt sententiam latam ex probationibus privilegiatis præsumptionibus & coniecturis, quod etiam sententia lata ex consilio sapientis non transeat in iudicium, ex multorum opinione, attamen executioni mittenda est.*

QVÆSTIO XCVII.

Pœna ordinaria puniri an possit, de delicto coniunctus præsumptionibus & coniecturis.

SYMMARIA.

- 1 Pœna ordinaria puniri pro delicto posse etiam, quæ præsumptione iuris & de iure constat deliquisse. Et quæ ob causam, nu. 2.
- 2 Index partes in consensum & consensum mulier sunt alia, quam in condemnando.
- 3 Pœna ordinaria quando index punire possit ex præsumptione legis, secundum quæ de delicto constat, & quæ modum illi euenire possit. num. 5. & 6.
- 4 Index quod à lege immutatum non est, si qui debet.
- 5 Delicta & delicta, simul, dolo præsumuntur à lege committi.
- 6 Homini iur. sol. præsumptio probatur. Pœna ordinaria non puniri, et tunc non agnoscitur. Idem de opinione Felin. nu. 10.

male (inquit sarmientus) quod sanctum est in e. Inter falsitudo-
nes, ver. in penam autem, de purg. can. ubi ita inquit. [Purgatio-
ne vero recepta, beneficium el. relictur non postponas, in penam
autem familiaritatis, &c.] Hæc sane Sarmientum consideratio quā-
quam subtilis & acuta, nil obstat, quodquidem in casibus à me
supra commemoratis, lex imposita penam pro ipso crimine prin-
cipali in iudicium proposito, nec ibi consideratum fuit speciale a-
liquod crimen, ab illo principali separatum. Non nego tamen cū
ipso Sarmiento, quin certis in casibus lex non approbaverit ho-
minis præsumptiones, quas nec vehementes, nec violentas esse
existimavit, vt in casib. ab ipso Sarm. enumeratis, in quib. quidē
lex, absolutis illis de crimine principali, ob id quod illæ præ-
sumptiones non urgebant, statuit eos alio de crimine, co ex facto re-
sultant, puniri: id quod nec nos negamus, sed tamen, vt dixi, exte-
casus, in quibus lex inquit penam mitiorem, conuictio de crimi-
ne ex solis præsumptionibus. Idem dicendum nostro in casu, quod
quod extat hæc præsumptio hominis violenta. Quamquam enim
illa scripta non fit in lege, vt potest quod similis casus nunquam cō-
tingeret, tamen quemadmodum lex statuit etiam præsumptio-
nem esse efficacem, ita existimare oportet, statueri debet iudex: penam
autem ipsam mitiorem indicere debet, vt mediam quandam viā
eligat, quam eligere posse & debere offendunt leges illæ, quæ mi-
torem, similem ob causam indixerunt. Et si dicitur, quare iudex
non imponit penam ordinariam, sicuti lex vult imponi, quando
penam nō immutat. Respondetur, q. lex eo casu quodammo-
do prohibet penam mutari. Nam si mutari voluisset, ipsam hoc
fecisset. Hoc colligitur ex l. 1. §. sed non ver. penam persequitur. ff.
ad Turp. His constat veram esse hæc receptam opinionem. Nunc
pursuamus, vt satisfaciam aliquot subtilissimis argumentationibus
eueritissimi Sarmientum, qui in d. lib. 3. sect. incert. c. 1. et subob-
iure aliquantuli distinguit præsumptiones hominis à præsumptio-
nibus legis, scriptis penam mitiorem non esse indicendam, sed ac-
cusatum ipsum vel ex toto damnandum, vel ex toto absolvendū.

Primo hæc ratio motus est Sarmientus, quam ego clariū ita
deduco. Aut iudex est certus hunc deliquisse, & tunc necesse non
habet vt iterius veritatē questionis & tormentis perquirere, iuxta
l. 1. de iur. ff. de quest. & per consequens non debet iudex impone-
re penam mitiorem, lex extra ordinariā. Aut iudex incertus est
& tunc ad questiones & tormenta deuenire debet. Et si ex tormen-
tis potest constare, delictum ab eo fuisse perpetratum, idem est
ita tuendum quod superiore casu, nempe penam ordinariam esse in-
dicendam. Si vero nil fatetur, atque ita fert tormenta, negando fe-
deliquisse, & tunc cum purgata censentur præsumptiones, & in-
dicia, absolvendus est. Nec potest (inquit Sarmientus) iudex hoc
casu protestari, se ad tormenta deuenire, si iuxta ipsam præ-
sumptionem, & penam ob illas imponendam sit protestatus
iuri repugnans: atq. iudex non consilens in potestate hominis, nil
prodest, vt dicitur h. in l. non solum. §. morte. nu. 32. de oper. nu. 10.
Hæc argumentatio etiam acuta sit, vt tamen non est. Non enim
interpretes nostri, cūm dicunt, iudicem damnantem accusatum
ex præsumptionibus penam mitigare posse, loquuntur hoc in ca-
su, quando veritas haberi potest vel ex tormentis, vel alunde de-
vere loquuntur, quomodo solæ præsumptiones stant: ex exemplis,
si accusatus de delicto vel abest, vel mortuus est, vel si priuilegiatus
ita sit, vt de eo quælibet haberi non possit: & contra cum eligit
violen- tiam hæc præsumptio, quia se pena feriendū erit. Ita in specie de-
clarat Bal. in l. 1. nu. 3. ver. §. autem non aduenit. C. de probat. qui Inno-
cent. secutus, scriptum reliquit, penam mitiorem esse indicendam.

Secundo ita argumentatur Sarmientus: Aut accusatus ille de-
liquit, aut non deliquit: non deliquit, absoluendus est: si deliquit,
pena ordinaria puniendus est: nec enim penam potest iudex im-
mutare: cūm in iura potestatem non sit, l. §. sed non ver. ff. ad S. C.
Turp. Nec ait Sarmientum, tertium consilium potest: quod scilicet oc-
cideret, & non occideret. Non enim natura, 1. vel lex admittit duo
pugnantis in uno subiecto, vt respondetur de reg. iur. vbi Dec. & re-
sponsum. Ceterum responderi potest, quod est hoc tertium dari non
possit, neque occidisse, & non occidisse: dari tamen potest hoc modo
tortum, nempe dubium, an occiderit, vel non occiderit, sicuti da-
tur tertium, an testator de uno senserit, vel de altero, iuxta l. & hoc
Tiberius. ff. de her. inst. Et consensit L. antiquum. ff. si pars heredi petat. l. sed
est leg. §. ad id. ff. de pet. heredi. l. Titium. ff. ad Treb. His enim in ca-
sibus media via, ob dubitationem probabile eligitur, nec dicitur
electio iuristica, vt dicitur in Sarm. in d. c. 1. nu. 6. Et mediam viam
esse eligendam in re dubia, scriptum est in Trai. de iure priuato.
q. 7. epim. q. 1. nu. 3. Soc. cum in cons. 33. l. 2. & Boer. in q. 4. nu. 2. & q. 239.

ita videmus in his penis eligi mediā viam, cūm cōiunctis ex
solis præsumptionibus, à Legislatoribus alia pena, quā ordinaria
fuerit affectus, vt sup. multis iterum de iure priuato.

Tertio adducit el. Sarmientum in d. c. 1. nu. 3. ver. quod etiam ap-
paret, &c. hæc argumentatio facta fuit distinda, quia aut occi-
dit, aut non occidit: non autem est de medio quod occidit, &
non occidit. Verum hunc argumentationi responderet ex iā
dictis, cūm (vt dixi) sit dare delictum, nempe probabili dubitatio-
nis, quod scilicet occidit, vel non occidit. Et idēd quod statui-
git eo loci Sarmientum: penam dubiorem fieri non posse, cum pena
in iudicis potestate non sit ad l. 1. §. sed non ver. ff. ad Turp. vbi Mar-
cell. ita scribit. [Nam, vt Papin. respondit, facti quidem quæ-
sitione in arbitrio iudicantis est, penam verò pronuntiatio non eius vo-
luntati mandatur, sed legis auctoritati reservatur.] Hæc Sarmien-
ti consideratio procedit, quando pena certa est, sed diuersum est,
quando non est à lege determinata. Nam tunc pena est arbitrio
relinquitur, vt sup. declarat auct. d. l. 1. §. sed non ver. ff. ad leg. de-
clarantur alia iura à Sarmiento citata. Et concedo, iudicem debere
pronunciare, vel occidisse, vel non occidisse, si ita liquet, (vt lo-
quitur Papin. à Sarmiento citatus) ut si non liquet, nec vno, nec altero
modo, & res dubia sit, ob illas præsumptiones, eligendum est hoc
medium, vt cum Condemnetur, tanquam ex præsumptionibus cō-
uictum, sicuti multi Legislatores fecerunt, vt supra retulimus.

Quarto considerat Sarmientus in d. c. 1. nu. 3. ver. aut enim clare
&c. quod aut clare constat occidisse, & puniendus est, aut constat
non occidisse, & absolvendus est: aut probatio est dubia, & iudex
non firmat animum suum, & itidem absoluendus est: ob id dubia
1. probatio nil prodest, l. duo sunt Titij. ff. de test. totel. [Et satis est, so-
quitur Vlp. impunitum relinquitur] si facinus nocens, quam innocentē
damnari. [Abstemium §. de pe. l. item nolens, §. si plures. ff. ad leg. Aquil.
Ceterum responderetur, quod tunc dubia probatio nil operatur,
quando verē dubia est, & iudex nullo modo applicare potest ani-
mum, ad vnam, vel alteram partem. Ita loquitur l. duo sunt Titij. ff.
de test. tot. Et hic iudex non parum inclinat in eam partem, quod
ipse deliquerit, ob præsumptiones, quæ eum trahunt in sententia
illam. Vtrum cūm sit in omnino vere & proprie certa, penam
ordinariam non imponit, sed eligit mediam, sicutus exempli
Legislatorum, qui similibus in casibus idem obseruauerunt. Ita etiam
declaratur, quod ait idem Sarmientum: idem Sarmientum semper
esse inquam, dum vel innocentem onerat, vel nocentē iultum de-
lictū penam nō irrogat, quod ipsum delictum est, vt inquit text. in
l. vit. C. de S. h. §. h. §. feruor. C. ad l. del. de ver. bal. Et respici-
endum est iudicantem, ne quid aut durus, aut remissus constituitur,
quam causa deponit. Hæc, inquit, intelligenda sunt, vel cum deli-
ctum est certū, & pena certa: vel cum incertum, seu de eo tū-
tum suspicio leui leuis aliqua extat præsumptio. Nam quantum in
se est, cauere debet iudex, vt delictū t. cōueniat pena. Habet sane
iudex commensurare penam delicti. non afferre. nu. 2. q. 1. Non
tamen hinc fit, quod ex toto impunitum relinqueri debeat eum,
quem suspectum maximē habet, vt iam diximus. Ita etiam declara-
tur, quod subiungit idem Sarmientum: quod sumere in penis hoc
medium, in nocentibus miserum, noxijs nō satis seuerum esse di-
gnoscitur, vt inquit text. l. 1. C. de cust. & exhib. rer. Atque, ita ille
vno nocens, siue innocens ille fuerit, semper sententia iniusta est. Hoc
equidem, vt dixi, procedit, quando iudex ipse eam penam eligit
in delicto clare probato, quam eligere non debuit, vel in re valde
dubia, nō obseruata rectitudine quamdam alia animi passi-
onem ductus, vel lenem penam pro graui, vel grauem pro leui im-
ponit, vt iam declarauimus.

Quinto ea precipua argumentatione mouetur Sarmientum. ind.
c. 1. nu. 3. ver. etiam si probatio, &c. si probatio, inquit ille, nō est suffi-
cient, vt l. Titius occidit. Ergo necerit sufficiens, vt ad tiriemes
condemnetur: quia in penis requiritur liquidissima probatio, c.
vl. C. de proba. Nec lxx illa distinguit, an pena sit mortis, vel exilij,
vel alia similis. Ceterum respondetur, non esse bonā consequentiā:
probatio nō est sufficiens, vt quis ad mortē damnetur: ergo nec vt
damnetur ad alia. Hanc. n. consequentiā destruit illa iura, quæ
similibus in casibus penam ordinariam mitiorē indixerunt. Et nil v-
get text. d. vl. C. de proba. quia procedit quoad penā corporis as-
fectuā, nō aut quoad pecuniariam. Ita declarat Lud. Bal. in ad. ad l.
de Ana. in cons. 49. & Alcia in tr. de præsum. reg. 2. præsum. q. 5. §.
ver. de qua, qualitas. &c. Qualitas facti, pōt & debet minuire penā
delicti, sicuti & culpa minor, §. ad iur. §. Imperatoris. ff. ad l.
tal. de adul. & l. Gratianus. C. ad Probatio minuire non potest: cū
illa t

36 illa t non augeat, vel minuat delictum. Quocirca (sit Sarmientus) nec Claudianus in l. aut facta. ff. de pœn. nec Alex. III. in c. sicut homicidium, de homic. dum recentent qualitates, quibus vel augeatur, vel minuitur delictum, hanc qualitatem ex ipsi probationibus. Hæc illa. ff. de pœn. nec Alex. III. in c. sicut homicidium, de homic. dum recentent qualitates, quibus vel augeatur, vel minuitur delictum, hanc qualitatem ex ipsi probationibus.

ne recentent. Et recte (ubi)que Sarmientis illi recte videntur,
 cum probatio fit quod extrinsecum, post delictum perfectè co-
 summatum superueniens: & propterea nec factum, nec eius qua-
 litatem mutat. Non ergo penam mutare debet. Hæc acutilimo
 consideratio diluit illa potest, quod nec probatio reuera mutabit
 facti illius in calibus, in quibus vel in causis capitalibus, vel in cau-
 sis pecuniariis via media iuxta electa à legumatoribus, & tamen
 media illa via iuxta probata. Ita fuit permiffum illi iudici, nec ex-
 to absolute, nec exto concedere. Neconque poterit da-
 mnatus, quod innocens damnatus fuerit, quandoquidem sibi im-
 putandum est, quod præsumptionis illa diluit, non autem iudici
 a liquidè ad credendum, cum pietate potius, quam alia de causis
 motus penam temperauit.

QVAESTIO XCVIII.

**Præsumptio coniuncta testi fide digno, an & quando
sufficiat ad condemnationem poenæ
ordinariæ.**

S U M M A R Y

- 1 *Pena corporis afflictiva non imponitur, ex presumptione, teste fide digno communita. Et quæ sit causa, vu. 2.*
3 *Pena presumptiva vbi imponenda venit, cum presumptione, testi fide digno sufficit.*
4 *Probationes duæ imperfectæ in causis civilibus iunguntur ad constituendam plenam, & perfectam probationem.*

QUÆRITUR nonagesimo octavo, an præsumptio coniuncta testi fide digno, sufficiat ad condemnationem pœnæ ordinariæ? Distinguo duos casus.

Primus est, quando igitur criminaliter, atque ita venit imponenda pena corporis afflictiva. Hoc casu si dicendum est, hæc duo simul coniuncta non sufficere. Intransiit in specie gl'ossæ *cap. vicensim. d. 1. de sensib.* cum dixit, si tam coniuncto tunc tunc digno, non probare plene in criminalibus, vt inde sequatur condemnatio, quam quidem gl'ossæ *scutem sine fili Butri. num. 3. Abb. num. 4. Iud. num. 6. & Felin. num. 15.* idem scripserunt Ancharam. in *cap. 1. de confes. & Imol. in l. inter esse in fine gl' de acquir. poss. libi.* vbi idem ait de indicio, quod oritur ex fide, vt non sufficiat ad condemnationem criminalem, ficut coniungitur cum teste. Idem *arguitur* Angel. *Arztin. in tractat. malis. in verbo, quam publica nunci.* *abb. 1. Bonif. in f. vlt. in l. et al. malis. in Rubr. de sensib. & qui repellitur Testimonio, colon. penult. versic. gl' inquit Gl'ossæ. & Anton. Gomez. in 3. tom. vlt. ar. 1. rescript. cap. 6. de probati. delicti. num. 26.* Et huius traditionis ratio, quod hæc dici non potest certa, & liquida probatio, sicuti in criminalibus ad condemnationem requiritur, iuxta l. vlt. C. de probatio.

Secundus est casus, quando ciuiliiter agitur, hoc est, ad penam pecuniariam. Hoc facit in p^{te} ca^{sa}, sufficienti i^{ta} duo, cum in causa ciuilibus f^uit dualiter p^{ro}batio probaciones iungi possint ad constituendum pl^um p^{er}fectum quod probationem. Ita tradunt Bald. et Sals. in l^o q^{uo}ro s. v^{er}o et alio rest. f^uit edicti. edicti glossa l. 2. §. et f^uit excus^u trad. Bald. in l^o spanonij. §. qui inra. col. ii. Et c^{ir}ca id diximus f^uit q^{uo}est. 40. Et in p^{re}missis nota tradit G^oss. in d. cap. 12. m^um. 26. v^{er}o f^uit q^{uo}est. tamen. Et superiore questione diximus, et in f^ubbique repetam, quod ubi ciuiliiter ad penam agitur, hoc est, de p^{en}a pecuniaria, condemnatio sequi potest ex p^{re}sump^{ti}one, modo v^{er}emini sit, vel violenta.

Præsumptio, coniectura, suspicio, & indicium falsi, in
ipsa causa falsi quid, & quantum operetur,
diligens, & accurata explanatio.

SVM MARIA.

- 1 Falsi praesumptio, in ipso crimine falsi quid operetur, variis referuntur
opiniones.
- 2 Falsi praesumptio auferretur circa scripturam publicam, privatam,
aut testes, distinguendum.
- 3 Falsi praesumptio, quae indolent in scriptura publica.
- 4 Falsi praesumptio sumpta ex viro apparente in scriptura publica, quos
efficit habet. m. 7. s. no. et r.
- 5 Falsi praesumptio haberi pro falsitate ipsa, quando causa civilis est.
- 6 Notarij hanc fides, et praesumptio quam lex habet de ipso, tollitur in
scriptura apparente.
- 7 Suspectio de crimine falsi detineri, et carceri mancipari posse, quando
verum sit.
- 8 Falsi praesumptio sumpta ex viro laetenti scriptura publica, nulla est.
- 9 Notarius in suo nomine, et officio, non errare creditur.
- 10 Instrumentum publicum magnam pro praesumptionem habet.
- 11 Instrumenta fidei adduntur, donec viro probetur contrarium.
- 12 Instrumentum tanquam suspectum de falso, volens arguere, pro qua
libet causa probare debet.
- 13 Instrumentum continens non verisimile, suspectum sit, vt in causa ci-
uili nonnulli faciunt fides.
- 14 Instrumentum confectum a Notario, confusio facere falsa instrumentum
non probat in ciuili, nisi comprobetur testibus.
- 15 Idq. quomodo accipiendum, num. 19.
- 16 Falso praesumptio circa scripturam privatam, quomodo arguatur.
- 17 Vitium patet, et visibile, in quo differat a laetenti.
- 18 Falso praesumptio circa testes quomodo arguenda.

¶ **Q**UAERITUR an coniectura mononodi, quæ & quantum operatur præsumptionem, coniectura, fupicio, vel Indictum falli, in iſis cauſis falſi, quæ vel ciuiliu vel criminaliu tractatur? Singulare egregium hæc iuris quæſtione hoc in loco expreſſe cauſe uoluit, cum hic pertinet, etſi de iſis præſumptionibus, & coniecturis falſi diſputatur ſum, *infra lib. 3. præſump. 19.* Et hæc eximie in re, variæ, & admodum pugnantes, ac perplexæ extant inter præſumptæ traditiones; Cum multi ſcriperint ſi operari ſolum in ciuilibus, ne ſcilicet diſis adhibeatur vel ſcripturæ, vel reſtiſ. Alij uero operari etiam, ſi falſis præſumpſi prehendi & carceraſi poſſint. Alij, quod immodico etiam torqueri. Alij, quod immodico graui penam damnaſi plectique poſſit. Alij alia, quæmadmodum hæc multorum opinionones commemorat Ant. Gabr. lib. 3. *concluſionem in rit. de crim. com. 6.* Crediderim eſſe ſic diſtinguendum, quod aliquando ſuſpicio præſumpſioque falſi, verſatur circa ſcripturam publicam, aliquando circa ſcripturam priuatam; aliquando uero circa teſtes. Diſſeramus primò de ſcriptura publica, ſi puta de inſtrumento, uel alia ſimili, cui de publico tributa eſt diſis. Hæc in re diſtinguendi ſunt duo caſus.

Primus est, quando in ipsa publica scriptura i extraliquid virtutem patens, et manifestum, ut quia in loco sublimitatis, apparet abradio antiquae literae, et alia reposita, vel cum apparet cancellatio, et aliter scriptum vel aliud extra apparet virtutem, quod in ipsa scriptura oculis ipius certum. Hæc virtus præsumptionem, et conjecturam, vel suppletionem facit inducunt, ut *differtur infra lib. 3. præf. 25.* Et hæc quidæ præsumptio seu suspitio, ex ipso apparet virtutem sumpta, operatur multos i effectus; Quorum nullus est, ut ipsius scripturae fides in dubium reuocetur; Atque iram primâ fidem faciat, donec demonstretur virtutem illud vel abradioem, vel cancellationem, errore vel bona fide commissum, vel fide absumum, et recte scriptum. Et hoc illud est, quod scribit D. nostris, suppletionem i falli haberi pro falsitate, quando causæ est civilis, hoc tractatur ciuilem de fide adhibenda ipsi scripturæ. *Ita sane præf. 1. lib. 3. in cap. 4. ad eudem. c. 6. lib. 1. Cap. 1. in lib. 2. m. 2. c. de prob. et in cap. 2. propter in falso lib. 2. m. 2. quoniam manifestum explicat An. bar. in cap. 17. m. 10. de Ana. in rub. extra de criminis falso lib. 2. m. 2. sciend. Alex. in cap. 77. m. 1. b. i. Laf. in cap. 2. m. 2. lib. 4. de iur. sciend. lib. 2. m. 1. et in cap. 615. in fine. et in cap. portæ d. c. 6. de cons. veli vel iur. Grat. in cap. 10. in fine lib. 2. a. communem ex testator cert. iur. in cap. 165. m. 6. et in cap. 105. m. 27. Secm. iur. in cap. 189. m. 6. lib. 2. et in cap. 2. m. 1. b. 2. m. 1. m. 2. aliis in cap. 99. m. 2. Joannes de iur. sciend. lib. 2. m. 2. de cons. veli vel iur.*

in. 39. in conf. 16. num. 22. & in conf. 14. num. 26. Natta in conf. 633. num. 3. Azo Glib. in lib. 7. de iurisdictione, in tit. de Criminalibus, in consil. 6. nu. 16. Et his accedunt alij, quos referam infra in fecundo casu, qui fortis idem esse affirmant, quando vitium illi latens, & inuisibile in ipso instrumento: sed deinde coniecturari habundantius, vel relictibus detectum aliquod vitium apparet. Et hac quidem vera sententia probatur in 4. super eo de crim. falsi; intelligendo, vt etiam loquatur de vitio patenti: ficut a fortiori probat etiam text. l. iubeamus. C. de probatio. quo fandum est, eos vt falsi suspectos esse detinendos, hac vel suspecta scriptura in iudicium producantur, si ipsi producentes detinentur, immo & puniuntur; vt dicemus infra, sequitur l. a fortiori dicendum illi scriptura fidem adhibendam non esset alioquin ille producentes male detineretur, & puniretur. Et huius sententia ratio illa etiam afferri potest, quod illa fides, & bona illa presumptio, & quam lex habere solet de notario, publicoque scriptore, totum vitio illo, quod in scriptura cernitur: Et propterea impeditur lex suspensum fides illa, que ipsi publice scripturae adhiberi solet. Occurrat ob vitium hoc patens, & visibile, in testamento, impeditur missio illa in possessionem secundum dispositionem, l. vlt. C. de editio D. Adria. tollen. litem latet scripti in consensu argi de adspicienda possessione in quarto remedio, num. 69. Et hac quidem intelligitur, donec vitio presumptio seu suspicio illa, ex hoc vitio exorta, diluatur contrariis probationibus, quibus fides ipsius instrumenti confirmetur, quemadmodum manifeste statuerit Imp. in d. l. iubeamus, cuius verba hec sunt: [Iubeamus omnes, qui scripturas communiuntur, cum quid in iudicio promiserint, nisi ipsi adduxerint veritatem, vt nefarie scriptores eos, & quasi falsarios esse detinendos. Dixerit Imp. nisi ipsi adduxerint veritatem; Datur ergo facultas producenti scripturam hanc fic abraham, sic suscepam, probandi, & confirmandi eius fidem & veritatem. Id quod manifeste affirmatur in d. l. iubeamus gloss. Cast. nu. 2. & alij. Curt. Sen. in conf. 74. super memorata, cal. pen. & alij multi ex supra commemoratis, & claud Natta in d. conf. 633. nu. 3.

7 Secundus est effectus, vt procedi possit criminaliter, aduersus producentem scripturam hanc suspectam, vel contrarium notarium, & publicum scriptorem, atque ita accusari vel inquiri si poterunt. Hoc admittunt Cast. Com. & Resign. in d. l. iubeamus. Grat. in conf. 60. lib. 2. Et arguunt a fortiori satis probatur, quia si locus esse potest torture, & pœna, vt dicemus statim, sic multo magis inquisitioni, quoad ea deinde peruenit.

8 Tertius est effectus, vt non solum accusari, vel inquiri possint producentes & scriptores prescripti, sed etiam prehendi, & carcerari. Ita statuerunt Imp. in d. l. iubeamus, & Lucian Pontifex in 4. super eo in fin. de crim. falsi. Et manifeste fit affirmatum Archid. me in memoriam, num. 3. dñi s. p. Alex. in conf. 70. col. 1. lib. 2. & conf. 205. num. 1. lib. 6. Dec. in c. portecia in 3. not. ab de crim. falsi, vel inuiti, & in conf. 173. nu. 3. super solum super illis. Grat. in conf. 34. num. 15. & in conf. 60. nu. 17. lib. 2. Rubi in conf. 15. in fine. Socin. l. un. in conf. 61. nu. 1. lib. 2. Mentia in conf. 203. num. 31. & in conf. 208. nu. 8. lib. 1. & admittit Natta in conf. 633. num. 2. Qui intelligit, & recte secundum glossam, & Doct. in d. l. iubeamus, quando presumptio vel suspicio hac prouenit ex vitio patenti, & manifeste locuti ex ratura, cancellatione, & simili. Atque ita sensisse Goffredum, Hostiensium, & alios antiquos scripti Natta. Et quamquam Imp. in d. l. iubeamus, mandant atque ita cogant magistratus, detinere & carcerare hos suspectos, attamen intelligo hoc verum esse, quando presumptio, & suspicio vehementer ipsi iudici videntur: alioquin necesse non habet suspensum prehendi facere: sed in eius arbitrio, & potestate positum est: sicut probat text. in c. in memoriam, 19. dist. 1. ubi penes episcopum sit potestas, vitium eum in carcere, aut in aliam deperdat custodiam? Nam fieri potest, vt leue sit abractionis, vel cancellationis vitium, quo non fit magna suspicio.

9 Quartus est effectus, huius presumptionis, & suspensionis ex vitio patenti ductus, vt torqueri etiam possit ille suspectus. Ita Alex. in conf. 77. nu. 4. super eo de lib. lib. 1. Felician. c. de 10. annos. num. 45. de fide instrum. Grat. in conf. 60. num. 4. lib. 2. & Parisius in conf. 162. in fine, lib. 4. Crediderim hac in re multum esse tribuendum arbitrio iudicis, qui recto suo iudicio habet considerare, quam verum sit indicium, & suspicio, vel quam leuis. Nam ita vrgens esse posset, vt accusatum illum questionibus subire liceret, posset etiam esse tam leuis, vt torqueri non deberet: sicut & ea quæ scripti sunt iura in quibus.

10 Quintus est effectus huius presumptionis, & suspensionis ex hoc ex vitio patenti scripturae, vt si suspectus, nisi hic purgauerit, puniri etiam possit. Ita in conf. 60. in d. l. iubeamus. Cast. probat. Specul. in de iur. & presumptis.

11 Quotus est effectus huius presumptionis, & suspensionis ex hoc ex vitio patenti scripturae, vt si suspectus, nisi hic purgauerit, puniri etiam possit. Ita in conf. 60. in d. l. iubeamus. Cast. probat. Specul. in de iur. & presumptis.

12 vit. de instrum. edit. 4. velat videre, col. 1. Abbas in c. portecia, nu. 3. de confirm. vti vel inuiti, & ibid. Dec. col. 1. vers. effert eum; qui sic, & Bal. in l. presbyteri, nu. 12. C. de episc. & cleri. Iason in conf. 188. nu. 2. lib. 2. Grat. in conf. 60. nu. 13. lib. 2. & Socin. l. un. in conf. 39. num. 4. & in conf. 61. col. 2. lib. 2. & his accedunt illi, qui idem scripturam de viola lanti, & inuisibile scripturas, quando tamen detectum fuit coniecturari, aliunde quam ex ipsa scriptura sumptis, vt dicemus in secundo casu. Ceterum traditio hac intelligenda est, quando presumptio & suspicio satis vehemens effectus est leuis. Nam tunc nulla illi debet pena. Ita tradit Dec. in conf. 77. num. 3. vers. unde non esset, & in conf. 189. col. 1. & num. 19. Curt. l. un. in conf. 60. num. 3. in conf. 132. num. 19. & Socin. l. un. in conf. 45. num. 7. lib. 2. & manifeste Parisius, in conf. 28. num. 39. lib. 2. Cum dixit traditionem illam Archid. in d. c. in memoriam procedere, quando suspicio non est leuis, & friuolascit ergo Parisius suspensionem friuolam, & leuem non efficere, vt si suspectus puniri possit. Porro quando hic ob suspicionem puniuntur, pena est extraordinaria; sicut scripti ex multa sententia lib. 2. de arbitrio iudicium, causa 314. nu. 2.

13 Secundus est casus huius dispositionis, quando instrumentum publicæ scripturae vitium l. est latens, & (vt nostri appellant) inuisibile. Hoc sane casu pro ipsa scriptura presumitur quod licet sit vera, & careat omni vitio: cum credatur notarium in suo munere, & officio non errasse, vt infra sequenti lib. in praesumptis, 4. explicamus, sic nec quemquam alium, qui personam publici scriptoris sustinet, deliquisse existimet. Et propterea dicere solemus, instrumentum l. magnam pro se habere presumptionem, c. Abbas, de verb. signifi. & multa comprehendimus infra tit. libro in praesumptis, 28. quo loci dicemus, adhibendam esse fidem l. instrumentum donec vitioque contrarium probetur, l. unum prescribit. C. de probat. Non enim hic apparet aliquod vitium, quo fides vel tollatur, vel debilitetur. Et propterea fidem facit, donec probetur contrarium. Ita de vitio hoc latenti scripti Cast. in d. l. iubeamus, nu. 2. C. de probat. & in conf. 102. Ponitur in fallo, col. vlt. lib. 2. & Curt. l. un. in conf. 166. num. 6. & manifeste explicat Natta in conf. 633. num. 8. Quare qui vult arguere l. instrumentum hoc tanquam suspensum de falso, pro qualitate causæ probare debet. Si de falso arguit, vt punctuatur, concludentes admodum ac claras habere debet probationes, ita intelligo glo. m. s. super sententia 5. quod scripsi de pœnis, & ibid. Bal. & Iason nu. 10. qui alios recentiores affirmantes, quod ad arguendum instrumentum de falso, probationes debent esse necessarii concludentes. Et idem scripsit alij multi, qui eorum contrarium in lib. 5. praesumptis, 39. vbi differunt de contrariis circa falsitatem. Et ratio huius sententia est, quia hic agitur criminaliter & de pena indicanda, ob id probationes debent esse luce clariores, l. ubi C. de probat. Et in specie hic consideratur Natta in conf. 633. num. 9. auctoritate Decij in conf. 189. col. 1. nu. 1. qui se respondit in suspitione falsi, aduersus eum qui accusatus fuerat produxisse falsos testes. Et hoc in casu, probationes dicuntur concludentes, quæ ex presumptione colliguntur, vt scripti Dec. in d. conf. 189. col. 1. vers. quæ inde responditur, & in conf. 61. num. 10. Iason & in c. portecia, col. 1. in fine. de confirmat. vlti. vel inuiti, & idem respondit Grat. in conf. 60. num. 18. lib. 2. vbi idem Grat. in conf. 171. num. 17. eodem lib. 2. de hac Decij traditione dubitet.

14 Si verò, qui falsi suspensionem arguit contra instrumentum, publicamque scripturam, id facit, vt in causa ipsi civilis, & pecuniaria nullam fidem faciat, fides erunt leuiores probationes, & presumptiones, quam illa requirit in causis criminalibus. Ita in specie respondit Natta in d. conf. 633. nu. 9. qui nu. 10. recentet Bald. in l. scriptura, col. 2. vbi, quædam sunt scripturae, & de fide instrum. c. affirmantem, quod quando l. instrumentum continet non verum simile, addit reddere suspensum, vt in causa ipsi, hic nullum fidem faciat, Commemoratur etiam Callian. l. vlt. in p. C. de probat. qui docuit, quod si producerit l. instrumentum confectum a notario, qui consuevit conficere falsa instrumenta, non probat in iudiciis, id repellit, nisi testibus comprobetur. Et sententiam hanc ratione committit Alex. in c. 17. nu. 8. lib. 2. Curis l. un. in conf. 79. qui vere responderunt de instrumentis, quod dicendum suspensum vitium latenti, testibus tamen, & collectoris detecto, & comprobato manifeste Natta in conf. 633. nu. 13. etiam de vitio latenti respondit Neuz. in conf. 27. num. 13. & nu. 25. Et quando subleu habet suspicio, debet iudex in dubio non adhibere fidem instrumenti. Ita post alios respondit Alba in conf. 99. nu. 7. Ceterum predicta traditio, & doctrina intelligitur, quando l. instrumentum continet sunt falsi vrgentes sedes si leues, friuolæ & temerarie. Ita scripti Parisius in conf. 28. nu. 3. lib. 2. & manifeste Natta in d. conf. 633. nu. 16. quod sic de leui, & non vrgenti timore.

Et 10m. Andr. in c. 1. in fin. de fide infra. Et propterea debet iudex con-
siderare qualitatē vitii, vt adducatur ad finem per illos gradus,
quos considerat Bartol. in adducenti. num. 24. ff. de iur. in c. & at-
tingit in specie vtrūq. Cur. lun. in conf. 132. num. 25. in fin. Et hoc gra-
dus explicauimus fuprà in quæst. 7. Et licet obseruandum quod quan-
do his coniecturis, & præfumptionibus, detectum fuit vitium alio-
quin in ipfa fcriptura non visibile, & latens in ipfo inftrumento, is
fcriptus puniri poterit, ficuti fecimus commoneati Dail. & clarè
Cur. Sen. in conf. 74. fuper memorata, col. vlt. quod fecum est Ripa in c.
2. m. 36. de refcript.

De præfumptione seu fufpitione falſi, quæ verſatur circa ſcri-
pturam ꝑ priuatam, idem quod de publica conſueuerunt Alex. in c. 6.
20. num. 1. in fin. lib. 1. Dec. in c. 6. 13. & Cur. lun. in conf. 132. num. 10.
quando ſcilicet ipſi priuata ſcriptura, legis vel ſtatuti diſpoſitione,
eadem adhibetur fides, quæ ſolet præſtari ipſi publica. Quo-
circa diſtinguendum ita eſt hoc in caſu, vt dictum fuit de ipſo in-
ſtrumento, vt ſcilicet primum videat & conſideret prudens cau-
ſa iudex, an ipſa ſcriptura, v. in inftrumento continet vitium ali-
quod viſibile & patens, vt abſolutionis, cellationis, varietatis manus,
vel ſimilis; & tunc habeat illa ſuſpecta donec veritas, qui pro-
duxit, reſtibus, v. alij modis, illa comparet veritatem illius in-
ſtrumenti & ſcripturæ, vt cognoscere poſſit vitium illud nil obſeſſe.
Si verò ſi produciens nihil probauerit, cōſiderabit quale illud eſt
vitium, hoc eſt ſi tam graue, vt producentem, illius ſcripturis &
inſtrumento vitentem inquirere, carcerare, ac punire poſſit: ob-
ſeruando illos gradus præſumptionis, ſuſpicionis & indiciorum,
quæ ex Bartol. in l. adu. enendi, & alij ex plurimū, fuprà in quæſtione
ſextima, ſi verò videbit iudex inftrumentum & ſcripturam non
habere aliquod vitium viſibile & patens, ſi adharebit, fidemque
præſtabit, donec viſus ſi qui tam impugnat, ob aliquod vitium
latens & inuiſibile, vt prius ob non obſeruatum ſtylum & conſue-
tudinem, vel quod non continet verſimilitudinem, vel ob aliud ſimile
vitium, quod oculis cerni non poteſt, illud probet. Eo autem vitio
lic probato, per eodem gradus præſumptionis, indicij & ſuſ-
picionis progreditur iudex ad inquisitionem, carcerationem,
torturam & penam; ſicuti in caſu vitij parentis, vt diximus fuprà.
21 In hoc enim licet recte conſiderandum ſolo, diſſert vitium potens
& viſibile à vitio latenti & inuiſibili, quod patens onerat ipſum
producentem, vt ſcripturam inftrumentumque comparet alij
probationibus diſſoluendo vitium ipſum. Vitium verò latens &
inuiſibile onerat eum, cōtra quem facta eſt productio, vt ipſe vitia
ipſa probet & detegat. Vtroque tamen in caſu falſæ iur. excep-
tiones, & defenſiones tam producentis, quam cuius, contra quem
facta eſt productio.

22 De præſumptione ſeu ſuſpitione falſi, quæ verſatur ꝑ circate-
ſtes, reſponderunt Decius in c. 19. & Cur. lun. in conf. 64. nu. 5.
Illis enim ſuis in caſibus agebatur, de fide adhibenda, vel non ad-
hibenda ipſis reſtibus. Vitium tamen hoc quod circa teſtes verſa-
tur, latens & inuiſibile eſt cum viua vox corū ſit, non autem ſcrip-
tura, cuius vitium oculis cerni poteſt. Si enim atteſtationes in
ſcriptis redactæ eſſent, non de reſtibus ipſis, ſed de ſcriptura acto-
rum diſputatio eſſet.

QVÆSTIO C.

Præſumptiones & ſuſpiciones, quid & quantum ope-
rantur, in crimine hæreſis, breuis, & cla-
ra explanatio.

SUMMARIÆ.

- 1 Suſpiciones in crimine hæreſis, ſecundum tres caſus diſtinguntur.
- 2 Suſpicio leuiſ non eſt ſuſpicio, ſed quæ habetur pro heretico.
- 3 Indicium temerarium eſt, cum quis iudicat de his, quæ dubia ſunt pro-
pter leues coniecturas.
- 4 Inquiſitori quando etiam non liceat procedere, ad interrogandum,
quid ſuſpectum de fide fecerit.
- 5 Honeſtum honeſti in iudicio trahere, ob leuem ſuſpicionem, cumq;
de fide interrogat & grane & iniquum videri.
- 6 Purgatio canonica quæ non habet effectum.
- 7 Suſpicio vehementiſ heretici quæ ſit, & quæ habeat effectum, nu. 11.
- 8 Suſpicio vehementi� oritur etiam ex grauiſſimis criminibus legē & ha-
beret diſſolutionem.
- 9 Communis ſeſſe cum conſuetudine, aſſimilis, nominalibus, communi-
bus, vehementer redditur de hæreſi ſuſpectus.

- 10 Iuramenta ſcelerata facere ſolent, de hæreſi valde redditur ſuſpe-
ctus.
- 12 Relapſus in hæreſim in quo dicitur, quid requiratur.
- 13 Purgationem canonica vel abſolutionem acceptare reſcans, ex-
communicatur.
- 14 Suſpicio violenta in hæreſi quæ ſit, & quæ effectum habeat, nu. 15.

QVÆRO centefimo, & vltimo, præſumptiones vel ſuſpi-
ciones, quæ ſufficiant, ac quid operentur in crimine hæreſis.
Hæc in diſputatione, ſecutus communes ab omni tra-
ditiones, diſtinguo tres caſus, quædam modum tres ſunt ſuſpicio-
nis ſpecies, leuiſ, vehemens, & violenta.

Primus itaq; eſt caſus, cum agitur de leui ſuſpitione. Eſt leuiſ
ſuſpicio, quando leuiter ſuſpicamur: ſicuti illa, quæ prouenit ex
ſignis exteriorib; operum aut verborum, ex quibus capitur con-
iectura, quæ concludi poteſt, non quidem frequenter, ſed raro, ſeu
caſus, quod talia dicens, vel faciens, hereticus ſit. Idque deducitur
leui conſequentia, vt prius ſi argum. cremur, Petrus peierat frequen-
ter, Ergo hereticus eſt. Ita ex ſententia Graſi de proſſ. conf. vlt. tra-
dit Siman. in con. m. catholice aſſert. art. 50. nu. 24. Eſt etiam exem-
plum, vt ſi quis vitia vitat, moreſque habeat diſſimiles à Chriſtiana
vitiis, vt deſeruit Epilopus Baineer. in indi. inq. in verbis,
ſuſpicio nu. 2. Præterea hic alia exempla, quæ à noſtris commen-
tarij ſolent: & quæ nos ſuo loco explicabimus. Hæc leuiſ ſuſpicio
2 non eſt ſufficiens, vt quis habeatur pro heretico, & excommuni-
catus, de hæreſi. m. 6. Non enim mouere hæc debet animum cōſtan-
tis viri, ad ſuſpicandum tam graue crimine, fed potius ad interpretan-
tandum in partem benignioriſ, & eſſe, deſer. m. 2. Et hoc facti quod
ait Cic. ſcribens ad Q. fratrem, his verbis: Vt quique eſt vir opti-
mus, ita diſſicillimè eſt alioſ improbus ſuſpicatur. Hæc ille. Ac-
cedit, quod ſuſpicio de homine Chriſtiano ex leuiſſimis ſignis, habet
leue peccatum eſt. Cum talis ſuſpicio ſit actus voluntatis à recta
ratione diſſonans. Neq; enim ex leuiſſimis ſignis moueri debemus
aduerſus Catholicos, quibus iniuria ſit, ſi malis de ſis opinionem
habuerimus, abſq; iuſta & probabili cauſa, vt ſcribit D. Thom. 2. 2.
q. 60. art. 2. & Caietan. in Summa, in verb. ſuſpicio. Et præterea iudicij
temerarium eſt, cum quis iudicat de his, quæ dubia ſunt, propter
aliquos leues coniecturas. Ita D. Thom. & Caietan. & illi accedunt
Soto lib. 3. de iuſt. art. 1. in q. 4. art. 3. & in ſpecie Siman. in indi. 50. nu. 28.

Qui quidem nu. 29. ſuſpicioni, recte ad opinionem Aſſiſſi. & Carrer.
nec etiam licere ꝑ iniquiſſimi procedure ad interrogandum, quid
ſuſpectus iſte ſentiat de fide catholica. Quandoquidem honeſtum
hominem in iudicium trahere ob leuem ſuſpicionem, cumq;
interrogare de fide ac dubitare, an catholicus ſit, graue quiddē & in-
iuſtum videtur. Hoc tamen intelligi, & declarari Siman. niſi hic
leuiter ſuſpectus eſſet perſona ſua, abiecta, vel inſanis: Nam ſi
in iudicium vocari, & interrogari poterit, quem ſententiam recipit
& Io. Royz in tra. de hæreſi. part. 2. nu. 20. Præterea ſi contra hunc
leuiter ſuſpectū laborat mala fama, compelli poterit, vt canonica
purgatio ſe teneatur: vel adhiberi poterit abſolutio de leui ſuſpi-
cione, vt in excommuni. de hæreſi, qui antem iuſtici fuerit, & c.
& in c. accuſatus, de hæreſi. m. 6. Et hunc parit effectum purgatio,
vel abſolutio, ſi deinde incidat in hæreſim, grauiſſus puniatur: tamen
dici non poſſit relapſus, vt in c. accuſatus, ſuſcitum eſt, & tradit Bal-
neer. in c. indi. inq. in verb. ſuſpicio, nu. 6.

Secundus eſt caſus, quando agitur de ſuſpitione ꝑ vehementi.
Hæc leuiſ ſuſpicio eſt, quæ ſumitur ex ſignis exteriorib; operi,
aut verborum, ex quibus concludi ſolet frequenter, & vt in pluri-
bus, quod talia dicens, vel faciens, ſit hereticus, vt ſi quis propoſi-
tiones hæreticas publice aſſert, vel adoret ſepulchrum Mahumeti-
nis. Nam eſt poſſibile ſit, quod iſta ſine errore intellectus, aut ſine
perſtinacia dicantur, aut ſane, eccleſia tamen, quæ eccleſia exteriora,
præſumit vehementer huiusmodi homines hereticos eſſe, niſi
forte purgauerit ſeipſos, probando ignorantiam, timorem, vel fi-
ſionem, & ostendendo ſe correctioni paratos. Hæc Geri. in c. 2.
tra. de proſſ. quem ſecutus eſt Siman. in d. tra. 10. nu. 25. qui quid-
nu. 30. ſuſpicioni, ſuſpicionē quorū vehementem ꝑ oriri ex grauiſ-
ſimis criminibus longe ab heretiſ diſtantiſ. Nam qui catholicus
eſt, Deum timere, & ab huiusmodi criminib; abſtinere ſole. Va-
de quod cum ſermonis ꝑ conſanguineis, aſſimilis, monialibus, com-
muniſſimis, alijsq; id genus facili committeretur, non immerito vehe-
menter ſuſpectus cenſeri poterit, idque ait Siman. auctoritate A-
poſtoli ad Rom. cap. 4. & Chryſoſt. ſer. 4. & D. Auguſt. ad fratres
in Eremo ſer. 47. Ita quoq; valde ſuſpectus de hæreſi eſt, qui iura-
menta ꝑ ſclerata loci facere, vt ſcriptum reliquit Iſa. in l. 3. 9. iurati,
nu. 11.

*num. 11. de iurem. Prætereo hic cætera exempla vehementis suspic-
tæ de heretici, quæ quidem commemorantur à Simanc. præcato lo-
ca, num. 31. & 32. & à Balneoreg. in d. verb. suspicio, num. 10. cum multis
sequenti. & nos videris infra in 5. præsumpt. explicabimus. Hæc vehem-
11 mens suspicio operatur, ut suspectus ille, de ipso crimine possit
interrogari, non tamen poterit tanquam hæreticus damnari: cum
nullus etiam pro vehemēti suspitione debeat de ipso crimine
damnari, c. l. iteras. §. vlt. de præsumpt. vbi Felin. num. 22. qui alioi videntur.
quod intelligi pœna ordinaria: Cum extra ordinem pro iudicis
arbitrio puniri quidem possit, sicuti in eo c. l. iteras. §. vlt. illi vehemēter
suspicio, indicia fuit aliqua penitentia: quæ quidē im-
posita non fuisset, nisi aliquo modo deliquisset, & post multos
scripti in consil. 82. num. 146. hunc vehemēter suspectum puniri pœna
pecuniaria. Huic etiam suspicio iniungi poterit, quod purget
se purgatione canonica, vel quod abiuret de vehemēti hæc suspi-
cione, omnem generalem hæresim, & præsertim illam, de qua suspi-
cione est. c. accusatus, de heret. & c. inter sollicitudines, de purgat. can.
12 & scribunt multi relati à Felin. in c. l. iteras. num. 21. de præsumpt. Hic suspi-
cetus, si deinde in hæresim verè incidat, non tamen censetur rela-
tus: Cum ad hoc ut quis relapsus dici possit, requiratur, ut so-
mel saltem lapsus fuerit ad aliquam hæresim. Ita Balneoreg. in iudi-*

*ciali inquis. in verb. suspicio, num. 7. & 8. 10. Royas in loco supradictato, num.
332. Quam sententiam declaratur in consil. 82. num. 147. c. m. 152. ibi, d. c. a
non repetit. Illud quoque annotandum hic est, ex eodem Balneoreg.
præcato in loco, num. 8. quod si vehemēti suspitione purgationem
13 vel abjuracionem acceptare recusaverit, excommunicabitur, in
qua si per annum remanserit, tanquam hæreticus damnabitur,
& excommunicatus de heret.*

Tertius est casus, quado agitur de suspitione violenta. Est si-
ne violenta suspicio, si quis magis efficaciter, quam illa vehemēs
insurgit, ex signis exterioribus operum, vel verborum. Et Philip.
Fran. in c. c. contrumacia, in gl. 2. in fin. de heret. in 6. scriptis reliquit, suspi-
cione vel præsumptionem violentam induci, quado post vehemē-
tē alia primā confirmans superuenit. Quocirca qui post abju-
ratam suspitionem vehementem in aliam vehemētem reincident,
violenter suspectus appellatur, sicuti annotat Balneoreg. in d. verb.
suspicio, num. 28. qui c. de his alia scriptis, & suo loco nos explicamus.

Hic autem vehemēter suspectus puniunt quidem vel heretici-
cus d. c. cum contrumacia. Non tamen censetur quodammodo hæreticus,
sed præsumptus tantum: sicuti ex sententia Gemini in d. c. cum contru-
macia, annotat Balneoreg. vbi supra num. 30.

Hæc habui, quæ ad hanc questionum centuriam scriberem.

FINIS LIBRI PRIMI.

D. IACOBI MENOCHII
IVRISCONSULTIDE PRAESVPTIONIBVS, CONIECTVRIS, SIGNIS,
& indicij, qui versatur circa iudicia,

LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

DISPVTAVIMVS superiore libro de illis iuris questionibus, quæ in uniuersum circa præsumptiones,
coniecturas, signa, & indicia, siue illa iuris, & de iure siue iuris tantum siue hominis sint, & versantur. Nunc
de singulis ipsis præsumptionibus, coniecturis, signis, & indicij descendendum est. Cum autem ad iudicia ipsa
omnia tandem referantur, quippe, quod illud ipsum sit, quo præsumptiones, coniecturæ, signa, & ex illis
contentiones, & lites terminantur, atque definitur, ipsum est recte satis prior loco agere, de præsum-
10 ptionibus illis, quæ circa ipsa iudicia versantur. Verum quoniam iudiciorum, aliorumque, actuum primum est fundamen-
tum lex ipsa, & propter præsumptionibus, & coniecturis, quæ circa ipsas leges tam scriptas, quam non scriptas, ac tam
vniuersales quam singulares sunt, initium sumere consentaneum esse existimauimus.

PRAESVMP. I.

Leges generales, præsumi iustæ, & sanctæ conditas, &
promulgatas, & quid de legibus municipa-
libus, & consuetudinibus.

SYMMARIA.

- 1 Legem communem, iustæ & sanctæ conditam præsumptio est.
- 2 Statutum iustæ conditum, & promulgatum præsumitur.
- 3 Statutum ita est interpretandum, ut in iudicio statuentes illud
difficile videatur.
- 4 Consuetudo præsumitur iusta, ac magna cum ratione introducta.
- 5 Lex sancta, & honesta esse debet.
- 6 Lex quid sit.
- 7 Legem quomodo desiniant Cicero & Demosthenes.
- 8 Lex communis siue municipalis iusta, non est obseruanda.
- 9 Index iuratus obseruare leges, & iustitiam, non tenetur ad in-
iqua.
- 10 Lex iniqua nec in foro conscientia obligat.

Menoch. Præsumpt.

CUM lites vel insinuantur, vel definiantur legibus,
statutis, consuetudinibus, & Principum recriptis,
non erit ab instituto nostro longe aliam, hic disser-
re de præsumptionibus, quæ circa prædicta ver-
santur. It primum explicabimus, de legibus vniuer-
salibus, nempe legibus communibus statutis, & consuetudinibus.
Deinde de particularibus, hoc est, de recriptis Principum. Dici-
mus itaque præsumptionem esse, quod lex, & communis fuerit ius-
te & sanctæ condita. Ita docuit Lucas de Poma in l. 3. in præsumpt. §. 2.
C. de apcho publ. lib. 10. Ita quoque statutum præsumi iustæ, &
sanctæ conditum, & promulgatum: scripserunt Dynus, Bald., &
alii nonnulli consensu à Tyracel. in tract. de retrad. consang. in pro-
hemio, nu. 77. Quibus accedunt Alex. in consil. 36. nu. 16. in fin. lib. 8. Curt.
Iun. in consil. 5. col. 12. & Crauec. in consil. 259. num. 6. qui responderunt
statutum ita debere interpretari, sine ratione statuentes illud
edidisse videantur. Ita pariter consuetudo præsumitur iustæ, &
sanctæ, ac magna cum ratione introducta, & fuisse à vbi Archid. disp. 8.
Et idem in c. cum venissent de eo, qui instituit in possid. scriptum reli-
quit, consuetudinem præsumi bonam, & laudabilem. Idem pene
respondit Bellacera in consil. 31. colum. 6. vers. circa secundam questio-
nem. Et idem tradit Tyracel. in tracta. de retrad. consang. in prohemio.

12

num. 7.

8 Extenditur hic casus, vt locum habeat etiam quando ¶ apud hostes testamentum alterve actus conficeretur. Nam adhuc ciuis ipse non ligatur suae ciuitatis statutis illi hostium. Ita Durandus in d. cautela §. post iustitiam d. l. ciuitatis populos.

9 Declaratur hic casus, vt non procedat, quando ¶ statum id prohiberet respectu vnius suae ciuitatis. Nam tunc ligat ciuem vbiq; contrahentem aliumve actum gerentem. Ita respondit Bald. in consil. 416. Scam origines, col. 2. vers. in contrarium videtur lib. 1.

10 Tertius est casus, quando ¶ statum dat formam actui ratione personae, cuius causa & respectu principaliter actus ipsum inhabilitat. Hoc etiam casu suae ciuitatis actum gerens non praesumitur ligatus eo suae ciuitatis statu: quod statum loci cotrahentes actusve observari debeat, ita post Bald. in extra territorium, de iurisdic. om. ind. docuit Caccialup. in d. l. ciuitatis populos, nu. 103. vers. scilicet quando & idem respondit Parisius in consil. 99. nu. 6. lib. 1.

11 Quartus est casus, quando ¶ statum inhabilitat personam ratione formae, vt quod minor vel filiusfamil. contrahere non possit sine tali solemnitate, vel quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum. Hoc casu statum comprehendere dicitur ciuem suum gerentem actum, & contractu extra territorium. Ita Caccialup. in d. l. ciuitatis populos, nu. 104. & nu. 105. post Baldum in consil. 60. Quarta foror, lib. 1. & Ancha in repet. c. Canonum statuta, col. 100. §. 12. de constitut. Alii accedunt Bald. in consil. 418. super primo puncto lib. 4. Cernue in consil. 241. nu. 4. lib. 2. Socin. Sen. in consil. 239. nu. 3. lib. 1. & Ruin. in consil. 160. nu. 3. vers. si vero loquitur, lib. 4. Quibus constat hanc esse receptam sententiam; etsi ab ea dissentit Arretin. in consil. 73. nu. 6.

Declaratur hic casus, vt locum non habeat quando ciuis contraxit extra suae ciuitatis territorium, cum extero; qui ignorat statum ipsius ciuis secum contrahentis. Nam tunc contractus ille non redditur nullus statuto praedicto, cum non praesumatur mentis statutum fuisse, velle decipere illum exterm. Ita post Ancha. in d. c. Canonum, §. 12. principaliter, scripsit Caccialup. in d. l. ciuitatis populos, nu. 106. & idem respondit Parisius in consil. 69. nu. 63. lib. 1. etsi ab his dissentit Ruin. in consil. 160. nu. 4. lib. 4.

12 Quintus est casus, quando verba dubia ¶ statuti sunt concepta in rem respectu reuerti statuti prohibet rem alienari extra confor. Hoc casu statum comprehendit etiam ciuem contrahentem, vel disponentem extra territorium. Ita Bart. in d. l. ciuitatis populos, nu. 3. vers. aut statum est prohibitum in personam, & ibidem Salicet. col. 6. vers. si vero est ea ratione motus est Bar. quod cum statum afflicterem, impedit omnem domini translationem. Ita lege. de obedi. ob causam, l. de fidei iudici, l. vna, & cum lex. C. de re iux. alio. & in l. iustitiam aliena licet vel non in prin.

13 Sextus est casus, quando ¶ verba dubia statuti sunt concepta in personam respectu ipsius personae, quae inhabilitat legem prohibitio est fauorabilis; sicuti quando statum prohibens, ne minores decipiantur, disponit quod minor 25 annis non possit conficere testamentum, vel prohibet statuti, quod maritus non possit legare proprietatem uxori, & contra, quod mulier debetur dicitur. Hoc casu praesumitur statuentes voluisse ligare etiam ciuem cotrahentem, vel legantem extra territorium. Ita Bart. in d. l. ciuitatis populos, nu. 32. vers. aut statum est prohibitum in personam, & ibidem Salicet. col. 6. vers. si in personam. Roman. in consil. 39. nu. 2. Alexan. in consil. 401. nu. 7. lib. 1. Barba. in consil. vltimo, lib. 1. Ruin. in consil. 160. nu. 3. vers. secundum casum est lib. 4. Curtius Lun. in consil. 6. nu. 2. & in consil. 9. nu. 3. latius Parisius in consil. 9. nu. 16. lib. 1. Ruin. in consil. 45. nu. 3. & in consil. 71. nu. 10.

14 Hanc sententiam eo simili probatur Bar. & reliqui; quod interdictio bonis fide in iudicio & foro, non etiam potest in alieno cotrahere & disponere quia interdictio ei facta fauorabilis est, ne cum vel furiosus, vel prodigus sit, intellectusque careat, facile decipiantur, l. si boni, de verb. oblig. vbi Doct. & probat l. Iulianus, de curat. furio.

15 Declaratur hic casus, vt locum non habeat quando ¶ ciuis mutasset domicilium & ibi acquisiisset bona. Nam tunc respectu illorum bonorum statum loci primi domicilii non impedit ipsum ciuem de illis bonis disponere, atque in suae ciuitatis statu non potest ligari. Ita in specie scripsit Salicet. in d. l. ciuitatis populos, col. 6. vers. & hoc facit Alex. in d. consil. 1. nu. 7. lib. 1. & Barbatum in consil. 206. nu. 10. vers. 2. & in consil. 307. nu. 78. vers. secundum dicta.

16 Septimus est casus, quando verba dubia statuti sunt concepta in personam respectu ipsius personae, quum ¶ statum inhabilitat, & prohibitorie est odiosum. Hoc casu non praesumitur quod statuentes voluerint ligare ciuem, contrahentem, vel disponentem extra territorium. Ita Bart. in d. l. ciuitatis populos, nu. 32. vers. aut statum est prohibitum in personam, & ibidem Salicet. col. 6. vers. si in personam.

Memor. Praesumpt.

etinet prohibitionem odiosam & ibidem Salicet. col. 6. vers. aut statum; Barba. in consil. 21. col. 19. lib. 3. Cernue in consil. 241. nu. 4. lib. 2. & in consil. 332. nu. 3. lib. 4. & Cernue in consil. 30. nu. 2. & Curtius Lun. in consil. 9. nu. 4. qui declarat non procedere in statu excludente cognatos propter agnatos, quod dicit esse fauorabile. Vnum hoc est quod quos terminos huius casus. Curtius sequitur ipsum Bart. quod etiam post multos probauit Rota Romana, vt refert Pute. in decis. 29. lib. 2. qui declarat, non procedere, quando adest contrarius vxorem potest testari sine consensu mariti. Hoc sane statum odiosum est, & ob id non ligat mulierem conscientem testamentum extra suae ciuitatis territorium. Ita egerit respondit Curt. in consil. 241. nu. 6. lib. 2. est & aliud exemplum, de quo respondit idem. Cernue in consil. 232. nu. 4. & nu. 6. lib. 4. quando statum prohibet ciues, ne consilii & rogari infirmum instrumenta ab alio quam a notario ipsius ciuitatis, alioquin non valent. Hoc sane statum tanquam odiosum non comprehendit instrumenta rogata a notario forensi extra ciuitatem & territorium.

PRAESVMP. III.

Leges editas & promulgatas, praesumi ab omnibus cognitae. Et aliquae egerit declarationes enunciantur.

S V M M A R I A.

- 1 Leges & iura quilibet scire praesumunt.
- 2 Leges vniuersales praesumuntur ciuibz cognitae post publicationem.
- 3 Consuetudo omnibus cognitae praesumitur, qui eo in loco vbi introducta est, habitant.
- 4 Consuetudinem vulgatam locorum, principes cogniti habere praesumuntur.
- 5 Editum magistratuum post publicationem, omnibus notum praesumitur.
- 6 Externi praesumuntur ignorare leges illius loci vbi reperiuntur.
- 7 Externi quando excusantur a debito contra leges citati cum commissio.
- 8 Externi bannitum receptant, quando excusantur.
- 9 Mulier legum & iustorum praesumitur ignorare.
- 10 Leges vniuersales dispositionem, quoad damnum & odium tertij, nemini praesumuntur scire.
- 11 Legem extraneam, quilibet praesumitur ignorare.

POSTEA QUAM conditae ac promulgatae sunt leges, praesumptio infertur, ab omnibus fuisse cognitae, & propterea dicimus, quilibet praesumi scire iura & leges. Ita scribitur glo. in c. propositi, in verbo, non probatur, dist. 82. & in c. de postulat. prelat. ex illo textu. Item. in c. 2. nu. 4. de consil. ab Ab. in postulat. col. 1. in fin. de fidei instrum. consil. 33. col. 1. lib. 1. Salicet. in fin. in fine. C. de his, qui sibi scrib. Decim. in c. 17. in rub. de postulat. prelat. Et non solum praesumitur nuda ipsa sciticia promulgationis legis, sed etiam cognitio dispositionis eius, leges sacrae, siue. C. de legibus, l. regum, de iuris & facti ignor. & in §. 1. in Auth. de iure iur. notij. & scribitur Alciatus in tract. de praesumptio 3. §. praesumpt. 36. nu. 1. & ante eum Dymus in c. praesumitur, nu. 3. de regu. iur. in 6. Et idem quod de legibus omnibus communibus, dicendum est de municipalibus, nempe statuti. Nam & haec praesumuntur ciuibz & cognitae, post eaquam fuerint publicatae. Ita Bald. in d. l. leges. C. de legib. Bart. in l. quod Nerua, in l. 2. de iur. nu. 19. §. de postulat. Alex. in consil. 461. lib. 6. Parisius in consil. 49. nu. 47. lib. 1.

Extenditur secundum, vt locum etiam habeat haec praesumptio in lege non scripta, id est in consuetudine Nam & illa praesumitur cognita omnibus illis, qui eo in loco, vbi introducta est, habitant. Ita sententia Bart. in extra euag. ad vltimum ad verbum, Non obstat in fine. Baldus in l. 2. in fin. C. qua fit longa consuetudo. Iason in l. pro descriptione, nu. 11. C. de iur. iur. vlt. lib. 1. Cum scripserint, principem praesumi & habere cognitam consuetudinem vulgatam locorum. Idem scripsit Felin. in c. vlt. col. 1. de iudi. in super. inter iura.

col. 2. de script. & in eadem contingat, col. penult. de foro compet. & in e. 1. col. 2. ver. 3. amplius de re iudi. 10. an de Selua in tract. de benef. in 3. par. q. 12. num. 18. Graue in c. 1. num. 28. de consuet. in 6.

- 5 Extenditur, ut locum habeat etiam in i. edicto magistratus, quod ubi iam promulgatū & publicè propositum fuit, sic etiam præsumitur omnibus cognitum. Ita Lucas de Penna in l. 3. in 47. p. 6. sumpt. C. de apob. publ. lib. 10. per tex. 5. omnes in Auth. de litig. & 6. ita domus, 19. diffin.

- Declaratur primò, ut locum non habeat hæc præsumptio in forenli i qui vt exterius præsumitur ignorare leges illius ciuitatis, vbi reperitur, sicuti docuit Barto. in Lexico populo. num. 21. C. de summa Trinita. & s. de Cathol. cum dixit, forensem excusari fà delicto cõmisso contra leges ciuitatis, quando ita diu versatus non est in ciuitate, vt verifimiliter scire non poterit legis dispositionem. Et Bar. secuti sunt ibi Bal. & Iafon num. 3. 4. & idem Iafon in consil. 13. num. 2. lib. 1. & Graue in consil. 25. num. 2. in crimin. Hinc Corne. in consil. 6. num. 5. lib. 3. respondit, notarium forensem excusari, si aduersus loci statuta recepit instrumentum, cum statuti ignarus præsumatur. Hinc quoque responderunt multi, forensem i receptantem bannum excusari, ob id, quod præsumitur ignorare banni publicationem in ciuitate factam. Ita sane Bald. in l. 1. in f. C. de res. p. Alex. num. consil. 6. col. 2. lib. 3. Iafon in l. 1. potest. num. 38. ff. de acquir. hered. & in consil. 46. col. 2. & in c. 10. ff. 13. col. 7. ver. quid facit, lib. 3. Decius in consil. 222. num. 5. & Plotus in repet. ff. si quando, num. 8. 19. C. de vi. Et vii omnes hanc declarationem intelligunt in forenli, qui diu non sit versatus, vel habitauerit eo in loco, secus est in diu versato & antiquo incolata: cum non ipsa ciuitas, sed ipse incolatus, & conuersatio, in causa fit præsumptionis scientia, vel ignorantia, vt c. illigatur ex. quanto, & c. quodam, de præsumpt. Hinc fit, quod cuius nouus excusator, si quid aduersus ciuitatis leges admittit, eum tanquam nouus illas ignorare præsumatur. Ita Bald. in l. 1. data opera, col. 1. C. qui a. n. ar. non poss. Roman. in consil. 228. col. 2. Cur. in l. 1. in consil. 19. num. 1. & alios multos consensu Boeriu in glossa, 26. num. 2. & alia egregie scriptis Tyracquet in tract. de penis legum, c. 1. in 10.

- 9 Declaratur secundò, vt non procedat hæc præsumptio in muliere, quæ præsumitur ignorare legum dispositiones. Ita in f. in d. col. 1. de Pen. in l. 3. col. 1. ver. 10. præsumitur, cum subsequenti. C. de apob. publ. lib. 10. motus ex l. legem, ff. de iur. & facti ignor. & ex 4. in Auth. de iur. iur. Idem probant Lex de iudicio de iudicio. ff. si autem, ff. de probat. & Tringa, ff. de iur. & facti ignor. & post Casp. in consil. 39. licet ipsa l. 1. de iur. iur. lib. 1. respondit Dec. in consil. 35. in fin. Idem consensu Graue in d. consil. 76. num. 10.

- 10 Declaratur tertio, vt non procedat hæc præsumptio i quò in damnum, & odium tertij. Nam quoad illud, nõ præsumitur quis scire legis, vel statuti dispositionem. Ita declarat Alciat. in tract. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 31. col. 1. ver. cum ergo lex, qui aliquot similibus co. probat.

- 11 Declaratur quarto, vt locum non habeat hæc præsumptio in lege extraneaganti, quæ non est publicè nota. Nam i illam quilibet ignorare præsumitur. Ita Baldus in l. leges sacrasissima. C. de legib. & Alciat. in d. præsumpt. 31. ad finem.

PRÆSUMPTIO IV.

Leges præsumi esse de præcepto, non autem de consilio.

SUMMARIA.

- 1 Lex de præcepto esse præsumitur.
- 2 Lex quando de consilio esse dicatur.

- M**ENON sum melius aliqua de lege præcepti, & de lege consilij, differuisse in commentarijs de arbitrijs iudicium, lib. 1. ca. 380. Ceterum dubitari nunc contingit, an in dubio lex præsumatur esse de præcepto, vel de consilio? Et præsumi esse de præcepto, sentit Archidiaconus in c. vltimo, ff. vltim. diffin. 4. Cum dixit, quod non tantum lex est de consilio, i quando id in ea exprimitur, vel cum alia ratio euidens cogit sic intelligi. Cum ergo sumus in dubio, lex non creditur, atque ita non præsumitur esse de consilio. Hanc sententiam apertius probauit Christoph. Castellion. in sua disputat. qua incipit, statuto ciuitatis Papie, col. 1. in princip.

PRÆSUMPTIO V.

Lex an lata præsumatur, vt etiam liget filios & heredes principis.

SUMMARIA.

- 1 Lex Principes non dicitur legere.
- 2 Lex data i subditis principis non ligat principis filios, & quæ sit ratio, num. 3.
- 3 Id autem quando non procedat, nu. 4.
- 4 Lex ab ipso principe lata, quibus in casibus nec propriis principis filius liget.
- 5 Par impari non habet imperium.
- 6 Potestas cessante, de voluntate vana est disputatio.
- 7 Lex a principe lata, casu quo liberè statueri potest, an filios obligari voluerit, ad conuentiones recurrent.
- 8 Princeps viui sine consensu alterius legem condens, non obligat non consentientem.

DUBITARI solet, an lex præsumatur lata, vt liget principis filios, sicuti nec principes ipsos i ligare dicitur, l. princeps, ff. de legibus. Hac in re soleo distinguere tres casus.

- 1 Primus est casus, quando i lex lata fuit à subditis ipsius principis, sicuti à populo, si statuta pro commodo & utilitate ciuiliū condit. Hoc in casu, statuta sicq; leges hæc municipales, non ligant filios principum: quandoquidem i ciues, & subditi tanquam inferiores, non possunt statueri contra principem suum, & eius filios, sicuti respondit Cardin. Zobarella in consil. 2. ad finem, cum dixit, statuta edicta à Ferrarientibus non potuisse ligare filios Marchionis, nunc Ducis Ferrarie. Et idem traxerunt Bald. in Auth. quibusq; num. 5. C. de sacrosanct. eccles. & in l. 1. ff. de iur. iur. mox, num. 1. C. de latina liber. telen. Telm. in c. 1. num. 34. ver. quanta declaratio, de consuet. & in c. 3. de iur. Et huiusmodi locum, gran. col. 2. ver. item quod consilium, de proband. Brunn. in tractu. Quod statum masculu famine non succedat, ar. 6. num. 67. & idem in suo repetitorio in verbo, Igitur. Curtius item in l. 1. num. 11. quod quisq; iura. Tyracquet in tract. de re iudic. consensum, ff. de iur. iur. 38. Rolandus in Valle in tract. de iur. iur. consil. 33. & diffin. 1. in l. 1. in consil. 1. num. 98. Et huiusmodi sum in c. 1. num. 250. num. 4. lib. 3. quod responsum reddidit pro illis, ff. de iur. iur. & Reuerendiss. D. D. Cardinalis Iosephus ibi, rationibus, & argumentis permulto con. probauit, & in consil. 35. lib. 4.

- 2 Horum autem traditio intelligitur, i nisi princeps, vel eius filij, vt vellent statuti ipsi, quia tunc sicuti commodo eorum frui volunt, ita & incommoda per ea ligantur, vt declarat Brunn. in c. 1. ar. 6. num. 67. post Bald. in l. 1. C. ad l. Falcid. quos fecerunt sum in d. consil. 250. num. 62. lib. 3. vbi alios retuli. Et hoc in casu, non est necesse disputare, an præsumatur, ciues hos voluisse ligare principum filios: posteaquam cessat potestas.

- 3 Secundus est casus, quando i lex, vel statum est ab ipso principe editu, de his rebus tamen, de quibus etiam specialis ipsa dispositione non posset disponere, in præiudiciū filiorum suorum, vel successorum in principatu, vt puta i si statueret, quòd secundogeniti, nõ succederent in aliquo feudo, quòd aliqui cõcessum fuisset pro se & filijs, & descenditibus masculis, vel quòd filij nulla esset praistanda legitima, nisi vt ipsi patri placeret, vel quòd illa posset dotari pro libero suo arbitrio. Hoc famè casu non ligat filios ipsos: Nam quoad proprios, sicuti specialis dispositione non potuisset ipse princeps pater, eis præiudicium afferre; multò minus dispositione generali. Quo verò ad filios principum successorum, ligari etiam non poterunt, quia par i in parem non habet imperium, l. ille à quo, ff. de iur. iur. ff. ad Trebell. Et hoc etiam casu, necesse minime est disputare, an princeps ite præsumatur voluisse ligare filios suos, & principum successorum cum disputandum non sit de voluntate, quando i cessat potestas. Ita respondit in d. consil. 250. num. 43. & in 94.

- 4 Tertius est casus, quando princeps legem promulgauit i de his, de quibus potuisset liberè statueri & disponere in præiudiciū suorum, ac etiam successorum in principatu. Hoc in casu admissa hæc potestate, diffidendum est, de voluntate an scilicet præsumatur voluisse ligare hos filios suos: Et hac in re recurrendum est ad coniecturas, quemadmodum recurrit Roland. in Valle in consil. 260. num. 63. & alij, sub quæstionibus lib. 3. Qui quidem cõsiderat primò conio-

coniecturam, quando Principes edicti legem, vel statutum, vt tot laurum lites & discordia pro bono pacis & concordia. Hac enim causam multo magis militat in filijs ipsorum Principum, quorū discordia & contentiones, plus detrimenti afferre possunt ciuitati, & ditioni, quā illa subditum. Considerat & secundum coniecturam Roland. *lib. 2. num. 67.* Quando statutum esset editum, vt bona in agnatione & familia conferrentur. Hec sanē ratio & causa, multo magis conuenit filijs Principum, quā priuorum.

Quartus est casus, quando duo sunt Principes & domini, & eorum vnus sine consensu alterius tulit legem. Hoc sanē casu certum est, legem hanc non ligare illi non consensientem, quia par in parem (vt diximus supra) non habet imperium. & scribunt l. *elin. me. quod super his, de maior. & obediunt.* & Puteus in *decisione 195. lib. 7.* qui affirmat, fuisse decisum à Rota Romana, legem vnus ex condominis, non ligare alterum condominum, nec eius bona. Et propterea si bona illa transirent ad heredem extraneum, illum non ligari ea lege, respectu bonorum, quae iam dicuntur exempta à lege illa.

PRAESVMP. VI.

Iuris, vel iuris communis mentione facta, in rescripto, statuto, vel aliqua dispositione, de quo iure sensibile praesumatur, atque intelligitur.

SYMMARIA.

- 1 Principis iuri mentionem faciens, in dispositione aliqua, veluti privilegio vel rescripto, intelligitur de iure à se condito.
- 2 Rex faciens mentionem iuris, praesumitur sensisse de iure regio.
- 3 Episcopi mandans aliquid fieri secundum formam iuris, intelligitur de iure à se condito.
- 4 Verba intelligi debent, secundum qualitatem, & conditionem personae loquentis.
- 5 Principes non praesumunt leges à se conditas, non velle observari.
- 6 Principes inferiorum, mentionem faciens iuris, quo casu de statuto tantum intelligitur, & non 7.
- 7 Et quo casu intelligatur de consuetudine, *num. 8. & 11.*
- 8 Ius commune interpretatur à consuetudine, non est idem quod ipsa consuetudo interpretatur.
- 9 Maritus promittit de rebus restituere, casu quo de iure restitui debet, intelligitur de iure consuetudine approbata, & interpretata.
- 10 Statuto statuente in casibus non determinata lege municipalis, restituitur ad ius commune, quomodo id intelligendum.
- 11 Principis decreta dicuntur ius commune ciuitatis.

PERSAEPI fieri solet mentio iuris, vel iuris communis in rescripto, statuto, vel alia dispositione, & dubitant Doctores nostri, quo de iure illi referentes, vel statuentes, & disponentes, sensisse atque intelligi praesumantur. Crediderim esse distinguendos aliquot casus, vt interpretes perplexi & obscuri loquentes facilius intelligantur.

Primus est casus, quando Principes ipse supremus suis aliqua in dispositione, vt puta legem noua, privilegio, vel rescripto aliae simili, mentione iuris simpliciter facit, vt si rescriptit: quod secundum ius causa diffinitur. Hoc sanē casu intelligitur secundum leges & ius à se conditum. Ita sanē Iulianus in *§. sed iam quidem. vers. sed quoniam, in Institut. de iure naturae gentium. & c.* cum dixit, quod quoties fit mentio iuris, intelligitur de ipso iure Romanorum, quod dicitur ab ipso Romano Imperatore conditum. Et in specie sic interpretatur d. *vers. sed quoniam, scriptis illi in loco Moder. num. 115. ff. de iur. iur. in Institut. de ad. o. in princip. numer. 42. vers. tamen si. Et ipse Gomez. ibidem numer. 4. in fine. idem se. si.* simile est, quando Rex mentionem iuris fecit, praesumitur sensisse de iure suo Regio, vt scribit Baldus in *c. item veniens, de eo, qui mittitur in possessione, causa reuera. l. item in §. si aliquid ista habere licet. §. 9. quoque, in §. notat, de verborum obligat. Decius in l. & in multis, numer. 4. C. de testam. auctor. Gomez. praeterea in loco, & Crasset in *conf. 4. num. 7. libro 3.* Huc facit text. iuncta gloss. ibi in c. 1. in fin. vt lite non contellat. vbi si Principes in rescripto, se referat ad ius, intelligitur ad ius suum speciale & proprium; non autē ad aliud ius. Et illi textus ad diffinit. scriptur. Abbas in *verb. de consuetud. l. item in repet. l. omnes populi, numer. 24. ff. de iur. & iure.* Et simile respondit Ancharan. in *conf. 17. in questione, quae vertitur.* cum dixit,*

quod si Episcopus iubet aliquid fieri secundum formam iuris, intelligitur de statuto, & sic de iure à se condito. Et sequitur Socin. Sen. in *conf. 31. colum. 3. vers. ad hoc etiam adduco, libro 1.* Ita etiam Baldus in *conf. 371. in volumine, colum. 2. lib. 5.* respondit, si pacto conuentum est inter dominum ciuitatis, & subditos, quod in hac cessionibus obiceretur iura; intelligitur, de iuribus municipalibus, ab ipso domino latis. Et huius sententiae ea est ratio, quia verba intelligi debent secundum qualitatem & conditionem personae loquentis, *l. si miles vnum. ff. de testam. militis.* Et praeterea, quia non praesumitur Principem ipsum litem leges à se conditas non observari, *arg. l. Arria. C. de heret.*

Secundus est casus, quando Rex inferior, atque ita subditus Principis, mentionem iuris facit, & eo de casu, in quo mentio iuris facta est, illi statuit ius commune, sed statutum tantum. Hoc sanē casu iuris mentionem sic faciens, praesumitur intellexisse de ipso statuto, non autem de iure commune. Est manifesta ratio, quia ius aliquod commune ea doce non extat. Exemplum est. Statuto indicitur poena extrahenti annonam & ciuitate. Iure verò communi nulla est imposita poena. Si ergo accusator petijt eum, quem accusauit extrahisse, condemnari in poenam iuris, intelligitur de poena statuti, cum ius commune nullam imponat. Ita Bald. in l. *venica, numer. 48. C. de conf. quem fecer. f. Caccialupus in l. omnes populi, numer. 4. vers. facit etiam, quod idem, ff. de iustit. & iur. & ibidem l. ason in prima lectione, numer. 5. & in secunda numer. 19. vers. facit quod vult, quod quidem in loco esset l. ason rationem illam tenens, quod libellum debet intelligi secundum intentionem libellantis. Idem l. ason in *conf. 199. col. 4. vers. 1. ex cod. lib. 2.* Eandem traditionem probauit Bion. in *trai. quod statuibus magi. art. 5. numer. 64. & Blancus in trai. de compromisso, quest. 1. num. 19. vers. sed Bald.**

Tertius est casus, quando inferior à Principe, & sic subditus facit mentionem iuris, & ea in vrbē, vel loco, extat lex municipalis diuersa, vel contraria iuri commune, vel legi ipsius Principis. Hoc etiam casu praesumitur, quod intellexit de iure ipsius municipalis. Ita Bald. in *l. illa instauratio. ff. de heret. instit. cum dixit, quod si compromissum est in arbitris qui de iure, & de facto, & de iure tantum pronunciare possint, praesumitur, quod compromittentes intellexerint de iure municipalis & statutario. Idem feri perit. Bionius in c. quinta aualis, in fin. de iur. iur. ad. Abbas in *verb. de consuetud. Alexand. in l. post dotem, ff. soluto matrimonio. Sen. Sen. in conf. 9. num. 19. libro 1. l. ason in conf. 199. colum. 4. vers. tertio facit, libro 2. Curtius Sen. conf. 47. super contrarietate, colum. vltim. Barb. in conf. 66. colum. 3. lib. 3. Bionius in *trai. quod statuibus magi. art. 5. numer. 60.* & alij plures referunt l. ason in *trai. de compromisso, quest. 1. numer. 19. vers. illam autem.***

Et haec quidem sententia mihi probatur, cum ius ipsum commune correctum à statuto, dici minime possit ius in ea ciuitate. Quodcirca reiicienda est opinio eorum, qui à Baldo dissentiunt, vt Guillelm. Ioan. Andreaz. Angel. Alberic. & Cardinal. quos recenset l. ason in *repet. d. l. omnes populi, numer. 22. quo in loco numer. 25. vers. non omitto tamen, recenset distinctionem Bion. in *verb. ff. de arbit. quest. 15.* Hac tamen recepta opinio intelligitur, vt attrigi, quando extat statutum iuri communi contrarium: secus vero, si statutum nullum extat. Nam tunc intelligitur compromissum, vt secundum ius commune arbitri pronuncient. Ita intelligi & de clero Blancus in *d. trai. de compromisso, quest. 1. am. 19. vers. contrarium, &c.* & praeterea idem Blancus in *d. quest. 1. am. 23. declarat non procedere, quando compromittentes ignorant statuta loci. Nam tunc praesumitur eos sensisse de iure commune. Est etiam similis quod docuit idem Baldus in *l. maxime rationem, lib. 6. vers. iur. quatuor, C. de liberis pater, quem refert & sequitur l. al. in d. repet. l. omnes populi, numer. 24. vers. ego addo, cum dixit, quod si extat statutum, quod pater teneatur relinquere filijs quintam partem bonorum, pro eorum legitima, quo illi erat quarta, & hodie triens. Authen. *nouissima, C. de iustit. seculorum, & alio statuto sit cautum, quod si pater non reliquit filijs plenam legitimum, sit ipso iure nullum, cum tamen de iure commune valeret: licet possit peti supplementum, l. amon. ubi. C. de iustit. testam. an illud vltimum statutum, intelligi debeat loco de legitima secundum ius commune, vel secundum aliud statutum. Et debere intelligi legitimam secundum statutum, scripserunt Bald. & reliqui à l. ason commemorati. Blancus vbi supra. Huc etiam pertinet quod Bald. in *l. sed est qui §. quatuor, in fin. ff. si quis caus. dixit, quod si, qui renouauit omni iuris auxilio, praesumitur intellexisse de auxilio statuti. Et Bald. secuti sunt Caccialupus in *l. l. amon. populi, numer. 4. in fine.* & ibidem l. ason in *repet. am. 23.* Idem responderunt Rom. in *conf. 211. numer. 3.******

& Iac. in conf. 1. 49. colum. 4. *verfic. quoniam facit*, lib. 2. & Ruin. in conf. 51. num. 22. lib. 1. His intelligimus male fenfiffe Baldum in l. quicumque. C. de feris fugi. relatum à Iafone in repet. d. l. omnes populi, nu. 28. ubi dixit, quod si statuto cautum fit, fratrem excludere debere fororem ab intestato, faluo quod debeat dotari, si contingit patrem testari & influere filium & filiam in eo, quod eos de iure tangit, an intelligitur, de iure communi, quod acquirit filius & filia succedunt, vel de iure statuto, quo filia excluditur? Et inquit Baldus intelligit de iure communi, ad quod simpliciter se retrahit. Et in specie Baldus dissentit Iafon in d. repet. l. omnes populi, nu. 28. qui scripsit, dispositionem testatoris in dubio regulari à statuto, non autem à iure communi; vt scribit Bartolus & reliqui in l. heredes mei. §. cum ita, ff. ad Trebellian. & Castrenf. in conf. 72. *Cafus iste frequenter lib. 1. & idem quod Iafon, affirmant Socin. Sen. in conf. 51. num. 18. & num. 33. lib. 4. & Bruno in tract. quod stantibus masculis faciem exclud. art. 3. quafi. 12. verfic. ex praedictis colligitur. Qua de re decumum infra libro quarto, in praesumptio. vltima, ubi explicabimus, quando praesumptio testatorem voluisse, suam dispositionem esse debere inconsternam.*

Quartus est casus, quando inferior à Principe facit metionem iuris, & nullum extat statutum: sed solum consuetudo iuris communis interpretatiua. Hoc in casu non est constituenda differentia quod intelligatur de ipsa consuetudine, vel de ipso iure communi; cum ius commune ipse interpretatur à consuetudine, sit idem quod ipsa consuetudo interpretans, §. vltim. in Authen. de legi. ante de alia infirmum. natu. Ita Bald. in l. constitutionem, in fin. C. de bonis quae liber. cum dixit, quod si maritus promisit restituere dotem in casu, si quo de iure debeat restitui; intelligitur de iure consuetudine approbato, & interpretato, secundum opinionem Martini in l. dos a parte, C. soluto matrimonio. Et Baldum fecit sunt Caltr. in d. l. constitutionibus. Butrius in d. *constatuall. in fin. de iure iurand. dum reprehendunt Baldum in eo tantum, cum dixit, de iure communi; sentientes, quod si simpliciter dixit, de iure; intelligi debeat de iure consuetudine approbato. Idem quoque scripsit Roma. & Alex. in l. p. §. item ff. solut. matrimo. & ibidem Iaf. nu. 100. & idem Iafon in d. l. omnes populi, nu. 28. & ibidem eo ipso Cacciaquale, num. 4. verfic. facit etiam quod singulariter. Ita quoque Socin. Sen. in conf. 9. num. 19. lib. 1.*

Ex tenditur hic casus, vt locum habeat etiam, quando facta est mentio iuris communis. Nam adhuc intelligitur de consuetudine interpretante ipsum ius commune: cum sit idem cum ipso. Ita Bald. in d. l. constitutionibus, in fin. quem in specie fecutus est Caltr. in conf. 129. statuta Pisana, num. 2. lib. 1. qui respondit, quod statutum Pisianum, quo cautum est, quod ubi aliquis casus, non reperitur statutus illius ciuitatis decius, recurratur ad ius commune, intelligitur, quod recurratur ad hanc consuetudinem iuris communis interpretatiuam: cum dicatur esse idem quod ipsum ius commune: ex quo est generalis consuetudo. Idem responderunt Ruin. in conf. 186. num. 8. lib. 2. Socin. Sen. in conf. 9. num. 20. verfic. quoniam plus libro 1. & Goz. ad in conf. 90. num. 17. qui quidem Goz. ad. alius esse dem opinionis C. non novor at.

Quintus est casus, quando fit mentio iuris, & extat consuetudo illius loci correctoria iuris communis. Hoc sane casu intelligitur t de ipsa consuetudine cum ius commune sit abrogatum ea consuetudine, quae dicitur ius non scriptum. Ita Socin. Sen. in d. conf. 9. num. 19. lib. 1.

Sextus est casus, quando in ea ciuitate, in qua fit mentio iuris communis, non extat aliquod statutum: sed extat in ciuitate dominante; an mentio illa iuris communis intelligatur de iure i communis Romanorum, vel de iure ciuitatis dominantis? Exemplum est in statuto ciuitatis Pisaurum, quae subdita est ciuitati Florentinae. Est eo statuto cautum, quod illis in casibus, in quibus non est dispositum & prouisum ab ipsis statutis Pisauri, recurratur ad ius commune; an intelligi debeat de iure communi Romanorum, vel de iure communi, id est de statutis Florentinae. Extat & simile statutum hic Patauus sub iure. De competentia iudicij, cuius verba haec sunt: Et vbiqueque deficerent statuta Paduae, tunc sequi teneantur & debeant formam iuris communis, &c. Hoc in casu sunt opinioniones. Vna fuit eorum, qui scripserunt, intelligi de iure communi Romanorum. Ita sine in specie statuti loci Portus laeae diffinitio Pisauri respondit Caltr. in conf. 129. statuta Pisana, nu. 3. lib. 1. cum dixit, statutum illud, quod recurratur ad ius commune, intelligi de consuetudine generali, quae vbique locorum extat: & quae ob id dicitur ius commune, secus est, inquit Castrenf. quando est consuetudo, vel statutum loci à qua illa non continentur appel-

latione iuris communis. Et aperitur super statuto Pisano, sic respondit Socin. Sen. in conf. 271. num. 3. verfic. sed in veritate, lib. 2. Et Socin. fecutus fuit Decius in conf. 4. 29. num. 5. in conf. 4. 69. num. 12. & in eo f. 686. numer. 5. Capellus in conf. 414. num. 67. libro 4. Barfatus in conf. 169. numer. 4. lib. 2. y ambo de eadem facti specie interrogati, idem responderunt. Idem affirmant Mandosius in additibus ad Roman. in conf. 218. Altera fuit opinio eorum, qui dixerunt, intelligi de statuto & iure ciuitatis dominantis, atque ita recurrendum esse ad statuta Florentina. Sic sane in praedicta specie respondit Roman. in conf. 218. num. 3. & 4. Et illam fecutus fuit Socin. Sen. in conf. 81. num. 3. lib. 1. Riminald. Sen. in conf. 72. in fine, libro 1. Goz. ad in conf. 37. numer. 3. & num. 13. Grat. in conf. 11. num. 12. lib. 2. Claudius Seysslius in l. post dotem, numer. 3. ff. soluto matrimonio. Alciatus in l. populus, §. territorium, ff. de verborum significat. & Hieronymus Zanchus in l. heredes mei, §. cum ita. in nona parte, num. 29. ff. ad Trebellian. quo loci testatur hanc esse communem opinionem, & si male, & corrupte haec pro opinione recentest Castrenf. in l. si conuenit, §. si nulla, ff. de pignorat. actio. Cornueus in conf. 151. lib. 3. Errerunt in conf. 105. & Crauet. de antiquit. tempor. in quarta parte, qui quidem haec de re nihil scripserunt. Prater praedictos addo Iafonem in conf. 49. colum. 4. verfic. secundo notabilis, lib. 2. & Curtium Seniore in conf. 47. super controuerfia. colum. vltim. qui ambo de eadem facti specie interrogati, declarando decretem antiquum Ducis Mediolani de tutelis decernere dis, responderunt, quod etiam si decretem diceret, tutelam debere decerni secundum ius commune, nihilominus intelligi posset, secundum statuta & alia decreta Principis: cum illa t dicantur ius commune ciuitatis. Et Iafonem ad Curtium fecutus est Plotus in l. si quando, num. 377. C. vnde vi. Et hanc postremam opinionem fecutus sum aliquando fretus auctoritate Zanchi, qui communem adseruit, & Fulgosium, vel verius Comensem in d. conf. 72. recent fuit, quem aduertit, nil ad rem scribere. Quocirca magis probatur prima illa opinio.

Declarari tamen illa potest, vt non habeat locum, quando ipso vsu & obseruantia interpretata fuerint illa verba, quod recurratur ad ius commune: vt scilicet intelligantur, de iure ciuitatis dor inantis. Nam tunc ab ea obseruantia recedendum non est. Ita in specie responderunt Socin. Sen. in conf. 81. num. 3. lib. 1. & in conf. 271. num. 13. lib. 2. Decius in conf. 469. num. 12. & Goz. ad in conf. 37. nu. 13. Ita quoque Mandosius in addit. ad Roman. in d. conf. 118. & serenissimam Rempublicam Venetam sic iam bis obseruare & iudicasse audili, sic sane in causa Comitis Muzini Vicentini & anno 1570. mase Februario in causa Horatii Beretini, & Ruberti Cattanei Lendenariensis. His declarari potest statutum praedictum Patauinum.

PRAESVMP. VII.

Dicta & disposita in vna parte legis communis, vel municipalis, an & quando praesumantur repetita in alia parte.

SVMARIA.

1. Dicta & disposita in vna parte legis, quando in alia repetita non censentur, & nu. 4.
2. Et quo casu id non procedat, nu. 2.
3. Dicta & disposita in vna legis parte, quando praesumantur repetita in alia, & nu. 5. & 8.
4. Et quo casu id locum non habeat, nu. 6. & 7.
5. Praefatio legis generalis sit, & lex specialis generaliter tamen debet intelligi.
6. Dictum in lege interpretatur, quando praesumantur repetita in interpretante, & quando non, nu. 11.

DISPVATIO est frequens, & vtilis, an & quando dicta, & disposita in vna parte legis, vel statuti, repetita praesumantur in alia parte? Qua in re vna cum Bartol. in l. Prator. §. eritq. num. 5. ff. si non boni opt. distinguendi atque constituendi sunt aliquot casus.

Primus est casus, quando eadem lex habet plura capita, sibi diuersis inserta orationibus. Et agitur de his, quae ad facti narrationem pertinent. Hoc sane casu dicta, & disposita, atque ita qualitas posita in vna parte, non praesumuntur repetita in alia parte. Ita Bart. in d. §. eritq. num. 1. ver. primo casu. Floria in l. quemadmodum. §. hoc verba, num. 3. ff. ad leg. Aquilian. Arret. in conf. 144. Vt a consuetudine,

diote, colum. vel. vers. vnde tunc, & Socin. l. in conf. 29. num. 9. lib. 1. Et q. quidem adducti sunt text. l. 2. in prin. & d. l. Prator. §. erit. ff. vi. bo. rorum. t. ap. om.

Declaratur hic casus, vt habeat locum in qualitate extrinseca, qua qualificatur lex modificatur dispositio: si casus est in qualitate, ac dictis, quae respiciunt si solum declarationem obscuri sermonis. Quia tunc praesumitur etiam hoc casu facta repetitio. Ita declarat Aret. praecitato in loco.

Secundus est casus, si quando eadem lex habet plura capita: quae sub vna eademque oratione intermixta: & agitur de his, quae ad facti narrationem pertinent. Hoc casu dicta, & disposita in vna parte, praesumuntur repetita in alia parte. Ita Bart. in d. §. erit. §. num. 1. vers. aut inferuntur sub eadem. Et Bart. fecit. sunt alij, quos referam infra in quarto casu, & in specie Florianum in d. §. hoc verba, num. 3. & Aret. in conf. 1. 4. in fin. Et adducti sunt text. l. in princ. iuncta l. 3. §. aut Prator. ff. de vend. ruma & naufrag. Et argum. l. seia. §. Cuius ff. de fundo instr. instrumentis, legatus.

Tertius est casus, quando eadem lex habet plura capita; & agitur de his, quae ad iuris decisionem pertinent: ac verò quae dicta sunt in praecedentibus, sunt contra ius commune, vel ab eo exorbitant. Hoc casu dicta dicta, & disposita non praesumuntur repetita in sequentibus. Ita Bart. in d. l. Prator. art. §. erit. §. num. 10. vers. secundo casu. ff. vi. bonorum. raptor. quem fecit. sunt Florianum in d. §. hoc verba, num. 3. Socin. Sen. in l. Gallus. §. quid si tantum, num. 20. ff. de lib. & posthum. & in conf. 9. lib. 4. & Gotard. in conf. 9. num. 63. in conf. 19. num. 21. & in conf. 7. num. 4. & q. quidem notis sunt argum. l. xxi. §. v. de leg. 3. & v. rursus text. x. quae a videri communis de regul. iur. in 6. ac deinde text. l. quod verò & l. in h. ff. de legib.

Quartus est casus, quando eadem lex habet plura capita; & arguitur de his, quae non repugnant iuri communi, nec ab eo exorbitant: & dubitatur, an dicta in precedenti parte praesumantur repetita in immediata subsequente? Et praesumi repetita censuit Bartol. in d. §. erit. §. num. 1. vers. si verò non exorbitat. quem fecit sunt Flor. in d. §. hoc verba, num. 3. Inola in conf. 1. 5. num. 1. Alexand. in conf. 43. num. 1. l. alon in l. transgredere, num. 19. C. de transact. Socin. Sen. in conf. 166. num. 4. lib. 3. Ripa in l. cetero, num. 41. ff. de val. & p. pupillar. substitut. Paritius in conf. 18. num. 2. lib. 2. & in conf. 7. 2. num. 3. lib. 4. Socin. l. in conf. 1. num. 6. §. & in conf. 7. num. 6. in conf. 29. num. 6. & in conf. 139. num. 6. lib. 1. Et ij adducti sunt text. Lequendam modum, in fin. ff. ad leg. Aquil. & ex hoc tam en capite, in Infl. cod. tit. Afferri etiam solet l. mariti, §. hoc quinque nium, ff. ad leg. Tul. de adul. vbi idem Bart. annotauit.

Declaratur hic casus, vt non habeat locum in his, quae tacite subadiunguntur in illa parte legis & statuti, vt non censentur repetita in subsequenti parte, etiam immediata. Ita Bald. in l. in princ. in prima lectura. ff. quod quisque iuri. vbi Alexan. & Decim. Et idem Decim. in conf. 313. num. 4. & in conf. 416. colum. 4. & Tyracel. de legib. c. 6. in l. glo. 1. num. 6. 4.

Declaratur secundo, vt non procedat, si quando mēs statuentium, verificaretur verbis illius statuti nulla repetitione ad eum facta. Ita Butr. in c. 1. in fine de supplicanda negli. pralat. Alex. in conf. 48. num. 9. lib. 1. Ruin. in conf. 45. num. 7. & in conf. 185. num. 3. lib. 1.

Quintus est casus, si quando diuersae leges seu statuta, & vna procedit per modum regulae, tunc dicta in vna, praesumuntur repetita in omnibus alijs. Ita Bartol. in d. l. Prator. art. §. erit. §. num. 1. vers. secundo casu principali. ff. vi. bonorum. raptor. quem fecit sunt Butr. & Inola in Clement. 1. de supplicanda neglig. pralat. Florianum in d. §. hoc verba, num. 4. Ruin. in conf. 7. num. 2. lib. 3. Idem sensu Bald. in l. quicquid. C. si certum petatur. Et in argumentum text. l. regula. in fin. ff. de iuris & facti ignorant. quod loci idem Bart. annotauit, quod si ratio legis est generalis, & lex sit specialis, nihilominus lex debet generaliter intelligi, sic etiam subiungit idem Bartolus, quando ratio est specialis, & lex generalis, debet lex generaliter intelligi.

Et Bartoli traditionem post alios probauit Crauet. in conf. 216. num. 10. in fine. & in conf. 242. num. 3. in fin. Duo etiam exempla attulit Bartolus in d. §. erit. Quorum primum est in casu l. de vnoquoque, ff. de re iudic. vbi per regulam constitutionem est, quod in vnoquoque negotio, citari debeat pars superuenit deinde l. 1. C. de sentent. ex breuic. recita, quae tradit formam qualiter ferri debeat sententia, & non repetit de citatione partis: Et certe illud intelligitur repetitum; quia in d. l. de vnoquoque, pro regula sanctum fuit. Secundum est exemplum in statuto, quo cautum est, quod index in quaelibet causa ferre debeat sententiam, cum consilio sapientis; deinde alio statuto sanctum est, quod index certis in causis, procedere debeat summarie, intelligitur quod etiam

in dictis causis index ferre debeat sententiam, cum consilio sapientis: quia illud primum statutum procedit per modum regulae. Ita scribit Bart. d. l. statuti esse Oldradum. Et idem affirmat Florent. in l. quemadmodum. §. hoc verba, num. 5. ff. ad leg. Aquil. Alexan. in conf. 70. in fin. lib. 2. Ruin. in d. conf. 47. num. 2. lib. 3. hinc eruditum P. ex statuto intrat. de consilio sapientis lib. 2. cap. 3. & cap. 9. & Ioan. Baptista Afinius in praxi iudicis, §. 25. cap. 17. Qui quidem Afinius scribit exemplum hoc, multo magis locum habere, quando statuto prius cautum fuisset, quod omnes causae essent summariae: & deinde alio statuto fuisset dispositum, quod index ferre debeat sententiam cum consilio sapientis: quemadmodum statutum Florentiae sic sanctum esse Afinius recenset. Et duo alia exempla retulit Florian. in d. §. hoc verba, num. 5. Et hic quidem casus procedit sine lex regulam ponens praecedat, sine sequatur. Ita consensu Ruin. in d. conf. 47. num. 2. lib. 3.

Sextus est casus, quando diuersae sunt leges, seu statuta: & vna lex venit ad interpretationem aliarum. Hoc casu dicta in l. lege interpretata, praesumuntur repetita in interpretante. Ita Bart. in d. §. erit. §. in fin. vers. si verò non procedit, ex l. in l. in l. ff. de coniung. cum emancip. lib. 3. in Ant. de filijs ante dot. a. instrum. nat. Et illum fecit et Decim. in conf. 19. ad l. 1. §. verbi. statum verò, & in conf. 313. num. 3. quod respondit, statum, quod secundus vir lucratur dotem, citans statum filijs primi viri, interpretatum aliter statuti, quod praecedente muliere in matrimonio, maritus nihil restituit; intelligitur etiam repetitum, si decesserit mulier, relicti filijs primi matrimonij, vt & eo casu secundus maritus lucratur dotem.

Septimus, & vltimus est casus, si quando diuersae sunt leges seu statuta, & vna non est per modum regulae, nec interpretatiua alterius. Hoc casu dicta in vna, non censentur repetita in alia. Ita Butr. in d. §. erit. §. in fin. ad dictum text. l. 1. §. memu. ff. & §. quid tam, ff. de venen. instr. Et Florent. in d. §. hoc verba, in fin.

PRAESVMPT. VIII.

Consuetudo, & stylus, an & quando praesumantur, & quomodo probentur.

SYMARIA.

- 1 Consuetudo est lex non scripta.
- 2 Consuetudo, ius, & stylus differunt, & in quibus, num. 3. 4. & 5.
- 3 Ritus quid sit.
- 4 Ritus, stylus, & consuetudo, cum sint quid facti, non praesumuntur.
- 5 Consuetudo vt probata dicatur, nulla requirit.
- 6 Idem est in stylo, num. 9. 11. & 13.
- 7 M. q. iuratus, quis non possit introducere legem contrariam iuri communi.
- 8 Alius ad consuetudinem inducendam quot requirantur, iudicis est in arbitrio.
- 9 Stylus quando de ipso constat, pro lege feruari debet.
- 10 Id. etiam in causis criminalibus procedi, num. 15.
- 11 Stylus obseruari debet index, etiam liberum procedendi arbitrium habens.
- 12 Stylum non obseruando index, sitem suam facit, & tenetur in syndacatu.
- 13 Stylus notorio non obseruato sententia redditur nulla.
- 14 Stylus obseruari in interpretando clausulas instrumentorum.
- 15 Scripsero, instrumentum, & rescripta, contra stylum conscripta, de falsis sunt suspecta.
- 16 Et de quo aliud stylo intelligendum, num. 21.

Cum consuetudo sit lex non scripta, & ex scripto, in iustis. de iure naturali, gent. & civilis, propter solas leges scriptas de his agendum esse diximus. Quia in re solent interpretari nostri constituere differentiam inter consuetudinem, ritum, & stylum. Nam stylus l. est in scribendo, consuetudo vero in alijs actibus. Bald. in rub. extra de rescriptis, colum. 4. Albericus in l. de quibus, colum. 9. vers. in quo autem differat consuetudo & stylus, ff. de legibus, Butr. in c. vltim. de consuet. Decim. in rub. extra de consuet. col. 2. & in conf. 11. num. 11. Felix in c. noui. 16. de rescriptis. & Marfilius in conf. 8. num. 27. Et rursus si stylus proprie verus sit circa modum procedendi in iudicio; consuetudo vero circa definitionem decisionemque causarum. Alexan. in conf. 65. in fine. lib. 3. & Marfilius

idem

in. in Alex. in cons. 63. num. 9. lib. 2. qui exemplo declarat. & Cravet in
 1 tra. 6. ar. 1. in cons. 1. 4. parte Princ. num. 36. in proprio verò stylus
 veritatis circa decisoria causa, sic ut illis 960. Sen. in cons. 36. num.
 5 11. lib. 4. Differt etiam stylus a consuetudine, quod consuetudo
 est generalis, stylus vero particularis. Felin. in d. c. 2. num. 18. de re-
 6 scriptis. Ritus vero est quidam modus actus ordinando solemnita-
 tem praebens. Ita Abbas in c. cum secundum, in notab. de tempor. ordin.
 7 & Ripan. c. 2. num. 27. de rescriptis. Porro cum tam stylus sit quam i-
 pla consuetudo, & ritus sit quid facit non praesumuntur. De consue-
 tudine si post alios scripti in cons. 3. num. 16. in cons. 32. num. 65. in
 8 cons. 54. num. 36. in cons. 75. num. 60. in cons. 226. num. 38. & alibi sapē.
 Stylus autem non praesumit affirmari Socin. Sen. in cons. 46. in
 9 fin. lib. 4. Variis in cons. 112. num. 12. & in cons. 169. nu. 15. lib. 4. & Alcia-
 10 rius in h. q. 2. de m. m. 2. Consuetudo quod probata dicitur, multa ha-
 bent concurrere, quia recensui in cons. 3. nu. 16. vbi retuli Decium
 affirmare difficile esse consuetudinis probationem, id quod
 etiam scripsit Paris. in cons. 51. num. 5. lib. 4. & alia scripti in respon-
 9 sis supra commemoratis. Stylus autem sit dicatur probatus, multa
 pariter requirit. Et primum quod ad iudice aliquo maiore habente
 potestatem cōdendi legem fuerit introductus: cum magistratus
 10 carius sit potestate cōdendi legem, contra iuri communi
 vel statuto legem inducere non possit. Ita Bart. in l. de quibus, nu.
 20. ff. de legib. Alex. in cons. 36. nu. 10. lib. 2. Deci. in Rubr. de consuet. col.
 2. c. in cons. 677. in fin. & Crau. in l. de antiq. temp. in 4. part. princ.
 11 num. 16. qui hoc declarat non procedere, quando stylus fuisse pre-
 scriptus, vel venisset in notitiam populi, vel maioris partis: quia
 etiam nunc satis legitime fuerit introductus, & si a magistratu nō
 habente potestatem cōdendi legem. Et idem scripsit Afinsius in
 12 praxi de ordine iudic. c. 22. cap. 16. num. 4. Requiritur secundo, quod
 deducatur et argui offendatur casus, in quibus dicitur fuisse ob-
 13 servatum: ut argui possit, an actus finit illes, quibus stylus censetur
 introductus. Ita ex sententia Bellamere respondit Paris. in
 14 cons. 11. 2. lib. 4. Quot autem requirantur actus ad intro-
 ducendum sit consuetudinem, iudicis relinquatur arbitrio, quemad-
 15 modum de consuetudine scripti in lib. 2. de arbit. iudicium, casu 81.
 nu. 4. & duos actus sufficere post Butrium, & Alexan. scripti Afinsius
 16 in d. c. 16. nu. 5. Requiritur tertio, ut stylus probetur plene,
 & perfecte, quando respicit decisoria, ut respondit Soci. Sen. in cons.
 17 36. nu. 11. lib. 4. & propter res debent cum iuramento de stylo
 18 deponere. Grat. in cons. 1. in fin. lib. 2. & Afinsius in d. c. 16. num. 6.
 Quando verò respicit modum procedendi, sufficit, quod index
 ex officio sumat informationes. Ita censui praestato in loco Socini
 ex sententia Bart. in l. de quibus, in 4. quæst. principalis, ff. de legib. Natta
 19 in cons. 318. num. 3. ac etiam intelligi Socin. in lib. 3. Sylva nupt. num. 32.
 in fin. si de larari possit mulier clari ab Afinsio in d. c. 16. nu. 7. Non est
 20 tamen necesse, quod ita obtentum fuerit in contradictorio iudicio,
 ut scripsit Cravet. in d. tractatu de antiq. temp. in quarta parte
 Principis, num. 36. in fine auctoritate Cornet in cons. 73. colum. 1. lib.
 3. qui tamen affirmant: quod si ita fuisset obtentum in contradic-
 21 torio, magnum administrum praefat et eius validitate. Porro
 quando de stylo i info constat, servari ille pro lege debet. Ita scri-
 22 bunt Cardan. in Clem. sapē. §. per hoc, de verborum significat. Alex. in d.
 23 cons. 240. nu. 2. lib. 6. & in cons. 15. num. 16. lib. 7. Deci. in l. edita, nu-
 24 mer. 2. C. de elem. & in cons. 11. num. 16. & 17. & in cons. per ult. num. 4.
 Marfilium in sig. 18. affixi in dec. 153. nu. 3. & in dec. 153. num. 4.
 Chiffon in cons. 68. num. 47. Continui in motu, nu. 11. ff. de iur. iur. in
 25 1. d. c. in cons. 162. num. 2. Parisius in cons. 27. num. 30. & in con-
 26 si. 4. in fine, lib. 2. Id quod non folium in causis civilibus sed & in
 27 criminalibus locum habet, affixi. dec. 391. num. 3. Et ea quidem
 28 ratione ipsi finem quod stylus vim legis habet. Alexan. in cons. 49.
 29 nu. 11. lib. 6. & idem operatur stylus, quod consuetudo principis.
 30 Idem Alexan. in cons. 39. in fin. lib. 3. Quomodo etiam iudex habens
 31 liberum arbitrium procedendi, servare debet stylum. Barba. in
 32 cons. 147. in fin. vltim. lib. 4. & Marfilium in sig. 118. Et iudex t non ob-
 33 servans stylum, facit litem suam, & in iudicatu tenetur. Iason in
 34 Auth. sub iur. C. de iud. & Neuzan. in lib. 3. Sylva nupt. num. 32. in fin.
 35 qui sub iungit, quod quando stylus sit notorius non observatur,
 36 & serventia redditor nulla. Et ly sit observatur, ad eumque re-
 37 currimus. In interpretandis etiam clausulis instrumentorum. Alex.
 38 in l. si fin. 12. num. 2. ff. de iur. iur. & Decius in l. semper in fi-
 39 ne, l. de iur. iur. in 2. ff. de reg. iur. Et accedit quod scriptura, & in-
 40 strumentum & re scripta, suscipita sunt de falso, si confecta sunt con-
 tra stylum. Ita post multos Felin. in c. 2. num. 16. de rescriptis & dicemus
 in lib. 5. in praes. nu. 4. vbi differemus de falsificatione rescripti.
 Praedicta tamen de styli observatione intelligenda sunt, cum sty-

lus ipse antiquus est, & invariabilis: alioquin observari non de-
 bet, laus. in causis populi, in l. 1. etiam, num. 53. C. de fidei iur. Trino. &
 fide Cathol. Felin. in c. Rudolphus, c. 4. etiam, num. 22. vers. ubi amem, de
 rescriptis. & Nenit. in lib. 3. Sylva nupt. num. 32.

PRAESVMP. IX.

Rescripta Principum praesumi concessa, ut iuri,
 & aequitati convenit.

SUMMARI.

- 1 Rescripta Principum secundum leges singulares.
- 2 Principes rescribere dicuntur in & aequitatem praesumimus.
- 3 Rescripti verba debent convenire aequitati, etiam si verborum natura non patitur.
- 4 Principi placere, nisi quod iustum est, non praesumitur.
- 5 Principes dant, vel confirmant aliquid, intelligitur salvo iure tertij.
- 6 Rescripta Principum quod fieri potest, ad dispositionem iuris communis non redeunda sunt.
- 7 Rescriptum mandans quem non aulit, nisi mandato pareat, quomodo accipiendum.
- 8 Rescripta Principum intelligenda, ut nemini faciant iniuriam.
- 9 Rescriptum falsum praesumitur potius, quam quod Princeps non voluerit tollere.
- 10 Rescriptum etiam verbis generalibus conceptum, intelligitur absque lesione iuri tertij. Idque procedit etiam si ius tertij, veniret in consequentiam iuris, ipsum Principem, num. 12.
- 11 Vicarius imperialis ex quoque generali facultate sibi concessa, non potest asserere nisi alteri quod iustum.
- 12 Princeps veniente delictum commissum, non praesumitur remissa poenae laeso delato.
- 13 Deponatur pro restitutionem a Principe factam, restituitur in praesentem statum, cum quod ad honores, cum quod ad bona.
- 14 Rescripto adiecta clausula, Ex certa scientia, non tamen praesumitur in praedictum tertij. Principem rescribere voluisse. Idque etiam in rescripto ad prius casus locum habet, nu. 17.
- 15 Rescriptum in praedictum tertij, quando valet.
- 16 Princeps quando in rescripto voluerit praedictare tertio, etiam in verbis magni.
- 17 Principem praedictare voluisse tertio, quod ad ius querendum, sine non approbata. Idem sicut in quoddam contingens, nec ordinarium, num. 21.
- 18 Molendum confirmandi consensio a Principe facta, praesumitur etiam in praedictum alterius, molendum praesumitur.
- 19 Rescriptum Principi vel aliquid operetur, praesumitur etiam inter tertij praedictum.
- 20 Idem si de emissa Principi voluisse consensio, num. 24.
- 21 Et qui nolo voluntas illa continetur, nu. 25.
- 22 Clausulam, Ex certa scientia in rescripto Principi, secundum quod non operari in tertij praedictum.
- 23 Idem de clausula motu proprio, nu. 27.
- 24 Princeps nil potest in his, quae sunt iura divini, naturalis, vel gentium.

DE rescriptis Principum, quae leges singulares appellari
 solent, nunc differemus. Est sane praesumptio, si Principes
 rescribere secundum ius ipsum, ipsamque aequitatem, atque
 ita mentis suae non esse, quod ius alterius laedatur, vel imminuat
 1 1. 2. §. merito. & si quia a Principe, siue qui in locopet, et ex sua
 2 2. §. merito. & si quia a Principe, siue qui in locopet, et ex sua
 3 3. §. merito. & si quia a Principe, siue qui in locopet, et ex sua
 4 4. §. merito. & si quia a Principe, siue qui in locopet, et ex sua
 5 5. §. merito. & si quia a Principe, siue qui in locopet, et ex sua

- Baldus in l. *in summa* extra. C. de legat. Decius in conf. 271. num. 1. Marfilium fingul. 420. Curtius in conf. 174. num. 21. Nemo. amodo inter consilia Bruni. in conf. 12. num. 31. & num. 126. Alciatus in tr. de præsumpt. re. g. 3. præsumpt. 1. Et recipitur i Principum redigi oportere ad dispositionem iuris communis quod ad fieri fieri possit, scripserunt Roman. in conf. 33. num. 1. Felinus in d. l. causam que. num. 6. de rescript. & in rub. de re iudicata. num. 1. lafon in l. 3. num. 8. ff. eod. Et propterea respondit Roman. in conf. 334. Et quod i rescriptum mandans quem non auidi. nisi prius parat iudicato. interpretandum. nisi appellatio fuerit ab e sententia Interposita. Hinc Boginuis in conf. 6. eolum. g. versu. nam licet Principi. respondit. declarationem i Principi factam. quod sua in concessione vti voluerit clausula decreti annullatua. intelligi factam sine præiudicio iuris tertij. Accedit his Baldus in l. ex facto. in prin. ff. de re script. & papillar. subtit. qui scripsit rescripta i Principum ita debere interpretari. vt nemini iniuriam faciant. Quod procedit etiã impropiando verba rescriptorum. Ita Compellenda in e. causam que. de rescript. & ibid. omnes. & respōdit Dec. in conf. 11. num. 4. & in conf. 286. in p. Curt. in conf. 142. num. 3. Imò fallit potius præsumitur rescriptum. quam quod voluerit Principi tollere ius. Ita docuit Albius in e. ex parte. d. 2. in fin. ff. de offi. deleg.
- Extenditur primo. vt locum habeat hæc præsumptio. etiã in rescripto verbis i generalibus conceptis. Nam adhuc præsumitur concessum feneratorum legis dispositionem. ne fecit ius tertij laudatur. Ita scriptum reliquit Alciatus in tr. de præsumpt. re. g. 3. præsumpt. 1. num. 2. ex sententia Comensis in conf. 18. in l. dubia. qui respo dit. Vicarium i imperialem. ex quavis generali facultate i Casare sibi concessa. non posse auferre ius sui alteri quantum.
- Extenditur secundo. vt procedat prædicta præsumptio. i tertijs ius tertij. vel alteri quæsitus. veniet in quodam consequentiã iuris ipsius Principis. sicuti exempli adferri potest in remissione delictorum. Nam etiã pœna delicti. quo pro aliqua parte desertur accusatori. vel laeso. pendet ab ipso delicto. i quo causata est: attamen. si Principes remittit i atque ita delet commissum delictum. non præsumitur remissa pœna ipso delato. Ita tenent in specie Alciatus in d. præsumpt. 1. num. 3. p. Felinus in l. super eo. num. 5. de offi. deleg. & lafonius in l. veria. num. 6. C. de ius vocand. Quibus nunc addo Roman. in conf. 20. num. 1. lafon in conf. 112. num. 2. in conf. 60. num. 7. & in conf. 143. num. 4. lafon. 5. Decius in d. l. veria. in fin. & eundem in conf. 152. num. 3. & in conf. 157. num. 4. Gomez. 116. p. an. Alex. num. 29. in Insula de iura. p. Marfilium in conf. 100. num. 41. lafon. 4. Grammat. in conf. 34. num. 2. in e. in. & in uita. vlt. Hæc pertinet quod scribit Bart. & reliqui in l. Gdus. ff. de quib. lib. & p. p. vlt. quod licet restituitio deportati i a Principe facta. relictat atque reponat restituitio illum in pristinum statum. tam quod ad honores. quam quod ad bona. l. 1. l. 2. & l. vlt. C. de sent. p. p. Attamen restituitio iste. non ad recuperat i bona modo tempore in alium transiit. cum illi conceatur iam quæsitum ius. quod auferre Principi non licet. lex præsumit. Et traditio nunc probatur multi quos recessus in conf. 116. num. 10. & 11. & illi addo lafon. in l. vlt. num. 16. ff. de conf. p. r. m.
- Extenditur tertio. vt non præsumatur i principem rescriptis sine præiudicio. etiã in rescripto adiecta fit clausula. Ex certa scientia. Ita Marfilium in singul. 440. Principes p. p. Caltr. & Alex. quos commemorat.
- Extenditur quarto. vt procedat etiã quando Princeps rescribit ad i fauorem pte causæ. Nam adhuc non præsumitur voluisse præiudicare tertio. Ita p. Alex. lafonem & alios rescriptis Gomez. in comment. aris ad regulas cancellarie. de tollendo iur. q. 1. eolum. 2. quos sum scilicet in conf. 260. num. 14.
- Declaratur primo. vt non procedat hæc præsumptio. i quando in ipso rescripto & concessione Principis diceretur. non obstante iure & præiudicio tertij. Nam tunc conferretur etiã ipsi tertio voluisse præiudicare. Quod quidem intelligitur in leuibus. non autem in his. que sunt maximi ponderis & præiudicii. Ita probat d. l. 2. ff. qui a Principe. ff. que quid in loco publ. gl. in l. sed cum ab herede. ff. ad S. C. Treb. & in e. cum aliis. de consuet. vbi Gerom. & idem scripserunt Cardin. in e. mandatum. ff. de iur. & rescript. Alex. in l. 3. ff. in qui. ff. quod quisq. iur. & communis esse opinionem testatur Raim. in conf. 12. num. 2. lafon. 3. & in conf. 163. num. 21. lafon. 5. Baldus in conf. 6. col. g. versu. nam licet Principi. egerit lafon in l. vlt. num. 2. ff. de conf. p. r. m. Felinus in e. super eo. col. vlt. versu. ff. de iur. & rescript. Alex. in conf. 100. num. 26. Soc. in conf. 77. num. 26. lafon. 4. Alciatus in tr. de præsumpt. re. g. 3. præsumpt. 1. num. 4. Hæc tamen declaratio intelligitur. nisi huic clausule. Non obstante. de adiecta fit illa clausula. Ex certa scientia. Nã tunc præsumitur i Principem voluisse præiudicare tertio in rebo

magnis. Ita respondetur Raim. in conf. 2. num. 2. lafon. 3. in conf. 38. num. 4. & in conf. 163. num. 21. lafon. 5. & Alex. in conf. 1. num. 16.

Declaratur secundo. vt non procedat i quod ius querendum spe non approbata. Nam tunc præsumitur. quod Principis ipse voluerit præiudicare tertio. Et tunc quod non dicitur verè & propriè ius quæsitum. Ita Angel. in conf. 292. D. Papa. quæsi ad rem hanc recessit & probat Alciatus in d. præsumpt. 1. num. 3. Et hoc accedens i nec relati in conf. 20. num. 39. & in conf. 157. num. 24.

Declaratur tertio. vt non procedat. i quando effectus ius quodam contingens & non ordinarium. Ita scripsit Alciatus in d. præsumpt. 1. num. 4. versu. & facit auctoritate Sigorob. in tr. de iur. & rescript. Alex. in conf. 71. eolum. talis est. communis & homines lib. 6. in prim. respondit. i concessione Principis de constituto molendino. præsumi factam etiã ad præiudicium eius. qui habet aliud molendinum. Quæsi traditionem sciendi sunt alij places relati i Ripa in l. quoniam. num. 82. de sum. & si ipse Ripa quartus.

Declaratur quarto. vt locum non habeat præsumptio hæc. quando alias rescriptum. vel concessio Principis nil operaretur. nam tunc. vt aliquid operetur. præsumitur i voluisse tollere ius tertij. Ita p. Calderinus. Felinus. & Decius. quos rescribit Alciatus in d. præsumpt. 1. num. 6. & dicens aliquid in l. 6. in prim. præsumpt. 6. in prima illatione. Et confert quod post Caltr. in conf. 282. in l. 2. in l. 2. docuit Alex. in l. 1. quæsi. num. 7. C. de test. in iur. cum dixit. quod et si regulariter non præsumitur Principem vti plenitudine potestatis. attamen locum non habet. quando rescriptum nihil operaretur. Hæc tamen declaratio intelligitur. vt satis in. si illud rescriptum aliquid modicum operetur. Ita Baldus in l. 3. de fact. ann. de pape in iur. firm. in vlt. sed.

Declaratur quinto. vt non procedat præsumptio hæc. i quando constat de exia voluntate Principis volentis præiudicare tertio. Ita gl. in d. l. 2. ff. qui a Principe. ff. que quid in loco publ. quam quidem in specie sciendi sunt multi quos lafon rescribit. & p. Alex. in conf. 11. num. 3. Porro ex iura Principis voluntas conicitur. i quando certa scientia. vel motu proprio concessit. atque rescriptum. Ita Bart. & Ioan. à Platea in l. C. de pet. bonor. subtit. l. 10. Soc. Sen. in conf. 3. num. 11. lafon. 3. & Alciatus in d. præsumpt. 1. in fine. Et hic accedens Ioan. de Ana. in conf. 81. Alex. in conf. 216. num. 2. lafon. 2. Cornetus in conf. 33. eolum. permitit & in conf. 189. num. 2. lafon. 2. lafon. 2. Raim. in conf. 17. num. 22. & in conf. 129. num. 11. Decius in conf. 373. num. 7. & apertius in conf. 390. num. 14. Curtius in l. in conf. 1. num. 11. Gomez. in conf. 8. num. 43. in conf. 31. in conf. 9. num. 32. & in conf. 14. eolum. vlt. & Grammat. in conf. 99. num. 19. in conf. 100. num. 19. in e. in iur. Idem de clausula motus proprii. in specie rescribit Socin. Sen. in d. conf. 3. num. 11. lafon. 3. & Decius in conf. 127. num. 2. Ceterum i prædicta Doctorem opinio dissentit nulli. qui scribunt. imo clausulam. i Ex certa scientia. non operari in præiudicium tertij. Ita p. p. Alex. in conf. 100. num. 11. vlt. num. 2. C. de locat. p. radis. ff. de lib. 11. Roman. in conf. 298. num. 2. Alex. in conf. 3. num. 7. lafon. 3. Felinus. 5. nonnulli. num. 1. in fine. & rescript. & in e. causam que. num. 12. de rescript. Socin. Sen. in conf. 302. num. 12. & in conf. 163. num. 7. & in conf. 129. num. 5. lafon. 5. Raim. in conf. 71. eolum. 2. lafon. in l. vlt. num. 16. ff. de pœna. Decius in conf. 468. num. 21. & in conf. 606. eolum. vlt. Curt. in conf. 100. num. 32. Parisius in conf. 1. num. 83. & in conf. 11. eolum. permit. l. 1. Gomez. in conf. 62. eolum. vlt. & Gram. in conf. 105. num. 1. idem de clausula motus proprii. i vti nihil operetur contra tertium. i tradunt permitti longe ferre congesti ab Antonio Gabriel. in e. de clausula. in tit. de clausula. in conf. 2. num. 8. Conciliat prædictas opiniones Alciatus in d. præsumpt. 1. in fin. vt scilicet illa prima opinio vera sit. & procedat. duobus concurrentibus. nempe quod Principes fuerint. vel fuisse potuerint. agi de præiudicio tertij. Et quod agitur de his que sunt potius iuris Hi non concurrentibus locum habet. inquit Alciatus. i contraria opinio. nisi addeat (subiungit idem Alciatus) etiã clausula. De plenitudine potestatis. Nam tunc nil opponi potest. quominus cõcedi stum effectum fortiter. secundum Baldus in l. 2. C. de sent. & Alex. in l. quæsi. num. 4. C. de test. in iur. Conciliatio hæc non parum dubia mihi videtur. Nam quò ad primum casum. dicitur Doctores penè omnes loqui. quando agitur de his que sunt iuris potius. quod fatetur. vt superiore casu diximus. quod in his que sunt iuris i diuini. vel naturalis. vel gentium. nil potest Principes. Non ergo conuenit hic casus menti ipsorum Doctorem. Præterea nec quò ad secundum casum. vera est conciliatio Alciatus clausula illa. De plenitudine potestatis. nam aliam operetur in præiudicium tertij. Ita p. p. Baldus in l. 2. num. 24. C. de sent. & Alex. in l. quæsi. num. 4. C. de test. in iur.

agura, quem pro eo opinione citavit Alciatus. Et idem quod Baldus, scripserunt Corneus in conf. 139. colum. penult. lib. 4. Talon in l. ex factis, in quarto notat si de vulgari & pup. illar. folgit. Gozzadin. in conf. 5. volum. 3. Ioan. Jacob. de l. conardis inter consilia Bruni. in conf. 107. nu. 303. & Craver. in conf. 298. nu. 3. Et in tract. de antiq. temp. in 2. partis. 1. part. principis. nu. 40. qui hoc locum maxime habere intelligunt, quando ius tertij descendit à iure diuino, naturali, vel gentium.

Altera est conciliatio, quam fecerunt Riquius in conf. 12. nu. 24. lib. 3. & Socin. l. in conf. 77. num. 26. lib. 1. quos secutus est Anton. Gabriel. in lib. 6. conclusum. in 11. de causis, in conclusu. num. 9. ubi eiusdem opinionis recenset Afflictum in Commentarijs ad Constitutiones Neapolitanas. Quod aut agitur de modico præiudicio, & tunc locum habet communis opinio, quod scilicet voluerit Princeps præiudicare tertio: ob clausulas, Ex certa scientia, & Motu proprio. Aut agitur de magno, & graui præiudicio, Et tunc clausula illa nil operatur. Et hoc casu procedit secunda illa opinio. Et hoc quidem conciliatio satis probabilis est, cum Doctores, qui communem tuerentur, absolute ferre omnes de quolibet præiudicio loquantur. excipio Felin. in d. c. nonnulli. num. 13. versu. secundum casu est. de rector. qui pariter intellexit prædicta, quando agitur de modico præiudicio.

PRÆSUMPT. X.

Quando Princeps præsumatur iustus de causis ali-
quid fecisse, vel concessisse, copiosa &
diligens explicatio.

S V M M A R I A.

- 1 Princeps aliquid faciens, vel concedens, præsumitur iustus cum causis.
- 2 Est, præsumptio non admittit probationem in contrarium, nu. 2.
- 3 Princeps dicitur loqui pro eo Dei.
- 4 Princeps Deus dicitur inter homines secundum Aristot.
- 5 Veritate non mendacio Princeps moueri dicitur.
- 6 Princeps cognoscens de causis, dicitur cognoscere tanquam Deus.
- 7 Princeps talis præsumitur, qualis de iure esse debet.
- 8 Princeps iustus plenus, non præsumitur iustus, plus quam velis lex.
- 9 Princeps mens præsumitur talis, qualis lex esse, ratio.
- 10 Princeps ea qua iuri possunt, libere & absque causa tractare potest.
- 11 Princeps sine causa iusta, non potest: qua sunt iuri diuini, naturalis, vel gentium.
- 12 Restitutio eleganti etiam sine causa fieri potest.
- 13 Penam delicti Princeps sine causa remittere potest.
- 14 Injustitiam concessa renouatur à Principe sine causa fieri potest.
- 15 Item in privilegio renouatur, nu. 15.
- 16 Nisi per modum contrarietatis sit concessum, nu. 16.
- 17 Statutum derogationem Princeps pro sua voluntate arbitrio facere potest.
- 18 Pontifex summus in beneficiis libere plenam & liberam dicitur habere facultatem.
- 19 Papa etiam sine causa potest inferre beneficium ab eo cui consulerat, aliquibus tamen dissentientibus, nu. 20.
- 20 Pontifex dispensat potest, vt quod plura beneficia incompatibilia retribuit, est aliqui dissentiant, nu. 22.
- 21 Perso excelsa, à iustice modificata, ex iusta causa modificata præsumitur.
- 22 Causa iusta concessum à Principe facta, non præsumitur, quando agitur de facto alieno, cuius, magno præiudicio.
- 23 Nisi Princeps de eo opinetur sit informati, nu. 25.
- 24 Causa iusta in Principe non præsumitur, quando res & negotium veritas cum non subdito Principis.
- 25 Princeps non subdito neque præiudicare.
- 26 Princeps contrahendo cum non subdito, non finit privilegium principis.
- 27 Privilegium concessum non subdito, Princeps non reuocat.
- 28 Contrarius celebrato cum non subdito, tenetur Princeps stare.
- 29 Princeps ab expressa assertione recedimus, quando de veritate in contrarium non sit.
- 30 Causa iusta cessat in Principe, concedente aliquid ad partem iustitiam.
- 31 Et quia eius ratio, nu. 33.
- 32 Causa iusta in Principe non præsumitur in his que sunt iuri diuini, naturalis, vel gentium.

- 33 Pontifex summus sine causa dispensare non potest cum monacho, vt clausula exeat, & vxolet decet.
- 34 Et quod neg. cum causa posita, volent aliqui, nu. 36.
- 35 Dispensationem super matrimonio contracto per verba de presenti, non iustitia de causa concedit Pontifex.
- 36 Matrimonium etiam copula carnalis consummatum, iustus de causis à Pontifice dissoluit.
- 37 Et que sunt causa iusta, 39. 42. 43. & 44.
- 38 Noptia inter imperatores contracta apud Romanos illegitima habebatur.
- 39 Amicitia qua proficitur à dissimilibus, dura est, & aspera.
- 40 Dispensatio matrimonij sanguine coniunctum, non nisi magnis sit de causis.
- 41 Dispensatio vt liceat exercere famm, an concedatur.
- 42 Dispensare super quinto præcepto, quando Pontifex possit.
- 43 In tertio sine iusta & legitima causa auferri non potest.
- 44 Contrarium rescindere, aut reuocare, Princeps sine causa iusta nequit.
- 45 Fendi concessionem non potest Princeps nisi iusta cum causa reuocare, & maxime si sit antiquum, nu. 11.
- 46 Causa iusta in Principe non præsumitur, si quid faciat eorum, qua sine causis iustis facere non possit. Alias est opinio, num. 55. Tertia Alciatus, nu. 57.
- 47 Causa iusta non præsumitur in Principe, qui sententiam parte non citata tulit.
- 48 Princeps quando primato æquiparetur.
- 49 Principio de potestate & dignitate nescit esse, quomodo accipiendum.
- 50 Causam iustam vel iniustam non allegans Princeps, quo casu pro eo non præsumatur.
- 51 Lucem odit, qui male agit.
- 52 Causa minus idonea à Principe allegata, tollit eam, que pro ipso erat, præsumptionem.
- 53 Solemnitas intrinseca ob temporis antiquitatem præsumitur, & quando cessat ea præsumptio.
- 54 Principe allegante causam iustam, & legitimam, præsumptionem esse pro ipso vult Alciatus, cuius opinio refutatur, nu. 63.
- 55 Principe assertione creditur in antiquis, etiam quod ad ea, qua sine causa iusta facere non possit.

Quæ superiore præsumptione scripsimus, efficiunt, vt hoc in loco differamus, quando Princeps præsumatur aliquid egisse iustus de causis. Quam quidem tractationem satis diligenter explanauit eruditissimus Alciatus in Tractatu de præsumptionibus, regul. 3. præsumpt. 8. Nos tamen adiciemus aliqua non contentenda. Dicimus itaque, præsumptionem iuris esse, quod quando Princeps aliquid facit, vel concedit, præsumatur id facere, vel concedere, iustus de causis. Ita censuit glossa in l. delegati. C. de panis. & probant c. cum à vobis, in fin. de testib. & Clement. vnicuique de probat. & præter Alciatum prædicto in loco, idem scripserunt Cymus in l. respiciat. C. de precib. impet. offenden. Roman. in conf. 369. num. 28. & in conf. 436. num. 19. qui dixit, hanc præsumptionem non admittere probationem in contrarium. Marsili. in l. de vno quoque, num. 14. de re iud. & in fmg. 6. Grammat. conf. 100. num. 17. in civilibus. Et huius præsumptionis ea videtur esse ratio: quia Princeps fit dicitur loqui pro eo Dei, à quo delegatus esse iudex in terris; vt inquit Iulianus in Auth. de hered. & Falcid. in prim. & tradit. Verba in conf. 24. col. 1. lib. 2. & in conf. 3. lib. 3. Et Aristoteles lib. 3. Polit. cap. 9. dixit, quæmodum Deus est ipsa veritas, c. cum esset, de testib. & habetur apud Mattæum, Ego sum via, veritas, & vita. Ita etiam vt veritate moueri præsumitur Princeps, non autem mendacio, vt scripsit Socin. in conf. 69. num. 20. lib. 1. Hinc quoque dicimus, quod quando Princeps cognoscit de aliqua causa, dicitur cognoscere tanquam Deus, sicut tradunt Dec. in conf. 463. in fin. Bellon. in conf. 63. nu. 7. Grammat. conf. 62. nu. 30. & Cræm. in conf. 318. col. 4. Huc etiam facit quod didimus, Princeps talem presumi, qualis de iure esse debet. Ita Cal. in conf. 20. num. 9. Iaf. in l. causam, nu. 6. de transact. & in conf. 37. colum. penult. lib. 3. Chossam. in conf. 64. nu. 26. Cræm. in conf. 36. nu. 3. & in conf. 45. nu. 33. in crim. Nrore. inter causam diuinam in conf. 12. nu. 8. Huc quoque pertinet quod ex aliorum sententia scripsit Crau. in conf. 213. nu. 4. Principem præsumi iustitia plenum. Et propterea præsumitur, quod nil plus velit quam lex ipsa velis, vt scripsit Calcan. in d. conf. 120. nota 8. Decius in conf. 318. num. 2. & Gozzadin. in conf. 101. num. 10. Et talis præsumitur mens Principis, qualis est lex, & eius ratio, vt post alios respondit Dec. in conf. 4. nu. 7. Est itaque vera

vera hac sententia, praesumi in dubio principem esse motum iustis de causis, ad aliquid agendum, vel concedendum. Ceterum cum multa sint quae magnam mouere possunt dubitationem, & quo clarius omnia eluclant, diligendi atque ita constituti sunt duo casus. Primus est cum agitur de his, quae iuris positum est fuisse quoque; pertractare potest princeps liber etiam sine causa. Secundus est casus cum agitur de his quae non sunt iuris positum, sed vel diuini, vel naturalis vel gentium, & quae facere non potest princeps sine iusta & legitima causa.

- Primum in casu, adferri possunt vera exempla eorum quae princeps secularis facere potest sine causa illud primum sit in restitutione relegati, quam princeps laicus facit. Illa enim potest fieri potest, etiam sine causa. *1. prima. C. de sentent. pass. & rescript. & toto titulo. C. de abolit. & tradant. Isernia & Afflict. inc. i. in verbo, committentium. in titulo. quae sunt regalia. Boss. in Tract. causarum crimin. tit. de remedijs ex sola Clementia principum. num. 23. Est & secundum exemplum iam relato maxime proximum, cum princeps laicus tollit pecuniam delicti. Eam sane remittere libere, atque ita sine causa potest. *1. d. pater filij de pater. I. scripta & ita dicit. C. de prescript. imp. off. Quod sane exemplum locum etiam habet in principe ecclesiastico, sicuti in Pontif. Maximo, qui potest liber remittere penas infligendas conuictis de crimine, vel egregie respondere. *1. d. in consil. 137. num. 3. & superius Papam in consil. num. 2. & 4. lib. 4. & de principe laico, scribit potest alios Boli. praestare in loco, ubi num. 24 & 25. affirmat, in dominio Mediolani non consuevisse principes remittere penas delictorum, nisi habita pace laelis, & contentente senatu ipsi Mediolani. Adferunt tertium exemplum locum in reuocatione administrationis, & officij ac iurisdictionis coeclae ab ipso principe; Eam enim liber & sine causa facere potest, *1. v. respondere. 1. d. in consil. 97. & Grammat. 970. 22. Est de reuocatione i. privilegij, idem scriperunt gloss. inc. de reu. de regum. iura in 6. Bald. in consil. 439. Amplius eorum, 3. versio. item & si domini Regna. lib. 3. Alexand. in consil. 155. eorum. lib. 6. Talon in consil. 16. eorum. vlt. lib. 1. & alios commemorat ac probat Crauet. in Tractat. de antiq. temp. part. 1. in princip. numer. 55. qui intelligit, & recte, nisi privilegium i. consensum fuerit per modum contractus. Et idem Crauet. in consil. 135. num. 5. cui accedunt Gozad. in consil. 5. num. 10. & 11. Afflict. de c. 128. num. 8. & Socin. Jun. in consil. 102. num. 8. lib. 2. Quorum quoque hac de re exemplum considerari potest in derogatione statutorum, i. quae cum iuris positum sit, eam pro sua voluntate arbitrio facere potest princeps. Ita Baldus in consil. 187. in causa praesentis. col. 2. versio. sed quod ponam in lib. 2. quod procedere etiam in statu iurata decet. Abbat. in consensum de versio. & rescripta Gozad. in consil. 30. eorum. 2. versio. 2. casu & hoc fecimus & Crauet. in d. tract. de antiq. temp. in d. prima parte. num. 39. Exstat & quintum exemplum in principe tamen ecclesiastico, nempe in beneficiis libus in quibus summus Pontifex libere dicitur plenam & liberam facultatem. cap. per principalem. questio. 3. ubi gloss. caput. inter quatuor de maior. & obed. ubi Abbas. cap. 2. in princip. de prae. in 6. & clemen. 1. in fine. ut tend. Et scribit Calderin in consil. 12. in titulo. de rescript. 1. ason in l. Barba. num. 53. ff. de officio preto. 1. an. de Selu. in tractat. de beneficiis. in part. 3. q. 65. in fine. Hinc scribit Bald. in l. rescripta. C. de prescript. imp. offerunt omnia beneficia esse Pontifici manualia, & obediencialia. Idem scribit Barba. in tractat. de prae. Cardin. part. 1. numer. 34. Et propterea magis receptum est apud nostros, i. Papam posse etiam sine causa inferre beneficium ab eo, cui cotulerat. Ita scriperunt multi, quos connumerat Crauet. in tractat. de antiq. temp. in secunda part. 2. part. princ. num. 34. Habet tamen hoc exemplum multum dubitationem, cum alij plures ab ea opinione dissentiant, affirmantes verius esse, Pontificem non posse pro sua libera voluntate, auferre beneficia iam collata, sicuti haec opinio fuerat Roman. in consil. 3. & 5. & in consil. 47. Barba. inc. quod translationem Roman. 121. de off. lega. & in consil. 132. eorum. 5. lib. 3. 1. ason in l. vlt. col. 2. versio. facta bene C. de contr. a. vel vel. in l. 1. in consil. 115. eorum. 1. & 2. & in consil. 213. eorum. 5. lib. 2. & in consil. 48. eorum. 2. lib. 3. Ripa lib. 2. versio. 4. col. pen. 1. ason de Selu. in tractat. de beneficiis part. 3. q. 65. Cosinus Guymier in pragmat. simil. tit. de electione. a. ius d. eorum. n. v. ubi rescripta. Brunus in consil. 114. numer. 175. & Relinq. in tractat. de nominatione. num. 22. numer. 55. Et horum sententiam ab eo, quod probatur iussu a me reddito canonico S. Georgij in Aeg. Roscius itaq. adferri potest exemplum quod erit sextum, in consensu sine iudicio pluralitatis beneficiarum. Nam et si alia beneficia inter se incompatabilia fuerint tamen summus Pontifex liber potest dispensare. Sicut quidem beneficium ab lege ipsa divina inlinitur, vel legitur Nuneri****

Manich. Praesumpt.

cap. 18. libi. [Tillius autem Leui dedi decimas Israel in possessionem pro ministerio quo seruauit mihi. Et Luca cap. 10. [Dignus est mercenarius mercede sua. Et in cap. cum secundum de prae. ex Apostolo, [qui altari seruit, de altari viuere debet.]

Ceterum ipsa beneficiorum pluralitas lege politica prohibetur. quia nonnulli, de clerici non resp. & c. de multa. de prae. Potest ergo Pontifex libere dispensare, vel plura beneficia incompatibilia quae reuocant. 1. d. quod satis probatur in d. d. d. de electione in d. de multa in fine de prae. inc. ordinari de off. ordina. in 6. & in c. de consuetudine in 6. Et haec locum tradunt (scribentes. Non ignoro tamen, aliquos fuisse ea in opinione, quod imo i. Papam possit sine causa dispensare super pluralitate beneficiarum. Ita sane censuit Abbas in c. cum in condit. numer. 12. in condit. numer. 7. & in c. cum ad monasterium. numer. 5. de elect. Ambrosia. in c. in causis, in 3. notab. de re iudic.

Septimum est exemplum in pensione i. excellentia a Pontifice modificata, quae praefumitur modificata ex iusta causa. Ita respondet Roman. in consil. 369. num. 28. quem fecerunt Casualpini in tract. de pensionibus. q. 7. num. 3. & Gigan in tract. de pensionibus. q. 35. num. 7.

Hoc itaque primo in casu, (ut ad rem nostram tandem venimus) vera est & recepta sententia, praesumi pro ipso principe ius ecclesiastico sine laico, vel scilicet quod fecit vel concessit, iustis causis fecerit vel concesserit. Ita intelligi debet traditio gl. in d. l. relegati ff. de penis. & apertius tradit Alciat. in d. tract. de praesumpt. regn. 3. praesumpt. 8. Et in his principis assertio praesumptione pro se habet, ut scribit multi commemorati a Crauet. de antiq. temp. part. 1. in initio num. 1. 4.

Declaratur nunc primum hic casus, ut non procedat, quando t agitur de facto alieno eiusque magno prauidio. Nam tunc non praesumitur haec iusta causa in Principe. Ita docuit Aret. inc. cum a nobis de testimo. cum dixit, dispositionem clemen. primae, de probat. quae est, quod assertio principis praesumptionem faciat, non habere locum, quando agitur de facto alieno, eiusque magno prauidio. Et idem quod Aret. 5. versio. sed ab hac obiectum. & in consil. 21. quod est collegij Florentini. consil. 11. versio. ff. de decret. aliqui, quos quidem fecimus etiam Crauet. in tract. de antiq. temp. in 3. part. i. tertia parte principalis. numer. 9. & illa accedunt Roman. in consil. 41. num. 12. 1. Parisius in consil. 67. numer. 28. lib. 4. Alciat. resp. 169. numer. 10. & Gramma. de c. 103. num. 27. Quam quidem declarationem intelligit Crauet. praestare in loco, ubi i. Principes esse optimos de facto alieno informatos. Et huius sententiae auctores citat Alexand. in consil. 15. lib. 5. & Curt. Sen. in consil. 10. eorum. 61.

Declaratur secundo, ut non habeat locum, quando i. res & negotium versatur cum non subditio Principis. Nam tunc non praesumitur iusta causa in Principe. Ita in d. de re scriptura. Abb. inc. cum a nobis, col. 2. de testib. & in c. inter quatuor de maior. & obed. Socin. Sen. in consil. 120. col. 8. lib. 3. & in d. l. si testamentum, eorum. 2. C. de testam. Alciat. in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 8. in fin. & Crauet. in d. tractat. de antiq. temp. in 3. part. i. prima part. princip. num. 10. & ratio est, quia sicut non subditio praedictare i. Principes non potest, ita nec aliquid agere vel asserere, quo praesumptio inducatur contrarium non subditum. Et ratio rationis est, quia illa bona praesumptio, quae est pro Principe, ex causa principis prouenit, qui quidem principatus cessat in personam non subditi. Et hinc dicimus, quod Principes i. contrahendo cum non subdito, non fruuntur privilegij principatus, cum eo casu non censetur Principes, sed persona priuata. Ita Parisius in consil. 82. num. 1. lib. 4. Et propterea ibidem Parisius num. 46. respondit, Principem non posse reuocare i. privilegium concessum non subdito. Et censuit R. cum in consil. 10. num. 4. lib. 1. & in consil. 110. num. 19. lib. 5. Principem non posse, quo modo recedere i. a contractu celebrato cum non subdito, cum tunc non consideretur tanquam principis, sed vel persona priuata. & idem sentit Socinus Iunior in consil. 60. num. 18. lib. 3.

Declaratur tertio, ut non habeat locum praedicta praesumptio, quando apparet cotrarium eius, quod alioqui in dubio praesumebatur. Nam tunc haec praesumptio cedit ipsi veritati: sicuti recedimus ab expressa assertione Principis, cum de veritate in cotrarium constat, ut tradunt Socin. Sen. in consil. 16. col. 5. versio. sed ab hac obiectum lib. 2. & alij, quos probat Crauet. loco supra allegato, num. 11. qui num. 12. declarat.

Declaratur quarto, ut procedat praedicta praesumptio, quando Principes aliquid egit sua ipsa sponte, & motu proprio: sicuti si ab partis i. instantiam & postulatione. Nam tunc praesumptio iustae causae, quae in Principe esse solet, cessat. Ita respondet in specie

K Roma.

37 Tertia fuit opinio 1. Alciati in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. §. num. 8. qui tres casus ita distinguit.

Primus est, quando princeps nullam causam vel iustam vel iniustam allegat. Hoc t. casu (ait Alciatus) non praesumitur pro principe, & hoc in casu procedit communis illa opinio. Ea est ratio (inquit Alciatus) quia iam deficit ipius princeps potestas cum non sit supra ius diuinum naturale, vel gentium. Et accedit, quod si causa fuit iusta quare eam non expressit, vel verius eam notam esse nolit. I. x. quo ergo quod latere eam voluit, insinuat & contra est praesumptio: quia dici solet, qui male t. agit odit lucem, & consilium de offi. delegat.

Secundus est casus, quando princeps expressit causam minus idoneam. Et idem est (ait Alciatus) quod superiore casu. Ego exilimo hunc casum non solum clariorem esse superiore casu, sed etiam carere probabili habitatione. Non enim in claris opus est coniecturis & praesumptionibus. Lulle, ait ille, §. cum in verbis de leg. 3. si ergo causa minus idonea t. principi fuit allegata, sequitur non solum non presumi pro ipso principe, sed etiam esse clarum, & certo certius male egisse. Immo expressio hae vitiosa, tollit omnem praesumptionem, & quae aliqui pro ipso actu esse poterat; iuxta traditionem glo. in §. multis in verbo transiit in iustit. de lib. & conferunt tradita a Caltr. in conf. 81. in causa, quae vertitur inter Reuerendum Patrem. col. 3. lib. 2. ab Abb. in conf. 61. colum. vlt. versum autem inquit lib. 2. a talone in l. 1. colum. 5. in §. limit. C. qui admittit & ab aliis multis quos nunc praececeat quidem scripturatur, quod et si solemnitas t. in iuncta praesumatur eo temporis antiquitatem, atramentum cessat illa praesumptio, quando ex inspectione gestu actus apparet eam solemnitatem minus rite fuisse observatam.

Tertius est casus quando princeps allegavit iustam, & legitimam causam. Hoc in casu t. praesumitur (ait Alciatus) vera hae causa, atque ita praesumitur pro ipso principe. Et hoc in casu (inquit ille) procedit opinio Butrij, Abbatis, & sequitur aduersus communem. Et idem sentit Crauet. in conf. 375. num. 41. Et motus est Alciatus ex Clem. 1. de probat. Ceterum vera t. non est haec traditio. Nam ipsemet Alciatus in d. praesumpt. §. num. 2. scripsit, d. Clem. 1. loqui in beneficiis libris, in quibus Papa habet plenam & absolutam potestatem. Et ob id mirum non est, si ei creditur. At diuersum est in his, in quibus non potest libere disponere sed requiritur causa. Nam tunc nec clare quidem assertio ipsius principis fides adhibetur, ut scribit Baldus & alii plures supra pro prima opinione commemorati: Et praeterea hoc in casu locum habet & illa ratio, quam ipsemet Alciatus adducit primo in casu, quod scilicet non sit princeps supra ius diuinum, naturale, vel gentium.

Non ergo recedendum est ab ea communi opinione, quod scilicet non praesumatur iusta hae causa. Et multo magis haec traditio procedit, quando nulla iusta causa potest considerari. Ita Soc. Sem. inter consilia Curiae Sen. in conf. 2. col. 1. ver. quod respondet.

Declaratur nunc praedicta opinio, vt non procedat in antiquis. Nam in his creditur t. assertioni ipsius Principis, etiam quo ad ea, quae sine causa facere non potest. Ita Crauet. in tract. de antiq. temp. in secunda paratula prima pars princip. num. 25. ex sententia Corneii in conf. 392. colum. 5. lib. 1. & Soci. Sen. in conf. 266. colum. 11. versu. ad secundum respondetur, lib. 2.

PRAESVMP. TIO XI.

Praesumptionem quando faciat Principis assertio, dilucide explicatur.

SUMMARIA.

- 1 Verba assertiva Principis circa factum alienum, non faciunt fidem plenam, sed praesumptionem tantum, num. 2.
- 2 Et quid ex praesup. pro operatore, num. 3.
- 3 Verba enunciatiua Papae credi de re aliena, donec adstruatur contrarium.
- 4 Verba assertiva Principis etiam generalia praesumptionem faciunt in facto alieno.
- 5 Principis assertio de facto antecessoris sui, creditur etiam in praedictum terip.
- 6 Verba assertiva Principis praesumptionem non faciunt in his, quae vero similiter ipse ignorat.
- 7 Idem in his, qui non pendunt a libera potestate eius, num. 8.
- 8 Verbi assertio ipsi fuisse facta ab aliis, num. 9.
- 9 Verba assertiva priuatorum, prolata etiam propter aliud, praesumptionem faciunt.

CONVENIT superiori praesumptioni adiacere hanc, quae dicimus, quod et si verba Principis assertiva facta facta alienum in his, quae antiqua non sunt, plenam fidem non faciunt, vt scribit Calde. in conf. 2. in fin. de privileg. Butr. & Iuv. in Clem. 1. de probat. Alex. aud. in conf. 2. colum. 1. lib. 7. Corn. in conf. 22. col. 3. lib. 3. Dec. in conf. 593. colum. vlt. versum & 3. in conf. 602. num. 12. & in conf. 606. num. 14. Nihilominus t. assertio hae praesumptionem facit. Ita responderunt Angel. in conf. 318. col. 1. Roman. in conf. 368. num. 33. Caltr. in conf. 44. in facto praesumpt. num. 2. & in conf. 437. in questione, quae vertitur inter Rectorem, ad fin. lib. 1. Alex. in conf. 35. num. 3. lib. 3. Soci. Sen. in conf. 266. colum. 11. versu. sed tamen ad praesumpt. lib. 2. Iaso. in conf. 34. colum. 6. lib. 1. in conf. 61. colum. 5. & in conf. 76. colum. 5. lib. 3. Crauet. in conf. 375. num. 42. & in tract. de antiq. temp. in 1. parte princip. in initio, num. 14. qui quidem scripserunt, hanc praesumptionem operari, t. vt onus probandi contrarium, trasferat in aduersarium. Idem censuit Gramma in d. conf. 61. num. 38. Et doctissimus Cardinalis Albanus, cuius pedes, vt Petri successores, spero aliquando mihi dari deosculandum facultatem: eo enim & totius Christianae Reip. salus, & preclara eius merita vocant. Is, inquam, in bene laborat ad Bartolum (lucubratiuam in l. 1. §. cum vrbem, nu. 3. de offi. praef. vrb. scriptis, verbis enuntiatiuis t. Papae de realia credi, donec contrarium probetur.

Extenditur primò, vt non procedat etiam si verba ipsa Principum essent t. generalia, atque incerta. Nam adhuc faciunt praesumptionem de facto alieno. Itardiffid. Bald. in conf. 328. quatuor si Rex, col. penult. lib. 1. quem secutus est Crauet. in d. tract. de antiq. temp. in d. parte princip. in initio, num. 14. in fin.

Extenditur secundo, vt locum habeat etiam quoad factum antecessoris ipsius Principis, de quo ipsi t. Principi assertenti creditur etiam in praedictum tertij. Ita Claudius Syffel. in Authen. si quis in aliquo, colum. vltim. C. de eodem, quem secuta est Roma Romana, vt referunt Puteo in d. conf. 339. num. 3. lib. 3. & accessit Romanus, in consil. 379. num. 18.

Declaratur primò, vt non procedat, quando verba hae assertiva t. sunt super eo, quod ipse Princeps versumiliter ignorat. Nam tunc nec praesumptionem faciunt. Ita Bald. in conf. 359. proponitur, colum. 1. in fin. lib. 1. Crauet. praesup. in loco, num. 15.

Declaratur secundo, vt non procedat, quando verba assertiva fuissent prolata super eo, quod non t. pendet a libera potestate. Ita Crauet. vbi supra num. 16. & scripsit superiore praesumptione.

Declaratur tertio, quando assertio ipsa ab aliis t. facta fuisset, & in ea Principis principaliter fundamentum non consistit. Nam tunc nec praesumptionem quidem faciunt. Ita Lap. & Imo. in Clem. si sumus Pontifex, in fin. de sentent. excomm. & ibidem Card. in 1. oppos. quos secutus est Crauet. in d. tract. de antiq. temp. in 3. parte prima pars princip. num. 19. & ibid. num. 21. adfert duas rationes differentias inter hae verba Principum, & verba priuatorum: quae quidem verba t. assertiva priuatorum prolata etiam propter aliud, praesumptionem faciunt.

PRAESVMP. TIO XII.

Quando praesumatur Princeps vel concessisse, vel rescriptisse secundum ius commune, vel secundum ius speciale, diligens explanatio.

SUMMARIA.

- 1 Princeps in dubio praesumitur iure communi vti voluisse & secundum id rescribere.
- 2 Comes Palatinus habens legitimam potestatem a Principe, quomodo habere intelligatur.
- 3 Iure speciali aut potestate plenitudine, quando Princeps vti voluisse praesumatur, num. 4. & 5.

VERA est, & ab omnibus recepta haec iuris sententia, Principem, qui iure communi, & speciali vti potest, in dubio vti t. voluisse iure communi, atque ita secundum illud rescribere, & concedere, s. in vrbem de elect. & Abbas in adhaec de rescript. & in causa quotidiana, colum. 1. de elect. Bald. & Caltr. in l. si testamentum. C. de testam. mult. l. si. in l. quasquam, nu. 2. C. eodem. Callia. in l. Centurio, num. 13. de vulg. & pupill. substit. (cum ait ille) princeps censetur sequi ius commune, j. l. ex facto, in fin. §. de vulg. & pupill. substit. & docuit post alios Decius in 1. solum. 2. de constitut. Hinc

Hinc docuit Caltr. in l. Gallus. §. et quid sit iuramentum, in fine ff. de lib. & p. h. m. quod Comes Palatinus habens potestatem legitimandi a Principe dicitur habere secundum potestatem ordinariam, non autem secundum absolutam. Ita quoque dicimus, quod in dubio præsumitur rescripto dato iudex, qui procedat secundum ius commune, non autem secundum ius speciale, & extraordinarium: sicut procedere solet inquisitor. Dec. in l. i. testamento, in vlt. notat. C. de testam. in d. l. Gallus in d. l. Centurio. num. 138. Et placet huiusmodi congerimus in l. i. §. in præsumptis, vbi agitur de alio præsumendo, an scilicet præsumatur gēbus secundum ius commune, vel secundum speciale.

Declaratur primo, vt locum non habeat hac præsumptio, quando Princeps appositus in rescripto clausulam, Non obstante, &c. Nam tunc præsumitur vellet vti plenitudine potestatis, atque iure speciali. Ita in specie declarat Gallus in d. l. Centurio. num. 140. ex sententia Bald. in l. i. testamento. C. de testam.

Declaratur secundo, vt non habeat locum, quando Princeps vti sit clausula, ex certa scientia. Nam & tunc præsumitur voluisse vti plenitudine potestatis, sed iure speciali. Ita Gallus in d. l. Centurio. num. 141. per Alex. Abul. Abb. Felin. & alios in c. ad hoc, de rescript. & Soci. Sen. in consi. 104. col. 2. l. 1.

Declaratur tertio, non procedere, quando aliis actus valere non possent. Nam tunc Princeps præsumitur voluisse vti plenitudine potestatis, atque iure speciali. Ita Gallus in d. l. Centurio. num. 142. per Caltr. in l. ex imperio C. de testam. & in consi. 310. in facto præsentis, lib. 1. Nonne repeti multa ab ipso Galliano, eo in loco congejta.

PRÆSUMPTIO XIII.

Rescriptum a & quando motu proprio Principis, vel ad postulationem partis concessum præsumatur.

SVMARIA.

- 1 Rescriptum ad postulationem partis, non motu proprio Principis, emanatum præsumitur.
- Idem, proinde etiam si adiecta fuerit clausula motu proprio, præcedente tamen parti postulatione iure.
- 2 Rescriptum emanatum, proprio Principis motu concessum præsumitur.
- 3 Rescriptum concessum ob præcedentia bona merita, præsumitur motu proprio.
- 4 Rescriptum concessum per viam legis, vel statuti, præsumitur motu proprio.
- 5 Rescriptum concessum in Corpore iuris, vel Statutorum volumine, motu proprio præsumitur emanatum.
- 6 Rescriptum ad multorum utilitatem concessum, præsumptionem habet motu proprio.
- 7 Rescriptum reformationis motu proprio concessum, præsumitur.
- 8 Concessum vbi paritas datur, præferatur ea, quæ habet motum proprium.
- 9 Concessio facta motu proprio præsumitur recta & legitima, nec debet reuocari in dubium.
- 10 Clausula, motu proprio, tollit vitium subreptionis.
- 11 Concessio facta motu proprio, sanatur ab eo, & ex extensibilis.
- 12 Concessio facta motu proprio, iussu de causis facta præsumitur.

REVOCARI in dubium persequi solet, an & quando rescriptum præsumatur concessum motu proprio Principis, vel ad partis postulationem? Et pro regula constituendum est, 1. præsumi tunc ad partis postulationem, non autem motu proprio Principis. Ita scripserunt Bart. in l. 3. in princ. ff. quod quisque iuri. idem in l. c. de pet. bono sublat. lib. 1. c. in l. 1. C. de bono vbi lib. 1. Bald. in l. quod fauor. C. de legib. l. 1. in princ. num. 2. & ibidem Dec. num. 4. vers. & in dubio ff. quod quisque iuri.

2. Extenditur primo, vt locum habeat etiam, si quando in rescripto adiecta fuit clausula, motu proprio, sed tamen præcelit ipsa partis postulatio. Nam adhuc præsumitur ad partis instantiam facta concessio: & illa clausula, motu proprio, nihil operatur. Ita Paris. in consi. 79. num. 23. lib. 4. Socus. Jun. in consi. 200. lib. 1. Anton. Gabr. in lib. 5. consi. 10. tit. de clausulis in consi. 2. in fin.

Declaratur primo, vt locum non habeat, quando rescriptum fuisse geminum. Nam tunc præsumitur motu proprio Principis concessum. Sic declarat Bald. in l. nec damosa. C. de preb. Menoch. Præsumpt.

Imperat. offer. vbi l. 1. §. in princ. num. 6. ff. quod quisque iuri. vbi Alex. & Dec. num. 3. Item Dec. in consi. 33. num. 2. & num. 6. Paris. in consi. 9. num. 2. lib. 3. & Grammat. in consi. 99. col. 3. in civilibus. Et hanc declarationem intellexit Dec. in d. l. 3. in princ. num. 3. vers. & hoc prim. post l. fin. in c. si quando, col. 1. pendit de rescript. in alijs concessionibus, præter illas beneficiorum, in quibus adhuc præsumitur concessum rescriptum ad partis instantiam, & Anton. Gabr. in d. consi. 2. num. 110.

Declaratur secundo, vt non procedat, quando ob præcedentia beneficia concessum fuit rescriptum: Nam tunc præsumitur concessio facta motu proprio ipsius Principis. Ita Alex. & l. 1. in d. l. 3. in princ. num. 7. quod quisque iuri. post Gouletum Cuius, & Albericum, quos ibi rescripsit & eodem in loco Dec. num. 6. & Iacobus a Sanzio Georgio in secunda lectura. Felin. c. causam qua, col. 4. vers. vnde decimo nota, de testibus. Grammat. in consi. 100. col. 6. in civilibus. & Gabr. in d. consi. 2. num. 113.

Declaratur tertio, non procedere, quando tunc rescriptum fuit concessum per viam legis, vel statuti. Nam tunc præsumitur motu proprio concessum. Ita Bart. in l. 1. in fin. C. de bono vacanti. lib. 1. c. in l. 1. C. de pet. bono sublat. lib. 1. §. in d. l. 3. in princ. num. 8. ff. quod quisque iuri. & ibid. Dec. num. 4. vers. tertio folio.

Declaratur quarto, non habere locum, quando tunc rescriptum fuisse deinde redactum in Corpore iuris, vel in volumine Statutorum. Nam tunc præsumitur motu proprio concessum. Ita l. 1. in d. l. 3. in princ. num. 9. ff. quod quisque iuri.

Declaratur quinto, vt locum non habeat, si quando rescriptum fuit concessum ad commodum, & utilitatem multorum, vt puta omnium ecclesiarum, vel omnium subditorum. Hoc sane casu concessio præsumitur facta motu proprio Principis: cum verisimile non sit, omnes supplicasse. Sic declarat Bald. in Authen. quas actiones, col. 1. vers. vel aliter & ibid. l. 1. col. 1. vers. vltima Bart. C. de sacrosanct. eccles. Idem l. 1. in d. l. 3. in princ. num. 10. vbi etiam Dec. num. 7. Fel. in c. si quando, col. 1. de rescript. & in c. causam qua, col. 1. 2. col. 4. vers. vnde decimo nota, de testibus, & Anton. Gabr. in d. consi. 2. num. 112.

Declaratur sexto, vt non procedat, quando tunc rescriptum rescriptionis. Nam tunc præsumitur concessum motu proprio Principis. Ita ex sententia Arnes de Falconio, declarat Anton. Gabr. in d. consi. 2. num. 114. Huius disputationis summa est utilitas, cum effectus per plures pariat concessio motu proprio facta. Et primus quidem effectus est, quod vbi datur paritas tunc concessio, illa præferatur, quæ motum proprium habet. Ita scribitur Io. Andre. & Gemm. in c. duobus, de rescript. in 6. & alios congejta lib. 2. de arbit. iudic. c. 48. col. vlt. vers. & nona est causa.

Secundus est effectus, quia tunc concessio motu proprio facta, præsumitur recta & legitima, nec in dubio reuocari amplius debet, Clem. dissuadente §. qui autem, de prebend. & propter dictiolet, clausulam motu proprio, tollere vitium subreptionis, & si motu proprio ff. de preb. in 6. Clem. si nonnulli, de preb. & scribitur Dec. in consi. 341. num. 4. in fin. & in consi. 407. num. 3. & in c. 2. de rescript.

Tertius est effectus, quia reddit dispositionem tunc concessionem fauorabilem, & consequenter extensibilem, de causa ad causam. Ita Anch. in consi. 296. Bart. in c. cum in causis, de elect. Dec. in d. consi. 341. num. 5.

Quartus est effectus, quia præsumitur quod Princeps tunc concessio sit motus iustus de causis, ad hoc concedendum. Ita scribitur in consi. 436. num. 3. Dec. in d. consi. 341. num. 3. vers. & operatur, &c. qui eiusdem sententia receperunt Barba. & Felinus.

Alios effectus, qui septem & quadraginta sunt, congerit Petrus Rebuffus in Commentarijs ad concordata Regis Galliarum in forma mandati Apostolici, in verbo, motu proprio, plura etiam scribit Io. Stephanus in tractatu de iuramento, & in l. 1. in p. in i. de vi & effectus clausularum.

PRÆSUMPTIO XIV.

Iurisdictionem ordinariam non præsumi, & quibus illa probationibus probari possit, paucis, sed dilucide explicatum.

SVMARIA.

- 1 Iurisdictionis potestas, & imperium, dicuntur fundamenta iudicij.
- 2 Potestas Maximo non nisi de dato præsumitur.
- 3 Cæteræ veritas vbi dominus, quædam dignitatem, & protectionem.

- 4 Iurisdicção omnis & potestas ad Cæsare fuit, & reſiſt.
5 Iurisdicçãoem, & imperium in alio, non habet inferior: Principes: & quæ fit ratio, num. 6.
6 Iurisdicçãoem ſibi a Principe tributam afferens, id probare debet.
7 Iurisdicção eſt quæ ad quadam, quæ homini a natura non eſt.
8 Iurisdicçãoem ſibi conſtitutam, probatur ex muſtitutur.
Item ex literis commiſſionis & mandati, num. 10.
11 Iurisdicção ordinaria ſemel facta publica, non indiget alia probatione.
Idem eſt, ſi a magiſtrato iſto ſententia lata ſit, contra præſentem non reclamantem, num. 12.
Vel ſi fuerit per ipſius partes conſtituta, num. 13.
14 Approbatum ſemel, reprobare amplius non poſſum.

- 1 IURISDICTIONE omnis, omnique potestas, & imperium, quæ dicitur iurisdicçãoem Bald. in Rub. C. ſi a non compe. ind. ſunt apud ſupremes Principes. Pontifici enim
2 Max. potestatem omnem a Deo ipſo Seruatore noſtro datam legimus, c. 22. diſt. 11. Data eſt etiam potestas ipſa Cæſari: cum ſi totius terrarum orbis dominus, quod dignitatem, & protectionem conferat, deprecatur, leg. Rhod. de iact. Hinc ſcriptum reliquit Bald. in c. 1. m. 2. tit. de alio. in ipſiſ ſent. omne iurisdicçãoem, & potestatem a Cæſare fluere in ſuos magiſtratos, & ad eum reducere. Eadem docuit Alexan. in l. 1. m. fin. ff. de iurisd. omni. ind. & idem in conſ. 24. n. 1. lib. 5. Quocirca quæ a Principe inferior
3 eſt iurisdicçãoem, iſt imperium vel in alio habere nõ præſumitur: quemadmodum ſcriptum ſunt Bald. in l. 1. m. 2. C. de reb. alie. non alien. & in l. 2. m. 74. C. de ſeru. & aqua. & in l. prohibemus, num. 12. C. de iure ſic. lib. 10. Part. Put. in tract. de ſyndicato. §. an officio ſuſceſſor, num. 2. Alex. in conſ. 107. m. 6. lib. 7. Ia l. 1. m. 1. n. 53. verſi item aduerte ſi de iurisd. omni ind. & omnium apertum ſe habet. Vant. in tract. de volut. titu. de null. ſentent. ex deſectu iurisd. ordin. num. 10. & 11. Et huius quidem ſententia eſt ratio, quæ & vno verbo attingi ſupr. quia ſi iurisdicção omnis eſt apud ſupremum Principem, & triuicandi munus publicum, non autem priuatum eſt, quippe ſi de iud. & Lumen. num. 5. indicandi ſi de mun. & h. mor. nemo a Principe inferior iura magiſtratus ſibi aſſumere poteſt, ſed a Principe ipſo creari debet, ſi de leg. ult. de ambu. & ſuſdubio. 2. q. 6. Qui ergo a Principe ſibi iurisdicçãoem tributam aſſerit, ob id, quod facti eſt, probare tenetur, cum facta ipſa non præſumantur, in bello. §. facta eſt. ff. de capt. & poſſum. 2. enſ. & ſuo loco dicemus. Et propterea accedit, quod iurisdicção eſt quædam triuicitas, quæ homini a natura nõ inſeſt, ſed ita competit vni, vt non alteri, ob id probanda eſt, iuxta traditionem gl. m. ſi forte, in verbo ſicritia, de elec. m. 6. Abb. in c. poſtquam, ſolum. vlt. de elec. Card. in c. 1. ol. 2. de ſeruat. & Dec. in conſ. 522. ſol. vlt. & dicemus inſu. lib. 6. præſup. 48.

- Et quamquid idem fit dicendum de iurisdicçãoe delegata, quod de hac ipſa, de qua nunc verba facimus, iurisdicçãoe ordinaria tamem de delegata ipſa ſubſequens in præſumptione, vt clarius atque diſcidiſius ſingula explicemus, dicere inſuiſit. Qui ergo aſſerit, ſe obtinere iurisdicçãoem ordinariam, id probare debet. Probatur autem primo ex i. inuelturis, quibus demonſtrat, conceſſum ſibi fuiſſe caſtrum vñ cum iurisdicçãoe, & imperio, c. quæ dicitur Dux, vel Marchio, viſitibus ſui omnes iol. 1. ff. de iurisd. omni. ind. Probatur etiam ex literis i. commiſſionis, vt in Extrava. Inuend. de elec. Quas quidem commiſſiones, & mandati literas, ſtatim quo magiſtratus iſte ingreſſus eſt prouinciam, vrbe, vel oppidum, ſuo antecſſori præſentat, & iubet coſuetis in locis publicis ſcribi admoſnari ſpecialiter iſt delegato. §. ſuperſcripti, verſi & pro ſuo ſed. Bart. in l. prohibemus, C. de iure ſic. lib. 10. & in l. probatoria. C. de iureſ. offic. lib. 12. & in §. cor. in Authen. de collat. quæ ſecutus eſt Vant. in tract. de null. ſent. tit. de null. ſentent. ex deſectu iurisd. ordin. num. 19. Et ex his eſt iurisdicção ſubſequens declaratio.

- Declaratur itaque primo hæc præſumptio, vt non procedat, quando huius magiſtratus iurisdicção ordinaria triuic facta eſt publica, vel diſtinxit ius inuelturis, vel ex commiſſione. Nam tunc illa in poſterum præſumitur: atque ita necesse non eſt, amplius eam probare, cum iam ea in prouincia omnibus nota & manifeſta ſit. Ita ſane intelligendus eſt Bald. in l. ſi qua per calumniam, ſolum. pen. verſi. deinde quero. C. de Episc. & cleric. cum dixit, iudicem ordinari præſumi, quoniam iam publicè eſt in quali poſſeſſione adminiſtrationis illius officii. Semel enim aſſumptus adminiſtratusque talis præſumitur, donec vlt. perdat tempus officii. Idem apertum docuit Bald. in l. 1. anſin. C. vbi & aduerſus quæ, in l. 2. num. 71. C. de ſeru. & aqua. & l. ea quidem, num. 14. verſi. notorium verò facti. C.

de accuſat. Et Baldum ſecuti ſunt Guid. Papæ, quaſtio. 259. ſin. c. incho. rate. & Vantius in d. tit. de null. ſentent. ex deſectu iurisd. ordin. num. 20. Qui quidem num. 21. ſubiungit, quod in aliena prouincia, ſeu loco, aut tribunali, in quibus huiusmodi iurisdicção facta non ſit notoria, ſi de ea non conſilietur, & a parte negetur, per ſamam, & communem opinionem probari poterit. Quam ſane traditionem aliorum auctoritate Vantius ipſe probatur. Et propterea ſcribit idem Vant. in d. tract. in titu. quod. mod. ſentent. nulla repetatur, num. 97. iurisdicçãoem præſumi ob tolerantiam.

Declaratur ſecundo, vt non procedat, quando a magiſtrato iſto triuic facta ſuit ſententia contra præſentem, non reclamantem. Nam tunc iurisdicção præſumitur, & ob id aſſerenti cotrarium incumbit onus probandi. Ita Ius. in c. nihil eſt, de elec. in c. cum in iure peritus de eſſe. delega. & in c. innotuit de eo qui ſuntus ordines ſuſcepit. Bar. in l. 2. num. 7. ſi qui in iure vult. non. Abb. in c. ſicut, num. 21. de re iud. qui tamen loquitur de delegato. Caſtro. deſci. 1. tit. de præſup. qui loquitur de officio inſpectoris. & apertius hoc ſecutus ſcriptu. Vant. in tract. de null. ſent. ex deſectu iurisd. ordin. num. 22. & huius declarationis ratio ea eſt, quia ſuo conſenſu ille contra quem facta ſuit ſententia, ſibi ipſi detrimetum attulit. Et quia pro ipſa re iudicata præſumitur, vt multis infra hoc libro probabimus.

Declaratur tertio, vt non procedat, quando liſer ipſius partes fuiſſet conſtituta. Nam adhuc ex poſſi aſſerenti, cum non eſt iudicem, non creditur, ſed probare debet. Ita Innocen. in c. innotuit, de elec. Bald. in l. licet, col. 3. C. de procurat. & in l. geſſa, ſolum. pen. verſi. quero maguid. C. de re iud. Abb. in d. c. ſicut, num. 21. de re iud. & Vant. loco præſalutato, num. 23. Ea eſt huius traditionis ratio, quia quem ſemel triuic approbatus, amplius reprobare non poſſum, ſi proprias ſibi Bald. ſi de pet. hered. & c. quod ſemel, de re iud. in 6.

PRAESVPTIO XV.

Iurisdicçãoem delegatam non præſumi, etiam in viro excelſo: & inibi quo ordine & modo, iurisdicção hæc probetur.

S V M M A R I A.

- 1 Iurisdicção delegata minus quàm ordinaria præſumitur: eaque dicitur odia, num. 2.
- 2 Mandatum non præſumitur.
- 3 Iurisdicção delegata, nec in perſona excelſa, vel in illiſtri præſumitur.
- 4 Delegato nec ob ſummam dignitatem, de iurisdicçãoe delegata credit.
- 5 Delegatio facta non præſumitur in cauſis reſeruat. Põſſis, vel Principi, niſi tamen &c. num. 7.
- 6 Delegatus reſcriptum ſua delegationis offendere, & copiam mandati facere debet.
- 7 Delegato excelſa dignitatis ſue denum creditur, quando de negotio, & facto delegatum ſolum agitur, nec verſatur teris prædicatum.
- 8 Delegatus mandatum habere quando præſumatur, & num. 11.
- 9 Mandatum delegationis, quomodo probandum, & num. 13.

DELEGATA iurisdicção multò minus præſumitur, quàm ordinaria, de qua ſuperiore præſumptione diſtulerimus. Nam cum iurisdicção ordinaria ſit quali naturalis, etiã fauorabilis creditur, nimirum ſi facile illa præſumitur. Ita ſeruitur gl. in c. 1. in gloſſa magna. & in c. diſpendia, de reſcript. in 6. & in c. ſi contra vñ. in verbo. episcopus, de off. deleg. in 6. Diuerſum eſt in iurisdicçãoe delegata, quæ odia triuic dicitur, vt tradunt glo. in d. c. 1. de reſcript. in 6. Alex. in l. 1. col. 15. de officio eiu. & c. Marant. de et diue. iudicior. parte 4. diſt. 6. num. 29. Et propterea diſticultas præſumitur ſed probare debet qui eam allegat. Ita gloſſa & omnes in c. cum in iure peritus, de off. deleg. & ibi Fel. num. 5. Et affirmatur Alex. in conſ. 200. num. 11. lib. 2. Guido Papæ q. 322. Non creditur. Dec. in l. vñ, in c. 7. C. de mand. princ. & in conſ. 214. num. 2. verſi. ad tertium dubium. Cratet. in reſp. 266. num. 5. & in conſ. 319. col. vlt. Vant. in tract. de null. ſent. titu. de null. ſentent. ex deſectu iurisd. ordin. num. 16. & num. 28. Andr. Gail lib. 1. præſ. obſerua. c. 48. num. 17. qui præxim docet, vt delegatus ipſe inferi faciat in opinionem ſua delegationis reſcriptum. Et teſtatur eſſe cõmunem opinionem. Quomodo ſententiam manifeſte probat d. cum in iure peritus, de off. delega. & generalis illa iuris præſumptio, & regula illa quæ dicitur mandatum triuic præſumi, vt quæ ſeruitur in l. ſciendum ſi de ver. obli. & inſi ſuo loco dicemus.

Exten-

- Extenditur primò, vt hæc presumptio locum etiam habeat in persona 1 excellæ quæ illustri, qui sibi factam delegationem assereret, sed et in Cardinali. Nam & tunc non presumitur facta delegatio, sed et ex confabre debet. Ita tradit Innoc. in c. cum olim, d. 1. de priuileg. & ibidem Abbas in c. cum in iure periturus, in 1. et ab de offi. deleg. & ibidem Felici col. 3. ver. sed contra istum qui eundem sententiam tenet in Monachum, Casimiro, Bostri, & Iuslani. Idem scripsit Lanfrancus in c. quoniam contra in verbo, sicut de depositionibus, nu. 71. ver. ult. rursus dubitatur de probat. Alex. in c. conf. 92. nu. 14. lib. 6. e. greg. 14. in c. conf. 104. lib. 1. lib. 1. qui eundem opinionem alios plures commemorat. Hu sententia Dec. in l. vicia, nu. 17. C. de mād. prin. Vnde in præallegato tractat de nullitate rit. de nullitate sententia ex defectu iurisdictionis, ordina. nu. 17. Et horum sententiam probant d. l. vnic. C. de mand. principum. ibi nullius dignitate terri, l. prohibetur. C. de iure fisci, lib. 10. ibi [cum literis nostris non ex arbitrio suo,] & l. probatorias. C. de diuers. offi. lib. 12. Quibus constat minus rectè sensisse illos qui scripserunt, credi delegato eo summam dignitatem, sibi mandata esse iurisdictionem. Quia quidem in opinione fuerunt Hostien. in summata. de offi. deleg. Specul. in rit. de probat. 6. inter alios, ver. qui de auditu verborum. Ioan. Monach. in verbo, de sibi mat. in f. 10. Calderin. in c. conf. 2. tit. de offi. legat. Abbas sibi parum constans in c. quod super his, de fide instrum. & in c. conf. 17. in fin. lib. 2. Castr. in c. conf. 307. Præsumptum in l. 2. lib. 2. Roman. in c. conf. 59. in quarto dubio. Alexan. in c. conf. 106. col. pen. lib. 2. & Tyraque. in tracta. de pæno legum. & c. Causa 51. num. 100. Et argumentis rationibusque perpenis ab huius opinionis Doctoribus, partim à Felin. in d. l. cum in iure periturus, nu. 5. de offi. delega. partim à Dec. in d. l. vicia num. 17. C. de mand. prin. reuelluntur. Hac declaratio procedit magis, quando aliter facta delegatio eorum rerum et causarum, quæ aliqui referunt facta sunt ipsi Pontifici vel principi. Nam tunc non presumitur delegatio, nisi manifeste probetur. Ita Ioan. Andr. & Gemina. in c. 1. de offi. legat. in 6. item Gemina in c. eos. 3. in fin. de iure excomm. in 6. & in c. conf. 62. col. 2. Bal. in l. si quæ per alium alium, col. vlt. C. de offi. & cler. Abbas in c. quod translationem, in fin. de offi. legat. & in d. l. quod super his, de fide instrum. vbi d. c. in col. 3. Deci. in d. l. cum in iure periturus, C. de mand. prin. qui nu. 19. subiungit post Cald. in c. conf. de offi. legat. nisi negatus esset in possessione seu quali administrandi ex quæ reservata sunt Pontifici.

Extenditur secundo hæc presumptio procedere, vt non solum tenetur 8 delegatus ostendere rescriptum suæ delegationis, sed etiam debet facere ei copiam commissionis & mandati. Ita glo. in c. pæno, de priuileg. in 3. Felin. in d. l. cum in iure periturus, num. 6. de offi. delega. Quibus accedit Castr. in c. conf. 31. In causa quæ vertitur inter Beneri dum patrem, col. 4. ver. est etiam alius defectus, lib. 2. qui respondit in ipso citationis libello esse inferendam copiam & tenorem ipsius delegationis, id quod respondit & Crau. in c. conf. 319. col. vlt. qui quidem affirmat hoc procedere, cum citandus esset in remota regione, vel loco.

Declaratur primo hæc presumptio, vt non procedat quando 9 delegatus est persona excellæ dignitatis, non agitur de præiudicio tertij sed solum de negotio & facto ipsius delegantis. Nam tunc ipse delegatus creditur absque eo, quod delegationis suæ mandatum exhibeat. Ita intelligitur glo. ex l. 10. in c. in iurisdictionem, 97. diff. & expressè affirmant auct. in l. quæcumq. 6. vlti. ff. de pub. iur. act. & in c. conf. 152. Mandatum. 14. in c. conf. 14. col. 1. ver. ff. quando Deci. in d. l. vicia, num. 20. C. de mand. prin. G. ad. in c. conf. 11. Parisius in c. conf. 17. in fin. & Crau. in c. conf. 104. num. 5. & Rebuff. super concordata Regi Galliarum, in tit. de mand. apostolicis, in verbo, litteras ver. iud. non crederetur.

Declaratur secundo, vt non procedat, quando coram hoc delegato 10 sit actio de iure delega. & sequitur versum contra. & operatur tunc de probat. 6. videlicet, ver. quid de auditorib. Roma vel sicut dom. num. 18. de ver. obligat. Bostri. & Iuslani in c. super his de fide instrum. & ibidem Felin. 14. in c. conf. 104. col. 2. ver. ff. ad l. multa lib. 1. Deci. in d. l. vicia, num. 22. C. de mand. prin. Parisius in c. conf. 99. nu. 12. lib. 4. & Crau. de offi. 36. nu. 27.

Declaratur tertio, vt non procedat, quando coram hoc delegato 11 sit actio de iure delega. & sequitur versum contra. & operatur tunc de probat. 6. videlicet, ver. quid de auditorib. Roma vel sicut dom. num. 18. de ver. obligat. Bostri. & Iuslani in c. super his de fide instrum. & ibidem Felin. 14. in c. conf. 104. col. 2. ver. ff. ad l. multa lib. 1. Deci. in d. l. vicia, num. 22. C. de mand. prin. Parisius in c. conf. 99. nu. 12. lib. 4. & Crau. de offi. 36. nu. 27.

declaratio. Cum verò delegationis mandatum probari debet, illud quidem 12 probandum est scriptura ipsa mandati, non autem rebus. Ita Bar. in l. prohibetur. C. de iure fisci. & in l. penult. C. de superaddit. lib. 10. Auct. in §. 1. in aut. de collat. & idem in c. conf. 15. Mar. datum. Bald. in l. si quæ per alium alium, col. pen. C. de offi. & cler. Felin. de Seni in c. conf. 211. ca. talis est. Tacetis & c. Felin. in c. cum in iure periturus, col. 3. ver. ff. de contra. iust. de offi. de Reg. in l. vicia, num. 8. C. de mand. prin. & Rebuff. in comment. super concordata Regi Galliarum, in tit. de mand. l. 1. Auct. in verbo, litteras, ver. ad proband. est loquatur Rebuff. de rescriptis gratia, quæ tamen quodam re hanc non differunt à rescriptis ad lites. Ceterum si semel fuisset delegationis mandatum exhibitum, & deinde casu perdidit, poterit illius tenor probari rebus. Ita glo. in c. cum olim, d. 1. de priuileg. & ibi Abbas in l. l. ad l. 1. vicia. C. de mand. prin. quos secutus est Vant. in tracta. de nullitate rit. de nullitate sententia ex defectu iurisdictionis, ordina. nu. 17. qui & spec. eundem opinionem reuertit. Idem scripsit Paris Puteus in tracta. de iudicatu. §. an officialis succedat, nu. 2. Felin. in c. conf. 11. de ver. iud. & Rebuff. loco præallegato, ver. si in dubio fuit. quo loci declarat, quando testes deponere, & testificari debent. Et ibidem nonnullas declarationes ad rem hanc commemorat.

PRAESVMP.TIO XVI.

Iurisdicção concessa an ordinaria vel delegata in dubio præsumatur, diligens & accurata disputatio.

SYMMARIA.

- 1 Iurisdicção à lege concessa, secundum substantiam materiam diiudicatur.
- 2 Dispositio quælibet à substantia materia recipit interpretationem.
- 3 Contrarius non potest in loco ubi iurisdicção exercetur, solum in contra iudicium ordinari et constitutum.
- 4 Iurisdicção aliu concessa presumatur, qualem verba adiuncta demonstrant.
- 5 Dicitur propria iurisdicção, si significat ordinariam.
- 6 Delegatus fungitur iurisdicção delegatus.
- 7 Genus proprie interpretatur.
- 8 Iurisdicção ordinaria præsumatur concessa, quando lex aliquem simpliciter constituit iudicem.
- 9 Index datus præsumatur datus, vt procedat iure ordinario, non autem speciali.
- 10 Concessio & verba illius in potiori significatu accipienda.
- 11 Iurisdicção delegata dicitur extraordinaria, & delegatus dicitur extraordinarius.
- 12 Dispositio intelligi debet in dubio, de actu alteri minus præiudiciali.
- 13 Iurisdicção delegata cur odiosa dicitur.
- 14 Actus & dispositio recipiunt interpretationem à natura & qualitate personæ concedentis.
- 15 Lex qualitas est, vt perpetuo vigeat.
- 16 Dispositio intelligitur de actu perpetuo.
- 17 Iurisdicção delegata dicitur specialis, & delegatus index est specialis.
- 18 Dispositio iure communis non specialis, in dubio vii velle præsumitur.
- 19 Rescriptum iustitiae potius quàm gratia præsumitur principem concedere velle.
- 20 Extraordinaria non sunt in consideratone.
- 21 Res ad suam naturam facile reuertitur.
- 22 Iudicium ordinarium est secundum commune, extraordinarium dicitur contra vel præter illud.
- 23 Iurisdicção mandata à principi persone habenti iurisdicção ordinariam, de qua intelligitur causi diffinitione, nu. 24. & 25.
- 24 Iurisdicção non prorogata si potest esse à lege quàm ab homine, ut tamen datur de vna re ad diuersam, nu. 29.
- 25 Iurisdicção concessa à principi persone privata delegata est, & quilibet ea verbu fiat.
- 26 Delegatus effectus dicitur is, cui tanquam persona privata causa singulari à principe committitur.
- 27 Iurisdicção ordinaria tribuit a censetur à principi causam committere, si dicat expressim quod in sui locum, in omnibus eam reponit.

- 31 Delegatus effectum praesumitur priuatus, cui a principe simpliciter certum genus causarum committitur.
- 32 Argumentum a potestate tutorum ad iurisdictionem in iure receptum est.
- 33 Tutor datur vniuersitatis, et quare non certum rebus, nu. 34.
- 34 Iurisdictione ordinaria in materia non est restricta ad hoc, vel illud genus causarum.
- 35 Syndicatos obtinent iurisdictionem delegatam.
- 36 Syndicatos quando censentur ordinarii.
- 37 Ordinarii iudex factus praesumitur, cui princeps vniuersitatem causarum commisit.

DVBITARI per sepe solet, quod iurisdictione in dubio concessa & data praesumatur. Egregiam hanc dispositionem proposuit atque explicauit Idem Bar. in l. ambrosia, nu. 34. ff. de decretis ab ordi. faciem in l. in fin. C. vii. Et quod quoniam in reg. c. l. ff. in sua dispositione 5. Adunatum, in fine, & melius futsius Ioan. Baptista à S. Seuerino in d. l. more, q. 15. num. 25. Verum cum non perfectè satis rem habet absoluerint, ego meo pro virili interpretum traditiones omnes complexus, noua simplicitate et partitione tante obfcuritatis, lucem aliquam adferre conabor.

Tria itaque capita huius iurisdictionis constituenda sunt, quemadmodum & tres regulas in Ioan. Baptista à S. Seuerino constituitur.

Primum est caput, quando iurisdictione à lege data concessa fuit.

Secundum, quando à principe, vel ab eo, qui & ordinariam & delegatam dare potest.

Tertium est caput, quando iurisdictione ab inferiore data fuit.

Primum itaque caput est, cum à lege iurisdictione fuit concessa, & concessa & data praesumatur ordinaria, vel delegata. Quod sane in capite aliquot casus sunt diligendi atque conueniendi.

Primus est casus, quando à subiecta ipsa materia ostendit, quod iurisdictione fuerit tributa. Illa enim talis iudicabitur. Ita simili de questione consenserunt omnes penè in rubr. ff. de iurisd. omni. iudic. libi. Alex. Inf. Dec. Riminal. senior. Curt. lun. nu. 4. & nouissime Ioan. Bologn. nu. 5. & num. 8. dum disputat, appellatone iurisdictionis quae intelligatur, & acceperit ante omnia spectanda esse subiectam ipsam materiam. Et rectè quidem, quandoquidem omnis dispositio à subiecta ipsa materia declarationem & interpretationem recipit, etiam si fluctat atque improprie verba, si vno al. ex conducto, §. papianum ff. de cati. si stipulati ff. de iur. & l. i. in fin. ff. de episcopi. verbis. Et egregie similis tractat Bartol. in d. l. i. vno. Dico in l. non vult hares esse, nu. 8. de reg. iur. item in l. qui accusare, in fin. C. de edict. & in l. 3. nu. 4. C. de milia. testam. Alciat. lib. 2. de verb. fig. nu. 4. & Craut. in cons. 231. nu. 2. & in cons. 245. nu. 6. quoniam conuenit. Et huc maxime facit, quod docuit Aret. in l. §. si quis ita, de verb. obligat. dum dicit, quod ad cognoscendum actum potestimum iudicium refertur ad subiecta materia. Et ex Aretini sententia scriptum ad rem propè nostram reliquit Alciat. in tra. de praesumpt. regu. 3. praesumpt. 36. in fin. subiectam materiam ostendere, an quis vt voluerit actu priuilegiat vel ordinario. Hinc iura permulta, quae aliquot subobscura sunt, de vtraque iurisdictione loqui, ubi subiectam ipsam materiam intelligimus. Ita enim intelligi & declarari potest l. 2. ff. de iurisd. omni. iud. quo loci laetoluenat, ubi iurisdictione data est, ea quoque concessa esse videtur, sine quibus iurisdictione exerceri non potest. Hæc iurisdictione, cuius laetoluenat meminit, tam de delegata, quam de ordinaria intelligitur, cum subiecta coactionis materia vtrique conueniat. Ita pariter declarari & intelligi potest l. qui iurisdictione con. tit. ff. de iurisd. omni. iud. de cuius interpretatione egregie scribit Duaren. lib. 2. de iur. annu. cap. 51. Cora. in l. 3. nu. 3. ff. de off. pro. & lib. 4. misel. cap. 9. & locut. in l. in prim. ff. de ad rem nostræ adferri potest exempli, quo ex subiecta ipsa materia ostendi potest, vtramque iurisdictionem fuisse concessam: vt si lex constituit Archidiaconum loco Episcopi, quoniam obstruit hereticæ prauitatis iudicem: cum Episcopus vtramque potestatem obstruit, & per hoc, de heret. in 6. & scribit ibi in c. cum ex officio nu. 20. de praesumpt. unde fit, vt ob subiectam ipsam materiam vtramque potestatem aliquot dicitur Archidiaconus. Ita pariter subiecta materia ostendit collatam esse ordinariam iurisdictionem tantum, vtpotia si lex constituit iudicem, & præcipit, ne eo in loco ubi ius dicitur esse contrahere & immobilia acquirere possit, subiecta ipsa materia ostendit, hunc esse iu-

dicem ordinariam, cum non possit contrahere in loco ubi iurisdictione exercetur, solum constitutum sit contra iudices ordinarios, l. principalibus, vbi Doct. ff. si certum petat. Et propterea officialia, qui administrationem sine iurisdictione habet, contrahere potest. Ita Bartol. in l. auctor, §. quod si à principe ff. de iure offi. & l. in d. l. principalibus, colum. 3. vers. non limitat. Præterea, & tertio subiecta materia ostendit solum concessam fuisse iurisdictionem ordinariam: vt si lex constituit iudicem, qui de certis causis cognoscit, quæ quidem delegari suo iure non solent, vt sunt causæ graues, meri & mixti imperij, l. nemo potest gladij de reg. iur. Dec. in l. nu. 21. ff. de offic. cum cui mand. est iurisd. cum ergo iurisdictione in his grauibz à lege tribuitur ordinaria, non autem delegata, subiectam ob materiam praesumitur.

Secundus est casus, quando verba adiuncta & declarant naturam concessæ potestatis, & iurisdictionis. Nam tunc talis praesumitur tributa iurisdictione. Ita simili in questione scribit omnes in rubr. ff. de iurisd. omni. iud. ibi Decius, Curt. Jun. nu. 8. & Bologn. nu. 5. Idem docuit Ripa in l. aut prator in prin. nu. 3. ff. de iur. iudi. Ita quoque dicitur declarari iurisdictionis tribuere speciem ex præcedentibus & subsequenibus, vt simul in questione docuit Riminal. Sen. in rubr. ff. de iurisd. omni. iudi. nu. 1. vers. cum scias. Exemplum ex adiunctis verbis quo demonstratur vtramque iurisdictionem fuisse collatam, adferri potest ex c. significauit de corpore vitæ, dum Pont. Max. mandat causam ab Episcopo auctoritate sua, ac ipsius Episcopi diffiniri. Est sane si Episcopus ordinarius, & delegatus simul: quod declarat Abbas in c. cum ex officio, nu. 21. de praesumpt. Præterea solum ordinariam iurisdictionem collatam fuisse his exemplis declaratur, vt si dictum fuit, quod ipse iudex ex propria iurisdictione possit causam diffinire. Illa enim dictio, l. propria, significat potestatem & iurisdictionem ordinariam. Ita Dec. Cor. Bologn. & reliqui prælegati. Et ratio illa est, quia delegatus iurisdictionem propriam non habet, sed delegatus iurisdictione fungitur, l. 1. §. qui mandatum ff. de offic. cum. & ibidem crebris adferunt interpretes, & si Riminal. Sen. in rubr. ff. de iurisd. omni. iud. nu. 3. dissentiat, & male. Est & aliud exemplum, quo ex adiunctis verbis demonstratur tributa ordinaria iurisdictione, vtpotia si sub nomine gentitium concessa sit iurisdictione. Ita Alex. in rubr. ff. de iurisd. omni. iud. nu. 2. & ibidem Curt. lun. nu. 7. & Ripa in l. aut prator, in prin. nu. 1. §. de re iud. Ea est ratio, quia gentitium l. proprietatem significat, l. 2. §. in locum ff. de religio. & sumpt. fun. & communis est opinio cum Bart. in rubr. ff. de oper. noui. nati. Quocirca descendum non est Riminal. Sen. in l. rubr. ff. de iurisd. omni. iud. nu. 2. dum reiiciendo exemplum hoc, negat gentitium significare dominium & proprietatem. Adferri pariter potest exemplum, quo ex adiunctis verbis praesumitur tributa iurisdictione delegata, vt si dictum sit quod auctoritate principis, vtpotia Pontificis Max. procedat, causam quæ diffinit, sicut in casu c. ad abolendum, in fine, de heret. & c. per hoc eod. tit. in 6. quibus in locis Episcopus appellatur delegatus ob id, quod auctoritate Pontificis, & non propria cognoscit, & diffinit hæreticorum causas. Exempli huius ratio est, quia firmi omnis proprietatis ostendit aliquem vtem fuisse iure specialia, & si alia non praesumatur, quod eo vt voluerit, l. miles in ex fundo, & l. miles in prin. ff. de testam. milia. & l. 1. c. 2. de testam. milia. & scribit Alciat. in tra. de praesumpt. regu. 3. praesumpt. 36. nu. 4. & suo loco dicemus.

Tertius est casus, quando lex simpliciter constituit aliquem iudicem, & dubitatur quam iurisdictionis speciem tribuerit, an scilicet solum ordinariam, vel solum delegatam. Et praesumi tunc concessam ordinariam scriperunt foli. in l. & quia ff. de iurisd. omni. iud. in l. vno in gl. vi. C. si licet potest. clarè Spec. in l. de inquisit. §. in pugnat. nu. 25. Abb. in ex lib. 1. col. 3. vers. in dubio autem de iudi. Caltr. in l. 2. iudex col. vlti. & ibidem Inf. in fin. C. de iud. Imol. & Alex. in l. §. de dam. in fide. vbi idem annotat Ripa nu. 7. idem Alex. in l. more, nu. 13. ff. de iurisd. omni. iudi. Butr. in c. cum ab ecclesiastico nu. 18. de off. ordi. Ita quoque tradunt Dec. in l. in testam. milia. nu. 11. vers. & de c. de testam. milia. & Alciat. in tra. de praesumpt. regu. 3. praesumpt. 36. nu. 2. dicitur, quod iudex datus t praesumitur ita datus, vt procedat iure ordinario, & non speciali. Idem respondit Feder. de Senis in consil. 130. quem & infra commemorabo. Et huc pertinet illa dispositio Doct. in rubr. ff. de iurisd. omni. iud. & Cagnoli in rubr. ff. si quis iura non obtemperet. Et hæc quidem sententia multis rationibus ac argumentis comprobari potest.

Primo verba & concessio t intelligi debent in potentiori significatione, l. 1. §. qui in perpetuum ff. si ager vicijs vel empti. petat. & similis conuenit Bartol. in l. Lucius. ff. de consilij. & datus sitat.

et Cagnol. in d. rubri. ff. si quis iud. non temp. num. 13. vers. quatenus. Atque ordinaria iurisdicción est firmior et potior, ergo in dubio praesumitur casus ordinaria. Nec huius argumentationi obstat responso Decii in d. rub. ff. de iurisdicción. ann. ind. quod cum hic iurisdicción possit collata iurisdicción ordinaria, et delegata, potior intelligi possit collata iurisdicción ordinaria, cum fub genere continetur etiam species, & proprie, vt inquit Bal. in d. de iure. ann. annul. Non inquam obstat hoc consideratio, & nos hic disputamus de vna specie iurisdicciónis, non autem de ea in genere.

Secundo accedit, quod delegata iurisdicción dicitur extra ordinem: & iudex delegatus iudex extraordinarius appellatur, l. si quando, vbi Bal. C. de dilat. l. si aut prater, in prin. nu. 1. ff. de re iud. & Dec. in l. 1. ff. qui mandatum, nu. 1. ff. de off. eius. Atqui in dubio iure ordinario, & non extraordinario vti, & concedere praesumitur, l. scio, §. modico ff. de legum leg. Ergo iurisdicción ordinaria concessa praesumitur.

Tertio confert, quod in dubio iurisdicción intelligi & interpretari debet de actu alteri minus praesudiciali, & quo vtrique parti sit magis consultum, vt scripsi in lib. 2. de arbitrio iudicum, casu 199. nu. 13. ex l. adoptum, §. si de ritu nupt. ex l. sententia Baldi & Craueti, quos ex loci rescivi. Atqui si de ordinaria intelligimus, concessio est minus praesudicialis quam si delegata intelligitur. Ergo de ordinaria intelligi debet. Illa minor probatur, quoniam concedendo ordinariam, alteri ordinario nullum adferunt praesudiciu, ex quo ambo cumulatim concurrunt, vt scribitur Bart. in l. 1. C. de off. praef. vbi Felin. late in c. pastorali, num. 3. de off. ordina. & in c. Ceterum, num. 4. de iud. Sebastian. Vnde in tract. de nullitate iudic. de nullitate sententiae ex defectu iurisdicción ordina. me. 26. qui dixit in dubio praesumitur cumulatim conceditur. Contra vero si delegata intelligitur, ordinarij esse derogatur, c. p. & G. de off. delegat. Et ideo iurisdicción delegata dicitur odiosa, quia per eam auferitur potestas ordinario. Ita inquit gloss. in c. in verbo processu de rescript. a. 6.

Quarto accedit, quod in dubio iactus & dispositio recipit interpretationem a natura & qualitate personae concedentis, l. si seruus plarium, §. si cum, & ibi gloss. ff. de legat. & ibi scribitur Doct. & Gregorius Baer. quafi. 15. num. 13. Atqui natura & qualitas legis est, vt perpetua sit, & semper vigeat, l. Ariam, in fin. C. de heret. & ceteris antel. iurisdicción. a. Ergo intelligitur a lege concessa & iurisdicción, quae perpetua naturam habet: quae quidem perpetua iurisdicción est illa, quae ordinaria appellatur, non autem delegata: Cum delegata temporalis sit, l. iudicium futurum ff. de iudicij. Et hac facit

quod dispositio intelligitur de actu perpetuo, Ita Bart. in l. si quis adulterum, §. 1. ff. ad legem iud. de adulter. & l. seruus, C. de pen. Et licet Sapia in rub. ff. de iurisdicción ann. iud. scripserit reliquit, etiam iurisdicciónem ordinariam esse temporalem, cum ordinarij officium tempore extinguitur, l. item finitio ff. de off. assiso. attamen errat Sapia, quia non est iurisdicción ordinaria, quae tempore finitur, sed officium illius, vel illius singularis personae: Cum dignitas, & potestas in successorem continetur, l. proponebatur ff. de iud. & c. quoniam Abb. de off. deleg.

Quinto confert, quod iurisdicción delegata est iurisdicción specialis, cum & ipse delegatus specialis iudex appellatur, l. item specialis, C. de iudic. Et contra iurisdicción ordinaria dicitur secundum eius commune. Atqui in dubio non praesumitur iurisdicciónem vel vti iure specialis, sed communis, l. quamquam ff. de testam. munit. & l. iuglamentum, l. 1. C. de edem. & ibi Decius num. 1. & Alexander in cons. 55. num. 6. lib. 5. Ita etiam videmus Principem praesumi non concedere potius rescriptum iurisdicciónem, quam gratia, ex quo illud gratia est magis speciale, vt docet Ripa in rubric. de rescript. num. 17. Ergo concessa praesumitur ordinaria iurisdicción, & non delegata. Confirmatur illa minor propositio, quod ius speciale dicitur extraordinarium. Extraordinaria autem non sunt in consideratione, l. 4. §. 1. ff. de iurisdicción lib. et scribit Alciatus in tract. de praesumpt. reg. 3. praesumpt. 36. num. 2. vers. secunda ratio.

Sexto accedit, quod res est facile reueritur ad suam naturam, c. ab exordio, 35. dist. 1. & l. si vnum de pactis, et ibi l. si non, §. ff. de pact. Atqui natura iurisdicciónis est iudicij et, vt in ordinaria, non autem extraordinaria. Ergo &c. Minor propositio ita probatur. Extraordinarium verò est secundum ius speciale & singulare. Est enim ius commune vix lex generalis, quae quae in omnibus observatur, & quae in communis de rebus hominum fluitat, l. 2. ff. de legum lib. i. ciuitatis autem communis compositio, &c. & ceteris autem lex 4.

distin. ibi, [sed pro communi utilitate.] Et ideo dicimus ordinariu iudicium esse secundum ius commune, cum in omnibus observari debeat, nisi specialis ratione facta sit exceptio. Extraordinarium autem dicitur contra seu prae ius commune, cum sit ob legem singularemque: hanc singularem res est de persona, vel re, vel loco speciali de causa constituta, vt ex glo. lib. 10. mod. attic. cap. 20. colligitur, & declarat Baldus in annotat. ad Pandectas ad l. iura virtutis, ff. de legib. & Alex. ab Alex. lib. 6. de iurisdicción ordinaria cap. 23. Cum ergo in aliquo negotio conceditur procedi extra ordinem, id est speciali favore, vel persone, vel rei, vel causae, apparet illa esse singularis, sicuti dicimus, singularem favore, quod iudicium vel iudicij procedi in causa, atque ita extraordinarium, vt in tr. C. quando in pra. ann. pp. & videtur. Ita favore causae alimentorum specialis & singulari iure proceditur summarie & extraordinarie. Hac de primo huius dispositionis capite.

Secundo cum huius dispositionis caput, quando iurisdicción fuit concessa a principe, an extraordinaria, vel delegata praesumitur concessa? Hanc dispositionem proposuit Bart. in l. more, num. 8. ff. de iurisdicción ann. ind. in l. ambrosia, num. 3. ff. de decretis ad ordinem acen. & in sua quae incipit, Adon amia, col. vii. Ego Bartoli traditiones secutus ita plantis aliquot casus distinguo.

Primus est casus, quando maior causa cogniti iurisdicciónis, non autem persona nominatur: vt puta si mandetur Praetori Patuino, committimus & mandamus, vt de causa hac videat, cognoscat, & iudicet, hoc in casu ordinarij iurisdicciónis est tributa, Ita Bart. in d. l. ambrosia, num. 3. vers. si enim hoc concedit. Bal. in l. more, col. 2. vers. iuxta quod quare ff. de iurisdicción ann. ind. & ibidem Ioan. Baptista a S. Severino, quafi. 15. num. 23. Curt. Ioan. num. 56. Ceterum non declarat Bart. & Bal. an ordinaria hac iurisdicción sit propria, vel prorogata. Nos ita distinguimus. Aut causa habe commissa iudicij, vel probata ab officio, & potestatem habet ordinarij: & tunc ex noua hac commissione dicitur solum excitata eius iurisdicción, atque ita propria est iurisdicción, & licet in corrigendis, vbi Abb. num. 2. & c. pen. de off. ordina. Non tamen habet locum hoc traditio, quando alterata fuit hac ordinarij iurisdicción. Nam tunc ex ordinaria officio delegata, Ita l. si iud. in ciuile, num. 2. ff. de iust. & iure. Abb. in c. licet in corrigendis, nu. 2. & ibidem Felin. nu. 1. ff. de off. ordina. Arret. in l. 1. §. si quis simpliciter, num. 2. de verb. obligat. & ibidem Alexan. nu. 9. & Soc. sen. num. 3. Gallian. num. 23. & Alex. num. 11. Curt. Ioan. d. more num. 47. Baer. in quafi. 15. num. 5. & Rota Romana referente Verallio in decis. 16. in prima parte, quae secuta est Crotum in l. 1. §. si quis simpliciter, num. 30. de verb. obligat. qui dixit esse ordinarium in procedendo, fed delegatum in iudicando. Plura autem alterationis signa commemorat l. si in d. l. in ciuile, num. 5. & Dec. in l. more, num. 32. ff. de iurisdicción ann. ind. Felin. in d. licet in corrigendis, de off. ordina. & in c. cum ex officio, num. 20. de rescript. & Afflicus in c. 1. §. si miles, num. 2. de feudo seu cultu. non auant.

Aut causa habe commissa aliis ad hunc ordinarium non pertinet aliquo modo, vt si Princeps mandat Praetori Patuino causam aliqui pertinentem ad Praetorem Brixiam: Et tunc Praetor illi Patuino censetur fuisse delegatus. Ita Bartol. in l. more, num. 8. ff. de iurisdicción ann. ind. & Alber. in l. si §. ff. de off. praef. Et si recte pendatur, idem sententiarum Anchar. & Franc. in c. qui antea dicitur, de proband. in sexto. Arret. in l. 1. §. si quis simpliciter, velum 3. vers. sed queritur pro perfecta, ff. de verb. obligat. adducti est l. & ff. Praet. ff. de off. eum. l. 1. C. qui pro sua iurisdicción, & ceteris cum aliquibus, de rescript. in sexto. Quae fane opinio verior est illa Collegij Perulini, quod contrarium respondit ex consilio Baldi, vt est relatum inter allegationes Lapi alleg. 10. & inter consilia alium in consil. 210. incipit, Primo est videndum. Respondit fane collegium Perulium, hunc esse iudicem ordinarium: Cum eius ordinaria iurisdicción, quam suis in causis ordinarie obtinet, ad hanc prorogata fuerit. Hanc opinionem fecit Ius Ioan. Baptista a Sancto Severino in l. more, num. 26. & ibidem Decius num. 36. ff. de iurisdicción ann. ind. Franc. Patuini, in tract. de officio & potestate, c. de v. ac. in parte 1. quafi. 2. vers. per Patuta & parte 2. quafi. 10. num. 29. Soc. Sen. in l. 1. §. si quis simpliciter, num. 3. de verb. obligat. Ea ratione iij moti funt, quia officium prorogari potest, l. legare ff. de solutio. quemadmodum ergo iurisdicción prorogari potest ab homine: ita etiam potest prorogari a lege viua, hoc est a principe, l. 1. & l. de qua res ff. de iudicij. Et cum hic sumus in dubio, dicendum est hanc esse potius ordinariam iurisdicciónem, vt potius fauorabilem quam delegatam, quae odiosa est, vt diximus supra. Quae quidem ratio vera non est, vt animaduertit, & recte Arret. in d. §. si quis simpliciter.

- Secundo motus est Bart. argumento ducto à potestate tutoris ad fidei iuramentum, quod quidem argumenti f. genus à re receptum est, *ut docet Bart. in linter tutores, f. de adm. tut. Atqui tutor non datur certis rebus, sed vniuersis, l. eamque, f. de testat. Et ergo pari modo ordinari iuridictio f. itaque non ordinaria, sequitur esse delegatam. Hæc tamen argumentatio, qua vi voluit Bart. & claris Purpurat. in d. l. morte, inu. 5. mea quidem opinione non concludit. Nam quod tutor dari certis rebus non possit, t. ex eo fit, quod natura illius actus repugnet. Tutor enim datur perfonæ, *f. l. in l. de iur. delict.* Perfonæ autem in vniuersum sua bona æque possidet: Et ideo datus tutor perfonæ, in necessariam consequentiam omnibus rebus datur dicitur. Quod si re-*

Сум

Iurisdictionem vni vel duobus concessam, aliquando cumulatim, aliquando priuatiue concessam praeiudicium, distinctione multorum, casuum d. lucide explicatur.

S V M M A R I A.

Cum vtrunque iurisdictionem obtinet iudex, sicuti certis casibus obtinere posse, superiore disputatione demonstrauimus: & ambiguit secundum quam de causa cognouisse, & sententiam tulisse praesumatur, ita aliquot casus distinguendi sunt.

1 Primus est, quando ex actis ipsis constare potest quia potestate & iurisdictione vti sit. Hoc in casibus clara est, ob id opus non est confingere ad coniecturas, quae in claris cessant, iuxta illud aut illud. §. cum in verbi, de legat. 3. Si ergo acta significant hunc processum vt ordinarium, talis erit iudicandus si verò vt delegatum, delegatus habendus erit. Ita in specie docuit Abbas inc. cum ex officio, num. 32. de praescript. & vlt. de iur. iur. col. 15. num. 32. vers. lunita a primo, &c. qui scripsit ita posse intelligi praeiudicium Feder. de Senis in cons. 390. in fin. quod aliqui ab Abbate, & alij multi, vt infra dicemus, reijciunt. Et casum hunc multis similibus confirmat Felix. Et eandem sententiam probant etiam Paris. ibid. num. 33. in fin. idem respondit Alexan. cons. 35. num. 8. lib. 5.

2 Secundus est casus, quando ex actis quidem non potest apparere, quia potestate vti sit, sed tamen processus, & sententia sustineri ita potest, secundum ordinariam iurisdictionem, quemadmodum & secundum delegatam. Hoc in casu praesumitur vti iurisdictione ordinaria. Ita ex sententia Baldi in c. vlt. col. 1. de re iud. tradit Felix in d. c. cum ex officio, col. 12. num. 34. vers. si autem inducitur, & ibidem apertius ibid. num. 35. vti autem alium valeret. His addo Alexan. in cons. 35. num. 8. & lib. 5. dum respondit, quod in dubio iudex assumptus per partes, praesumitur assumptus vt ordinarius non autem vt delegatus. Non ergo etiam aliter quam vt ordinarius praesumitur procedere. Et ratio est, quia non extraordinario specialique iure, sed cōmuni potius vti praesumitur, si quanguam, & m. l. testamento, l. 1. ff. de testa. mult. & respondit Alex. cons. 60. num. 20. lib. 2. Et iurisdictione ordinaria dicitur esse firmior & potentior ipsa delegata, vt scribunt omnes iur. ff. de officio eius, &c. Est ergo praesumendum hunc iudicem fuisse vti iurisdictione ordinaria, cum in dubio qui praesumitur velle actum suum valere debere omni meliori modo, l. 3. ff. de mili. testa. de qua re statim dicemus.

4 Declaratur hic casus, vt non procedat quando delegatus est facta a Principe, vt a summo Pontifice, & alijs: Nam tunc praesumitur processum tanquam delegatum. Ita Isan. Andr. in c. vlt. col. 1. vers. item quando concurrunt de re iud. in quem sequitur Felix in d. c. cum ex officio, col. 12. num. 31. vers. bene facit. & ibidem Paris. num. 33. vers. quod intelligi, qui recentem alios plures, qui lo. an. And. dea fecerunt sunt. Et ratio illa est, quia delegatus a Principis est dignior ipso ordinario, vt scribunt omnes in d. rubr. de officio eius. Et ob id appellatio deuoluitur ad ipsum Principem, declarat idem Felix in d. c. cum ex officio, num. 24. & ibidem Paris. num. 26. Et certum est ea quae digniora sunt praefenda, l. 2. de alio scrib. praeiudicium ergo hic delegatus eam iurisdictionem digniorem, ordinariam minus dignam.

6 Tertius est casus, quando ex actis apparere non potest, quia potestate & iurisdictione vti sit iudex, sed secundum iurisdictionem ordinariam processum & sententia sustineri non possunt, secundum delegatam vero possunt. Hoc in casu si recepta magis opinio est, hunc iudicem praesumi vti iurisdictione delegata. Ita sane Butri. in d. c. cum ex officio, num. 28. de praescript. & ibidem Abb. num. 31. Felix num. 1. & Paris. num. 33. eandem probat. Est et ratio, quia quilibet praesumitur amplecti cum viam et modum, quibus actus ipse vult valere, l. 3. ff. de testam. mult. & l. quoties ff. de reb. dubijs, & alij multi, quia commemoramus infra lib. 6. de praesumpt. c. confirmari posse. Et egregie sunt illae traditiones, quae ad rem hanc congruunt Felix. praescriptum in loco, num. 31. vers. dixit etiam Ludouic. & Alciat. de praesumpt. regula 3. praesumpt. 33. num. 3. & 4. & 5. Et nos alia his similia adferimus infra hoc libro, praesumpt. 38. vbi didicerimus, quando praesumatur pro sententia iudicis ordinarii. Nec hic repugnat auctoritas Federici de Senis in d. cons. 390. in fine, qui contrarium visus est respondere. Nam aut Federicus intelligendus est, quando ex actis ipsis constabat iudicem illum tanquam ordinarium processum in causa, vt supra in primo c. est diximus. Et illum pariter ita intellexit Alexan. in d. cons. 35. num. 6. lib. 5. Aut male si Federicus respondit sicuti cum reprehenderit Butr. & Abbas.

- 1 Iurisdictionem ordinariam concedens Princeps magistratui, respicit sui praesentis iurisdictionem concedere.
- 2 Concedens auctoritas in iurisdictionis concessione semper praesentis praesentis a iudice.
- 3 Sermo generalis non comprehendit personam loquentis.
- 4 Idem, maxime in principe, m. 4.
- 5 Iurisdictione annexa seu si vasa fuerit a principe concessa, priuatiue intelligitur.
- 6 Dominio & iure vili translati, priuatiue dicitur translati iurisdictione.
- 7 Iurisdictionem in homines vasa sui princeps exercere non potest.
- 8 Iurisdictione vniuersali eodem tempore duobus & pluribus concessa a lege, vel principe, cumulatim intelligitur.
- 9 Vicario vel assessorio concessa iurisdictione cumulatim accipitur.
- 10 Iurisdictione specialiter concessa magistratui, tanquam superius iudicium vniuersali priuatiue concessa praesumitur.
- 11 Inducti nouo tribuit a iurisdictione aliquo in loco ordinario magistratu ibidem non dicente, priuatiue facta intelligitur.
- 12 Iurisdictione discretiue concessa nouo magistratui priuatiue facta praesumitur.
- 13 Iurisdictione concessa taxatiue circa aliquod genus causarum, priuatiue intelligitur. Fallit id in iurisdictione competente ex consuetudine, num. 15.
- 14 Taxatiua habet vim exclusionis.
- 15 Concessio iurisdictionis facta nouo iudici, & esse iudicio inferiori priuatiue praesumitur.
- 16 Dispositio legis specialis generalis non derogat, nisi incompatibiles sint.
- 17 Iurisdictione concessa alteri auctore personarum, priuatiue concessa praesumitur.
- 18 Idem, procedit multo magis accedente favore persone, cui conceditur, num. 18.
- 19 Prærogativa duo vbi concurrunt illud magis speciale dicitur, quod personae conceditur.
- 20 Iurisdictione concessa alicui priuatiue non praesumitur, si lex vel statutum id declarat.
- 21 Iurisdictione concessa odio certarum personarum, cumulatim facta praesumitur.
- 22 Iurisdictione concessa praelato regularibus in suis monachis, priuatiue ad Episcopum praesumitur.
- 23 Iurisdictione concessa privilegio alicuius persone, intelligitur priuatiue.
- 24 Iurisdictione praescriptioe acquisita, priuatiue censetur acquisita.
- 25 Iurisdictione concessa duobus ordinariis, cum clausula, ambobus vel alteri eorum, cumulatim intelligitur.
- 26 Iurisdictionem ordinariam concessam alteri, quando non apparet, an odio vel favore personarum facta sit, cumulatim praesumitur.
- 27 Praefectio vbi totum civitatis generalis iurisdictione et concessa.
- 28 Praefectio quanta apud Romanos potestas.
- 29 Dispositio hominis specialis derogat generali, sicut in legali dispositione.
- 30 Regulam. Generipet speciem derogatur, locum habere in iurisdictionalibus favore publico.
- 31 Iurisdictione priuatiue concessa vni delegato, postmodum alteri ab eodem principe, priuatiue accipitur.
- 32 Argumentum a mandato procuratoris, ad mandatum iurisdictionis valet.
- 33 Expeditio causa vel vni articulo, mandata vni ex delegatis, priuatiue intelligitur.
- 34 Iurisdictione mandata duobus simpliciter, cumulatim, non tamen infideliter mandata praesumitur.
- 35 Iurisdictione mandata a duobus adiecta clausula, vel alteri vestrum, censetur cumulatim mandata & infideliter.
- 36 Iurisdictione priuatiue vel cumulatim concessa, quis sit effectus.

37 *Præventionis quædam loci.*

38 *Interdictio cumulatue pluribus & vniuersis, scilicet, simul concessa, aliter sine alio non cognoscitur.*

DISPVTATIO est egregia, sed perplexa admodum, quando iurisdictione cumulatue vel priuatiue præsumitur tributa & concessa. Existimo facilius explanationis gratia, distinguere atque constitui posse duo disputationis capita. Quorum primum est de iurisdictione ordinaria, secundum est de delegata iurisdictione.

Primum est casus, quando Princeps concedit iurisdictionem magistratui, & dubitat an respectu persone ipsiusmodi Principis concedentis præsumatur concessa cumulatue, vel priuatiue. Hoc casu dicendum est, præsumi iurisdictionem cumulatue. Ita Bal. in conf. 326. *Res Romanorum*, in fin. lib. 1. Cum dixit, quod si Papa committit iurisdictionem alicui, nihilominus retinet sibi eandem & maiorem. Idem fensit ipse Bal. in c. 1. in prin. nu. 2. de his qui feudum dare possunt. Et idem Bal. in l. qui se parit, nu. 10. de ar. et iud. c. 40. num. 1. & 2. Et ij quidem adducti sunt text. c. dudum, de præbend. in 6. Extat & ratio, quod in i. sermone generali, non comprehenditur persona loquens, inquisitio. C. de solat. & dicimus in l. 1. lib. 3. præsumpt. 5. 4. Et hoc maxime procedit in persona i. Principis, qui dicitur excepta, ne sibi legem imponere videatur, c. 1. in fin. de prob. feud. aliena per Feder.

Declaratur hic casus, ut locum non habeat, quando Princeps concessit iurisdictionem, quæ annexa est feudo cõcesso vasallo. Nam tunc vasallus dicitur obtinere iurisdictionem priuatiue ad dominum concedentem. Ita Bald. in l. quæst. 43. ff. de verum diuis. Mortuum Laudem in tracta. de proc. in i. part. quæst. 3. incipit, Dux Mediolani. lib. 1. c. ceterum, column. 2. vers. faceret tamen, de iudi. & ibidem Felin. num. 1. 2. & in c. post alia, num. 5. de off. iudi. Cort. sen. in conf. 7. 4. super memorata, in quinto dubio. Ceterum in conf. 1. 2. num. 1. Brunnus in conf. 47. num. 7. Grammat. in conf. 39. num. 11. Socinus. in conf. 1. 26. num. 4. lib. 3. Berouus in conf. 7. 4. num. 8. & 11. lib. 1. Et cum Berouo & Socino de eadem fide specie dem respondit Crauet. in conf. 411. num. 36. qui num. 29. vers. quæd non potest, scriptis, quod vbi transferatur dominium t. & vis iule, dicitur priuatiue translata iurisdictione, quia apud duos inuoluntum esse non potest. Quapropter concludunt prædicti Doctores, Principem non posse exercere iurisdictionem t. in homines sui vasalli. Eandem sententiam compositè comprobant Roland. in conf. 49. num. 22. lib. 2. & in conf. 21. nu. 10. & 12. lib. 4. & doctissimus Tellausus in disceptum Peidenontanum, in conf. 132. Ceterum declaratio hæc intelligitur quoad iurisdictionem iudicis ordinarij: secus si ipsemet Princeps vellet cognoscere de causis hominum ipsius vel vasalli: quia id facere potest cum iure & ratione superioritatis sibi referatur: concurrat cum ipso vasallo, qui hoc casu dicitur cumulatue concessisse iurisdictionem. Ita declarat post alios Grammat. in voto 28. nu. 6. & in conf. 6. in fin. in criminalibus, & Natta in conf. 417. nu. 34. & in conf. 380. num. 4. vers. nam prædicti Roland. in conf. 1. 12. lib. 2. qui multis comprobatur, & Ioan. Petrus Sordus in conf. 132. nu. 17. lib. 2. & his accedit Afflicus in c. 1. §. si qui alicui, num. 8. vers. ex quibus de pace tenend. Cum dixit, Principem non posse cognoscere de causis hominum vel vasalli, quando ipse vasallus seipsum cognoscere, atque ita quando præuenit Principem. Princeps ergo non præuenit cognoscere potest. Præterea Baldus in d. l. 1. quæst. 43. ff. de erem diuis. Et Doctores qui cum fecerit sunt, loquuntur de primis causis, hoc est, de primis instantibus, vel declarat post multos Roland. in conf. 79. num. 3. lib. 2. & demum Baldi traditio solum procedit, circa ea quæ vasallus ipse inuectus pro iurisdictione sibi concessa facere potest, fecit si non potest. Ita Baldum declarat Natta in conf. 180. num. 4. lib. 2.

Secundus est casus, quando vel Princeps vel lex eodem tempore contulit iurisdictionem vniuersalem duobus magistratibus & iudicibus, sicuti statutum Papæ 45. in cindulus, sub rubor. de iurisdictione vniuersali vicarij, &c. tribuit iurisdictionem pratori, & alijs iudicibus. Hoc casu præsumitur concessio vtrique facta cumulatue, non autem priuatiue: atque ita locus erit præuentioni. Ita tradunt Bald. in l. ruius 4. vbi autem, num. 6. vers. primo casu C. de cad. tollend. Bartol. Alexand. & Imola in l. si vni §. de re iudica. & ibidem

1. si vni column. 3. vers. secunda conclusio. ff. de re iud. Bero in conf. 22. nu. 42. lib. 1. & manifestum explicat Vantius in tracta. de militate, in ritu de nullitate festen. ex defectu iurisdictionis ordinis. num. 27. 5. & num. 177. Et prædicti quidem scribunt quod aliquando his iudicibus concessa est iurisdictione in solidum, & tunc locus est præuentioni, atque ita vnus sine altero procedere poterit, & hoc casu loquitur prædicti statutum Papæ: aliquando vero intelligitur concessa cumulatue simul: & tunc omnes simul, non autem singuli procedere debent. Et hic casus procedit etiam in delegatis, ad vni ueritatem causam. Nam illi ordinarij æquiparantur. Itam his terminis scripsit Vant. prærito in loco, nu. 178.

Tertius est casus, creato constitutoque magistratui, iudicijque ordinario, datur a lege, vel a principe vicarius, vel assessor, qui certis de causis cognoscere & iudicare possit. Hoc etiam casu iurisdictione t. concessa vicario, vel assessori præsumitur cumulatue, non autem priuatiue ad magistratum concessa. Ita in specie de vicario scripti Baldus in l. si quando, in prin. nu. 4. ff. de off. procons. & legati, & de assessoridei scripti ipse Bald. in l. 1. column. 1. vers. extra quatuor §. ff. de off. cons. Et Baldum secutus est Felin. in c. pagorali, column. 1. vers. similiter dixit Baldum, de officio ordinis. Idem respondit Paritius in conf. 9. num. 1. lib. 4. Ea est huius sententia ratio, quia Vicarius & assessor videntur dari, ut opem ferant, & adiumento sint, suis ipsi principalibus magistratibus, quorum nomine iurisdictionem exercere videntur. Non ergo eos iurisdictione priuare dicuntur.

Quartus est casus, quando specialis iurisdictione cõceditur magistratui, tanquam superiori iudici vniuersalis, vtputat quando Princeps, vel lex, creat & facit aliquem iudicem, qui cognoscet de causis nullitatis, & causis appellatiõis t. sententijs latis ab ipsis iudicibus vniuersalibus. Hoc casu huic iudici nullitatem & appellatiõem præsumitur cõcessa iurisdictione t. priuatiue ad iudices omnes ordinarios. Ita Bal. in l. 1. §. 1. ff. de off. cons. Angel. in conf. 375. Præterea num. 3. vers. idem dico, & column. vlt. vers. falsi, vbi. Arcetius in l. quod in verum, col. 2. ad fin. de leg. 1. idem sentit Arcetius quibus Ruin. in §. 5. column. 4. lib. 5. qui respondit, quod quando datus est iudex adiunctus ordinario, censetur priuatiue datus, vt scilicet non possit in ordinariis sine ipso adiuncto in causa procedere. Ratio est, quia t. sententia primi, appellatur iste secundus: ergo ille primus caret iurisdictione, alioquin ad eundem posset deuolui appellatio. Et in adiuncto, alia etiam militat ratio, nempe suspitionis ordinarij.

Quintus est casus, quando existente magistratu ordinario qui non solum iurisdictionem exercet in ciuitate, sed etiam in oppidis & calbris ciuitatis subiectis, atque inter iudex, qui aliquo in oppido & caltro suo dicat. Hoc casu censetur huic nouo t. iudici collata iurisdictione priuatiue, atque ita censetur adempta ab illo ordinario generali. Ita respondit Romanus in conf. 393. num. 10. vers. nihilominus in propoia, quem secutus est Crauet. in conf. 411. num. 28. vers. tertio cessat. Idem fensit Auger. in conf. 375. Præterea in fin. Et ij quidem moti sunt text. 6. & dicitur, in athen. de defen. ciuit. Est & ratio quod sanctum ita fuit, ne propter huiusmodi ciuiles pecuniarasque causas, litigantes de caltro & oppido, ad ciuitatem cogatur accedere.

Sextus est casus, quando iurisdictione discretiue t. conceditur nouo magistratui: vt si cauerit statuto quod omnia instrumenta contractuum infirmetur: & creetur iudex, qui de causis infirmationum cognoscatur & iudicet. Hoc casu dicitur huic iudici concessa iurisdictione priuatiue: atque ita nullus alius de causis illis infirmationum cognoscere & iudicare poterit. Ita docuit Bal. in l. ruius 4. vbi autem, num. 6. vers. secunda casu C. de cad. tollend. in auth. habita, num. 3. 2. vers. super hoc. C. de silis pro parte. Idem fensit ipse Baldus in l. nec quidquam, in prin. §. ff. de off. procons. & lega. in prima lectura, cum dixit, quod legatus de latere non potest se intrromittere in officio. Collectoris Camere Apostolicæ, sic & Fran. Bald. inter consensu Bald. in conf. 253. Vbi omnibus prædictis, col. 2. vers. quia aut, & col. vlt. lib. 5. Idem aperit scriptis Ange. in l. cum prator, in prin. ff. de iud. & in l. si vni autem, col. 1. C. de ho. no. lib. 1. Ita quoque Imola in l. Titia testores, in prin. num. 4. de leg. 1. docuit, quod si statutum tribuit iurisdictionem pretori in causis pupillorum: & Capitaneo dedit potestatem cognoscendi de causis a decem libris infra, non poterit Capitaneo cognoscere de causis pupillorum a decem libris infra. [Cum (ait Imola) statutum dissingere voluerit iurisdictionem circa causas separatas.] Hæc tamen traditio Imole procedit fauore personarum, vt dicemus in subsecutis de bono casu. Et idem docuit Alexand. in d. l. Titia, num. 5. vbi num. 7. ait, statu-

Raturum voluisse hoc casu dividere & distinguere causas, idem
in *conf. 65. m. 9. d. 6. 7.* idem affirmavit Roma. in l. 1. §. 1. ff. de operi
noni maniat. Aret. in liquid in verum §. 6. qui ppg. col. vlt. vers. secundo
limitat. & in *conf. 102.* Felin in c. pastoralis, col. 2. vers. limita secundo, de
eff. d. d. Cratier. in *conf. 41. m. 23. vers. fecundo non potest.* Et in quicquid
moti lunc ex lolemus, §. latrunculator, ff. de iud.

Septimus est casus, quando taxatus i. vni magistratus concessit
 ius iurisdictionis, circa aliquod genus causarum. Hoc etiam casus
 priuatus collatus iurisdictioni iurisdictionis. Ita Ang. in l. c. vii. et c.
 14 *quoniam in inter. res. peten. tit. vii* scriptis, quod si florum dicit,
 quod flos. Capitaneus cognoscit de adulterio, alij censetur ar-
 emptus iurisdictionis. Idem sentit Bart. quoniam in *inter. res. peten. tit. vii*, et secus
 est Barb. in conf. 3. et c. l. d. et peritus Felin. ius. pallaria. l. 2. v.
 versum *latius ius d. off. d. qui refert lo. de Ana. respondit pro*
 Ferrarienti Ecclesie capituli, quod pontifex concesserat, vti plium
 solum, et non alij exercere potest iurisdictionem in certis ca-
 pellis, respondit, inquam, Anania, Epilopum iudicem generale
 ordinarium non potuisse se intrinsece in causis illarum capellarum,
 cuius iurisdictionis collata fuerat capitulo priuatiue ad Epilopum.
 Eandem sententiam probantur Berous in conf. 22. m. 28. lib. 6.
 et Ripa in tract. de prebendis in de prebendis reuocatur contra capitulum,
 m. 62. Et horum sententia probatur fides manifeste in d. c. pallaria
 de off. ord. et in c. venerabilis, de senten. excomm. in 6. et
 confert. l. v. c. vii. cap. fiscal. iuxta expositionem, quam refert
 in l. vii. in vltimo cap. huius capitis. Et accitatio, quod taxatus
 habet i. vni exclusionis, l. vii. c. viii. et c. de prebendis, m. 62.
 14 *Constat hinc esse veram et receptam opinionem, et si ab eis differat*
Dec. in conf. 3. m. 2. versum iudicem bar. post Franci. Baldi inter
confilia Baldi in conf. 23. v. si omnibus, eolum. 2. versum sed praedicta ob stare,
lib. 1.

Declaratur hic casus, vt locum non habet, quando iurisdic-
tio competit ex consuetudine. Nam tunc illi non dicitur sublati per
concessionem taxatiue alteri iudici factam. Ita docuit Bart. in *vi-
rorum*, *quod R. de iurisp. off. lib. 12.* cum dicit, quod iur. ex tunc consu-
tudo, *quod R. Grynaj* cognoscat de causis scholariar. & de-
inde iterum caueatur, quod scholares cōtineri possint sub epis-
copo tantum, non erit derogatum iurisdictioni Rectoris. Et Bart.
secuti sunt Is. in *2. sup. iur. iur. 31.* de v. g. & pup. sili. in *par.*
in *con. 3.* num. 4. Ripa vtr. sup. & Crau. in *de v. g. de antiq. temp. in 1. dec.*
num. 41. in *4. p. 1. in 2. p. 1. in 1. 19.* Et iur. quidem non fuit textus, i. de
con. 6. & reg. 1. ius militis, & militia missus, fi. de milit. tref. de

Octauius est casus quod electus creatus uideat ex inferiori, qui fuppositum minori us dicit duobus oppidis & castri: deinde principis in ynoe illi oppidus vel castri aliam iudicem con-
 25 tituit. Hoc casti concessio facta secundo, dicitur facta priuatiue ad primum. Exemplum est in casu egregio, de quo respondit Ro-
 man. *con. 293. mo. it.* Caltrum Compagniaci erat subiectum castri Senarum, quae praeiorum in illo adus dicendum mittere confluere. Et qui quidem praeior iurisdictionem exercebat etiam in homines castri Battignani. Consuetum deinde fuit inter ipsam ciuitatem Senarum, & caltrum Battignani, quod eo mitteretur specialis Vicarius, qui de causis Battignanorum cognosceret & iudicaret. Dubitauit fuit, an praeior Compagniaci adempta fue-
 rit iurisdiclio Battignanorum, vel potius polleret ipse etiam ius
 30 rit in ipsos Battignanos, atque ita in vicario caltris erat iuridi-

ctio cumulari vel priuatiue respondit Romanis priuatiue collata fuisse. Et ratione vijs est Roma. *in d. n. q. i.* qui concedendo specialem iurisdictionem, censetur derogare generali competenti alteri, *in l. q. ad interu. §. si qui pos. de legat. i. l. q. i. §. vi. ff. de fundo infra. infrascripto, leg. Nec collat* (inquit Roma. *in x. ff. de iur. iur. talis casu*) quod videtur sublati iurisdictionis praeioris Compagnati, quia iurisdic. non erat priuatiue dicti praeioris, ex quo subiectione ciuitati venari. Et propterea eius iurisdictioni dictum non potest blasfama (ait Roma. *probat. l. tam collatores. C. de remissa. lib. i. o.* et ibi notat Bar. *in l. di. et collatores. l. singularem idem Roma. in §. 2. Romanis fecit fuit Mart. Luden. in tract. de conf. aduersus principum §. 1. Accipial. *lib. i. emend. populi. n. 2. Verbo nono queritur ff. de iur. et iur. l. Bar. in conf. l. 2. n. 15. Brin. in conf. l. 2. n. 10. et §. postremo. & Gram. in decis. n. 3.* Ceterum Felin. *in §. pastoralis. l. 2. v. l. i. i. i. prima. de off. iud. dubitat, & respondit l. l. tam collatores. Et rectius quidem qui Felin. qui Romani responsum non satis recte intelligit, dulari potest, quod iura quo pro sua illa opinione considerauerit Roma. *in d. conf. 302. n. 11.* procedit in vltimis dispositionibus, non autem in dispositione, in quibus specialis non derogat generali.**

rali, nisi incompotibiles sint, sicuti explicat Aretin. in d. l. q*uo*i*n* i*re*son. §. si qui*n*q*ue* col. 2. vers. sed h*ab*et*ur* a*ut*em. Et praeterea dubitare poterat Rom. quia text. ille l*ib*et*ur* collatores, in h*is* et l*ib*id. Part. loquuntur respectu personar*um* illius, cui collata est iurisdic*ti*o, vt scilicet i*ur*is a*ut* quid ipse egerit, conuenit p*ro*fiti sub maior*is* i*ur*is magistrat*u*, a cuius iurisdic*ti*one hic notus iudex non dicitur exemptus. In indicij*bus* tamen difficile admodum esse recedere a Roman*is*, et sequacium opin.

Nonus et ceteris, quando iurisdictioni competens ordinario man-
cipatur, conceditur alteri iudici, fuore perfonarum in i quibus
la exercenda fufficit in fuore monachorum duos et fpecialis
vilitate. Et tunc prefumitur datum priuative ad iurisdictionem
Epifcopi. In ex fententia la de Aren in *quod interet*, §. *de quod*, *del*, §. *de*, *cripferunt* Bald. in *vices*, §. *vbi autem*, num. 7. §. *de cau. pben.*
Angelus in *let. teftament.*, §. *clon.*, §. *virgi.*, et non conflat. C.
de fidei. Caltern. in *li. que tunc probatur et*, §. *idem*, num. 3. §. *de aren.*
Aren. in *li. §. finis*, §. *in pben.*, §. *de lib. et pben.*, *Ali. quado iurisd.*
Alex. in *Galen.*, §. *ille cauf.*, num. 5. §. *de lib. et pben.*, *Ruf. conf. 7.*
num. 4. *Corn. in §. finis*, §. *ca. 4.*, §. *1. et 2.* Afflic. in *deci.*, §. *1.* et *Cran.*
in conf. 4. in ca. 3. ver. fapientia iuris, qui fcribit hoc multo magis proce-
dere, quando etiam l' concurrit iure perfonarum, qui conceditur
iurisdictioni. Et in hac fententiam a ducitur i. *de C.* *de iurisd.*, *in*
iud. et *li. vt. C. de appar. mag. milit. lib. 1.* Et idem probat ex *li.*
vt. C. vbi caufa fidei. lura fentent., quon explacabimus infra in
vltimo cau huius capiti. Verum predicta opinio non poffit Anch.
in *titu. quod efferit* Bald. in *li. Bald.* in *li. §. de offi. con.*, et in *arbit.*
habita, §. *C.* ne poffit propterea difsentit lat. in *li. §. finis*, poff. num.
3. *ver. breuiter.* Et inter alia multum viret videretur quod fcribit
Bald. in *li. in facris*, num. 2. *C. de pben. facris*, lib. 2. cum dixit, quod fi
caueatur flatum, quod Hofpitale Muliericorum non poffit agere,
conueniunt, nihil fub iudice porte fandi Petri: Et ita illud flatum
caueatur, quod iudex porte Eburne folum habeat cognitionem
in decem libris infra. Inquit Bar. quod Hofpitale poterit agere &
conueniri coram iudice porte Eburne, in caufis a decem libris
infra. Et illud flatum, quod Hofpitale debeat agere & conueniri
coram iudice S. Petri, inquit in alijs caufis, quon cognitio
non et fpecialiter commiffa a iurisdictioni. Et Bar. fecit iuris
Bar. Bald. inter *confilia* 1. et 2. in *conf. 233.* *Vbi opinio*, in *conf. lib. 5.*
Alex. in *conf. 65.* num. 3. *lib. 7.* Decan. in *conf. 35.* num. 3. *Gram.* in *conf. 2.*
poff. de feneles. Refponderi tamen facile poffit, illud priuilegium
concefsum Hofpitale, effe magis fpecialit' conceflo pro caufis
decem libris infra. Nam quando duo priuilegia l' concurrunt,
illud dicitur effe magis fpecialit' quod conceditur perfonis, ficut in
his terminis dicit Bald. in *li. 1. §. 3.* *fi de offi. conful.* in *li. Gidius*, §. *ille*
caufa, *conful.*, *vt. §. de lib. et pben.* Idem fcripfit Dec. in *lura*, num. 2. *de*
reg. iur. et in *capitula*, num. 3. *de pben.* Et in fpecie huius op-
inionis caufus idem affirmant Bald. in *vices*, §. *vbi autem*, num. 7. *C. de*
cau. pben. et Alex. in *li. §. illa cauf.*, num. 10. et in *li. d. quid tenentur*, *de*
leg. 1. Retinenda et ergo prima opinio, quod, quon locum non
habet, quando l' lex flatum vltimus propter derogatum declaran-
do, quod non l' derogatum iurisdictioni iudicis ordinarij, ficut
loquitur flatum Papie de regimine pofteftatis, §. *in l. 18. lib. 1.*
off. confulum mercatorum. Et quod declarat iurisdictionem datum
confulibus mercatorum, in eorum caufis non derogare iuridi-
ctioni Prætoris.

[illegible]

Vnde cum talis quando concessa est iurisdictione translatetur regularibus in suos, vel monachos, vel fratres. Hoc fane capitulum dicitur concessum priuative ad episcopum *(ita Abb. in c. p[ro]p[ri]o, et ibidem Felinus, v. veritas scriptura de off. ord.)* Idem Abb. *(in c. p[ro]p[ri]o, col. 1. v. Veritas tamen de indic. Fidei)* declarat Rota Romana referente Putco decernit 259 lib. 3. fecim Conditum Tridentinum cap. 6. c. 3. in decreto de formatione, tribuens Prelatis iurisdictionem corrigendi excessus subordinati intelligi Prealitis iurisdictionem regularium iurisdictionem priuative ad ordinarii. Id quod mihi sperare videtur decimum ab eodem concilio cap. 25. tit. de regularibus c. 1.

Duodecimus est casus, † quando privilegio personæ eius cui

facta est concessio, fuit concessa iurisdictioni. Hoc sanè casu intelligitur priuatiue concessa. Ita respondit Ang. in *conf. 375. col. 2. vers. si de eo sit modum*. & col. ult. *vers. quarto* scilicet idè scripserunt Felinus. in *conf. 375. col. 1. vers. declarata ad effectum*. Gram. in *decis. 32. nu. 12. Crau. in conf. 411. nu. 31. & nu. 33. in fi. qui dixit idem esse, quod ex contractu concessa fuit iurisdictioni*. Et quidem moti sunt text. & irrefragabiles, de off. ord. & c. vt debuit, de appel.

Decimus tertius est casus, quando præscriptio acquiritur fuit iurisdictioni. Hoc casu censetur acquiritur priuatiue. Ita Felinus. in *cap. pastoralis. num. 5. vers. limitat ad an. de off. ord. p. sol. Abbate ibi, & in cap. auditus. col. 3. de præscript. Butrium & Imol. in cap. conuenerit. col. pen. de off. ord. Calder. in *conf. 6. nu. 2. de sent. excomm. Joann. Baptista Ferrerius in conf. 142. num. 13. Et subiungit Felinus. cum hunc sine controuersia procedere, quod primus ille iudex, contra quem scripsum fuit, prohibitus fuisset ab hoc præscribente, & prohibitioni acquiescisset: Etiam prohibito facta fuisset (ait Felinus) pro bono pacis.**

Decimus quartus casus est, quando statuto, vel consuetudine concessa est duobus ordinariis iurisdictioni, adiecta clausula, ambobus, vel alteri eorum. Hoc sanè casu iurisdictioni censetur concessa cumulatim, & in solidum. Ita egregie respondit Beron in *conf. 22. col. pen. in fin. lib. 1.*

Decimus quintus & vltimus est casus, quando sumus in dubio, vt quia non apparet, vel fauore, vel odio personarum fuisse alteri iudici concessam ordinariam iurisdictionem, sed solum apparet, quod in vna specie causarum fauore publico concessa fuit iurisdictioni, quæ ordinario competeat. Hoc in casu dubio præsumitur concessio cumulatim, non autem priuatiue facta. Ita Bart. in l. 1. c. de off. pref. vbi scribit: cum dixit, quod licet in ciuitate creatus nouus officialis specialis vbius per damnis dicit, vel super abundantia: non tamen propter hoc tollitur iurisdictioni Prætoris, qui vniuersalem habet iurisdictionem. Et Bart. secuti sunt Ange. in l. testamentum 2. ad fin. *vers. idem est si dubitatur, c. de test. & in conf. 371. nu. 3. in fine, vers. regulariter autem, & alij congl. à Fran. Arezin. in l. quod inuenerit, §. si quis, col. de leg. 1. vbi col. ult. vers. proculius testatur cum Bart. esse magis receptam opinionem. Eandem probant ipsemet Arezin. in *conf. 102. num. 1. Et idem afferunt vbi. Lysan. d. §. si quis in appellatione, nu. 13. ff. de appell. & à Felino in c. pastoralis. col. de off. ord. Eandem probant Benedic. Plumbin. in l. 1. bar. §. vlt. ff. de leg. alio. lib. 1. Ita quoque respondit Ancharr. in *conf. 164. num. 6. vers. nec ex eo, cum dixit, iurisdictionem concessam certis officialibus Florentie super bonis cessantium, quos appellamus decoretos, non auferre iurisdictionem ab ordinario: sed cumulatim illis concessam præsumi, sic etiam responderunt Dec. in *conf. 3. num. 3. Gratius in conf. 71. num. 11. & nu. 26. lib. 2. Beron in conf. 22. num. 2. lib. 1. Paril. in conf. 9. num. 10. lib. 4. Gram. in conf. 6. num. 23. in crim. & Ripa in l. alt. de posse. in tit. de præseruatione remedia contra pestem nu. 60. qui ob id ait, Papie iudicibus viarum, qui & cloacarum curam habent, censi datam iurisdictionem cumulatim ad prætorum Papie, non autem priuatiue. Idem quoque nouissime Ioan. Petrus Surdus in *conf. 56. nu. 19. lib. 2. respondit, non præsumi derogari iurisdictioni Capitanei Iustitie Montisferrati, et si Sereniss. D. Dux constituit duos ex consiliariis, qui cognoscerent de crimine eorum, qui contra edictum principis exportarent annonam extra provinciam. Et horum opinionem secutus sum in lib. 1. de arbit. iud. §. 10. nu. 1. & 2. Et quancum existimo receptam hanc opinionem esse veram & sequendam, attamen multa afferuntur argumenta, quæ minimè probant.*****

Primo enim adducit solet text. Arg. de off. præfecti vbi. vbi licet iurisdictioni sit cõcessa præfecto annonæ circa annonam ipsam, non tamen cõstitutus priuatus eadem iurisdictione præfectus vrbis, cui totius ciuitatis generalis iurisdictioni concessa fuerat. Verum Arret. in l. liquidum in rem. §. si quis poss. col. 2. vers. ad secundum, de leg. 1. respondit, quod id euenerit, quia princeps ipse expresse declarauit, quod ita concessione facta præfecto annonæ sublata non esset iurisdictioni iam cõpetens præfecto vrbis, si ergo princeps esse non declarasset, derogatum diceretur iurisdictioni ipsius præfecti vrbis, atque ita argumentum retorqueretur. Nisi dicamus principem ita eo in loco declarasse ad tollendam omnem dubitationem. Neigitur in dubium reuocaretur, an illi iurisdictioni fuisset derogatum, vel nò, ita statuit princeps. Hanc potestatem interpretationem probauit post Iac. Iur. Ang. in *conf. 35. præf. nu. 2. Alium tamen sensum attulit idem Ang. in l. testamentum 2. col. 1. c. de test.*

Secundo affertur text. l. 1. §. aliquot annos, ff. de orig. iur. vbi prætor peregrinorum creato, nò dicitur sublata iurisdictioni præ-

toris vrbani. Inquit enim text. quod prætor peregrinorum plerumque de ipsorum peregrinorum causis cognoscit: ergo nò semper, atque ita etiam prætor vrbani aliquando cognoscere potest. Ceterum responderi potest, quod prætor ille peregrinus creatus non fuit, vt de peregrinorum causis tantum cognosceret: sed poterat etiam causas ciuiliu iudicare: atque ita non specialis iudex, sed generalis creatus est, vt ad in loco explicat Coraf. in fin. Et tamen dicitur prætor peregrinus ob id, quod multo plus de illorum causis, quam de causis ciuiliu cognosceret, & iudicaret.

Tertio perpendi solet text. l. nec quidquam, in prin. & in 2. respond. ff. de off. procons. & lega. vbi proconsul in causis inter fisci & priuatum melius facit, si se abstinuit. Illud verbum, melius, stat comparatiue, & significat, quod ipse proconsul est etiam iudex in dictis causis, quamuis procurator Cæsaris sit specialis iudex. Ita text. hunc ad rem perpendit Arret. in d. §. si quis poss. col. ult. vers. secundum adduco. Ceterum responderi potest id euinire ob summam potestatem præconsulis, cui tributa erat facultas, vt posset ius dicere de omnibus causis, de quibus poterant omnes magistratus ordinarij & extraordinarij vrbis Roma, l. si in aliquo, §. vlt. ff. de off. procons. & legati, & principis personam quodammodo in ipsa prouinciam obinebat. l. & idem, col. tit. Non ergo mirum, si cum Cæsaris procuratore in eadem iurisdictione concurreret.

Quarto consideratur l. vlt. C. vbi cause fiscal. & ibi gl. vbi licet Comitum domorum detur specialis iurisdictioni in colonos & inquilinos imperiales, attamen iurisdictioni competens præfidi circa eadem personas & res, sublata non censetur. l. cum aliqui, col. tit. Ceterum, si rectè perpendamus, nil vrget hoc responsum. Finem enim duo casus, quorum primus est, quando contentio est inter colonum Cæsaris, & Cæsarem ipsum. Hoc casu cognoscit Rector prouincie. Ita loquitur d. l. cum aliqui, & ibi sensu gl. in prin. expost. Secundus vero est casus, quando contentio est inter colonum Cæsaris & priuatum. Huius cause cognitioni præfidi Præpositus sacri cubiculi, & Comes domorū, & nullus alius. Ita loquitur d. l. vlt. quæ edita fuit fauore ipsorum colonorum & inquilinorum imperialis. Non ergo mirum, si taxatiue dictum, quod non alterius sit cognitio hæc.

Quinto melius suffragatur text. l. vlt. C. de iurisd. omnium iud. vbi etiam Rectori militum conceditur iurisdictioni de rebus militariis: non tamen adimpleta censetur iurisdictioni, eisdem de causis competens alteri magistratui ordinario. Et quamquam ex illis limitat aliqui, vt retuli supra in §. causa, id contingere fauore personarum, quibus datus fuit iudices illi, attamen si rectè perpendatur, nullus earum fauor consideratur, cum coactio eis imponatur, vt conteneri possint, tam vbi non quàm vbi alio magistratu.

Sexto perpenditur text. in §. 1. vers. oportet, in auth. vt defuncti fidei funera eorum, vbi aduersus probentem exequias mortui, cõstitutus est iudex specialis, nempe præfectus vrbis, & tamè duobus alijs eadem potestas concessa est, nempe Præfecto prætorio, & Magistro officiorum. Idè facile cuius potest hic locus, cõstitutum id sit odio personarum, qui exequias mortuorum impediunt, sicuti attigimus supra in §. causa.

Septimo affertur solet text. in §. & iudicare, in auth. de defen. ciu. Verum colligi facile potest responsio ex his, quæ scripsi supra in §. causa, in quo text. ille procedit.

Octauo adducitur text. c. ceterum, de ind. argum. ducto à speciali. Est enim ibi specialis, vt iurisdictioni concessa domino feudis, in causis suorum vassallorum, ei soli competat & non ordinario. Verum negari facile potest, id dictum esse specialis iure, sed imò communi, cum in dominiu illum translati sit iurisdictioni vt privilegio, vel contraria, inexta a ea quæ diximus supra in primo casu.

Nono affertur etiam cõsuetus text. c. per hoc de heret. in 6. Verum procedit odio hereticorum, aduersus quos dantur plures iudices cumulatim, nempe episcopus & inquisitor, sicuti diximus supra in nono casu.

Decimo & vltimo adducitur simile quod habetur in l. quortes §. vlt. ff. de adm. iur. vbi curatore dato certis bonis pupilli auctis, non dicitur sublata administratio tutoris generalis circa eadem bona. Potest euiari facile, si id factum esse fauore pupillorum dicimus: Et quia is curator certis bonis datus, libet tutori, cui rationem sue administrationis tanquam principali administratori reddere tenetur. Est ergo dicendum, quod casus ille folum probetur illis text. l. 1. C. de off. Præf. vrbis, & l. vlt. C. de iurisd. om. iud. Contrariam itaque opinionem & male conati sunt defendere Iacob. de Arena, & Bald. in l. quod in rem. §. si quis poss. ff. de leg. 1. & idem Bald. in l. cum prætor ff. de iurisd. in quem si quis poss. ff. de leg. 1. Ita quoque

et magis fletum fidelitatis iudicando soluendo. Ita Spec. sen. in cas. 10. col. 2. lib. 3. Et de officio Cardinalis Alborn in lucub. c. 1. m. 1. d. 1. si committit. num. 1. Est autem secundum prædictos dictum, quando reus ite fuit ab ipso iudice coactus fuit dare. Non enim sic latitando consensisse præsumitur: cum factus necessitate factus, consensum non inferat, ut in specie docuit Angel. in l. sed est si se perit. ff. de iud.

Idem est, quando reus ipse erraret, ut quia crederet se teneri satisfacere, cum non teneretur. Nam & nunc non præsumitur consentire, cum errantis nullus sit consensus, l. si qui per errorem. ff. de iust. iur. ind. Ita in specie declarant Imola in d. l. 1. quidam consule. b. in p. et vers. forte possit. et ibid. Alex. num. 34. Et Felin. in d. c. inter magis etiam. nu. 9. qui testatur sic se aliquando defendisse rudicis, qui præfiterat satisfactione de iudicio fisci coram Capitaneo Pisano iudice non fuit. Et in dubio non præsumitur per errorem & ignorantiam præfitem factis cautionem hanc cum omnes teneantur scire iura. L. leges. C. de legib. Et in specie a mittat Imol. in d. l. quidam consule. b. num. 1. in fin.

Tertium est lignum & cunctura prorogata huius iurisdictionis, quando iuris conuentus obijcit non esse procedendum sine Hædo. & actor contra dicit, procedi posset. Hoc fane cauere reuocatur atque præsumitur consensisse in iudicium. Ita manifeste docuit Imol. in d. l. quidam consule. b. in p. et vers. de re iud. qui scribit, hoc esse ex mente Bard. iniqua (sic Imola) declaratur. l. non videtur, ff. de iud. Illud porro obseruandum est, quod si litigator non fuerit petitus, præsumitur in dubio coram iudice incompetenti litigasse per errorem. Ita Spec. in t. de iud. com. additio. n. 6. vers. sed non qui præsumitur. Bald. in l. coram. p. m. col. vlt. C. de ap. pel. Alex. in cons. 12. nu. 8. lib. 6. Et Vmicio in tradi. de iud. in t. t. Quibus modis sent. nulla defend. mon. 8. vers. et tamen.

PRÆSUMPTIO XX.

Iurisdictionem quando Princeps præsumitur concessisse, & habilem reddidisse inabilem, quem ad magistratum promouit, diligenter pertractatur.

SUMMARIA.

1. Iurisdictionem inabili tribuisse censetur princeps, cum in literis promotionis inabilis expressit fuit. Idem etiam si fuerit adiecta clausula, ex certa scientia, num. 2. Hinc tamen opinio aliqui, licet male, respiciatur. nu. 3.
2. Principem vno momento legis dispositionem interuenire velle, non præsumitur.
3. Clausula, ex certa scientia, circa qua operetur.
4. Dispositio super inabilitate, requirit iustam causam.
5. Inabili quando dispensari censetur, etiam si princeps non exprimat in literis promotionis inabilem, nec adiecta clausula, ex certa scientia.
6. Minori tribuens magistratum princeps, omnia eum reddere gerere decernit.
7. Tutor promittens princeps domicilij mutationem, à sua clausula eum excoisum præsumitur.
8. Bonorum possessionem pupilli decernens Prætor, etiam sine tutore possidere eum facit.
9. Miles siluiti se habere sciens, alium instituendo, tacite præsumitur finem exheredare.
10. Beneficium alicui conferens Pontifex, ad aliquod temporale, præsumitur dispensare eum eo quod piam finem.
11. Infancem Pontifex sciens etor Pontifex, a quo resistere præsumitur.
12. Spiritum ad Episcopatum dimittens promouendo, præsumitur eum eo dispensasse: si uero eum reuocasse Pontifex præsumitur, si quem ad beneficium promouet, & si certi sciat ipsum beneficium esse.
13. Beneficium curatum conferendo Pontifex habenti simile super inopprobriabilitate præsumitur dispensasse.
14. Matrimonij impedimentum sciens Papa permittere, videtur dispensationem concedere.
15. Rationem ad honores & dignitates assumens princeps, cum eo dispensare præsumitur.
16. Causam à qua huius appellatum simpliciter committendo, videtur appellacionem adesse.
17. Fundum princeps concidens monacho vel mulieri, præsumitur dispensasse per substitutionem seruam.

20. Scientia principis super inabilitate promitti, quomodo probetur.
21. Inhabilitatem alium princeps ignorans, non promouendo eum ad beneficium, ex d. atur. nu. 22. 23. et 24.
22. Disp. infanti facultatem habens etiam à principe inferior promouenda inabiliem præsumitur dispensare. Idem tamen si fiat cum causa cogitatione. nu. 26.
23. Inhabilem princeps promouens, dispensare creditur, etsi inabilitatem ignoret, cum illi in inabilitatem sciret præsumitur, idem etiam si in alio inabilitatem sciret præsumitur, nu. 28.
24. Inhabilitatem etiam à defuncto naturalem promouentem, princeps promouendo dispensare præsumitur.
25. Beneficium infanti Papa concessit, dispensare præsumitur, aliquibus tamen ab hac opinione dissentientibus, nu. 31.
26. Derogatio expressa iuri communis, an in Papa requiratur.
27. Habilem non dicitur princeps reddidisse eum, quem in officio iam existens illud exercere permittit.
28. Banniti tolerati & patientia principis, non arguit banni renouationem.
29. Inhabilem non præsumitur dispensare princeps per substitutionem promouendo, idem si existimare possit eum ab alio fuisse inabilitatem. nu. 36.
30. Inhabilem supramensuram princeps necessitatibus non præsumitur dispensare.
31. Inhabilem dispensare princeps censetur, quando scriptum aliquod aliud operari non possit.
32. Inhabilem non præsumitur dispensare princeps, faciendo quod est fieri consuevit.

Hic locus opportunus est, ut differamus, quidam Princeps prouehendo inabilem ad magistratum & dignitatem, præsumitur iurisdictionem ad eum conferre, quia dispensasse, eumque habilem reddidisse. Quia in distinguendo atque constituendo sunt aliquot casus.

Primus est, quando in inabilitas fuit expressa in literis promotionis. Hoc in casu præsumitur principem dispensasse, & habilem illum reddidisse. Ita consuevit Oldr. in con. 328. n. 2. & in con. 329. n. 2. Bux. in prom. decretal. col. 5. vers. ubi exigitur consensus, Bellerus. in con. 365. & in con. 372. Roma. in con. 317. Felin. in c. 6. quando, nu. 6. vers. dicere possit, & in c. nonnulli. nu. 12. de resp. & in c. cum viginti. nu. 5. de off. deleg. lo. de Selua in tradi. de beneficio in 3. parte. l. m. 40. Ant. Gabr. in sua cons. lib. 1. tit. de presum. con. 8. nu. 2. Et receptum bonum tenentia confirmatur magis auctoritate eorum, qui fortius dicuntur sufficere clausulam, ex certa scientia, qua de re statim dicemus. His constat ab hac recepta sententia male dissentisse Calder. in con. 8. de resp. & in con. 22. de regu. l.

Secundus est casus, quando inabilitas non fuit expressa in ipsis literis promotionis, sed fuit quid adiecta clausula, ex certa scientia. Hoc in casu presumitur etiam dispensationem & sufficere hanc tacitam expressionem inabilitatis, scripserunt gl. in c. statum, in verbo. iterum, de resp. in 6. & in clem. 2. eod. tit. Card. Zarba. in con. 11. Bald. in l. impetrata. col. 1. c. sent. resp. in p. & in c. per quos fuit inuoluta. Roma. in con. 218. nu. 2. vers. in quo quidem, Felin. in c. cum viginti. nu. 12. vers. contrarium puto de off. deleg. idem in c. si aliquando, col. 1. de sent. excois. & in c. cum inter, col. 1. de excip. Crot. in c. 1. nu. 32. vers. oritur eum de off. deleg. in 6. & Gram. in con. 46. col. vlt. in c. lib. C. etiam ab hac opinione dissentit permulti, qui verius existimant, non presumi principem dispensasse super inabilitate, ex sola clausula, ex certa scientia, nulla facta mentione ipsius inabilitatis. Ita sine consuevit Cald. in c. 3. in tit. de regu. l. Oldr. in con. 327. col. 1. & in con. 328. col. 1. & nu. 6. Felin. in c. nonnulli. nu. 12. de resp. & in c. pratorum, de test. col. 10. lo. de Selua in tradi. de beneficio. 3. q. 3. nu. 40. & Ant. Gabr. in d. clem. 8. nu. 8. scribit, ita hodie obseruari. Idem sentit post alios T. yrag. in tradi. de nobilit. q. 6. nu. 24. cum dixit, quod si Princeps appellat nobilem eum, qui plectebat non præsumitur eum fecisse nobilem. Ex horum quidem sententia ea ratione primum fuit, quod in dubio non præsumitur principem tunc vno momento subuere legis dispositionem, si quando, in p. c. de miss. testam. Clausula ergo, ex certa scientia, solum operatur circa substantiam gratiæ, præsupposita persone habilitate, & citra vere ignorata clausula, ex certa scientia, nihil operatur, ut tradidit Bald. in l. impetrata, col. 3. c. sent. resp. in p. & de re iur. nostram T. eum in c. cum inter, nu. 3. vers. intellige, de excip.

Et præterea dispensatio f. super inabilitate requirit iustam causam, alioquin non esset dispensatio, sed dispensatio. ex tenore de temp. ord. in p. ubi alio respondetur. Curio. in con. 19. vlt. col. 2. vers. ex quo videtur. Roma. in con. 15. num. 8. & Soc. in con. 160. nu. 23. lib. 2. causa autem non præsumitur, cum sit quid f. c. l. i. m. a.

EVMMARIA.

- 1 Delegatus a principio potest ateri subdelegandi habere censetur.
- 2 Fallit si pater illius delegatus sit, num. 2.
- 3 Delegatus a principio effectum esse, quibus censere possit.
- 4 Delegatus in iudicio in casu suarum ad tria p. sumitur.
- 5 Imperum morum, vel etiam mixtum, commissum alicui, non potest alicui deestillari.
- 6 Indignus persona effectum non habet in verbis indicat, num. 7. g. 10. 11. 12. 15. 16. & 17.
- 7 Delegatus principii quando non potest vices suas alteri delegare.
- 8 Verba generalia a quando aliquem potestatem effectum.
- 9 Vt sita et summa per alium non potest per alium id facere.
- 10 Subdelegatorem a principio continere permitti, quando alius auctoritate volent aeternum dependet.

Prima itaque est conciliata & presumptio, fumpta à qualitate facti, sicuti 1 quando causa grauis & ardua delegata fuit. Nam tunc presumitur ita electa indultoria persona, vt delegare is alteri minimè possit, *ca. i. de off. deleg. m. 6. talon tal. m. 6. numer. 65. ff. de iur. iud. c. iud. de scriptis in lib. de arbit. ind. quest. 68. m. 15. & ibid. m. 13. idem esse affirmat, quando factum est variabile atque ita quando mandatur factum non determinatur, excipit. vt. ff. de off. deleg. l. id quod docuit & Bart. in d. l. vt. ff. de iur. & temp. p. scripte. cum dixit, procuratorem non posse alium substituere, quando factum est indeterminatum fuit ei commissum. Quia de re attingam infra in p. scripte. ff. 37. Item Bald. in l. v. i. v. c. non autem m. 7. C. de cal. tal. dixit, in facto non determinato, ceteri dant arbitrium illi mandatorio, quod sine arbitrio alteri mandari non potest. *Lim. in p. scripte. ff. de arbit. tal. conf. 29. m. 2. lib. 3. & Notam conf. 163. m. 10. & conf. 164. m. 23. lib. 1.* Erubine diximus, magistratus, quibus merum imperium, vel etiam mixtum esse commissum, non posse illud alteri mādare, cum ob causam grauiorem censetur electa illius indultoria: facti scripte. Bart. & alij multi in l. i. in 2. notab. ff. de off. iud. c. mand. ff. in iud. ff. in loco Decius exiliamur. duo concurrere, grauiorem scilicet causam, & personę excellentiam: cum non nisi maius magistratus imperia licet mandentur. Dicebat aliquando, quod imò concurrat & ibi verba, quibus constat electum esse personę indultoriam, nempe quod meri & mixti imperij cause, specialiter commisit fuit maioribus his magistratibus, vt significat illa verba d. l. de off. iud. ff. quęquęque, specialiter, &c. [specialiter, id est, nominatim, vt recte exponit Alcia. l. 2. p. paradox. c. 5. m. 3. cum autem specialiter aliter demidat em negotium, electa censetur illius indultoria, *Imo ar. ius. ff. de off. iud. c. mand. ff. de iud. c. mix. de iud.**

[illegible][illegible]

14 Hoc etiam casu praesumitur electa industria delegati. Ita Gallus in d. 167. m. 1. b.

- 12 Declaratur praedicta, ut non procedat, quando contentione partium permittitur subdelegatio. Capitul. d. l. si quis fr. in fi. ff. de verb. sig. Decum in l. 1. in secundo not. ab. ff. de off. iud. cum mand. ubi in fi. addit. et textu c. vi. §. 4. in autem. ff. de off. deleg. Id quod intelligitur, quando negotium pendet ab ipsarum partium voluntate. Alia plura quidem praesumatur electa industria per personam appellatam in fi. lib. 6. praesumptio. 92.

PRAESVMPPT. XXII.

In ius vocationem, quam citationem nostram appellantiur non praesumi, explicatum.

SYMMARIA.

- 1 Citationem tuam, cum sit quid facti, praesumitur.
- 2 Citatus praesumitur, qui in iudicio praesens est.
- 3 Citatus contra & facti praesumitur ob diuturnitatem temporis.
- 4 Citatus praesumitur, qui ex longinqua regione in iudicium venit.

1 Vs dicentes potestas & iurisdicção exercere solet, primum per in ius vocationem: de ea igitur praesumptione, quae circa ipsam in ius vocationem, quam citationem appellare solemus, hoc congruo in loco agendum est. Dicimus i. itaque illam non praesumi, cum sit quid facti iuxta l. in bello, §. facti, ff. de capt. & postlim. reuerf. & scribunt Doct. quos infra recensebis. Et fortius procedit haec praesumptio, quando ex ipsa actorum inspectione non apparet de aliqua citatione illi respondit Soc. Sen. in consil. 158. m. 11. lib. 2. & in consil. 46. num. 39. lib. 3. & alios recensimus infra in praesum. 55. ubi explicabimus, quando praesumatur pro sententia iudicis, quod ad acta & processum.

2 Declaratur primum haec praesumptio, ut non procedat, quando is, qui citari debuit, repperitur praesens in iudicio. Nam tunc citatus is praesumitur, c. bona il 2. de elect. & in specie tradunt Spec. in tit. de reo, numer. 15. & Lucas de Penna in l. 3. col. 5. vers. quadragesimo praesumitur, & de apoch. publ. lib. 10. qui in similes opponunt reuenerf. l. item in consil. de exordio. & preparat. alios plures reuenerf. Vent. in stralla. de nullit. in tit. de nullit. sent. ex defectu citationis. nu. 17. Et conserunt ea quae dicimus infra in praesumptio. 56. quando dominum praesumatur citatus ad audiendum sententiam.

3 Declaratur secundum, ut non procedat ob temporis diuturnitatem. Nam tunc citatio i. emissio factae praesumitur. Ita declarat Barb. in cap. requisisti, num. 29. in fin. de testa. Rum. in consil. 66. num. 3. lib. 1. & Grat. in consil. 9. num. 47. lib. 1. ex d. c. bona il 2. de elect. & eiusdem sententia alios reuenerf. paratit loco Grat. & nos viderimus non probabimus infra in praedicta praesumptio. Et hoc maxime procedit, quando in ipsis actis fuit enuntiata. Ita Soc. Sen. in consil. 168. col. 5. vers. sed tamen praesumitur, lib. 2. Et simile ex Decio in consil. 42. nu. 14. dicimus infra in praesumptio. 50. ubi, an praesumatur sententia lata citato domino.

4 Declaratur tertium non habere locum, quando quis ex remota regione venit ad locum iudicii. Nam tunc praesumitur citatus. Ita Dec. in d. 101. §. 2. nu. 14. post Buttrium in c. de iudicijs. idē scrasset Ventus in vtr. de iudicatio. de iudicatio ex defectu citationis, num. 16. qui alios reuenerf.

PRAESVMPPT. XXIII.

Citationem praesumi factam ad partis instantiam, diligenti disputatione demonstratur.

SYMMARIA.

- 1 Citatio ad partis petitionem facta praesumitur, contraria refertur opinio, nu. 10.
- 2 Solemnitas extrinseca non praesumitur.
- 3 Solemnitas intrinseca quae ducatur.
- 4 Actus ab eo facti praesumitur, qui impensam facere tenetur.
- 5 Mensura consideratur etiam in casu quae a iure communi permissa sunt, facit si specialis.

- 6 Index ad priuatum vtilitatem non tenetur impartiri officium suum, nisi petente.
- 7 Alius praesumitur factum ad instantiam illius, ad cuius favorem & vtilitatem refertur.
- 8 Petitio partis in citatione est de solemnitate & extrinseca.
- 9 Citatio quas partes continet.
- 10 Ordo iudicij obseruatus non praesumitur, nisi probetur.
- 11 Mandatum & commissio iudicis non praesumitur factam, an verum sit.
- 12 Citatio partis ad petitionem facta praesumitur in causis summarijs, & lauis praedictis, quod temporis diuturnitate accedente, num. 14.
- 13 Solemnitas etiam extrinseca ob temporis diuturnitatem praesumitur.

DE VITARI interduum solet, quādo iam citatio facta reperitur, an praesumatur ad partis instantiam atque requisitionem facta? Et verē dicimus esse receptam opinionem, praesumi i. factam parte ita petente, & requirente. Ita sane scribunt Abbas in c. 1. de iudic. ubi Ripa num. 20. assertit, hanc esse communem opinionem. Idem Ripa in l. 4. §. hoc autem iudicium, numer. 98. de damn. no infesto. Et illi accedunt Francus in c. cūmparati, colum. 3. vers. tertio queritur, de appellat. Felix in cap. cum, num. 15. in fin. de re iud. Cap. de off. c. 1. num. 21. de re iud. quest. 39. in fin. & Soc. Sen. in consil. 97. num. 14. lib. 2. Extant tamen multa argumenta, quae adferri pro hac traditione solent, non parum dubia, ut illud primum quod dicitur, quod petitio partis est necessaria, ut citatio concedatur ad iudicem. Ergo illa praesumitur interueniente, l. sciendum, ff. de verb. oblig. Est dubia haec argumentatio, ut animaduertit Dec. in d. cap. 1. §. 3. not. ab. de iud. Quandoquidem requisitio illa partis, dicitur esse de solemnitate extrinseca, quae non praesumitur l. quacumq. §. vi. ff. de publicia. in rem actio. Citationem esse solemnitatem extrinsecam, vel ex eo suaderi videtur, quod intrinseca solemnitas illa est quae vna simul cum actu, dum est in fieri, concurrat: sicut de stipulatione, quae causatur ex interrogatione & responsione facta incōtinenti, tradunt omnes in l. sciendum, ff. de verb. obligat. Cū ergo in citatione partes requisitio necessaria non concurrat, dum est in fieri, cum possit index ex suo officio illam concedere, sequitur requisitionem non esse de solemnitate intrinseca, sed potius extrinsecam.

Secundo itaq. loco adferitur argumentum hoc, quod actus tab eo factus praesumitur, qui impensam facere tenetur, l. vltim. C. de alim. pup. prest. de qua dicemus infra. Atqui ille, qui voluntarius suum in ius vocari, impensam voluntionis facere debet. I. 2. C. de sportu. & c. finem litibus, de dolo & contum. Ergo citatio praesumitur facta eo instante, qui impensam facere tenetur. Hac videtur satis solida argumentatio, cui non obstat consideratio Decij in d. c. 1. in §. 3. not. de iudicij, cum dixit, impensam, quae fit pro his citationibus, esse teneum, & ob id non esse considerabilem, iuxta l. fin. ff. de in integrum restit. & l. proprietas, in fine ff. de damn. infesto. Nam prater Ripae replicationem dici potest, quod in his quae sunt a iure communi permissa, ut hoc nostro casu, ea quae i. minima sunt, considerantur: locus quando sunt permissa a iure specialia, sicut in casu d. l. scio, quam ita ibi declarat Bart. quae fecit sunt Curt. in. in auth. praterea, numer. 3. C. vnde vir & vxor. l. 1. in auth. qui veni, numer. 16. C. de sacrosanct. eccl. & ibidem in specie Dec. nu. 10. idem Dec. in l. cum preponas, nu. 5. C. de passu. & Brun. in consil. 43. num. 3.

Ceterum alia ratione debilis videtur secunda haec argumentatio. Nam facile negari potest, quod actus praesumatur factus ab eo, qui tenetur facere impensam, sicut contrarium probat l. excellentia, in verbo, flagitantibus C. de erog. militat. anno. lib. 12. quo responso adductus Bart. in l. qui sub conditione rationum, in fin. ff. de cond. & demensur. censuit, non sufficere, si quis dicat, se impensam fecisse, nisi verē probet impedire. Et eo loci annotat Imo. la, quod aut prater impensam alie concurrat coniectura, & tunc impensam praesumatur ab eo facta, qui tam facere tenetur, ut in casu d. l. vlt. C. de alim. pupill. praefat. ubi erat praesumptio, quod tutor de proprio expendisset in alendis pupillis, non ex eo solo orta est praesumptio, quod tutor teneretur facere impensam, sed quia pupilli illi non habebant unde se alerent. Quia de re verius suo loco dicemus.

Tertio adducitur haec ratio i. Berio in d. c. 1. numer. 3. vers. sed praesumptio, de iud. quod ex quo reperitur facta citatio ad priuatum vtilitatem ipsius partis, sequitur intelligi debere factam ad ipsius partis

6 partis instantiam cum iudex ad priuatum villitum non teneatur impartiri officium nisi petenti. *l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infest.* Verum facile responderi potest, si illi quod ex suo officio iudex concessit citationem, ut ipse de causis cognosceret, & eam diluere: cum possit iudex, etiam parte non petente id facere, ut aliqui scribunt in *d. §. hoc autem iudicium. & in l. ad premissum. ff. de ind.*

7 Quarto mouetur Berous in *l. c. n. 13. de iud. quod actus praesumitur factus de voluntate, & ad instantiam illius, ad cuius factum & villitatem veritas cognoscitur, ubi Abb. de testib. & tradit Bart. in *l. de populo. §. si quod ppter. n. 10. ff. de oper. noui. mon.* Ergo hac citatio, quae partis villitatem respicit, praesumitur facta ad eius instantiam. Ceterum responderi potest, & Bart. & ceteros non loqui in his terminis, sed solum ait ille, quod factum à seruo praesumitur factum ex consensu domini, qui cum potuit prohibere, & non prohibuit, dictum consensisse. *scilicet etiam probat text. clem. n. magro. §. portu. in verbo, familiaribus de statu no. rach. & in c. cum ad sedem. de test. ff. de leg. & exegit tradit Roman. in cons. 68. solutio. 1. & in cons. 72. l. 1. v. v. p. primo quia. Alex. in cons. 69. num. 3. lib. 2. & Rom. in cons. 47. num. 12. lib. 2. & scripsi in tract. de resp. poss. §. remedia. n. 58.**

Quinto mouetur Berous in *d. l. c. n. 13. ex c. quemam contra. de probat. quod loci Pontifex max. vixit iudex sufficere, quod simpliciter ad acta scriptum fit, citationem fuisse factam absq; eo, quod appareret, ad cuius petitionem fuerit facta: quod si fuisset necessarium facile pontifici haec illi exprimere. Verum facile possumus dicere, nil ad nos conferre: cum solum mandet pontifex, acta omnia iudicialia in scriptis redigi: quia citationes, lites contestationes, & similia. Nec ibi statuit, quomodo acta illa fieri debeant, sed praesupponit, quod facta sint solemniter, & ut iure requiritur. Et propterea solum constituit illa debere in scriptis redigi, & in actis reponi.*

8 Sexto mouetur Berous in *d. cap. 1. num. 53. v. p. quinto citatio. de ind. eo argumento, petitionem l. partis in citatione esse de solemnitate intrinseca. Nam extrinseca solemnitas illi ille est, quae ad actum qui constituit, est separata, sicuti funt solemnitates illae, quae adhibentur alienationibus rerum ecclesiae, vel minoris. Ita Bart. in *l. quicunque. §. vltim. ff. de publicat. in rem actio. & in l. si sciamus. num. 11. ff. de verb. oblig. post. Alber. quoniam ecclesia, scriptis, solemnitate extrinsecam esse quid facile separari ab eo, cui adhibetur, vnde ex vno non inferatur ad aliud, & vno posito, aliud non sequitur. Solemnitas vero intrinseca est (ait Berous) quae respicit personam contrauentem vel actum celebrantem: Et dicitur pars integralis actus, in quo adesse debet, & ab eo non potest separari, & dicitur intrinseca, hoc est, quasi intra actum, sicuti interrogatio & responsio in stipulatione. Et secundum Alber. in *d. l. si sciamus*, solemnitas intrinseca dicitur quid adhaerens facto; vnde, posito facto, ponitur solemnitas. Cum itaque (inquit Berous) citatio deducitur in esse ad sui perfectionem quatuor requiritur, partis petitionem, iudicis commissionem, nuntij executionem, & eiusdem relationem. Ita probat Clem. 2. v. lte pendens. si ergo ad citationis perfectionem haec requiruntur, cum reperitur facta citatio, intelligimus esse factam ad partis petitionem, alioquin citatio non diceretur. Ceterum responderi facile potest, citationem tres tantum partes continere, iudicis commissionem, nuntij executionem, & relationem. Sicuti scribunt Card. in *c. vlt. & Fel. in c. gratum. num. 5. de off. deleg.* Et cum citatio fit actus iurisdictionis, partis petio non ei tribuit. Et praeterea citatio (ut ppter dixi) fieri potest ex officio iudicis.**

9 Septimo & vltimo hac sententia, quam veram esse opinor, si probari potest. Citatio fit aut parte ipsa petente, aut ex officio iudicis, & sua commissione, aut ab ipso solo nuntio. Quod facta fuerit citatio à solo ipso nuntio, non est presumendum, tum quia de aliquo eius commodum non agitur, tum quia nuntij fides approbata est, non etiam praesumitur facta citatio solo iudicis officio, cum iudex in his, quae principaliter respiciunt priuatum villitatem, officium suum non exerceat, nisi aliquo perente. Ita omnes in *d. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infest.* ubi Ripa num. 39. Et ergo necesse dicere, quod citatio hac dicatur facta ad instantiam, & requisitionem partis. Contrariam opinionem tamen itaque, male probatur Roman. & Dec. quos commemorat Ripa in *d. l. c. n. 20. de ind. & Idem visus est sentire Rui. in cons. 32. num. 1. lib. 4.*

10 Primo eo argumento moti sumus, quod solemnitas extrinseca non praesumitur, quia quicquid, §. vlt. ff. de publicat. in rem actio. Atqui partis petio in citatione est solemnitas extrinseca. Ergo hac

petio non praesumitur. Verum facile responderi potest, huius argumenti propositionem minorem à Decio, & sequacibus non probari. Negari enim potest quod sit extrinseca solemnitas, sicuti dictis supra colligi potest.

Secundo mouetur Dec. quia si videmus in sententia professorem necessarium esse iudicij ordinem, *l. prolatum. c. de sent. & inter. loc. in d.* Et tamen non praesumitur is ordo observari, nisi manifeste constet illa multis alijs in casibus inde dictum secundum Dec. ipsum. Ergo idem hoc nostrum in casu quo esse necessarium fit partis petio, non tamen praesumitur intercessisse. Ceterum responderi, illa procedere fuisse in casibus, ex quo celebrantur ex intervallo, non autem in vno eodemque instanti, sicuti citatio, quae constituitur parte petente, iudice concedente, & nuntio exequente.

13 Tercio argumentatur Berous in *d. l. c. n. 49. Si verum elicit, citationem praesumi factam ad partis requisitionem, & instantiam, elicit quoque praesumendum esse factam mandato iudicis, ex quo illud adesse citationis requiritur. Atqui solum est iudicis mandatum tunc & commissionem praesumi, ut tradunt scribentes in *c. gratum. de off. deleg. & in c. cum dilecti de dolo & coactu. Alex. in l. si sciamus. col. vlt. ff. de verb. oblig.* & Rui. in cons. 102. num. 4. lib. 3. Ergo solum citatio, partis petitionem requirit. Verum praeter responsiones peritas à Berous in *d. l. c. n. 54. responderi potest, distinguendo mandatum extrajudiciale, quod fieri solet à domino procuratori suo, à mandato seu commissione quam suo nuntio facere & consequi iudex. Illud sane mandatum procuratori factum praesumitur, vel scribit omnes in *l. si sciamus. vbi sal. num. 19. ff. de verb. oblig. v. explicabimus in fine praesumpt. 19. At mandatum seu commissio iudicis nuntio facta praesumitur, ut in *l. si sciamus. Hanc differentiam in specie notauit Rui. in cons. 66. num. 6. lib. 3.****

13 Haec recepta & a nobis probata sententia multo magis procedit in causis summarijs, & leuissimis iudicijs. Nam in his praesumitur facta citatio ad partis requisitionem. Ita Dec. in *d. cap. 1. n. 2. l. c. n. 8. in fine de ind. post. Abb. & alios in c. Albericus. de testib. Et praeterea, procedit hac sententia multo magis tunc quando concurrunt temporis diuturnitas. Ita docuit Ripa in *d. l. c. n. 10. in fine. de iud. post. omnes in d. l. Albericus. de testib.* cum dicit, solemnitate factam extrinsecam praesumi ob temporis diuturnitatem. Et communem esse opinionem afferit loc. cit. Crous in *l. si sciamus. ad 21. Quia de re suo loco dicemus. Hanc doctrinam declarat Rui. in cons. 3. col. 1. lib. 4. non procedere, quando non constat nuntio citasse ex mandato iudicis. Nunc tunc modo ait ille, & praesumitur citatio partis petita. Verum existimo dubia esse Rui. declarationem, cum praesumatur regulariter commissio iudicis, quodso apparet citationem à publico nuntio fuisse factam, sicuti in *l. si sciamus.***

PRAESVMP. XXIV.

Citatio facta, an praesumatur commissione, & mandato magistratus, vel iudicis.

SVMARIA.

- 1 Citatio nem verbalis, aut personalis, iudicis commissione factam non praesumitur, & quia causa fit, n. 2.
- 2 Commissionem iudicis non esse quid commune cum ipsa citatione.
- 3 Commissionem iudicis in citatione, non esse solemnitas ipsi tantum, ut sine ea citatio fieri nequeat.
- 4 Commissio & mandatum iudicis in citatione verbalis, quae causa cognitionem desiderat, non praesumitur. Idem, verum est, etsi notatur in relatione nuntij evanescere, cum commissio non esse factam esse, n. 6. Vel apparet etiam in commissione iudicis generalis, n. 7. Necesse nuntio attestanti in relatione, iudicis se commissione citasse credere, nam 3.
- 5 Commissio & mandatum iudicis in citatione praesumitur, si modicus est praedictus, & nuntius est bona fide.
- 6 Commissionem iudicis si de consuetudine & stylo curiae non scribitur in actis, praesumitur iudicis commissio. Idem si consuetudo sit ut nuntij citatio faciant sine iudicis commissione, n. 11.
- 7 Citationem sine commissione factam, declarat iudex ad vltioris approbationem.
- 8 Citatio comparsente & nil opponente, citatio commissione iudicis facta praesumitur.
- 9 Comparitio spontanea purgat omne vitium.
- 10 Citatio ob temporis diuturnitatem, mandato iudicis facta praesumitur.

16 Citationem reali, sine prohibito & carceratio, quia in magna causa cognitionem requirit, non per se nisi mandatum iudicis.

DIXIMVS superiorem casu, citationem praesumi factam partem ipsam requirente & instante, nunc dicendum est, an praesumatur facta commisso, & mandato magistratus, vel iudicis? Quod quidem in disputatione consequendi sunt duo casus, scilicet duae sunt praecipuae citationum species.

Primus est casus cum agitur de sola ipsa citatione verbali, quae personaliter appellatur, ut cum quis in ius vocatur ad respondendum. Hoc sane in casu sunt opiniones. Illa tamen est vera & recepta, hanc iudicis commisionem non praesumi. Ita Bart. in l. 1. §. 2. de iur. iud. C. de ap. pel. Abb. in c. de iur. iud. de testib. Aretin. in conf. 33. num. 3. vers. 4. prae- mittit, quod communem esse asseruit. Franciscus in c. cum parati, de ap. pel. Ruin. in conf. 15. num. 8. l. 4. & in conf. 192. num. 8. l. 3. Ripa in c. 1. num. 50. & ibidem Beron. in 5. de iudic. & communem etiam attestatur Alciat. in tract. de presump. reg. 3. praesumpt. 14. num. 4. vers. sed nunquid.

Quae quidem sententia ea solida ratione, cateris praetermissis, fulcitur, quod commissio haec vel mandatum, si est extrinsecae solennitatis quae non praesumitur, quoniam, §. ult. ff. de publ. iur. em. act. & suo loco oportet discernere. Caterum ab hac sententia dissentient & male, quod de Zuzar. in l. ad pres. p. r. i. m. §. de iudic. Imol. in l. finita, §. si plures, ff. de dam. non infest. & in cap. 1. de iud. Tancredus in materia in actibus, §. 10. quos in commemorat & sequitur Ruin. in d. tract. de presump. reg. 3. praesumpt. 14. num. 5. vers. contrarium videtur, qui recenset Ioan. Andr. & Abb. in quantum contra. de proba. affirmantes consuetudinem approbasse hanc opinionem. Eandem vult probare Bald. in l. si quando, questio. 12. numero 12. C. de testib. Alex. in conf. 123. num. 3. lib. 2. & Ruin. in conf. 66. num. 6. lib. 3. Et si quidem ea prima ratione moti sunt, quod commissio ista dicitur esse de connexis citationis, & propterea debet credi nuntio, sicuti adhibetur fides, cum dicit, le citat, & cum citatus quis sit, & tamen iudice non mandante factum id fuerit. Et argumentum hoc Doctorem posset procedere praesumptio citationis valida & legitima; quia quidem disputamus. Secundo adfertur ratio, quia nisi praesumeretur hac commissio iudicis, sequeretur quod nuntius falsum committeret, citando scilicet sub falsa iudicis auctoritate, & nomine, l. qui nomine, ff. ad leg. Corn. de fals. Roin. in conf. 313. Hodie fuit. Id quod praesumitur non est, l. merito, ff. proso. Caterum facile responderetur, nuntium posse excusari, quia potuit iudice credere, quod posset citare sine iudicis commisionem; quod tunc esse officium quod gerit, id posse sine iudicis mandato credatur quae sine causa, & si minus iustis iuris tantum excusant, l. ignor. §. potest, ff. de lib. causa & vbi videri differunt in com. de arg. de recuperanda poss. rem. l. 5. num. 40. Tercio solet considerari, quod commissio haec est levis praedicti & ponderis, ex quo non requiritur causa cognitionem. Ergo credi debet nuntio cum fuisse factam a iudice, argum. l. magna pars, §. ut tamen, ff. de reb. eorum, glo. in c. ea, vbi scribitur, de his qui sunt a mai. parte capi. Sed facile responderetur, quod imò levis solennitatis non est, sed magnae: cum commissio ipsa sit, quae efficacem reddit ipsam citationem: & sine qua illare non potest.

Non est itaque a recepta illa opinione recedendum.

Extenditur primò hic casus, & opinio, vel locum habeat multò magis in citatione verbali, quae requiritur causa cognitionem, nam tunc non praesumitur commissio, & mandatum iudicis, ita Bald. in l. si quando, questio. 12. num. 2. C. de testib. & conferunt quae dicemus in subsequenti casu.

Extenditur secundo, ut procedat etiam quando notarius in ipsa relatione nuntij entia fasset, citatorem factum fuisse commisionem, & mandato iudicis. nam adhuc non praesumitur hac iudicis commissio. Ita respondit Aretin. in conf. 33. sed declarat, & secutus est Ripa in c. 1. num. 50. vers. amplius primò de iud. & aliqua statim dicemus.

Extenditur tertio, ut procedat etiam si appareat de commissio- ne iudicis in genere, sed non in specie, nam adhuc specialis illa commissio non praesumitur, etiam si notarius de ea attestaretur. Ita Aretin. in conf. 30. & Ripa in d. c. 1. num. 50. vers. amplius & secundo.

Extenditur quarto, ut procedat etiam si ipsemet nuntius in sua relatione attestauerit fuisse le citale commisionem, & mandato

iudicis. Ita Ripa in d. c. 1. num. 50. vers. tertio amplius. ex sententia Spec. in tit. de citatio, §. sequitur, vers. sed nunquid creditur. & Bar. in l. 3. cora. num. 2. ff. de off. praef. iud. vbi.

Declaratur primò, ut non procedat, quando agitur de modico praedictio, & nuntius est bonae fames, nam tunc praesumitur, quod commissio & mandato iudicis citauerit. Ita declarat Abb. in c. de iudicis, & ibid. Ripa in num. 50. vers. limitat. & idem Abb. in c. nos, de his qui sunt a prelat. in.

Declaratur secundo, ut non procedat, quando eo in loco testat confutudo sen stylus curiae, quod commissio iudicis non scribantur in actis, nam tunc praesumitur ipsius iudicis commissio. Ita ex sententia Innocentii in c. cum parati, de ap. pel. docuit Ripa in d. c. 1. num. 50. vers. limita & secundo, qui subiungit quod hodie parum operatur hac commissio, cum haec commissio ex consuetudine in actis non redigantur, ut attestantur Ioan. Andr. & Abb. in c. quoniam contra de probat. Et in curia Romana, ex stylo Rotae, credi nuntio de commissio testatur Verallius in d. c. 266. par. 2.

Declaratur tertio, ut non procedat, quando extat consuetudo, seu stylus curiae, ut nuntij possint citationes facere sine iudicis commisionibus, & mandatis, ut observari consuevit in Curia Gallia, sicuti ita declarando testatur Boer. in tract. de consuetudine, num. 14. C. quomodo & quando index. qui Baldum, & alios huius sententiae commemorat.

Declaratur quarto, ut non procedat, quando index ea citatione facta ad vltiora processum, nam tunc satis manifeste declaratur citationem illam ex sua commissio factam fuisse, arg. l. 1. a precedente. C. de dilat. Ita in specie declarat Alciat. in tract. de presump. reg. 3. praesumpt. 14. num. 5. vers. praeterea si falsa, &c. Idem fecerunt Roma. conf. 497. num. 6. Ruin. conf. 66. num. 6. lib. 3. & Ripa in c. 1. num. 50. vers. pro conuersa, de iudicis: cum dixerunt, praesumi nuntium citasse mandato iudicis, quando lata fuit sententia, & ab ea non fuit appellatum.

Declaratur quinto, ut non procedat, quando citatus comparuit, & nihil opposuit, nam tunc praesumitur citatio facta mandato, & commissio iudicis. Ita in specie declarat Alciat. in conf. 113. num. 3. l. 2. Ruin. in conf. 66. num. 5. lib. 3. Ripa in c. 1. num. 50. vers. limita & tertio de iudicis, & Alciat. in tract. de presump. reg. 3. praesumpt. 14. num. 5. vers. si in illo casu. Ea est ratio, quia spontanea comparitio purgat omne vitium, ut inquit glossa in l. 1. ff. de for. qui probant omnino, ut copiose differit Tyrag. in tract. de iur. iud. conf. 6. §. 6. gloss. 2. num. 18. & 20. Et illis addo Felinum in c. illud, num. 3. de prescri. & Cuius lun. in l. ad peremptorium, num. 3. de iudicis.

Declaratur sexto, ut non procedat si ob temporis diuturnitatem, nam tunc praesumitur commissio, & mandatum iudicis. Ita declaravit Ruin. in conf. 66. num. 1. & lib. 3.

Secundus est casus huius disputationis, cum agitur de citatione reali, hoc est de ipsa prehensione, & carceratione. Hoc facit casu sine controuersia non praesumitur commissio haec, & mandatum iudicis. Ita Bald. l. si quando, num. 12. C. de testib. & in l. consentaneum. C. quomodo & quando index. & ibid. Boer. num. 14. Salice in l. nullus, C. de exhiben. & Alciat. in tract. de presump. reg. 3. praesumpt. 14. num. 15. vers. hoc procedit. ea est ratio, quia hac citatio magnae causae cognitionem requirit, quae quidem (ut dixi supra) non praesumitur.

PRAESUMPT. XXV.

Nuntium citasse sicuti a iudice habuit in mandatis an praesumatur.

SVMARIA.

1 Nuntio afferenti se citasse, prout in mandato habuit a iudice, verum credatur.

Et in quo nuntio verum sit, num. 2.

Et quibus in rebus ipsi praescribi fides, num. 3.

DISPVTATIO est non mediocri inter Doctores an purgato nuntius praesumatur, eiq; credatur, i quod citauerit vel vel actorem ad iudicium, quemadmodum habuit in mandatis a iudice? Hac de re post aliatum in tract. de praesumptionibus reg. 3. praesumpt. 10. scripti sunt copiose in commentariis de arbitrariis iudiciis, lib. 2. a fol. 112. col. 1. & 2. vbi tres commemorat opiniones, & dixi ibi, num. 8. tertiam opinionem veriorum mihi videri,

videri, hoc relinquitur iudicis arbitrio: sed tamen in dubio credendum esse ipsi iudici credidit locum non habere tribus in casibus, non repto iam scripta. Et postea me editos illos commentarios disputationem hanc doctè & diligenter explicavit bene eruditus Ios. Bopstia Ainius in *praxi de ordine iudiciorum*, §. 9. cap. 2. ubi recenset sex opiniones, & c. 3. num. 1. testatur communem opinionem esse, quod nuntio credi debeat: quam quidè opinionem declarat habere locum, quando nuntius est iuratus: intelligit, & 2. lib. num. 4. procedere quoad ea, quæ tibi à iudice mandata fuerint, non autem in alijs: & propterea ipsi nuntio referenti si à citato fuisse verbum, vel affectum iniuriæ, vel dislicis, nolle venire, sed nō adhiberi. Quam quidem postremā declarationem, & nos diligenter explicauimus in dicto casu 112. num. 12. & 16. hic loca nunc indicat sufficit. illud etiā annotandum est, quod cum hæc sit sola præsumptio, contrariū probari poterit, nempe nuntium nō citasse, vt reulit in actis. ita Ange. Imol. & Alex. in l. qui bona. §. qui d. nuntius. ff. de damno infecto. & alios quampures congegit Ainius in d. §. 9. §. 4. 11.

P R A E S V M P T. XXVI.

Citatus ad domum an præsumatur perquisitus à nuntio, qui personaliter citare debuit, si inuentus ille fuisse, alioqui ad domum

S Y M M A R I A.

1. Nuntio cui mandauit iudex expressim, vt reum personaliter citaret, & si non inuenit citare eum ad domum, de perquisitione facta creditur. Et quid si simpliciter citaretur ad domum citasse, numer. 3.
2. Expressim dicitur illud, quod per relationem ad aliud intelligitur.
4. Nuntio in his que ad suum officium pertinent, creditur.
5. Nuntio nulla data commissio à iudice ad reum citare, qui prius personaliter citandus erat, quam ad domum, non præsumitur quod perquisierit, & non inuenit.

Cum multi sint casus, in quibus personaliter citari debet reus, & in non reperitur ad domum, §. 4. Prætor. ubi Bart. & reliqui ff. de damno infecto. ob id dubitari aliquando contingit, si nuntius perquisit citasse ipsum reum ad domum, an præsumatur, quod reum perquisierit personaliter, & inuenire nō potuerit: hæc de re sunt distinguendi duo casus.

2. Primus est, quando iudex t expressim mandauit nuntio, vt citaret reum personaliter, & si non inuenisset, eum ad domum citaret: & deinde nuntius reulit se citasse ipsum reum, vt habuit in mandatis. hoc sanè casu præsumitur, quod perquisierit ipsum reum, & quod eum non inuenit, & ob id ad domum citauit: ita Abb. in consil. 2. d. lib. 4. Alex. in consil. 2. num. 7. lib. 3. & in consil. 29. num. 8. & 10. lib. 6. Socin. Sen. in consil. 36. num. 6. & 7. lib. 4. Dec. in c. quoniam contra. num. 31. de probat. & in c. cum parati. colum. penult. de appell. Gratius in consil. 30. in fine. lib. 1. Tyracquel. de re tract. consil. 6. §. 2. gloss. 9. num. 10. Rebuff. in commentarijs ad Regias constitutiones Galliarum, tom. 3. in tit. de citatib. art. 2. gl. 3. num. 27. qui testatur, quod ita seruaretur in practica. Eandem opinionem probant Robert. Maran. in præxi de ordine iudiciorum. in tit. de citatib. num. 127. & Ainius in præxi iudiciorum, §. 9. c. 6. num. 3. vers. id autem. Et huius sententia ea est ratio, quia nuntius se reulit ad expressum mandatum iudicis, dum dixit citasse, vt habuit in mandatis, perinde est ac si expressim reulit, discessit: se perquisisse illum personaliter, & reperire non potuisse, & propterea citasse ad domum, cum expressum illud dicitur, quod per relationem ad aliud intelligitur, Jan. Prætor. §. 1. ubi Bart. ff. de iur. & consil. 1. §. 1. si sit scriptum ff. de cond. & deman. §.

3. Secundus est casus, quando iudex expressim mandauit nuntio, vt citaret reum personaliter, & si eum non inuenisset, citaret ad domum: & deinde nuntius reulit in actus simpliciter citasse reum ad domum: atque ideo non dixit, vt habuit in mandatis. Hoc in casu sunt opiniones, vna fuit eorum, qui scriperunt nō præsumi, quod nuntius perquisierit reum illum, & quod nō inuenit. Ita Bartol. in l. 4. §. prætor ait. numer. 1. §. ff. de damno infecto. Abb. in cap. causam. colum. 3. de dolo & contumacia. & ibidem Butr. colum. penult. Idem Abb. in consil. 8. d. lib. 4. Roman. in consil. 65. §. num. 4. Alex. in

l. heres institutus. ff. de acquir. hered. & in consil. 39. num. 7. & in consil. 20. numer. 9. lib. 2. & in consil. 2. numer. 1. lib. 3. Dec. in cap. quoniam contra. num. 3. vers. ff. de præd. ita conclusio, de probat. & hanc esse viorem, & magis communem opinionem testatur Ainius in d. cap. 6. num. 3. ea visant ratione, quod cum nuntius sit persona vilis, pro eo præsumi credere non debet, argum. l. 1. c. de usuris. Quæ sanè ratio leuiss est: cum in his, quæ pertinent ad eius officium, credi debeat, quod rectè ritque fuerit illud exequutus, vt statim dicemus. Altera vir opinio, quod immo præsumatur, vt statim dicemus. Altera vir opinio, quod perquisitor reum perquisierit, & non inuenit. Ita Bald. in l. si reus perquisitor. ff. de iur. iur. ff. de excusat. tuto. Caltr. in d. l. 4. §. prætor ait. numer. 1. ff. de damno infecto. Roman. in d. l. heres institutus. ff. de acquir. hered. & ibidem Aretin. col. 1. & colum. 2. vers. sed ad primam questionem. & ij quidem adducti sunt ea ratione, quod in his que t pertinent ad suum officium credatur nuntio, sicut copiose scriptum in libro 2. de arbitris iudicium, casu 112. num. 1. & 2. & itaq. superiore præsumptione. Cum ergo ad officium ipsius nuntii pertineat, diligenter exequi mandatum iudicis, credendum est, quod sicut mandatum fuit, sic perquisierit, & non inuenit reum. & si admittunt Doctores superiore casu commemorati, adhiberi fidem nuntio referenti se citasse, vt habuit in mandatis: ita quod admitti debet, quod eidem nuntio credatur in casu nostro. Et quoad adhibendam vel non adhibendam fidem nuntio, hic casus non differt à precedenti. solum mea quidem opinio differt quoad interpretationem facti, & voluntatis ipsius nuntii. Cum enim dixit se citasse, vt habuit in mandatis, satis manifestè declarauit, quod personaliter perquisierit, & nō inuenit. Cum verò simpliciter dixit se citasse ad domum, non declarauit factum, nec voluntatem, sed reliquit in dispositione legis, quæ præsumit nuntium fuisse exequutum munus suum. Tertia asserti potest opinio, vt dicimus hoc relinquitur iudicis arbitrio: sicut scriptum in libro 2. de arbitris iudicium, casu 112. numer. 8. esse in iudicis arbitrio, quod adhibeatur fides his nuntijs publicis in his, quæ ad eorum officium pertinent, & propterea nostro in casu perpenditur index qualitate nuntii, an scilicet consecuerit esse diligens, vel non, an res sit magni vel leui ponderis, & an verisimile sit, quod eum inuenire poterit, vel non.

Tertius est casus, quando nuntio data est simpliciter à iudice commissio, vt citaret reum, qui secundum ius commune, vel statuta erat prius perquirendus, & secundum personaliter, alioqui ad domum. (sic cautum est statuto Bononiensi, de quo statim dicam.) Et nuntius deinde reulit se illum citasse ad domum. Hoc sanè casu non sumitur interpretatio, t & præsumptio, quod prius perquisierit, & non inuenit: ita intelligit Bart. in d. l. 4. §. prætor ait. numer. 13. vers. item si committitur. ff. de damno infecto. & Bartol. secuti sunt Abb. & Butr. in d. c. causam. de dolo & contum. & idem Albas in d. consil. 8. lib. 2. non enim præsumitur nuntio ignota dispositio legis, eius formam obseruasse. Hunc tamen casum repperam, quando nuntius similibus in casibus consecutus perquisierit reum, & personaliter eum citare, & in subsidium ad domum. Quare & in hoc mulum poterit prudens iudicis arbitrio. Cessant hæc disputationes Papie ob statum decimum in ciuilibus lib. rubr. de citationibus fendis, dum vult citare citari debere personaliter, vel ad domum habitationis. Est enim concessa facultas alternativè citandi, vel personaliter, vel ad domum, secundum Bartol. in l. 4. §. prætor ff. de damno infecto. Abb. & Imol. in c. causam. de dolo & contum. & si dissentiat Mattheus, notat. §. 5. Est autem viliis hæc traditio ad interpretationem statuti Bononie lib. 1. sub rubr. de electione munij. §. vultes. & §. seq. quod cautum est, quod citatio personaliter fieri debeat, & si citandus inueniri non potest, citetur ad domum habitationis: hic autem Patruj cessat disputatio, cum statuto sub rubr. de citationibus, in principiū cautum sit, credi debere nuntio referenti se perquisisse, & non inuenisse citandum.

P R A E S V M P T. XXVII.

Citari virum posse in ædibus uxoris, cum ibi habitare præsumatur.

S Y M M A R I A.

1. Citari potest maritus in ædibus quibus habitat cum vxore. Idem est in muliere. num. 2.

- Responſiones libellis factas præſumi eo modo factas,
quo propoſita ſunt interrogatio: & inibi de alijs
aliarum interrogationum re-
ſponſionibus.

SYMMARIA

- 1 Res in indicio veritatis respondendo simpliciter, praesumitur co-
mo quod scilicet et interrogatus respondit.
- 2 Respondens autem interpretatur recipit a praedictis precibus.
- 3 Respondens scilicet praesumitur praesumitur, contra suam interrogationem.
- 4 Iurisc. solutus non respondens. L. et in malis esse proposita iura quod
si non praesumitur ut interrogatus fuit respondisse.
- 5 Legatur ut respondit inter duos ut respondens uberior.
- 6 Respondens determinatus scilicet non intelligitur scilicet contra suam apper-
tione.
- 7 Signatur et amplius vel limitatur a gratia, non attendatur petitio,
sed signatur a signatur.
- 8 Respondens et tunc contra formam praesumitur, quoad id super quo prin-
cipaliter scilicet et interrogatus, non quoad accidentia.
- 9 Respondens dubia ab interrogatore declaratur quoad extrinseca, non
quoad solam animam.

LABELLI cum in iudicio proponitur, interrogationes aliquot fieri solent res ad iudicia vocatæ, vt cum interrogatur, an possident, vel non? et quod similiter ego cōtingit reum t ipsum vocatum in ius responderet simpliciter, respondere præsumitur eo modo, quo facta fuit ipsa interrogatio. 1. si de senf. §. qui interrogatus. ff. de interr. q. pater. et serbunt Socin. Senf. inc. si. 112. numer. 1. a. libr. 4. Lucas de Primatis. 3. colum. R. verius 22. prefamur. C. de epoho pub. lib. 70. Ita quoque dicimus, quod tractiprim interpretationem recipit à porrectis precibus, l. 1. C. de diuis. resp. et prout lib. m. casus, num. 5. C. de translat. Decin. consilij. 162. n. 6. Etiam in consp. 3. num. 18. l. 4. Ita dicimus in responsione facta stipulationi, t̄ que præsumitur conformis ipsi interrogationi. §. præterea l. si de con. stipul. et l. Titus. s. de reb. obli. Ita quoque dicimus quod si iuriflor. propositi iuris questionē non respondent clare & manifeste, præsumitur respondisse, vt interrogatus fuit, v. si boni relati a se infime iuri. Barbosin. num. 3. ff. de i. prelo. m. i. frane. §. si populi. num. 5. ff. de vulg. & pupil. subj. et in si iusta stipulat. §. Chrysgomus. nu. 64. de verb. obl. et probat. l. post emancipationem. in prin. et ubi in legem præstari, de leg. 3. In legislatorum tam obseruati aliquid Vasco Iason m. Vincom. col. 1. si fieri petita. & cum ex Bellon. li. 1. sup. iura. §. 7. num. 1. pinguiorem respondentem ipsa in interrogatione.

Declaratur tamen primo hac praesumptio, vt procedat in response simpliciter, fides vero in ea quae determinat facta fuisset. Nam illa non intelligitur facta conformati ipsi interrogationi. Ita declarat Isidorus in *confil.* 173. *column. a. in primis. l. v. a. poli.* Imolam in *cap. 1. de patris. et idem refert Ruin. in confil.* 43. *numm. 3. Idem.* et in ea facti specie alijs rationibus aduersus Iasonem m. d. *confil.* 173. responderit. Et refert Ruin. Abbatem in *item dictis. col. 4. de fide infirmit.* et in c. 2. de tregis et pace, qui docuit, quod quando signatur amplius, vel limitat gratiam, non attenditur petitio, sed ipsa signatura. Et Isidorus si petitio fuisset indeterminata, et cōfessionem determinata, concessio ipsa attenditur.

Declaratur fecundus, vt procedat quoad id, f ſuper quo principaliter facta eſt interrogatio, non autem quoad accidentia. Exemplum, ſi quis interrogatur, an carnaliter cognouerit Caiam vxorem ſequipſi, & ſimpliciter reſpondeat fe cognouiſſe, non tamen diſtinguit ſibi Caiam illam eſſe vxorem ſequipſi. *Ita Rom. in ſim. de iur. f. ſi filio, de leg. 1. & ibi diſtate diſtate ſam. 6. & 12. de leg. 1. & ſim. ſub. videtur magis recepta ** *epw. & magis probantur & Mithobae. ad. 33. Sena. conf. in ſim. ut. ſi. l. Rami. in conf. 141. in. 14. lib. 1. & Dec. in conf. 169. ſam. 4.* Huic tamen declarationi multa obſtant, quae explicat *Iacio. f. ſi filio. Ep. preter eum oblat & dilu. quod for. bit. Curt. l. in. vlt. f. Lobo. in. 3. f. ſi contumpe. & ibi. f. reſponſionem declarari ab interrogatioe quoad extrinſeca, non autem quoad lubſtantiam, nempe quoad verba obſignata. Niſi dicamus Curtij traditionem*

* non ſatis veram eſſe.

PRAESYMPT. XXVIII.

Libello in actione personali proposito, præsumi
omneius actori competens de-
ductum.

SUMMARIA.

- 3 *Tibellum proponens in actione personali praesumitur omne suum ius
aduxisse.*
Et quae sit *capra* *assumptio*. *vn. 2.*
3 *Clausula: deducendo ius competens, & competentium, cuius sit effe-
ctus.* *et vn. 6.*

Cum uero in uocatione inus ad libelli oblationem deueniri so-
let, dicendum non est de presumptionibus, quæ versantur
circa ipsam libelli oblationem: & illa occurrunt ante on-
niam, quod libellum ꝑ proponens in actione personalis, presumi-
tur deduxisse omne ius libeli competens. *Utrum. C. de an. alie. sep.*
quæ & ibi annotat Bart. *num. 2.* qui scriptum reliquit, hoc esse
apertè diffinitum ex cap. Abbate de re iudicat. in 6. Et hanc esse
ꝑ presumptionem iuris scripsit Ioan. Andrieus in addito. ad Spec.
in tit. de presump. §. *species*, *num. 5. in verbo*, in præd. tit. concord.
Hodie tamen qui in foro versantur, solent adhibere causulam
illam, ꝑ deducendo omne ius libeli competens, & peremptorium:
cuius quidam causula vis est, ut ꝑ tunc etiam proposita actio
non solum de præsentis competentis sed etiam in futurum: quæ
re conuictè differt Præf. Popian. in forma libelli ꝑ ad oblationem, in verbo,
deducendo. Sicut etiam operatur hæc causula, ꝑ ꝑteriorium
cum possessio sit deductum, ut respondit Ruin. in
confi. 32. *mo. 11. li. 1.* qui declarat nisi ad
uocarij fuerit oppo-
situm.

LIBER SECVNDVS.
PRÆSVMP. XXX.

Litis contestandæ animus præsumi, & quando id contingat, variè explicatum.

SVM MARIA.

- 1 Reus respondens libello actoris, vel actor exceptioni rei, animo litem contestandi facere præsumitur. Et quibus casibus non habeat locum, n. 2. & 5.
- 2 Verba verbi ad litem contestationem apta sunt, talis animus esse præsumitur.

- POSTULAT nunc hic locus, vt differamus de præsumptionibus, quæ versantur circa litem contestationem. Cum itaque vel reus, vel actor respondet, vel libello, vel exceptioni aduersarij, præsumitur, quod animo contestandi litem responderit. Ita Specu. in tit. de litem contesta. §. 2. vers. quid ergo si proponitur, Hostiens. in summa co. titul. §. vltim. in fin. Rota decis. 12. tit. de litem contesta. in antiquis. Abbas in cap. 1. num. 17. de litem contesta. & ibidem Maria. Soci. Sen. numer. 68. & Fel. Socin. in tractat. fallen. regul. 198. in verbo, litem contestatio. Quam sententiam probant ex l. rem non notum, §. patroni. C. de iudi. ex l. 2. §. 1. C. de iureiur. propter calum. dan. ex c. dudum. il. 2. de elect. & ex cap. 1. de litem contest. Quæ sanè iura exigunt responsum, nec requirunt, quod exprimat se respondere animo contestandi licet: ex quo intelligimus animum ipsum præsumi. Et præterea cum verba sint apta ad litem contestationem, talis esse præsumitur animus: cum nemo dixisse aliquid præsumatur, quod prius mente non cogitauit, l. Labes ff. de supp. lega.
- 3 Declaratur primò, vt non procedat, quando extat consuetudo seu stylus curiæ & iudicij, quod verba clara, quibus declarat animus contestandi litem, exprimi debeant. Nam tunc non præsumitur animus contestandi litem, nisi id dicatur clavis verbis. Ita declarat. Abbas in d. c. 1. nu. 13. & Maria. Soc. Sen. numer. 68. vers. putat tamen, de litem contesta. & Soc. in d. reg. 198. fall. 1.
 - 4 Declaratur secundo, vt locum non habeat, quando respondens diceret se respondere animo non contestandi litem. Ita Abb. Maria. & reliqui sup. allegati. Est ratio manifesta, quia illa præsumptio ex verbis clavis respondens fuit declarata: & in clavis non est opus coniecturis, l. ille, aut sic, §. cum in verbis, de lega. 2.
 - 5 Declaratur tertio non procedere, quando libello adhuc non est responsum, sed petita dilatio ad probandum. Nam hoc casu non præsumitur litem contestatio. Vbi in consil. 23. nu. 1. quem secutus est Aluani in practi. iudiciorum, §. 17. c. 3. vers. nono contestatio.

PRÆSVMP. XXXI.

Litis contestatione facta, bonæ fidei possessorem præsumi mala fide possidere.

SVM MARIA.

- 1 Litis contestatio bonæ fidei possessorem in mala fide præsumit.
- 2 Et in quibus iudicijs præcedat.
- 3 Quid, oportet ea præsumptio.

- EFFECTVM hunc parit litem contestatio, vt qui antea bona fide possidere præsumebatur, deinde in malæ fidei credatur, l. sed & si lege, §. etiam si ante, ff. de petit. hered. Et hanc esse præsumptionem iuris, & de iure affirmant glossi. ibidem. & Bart. num. 2. & aperte Ioan. Andrez in addit. ad Spec. in tit. de præsump. §. præter, nu. 1. in verbo, in prædict. conuincitur, vt scribit. Et hoc quod de litem contestatione dicitur, procedit secundum glossi. & Bart. in 2. iudicij singularibus in quibus mala fides inducitur solum post litem contestationem: secus verò in vniuersalibus vbi sufficit sola denunciatio. litem venimus, §. petitam, eo. tit. de petit. hered. cum tamen non sufficiat in vniuersalibus, l. pen. ff. pro emptore. Hæc autem mala fides, quæ inducitur in his iudicijs singularibus, & quæ ab aliis quibus sic appellatur, & rectius præsumpta operatur l. solum quoad fructus, vbi effectus mala fidei possessoris tenetur eos restituere, ex d. etiam si ante. Secus quoad rei interitum. Nam de eo non tenetur, l. solum, in fin. vbi Bart. declarat ff. de petit. hered. & scribit Bar. in l. nu. 1. C. de iur. iur. etiam si ante, & in l. 1. col. 2. C. de fructib. & litem expens. & Dec. in consil. 693. in fi.

Mencib. Præsumpt.

PRÆSVMP. XXX. XXXII. 133
PRÆSVMP. XXXII.

Comparentis in iudicio habitas, an & quando præsumatur.

SVM MARIA.

- 1 Habitatus persona consideratur etiam in iudicijs summarijs.
- 2 Inhabilitatus exceptio ad id potest esse, vt nunquam excusetur a præsumatur a statuentibus.
- 3 Habitatus persona an præsumatur inter reum & actorem distinguendum esse.

INTER multa, quæ in iudicijs solent obseruari, illud est maxime considerabile, vt qui ad iudicium veniunt, habiles, & idonei sint, qui in ipso iudicio stare valeant. Quocirca in iudicijs sicuti & ceteris in actibus de persone t. habitate queri solet, l. non ignorat. C. qui accusat, non poss. Id quod locum habere etiam in iudicijs summarijs, vt in possessorijs, & similibus tradunt Bartol. & reliqui in l. 2. C. de edicto Diu. Adriæ. tollen. & scripsi in commentarijs de adpiscenda possessione, in quarto venedio, numer. 4. 41. & de recuperanda possessione, in medio 15. numer. 272. & adeo potens est exceptio ininhabilitatis, vt exclusa nunquam præsumatur a statuentibus, qui exceptiones omnes reiiciendas esse statuerunt: quemadmodum scribunt Bart. & reliqui in l. 1. §. & parui, ff. de operis noui nuntia. & egregie Vant. in tracta. de militat. in titul. Quis possit ducere de militate, numer. 41. Dubitari autem contingit, an persone habilitas, vt esse possit in iudicio, præsumatur? Et scribit Vantius præcitato in loco, nam. 43. habitatem non præsumi, sed de ea constare debere. Rectius crediderim distinguendam esse personam factoris ab illa rei conuenti. De quo querendum non est quia si præsumitur habilis, cum sit actor, qui eum in ius vocat, approbatus fuerit. De actore dicendum est eum non præsumi habilem, & propterea aduersus eum opponere solit reus conuentus non esse talis, quem esse facit, vt scribit Doct. in c. cum inter, de except. & tradit Vant. in d. tracta. de nullitate in titul. quibus modis seu nullia repeteret, nu. 85. qui consilium reo præbet, vt exceptionem hanc opponat, vt oneret ipsum actorem ad demonstrandum se esse habilem. Quando autem ceteris in casibus habitas & idoneus quis præsumitur, differemus infra, l. 6. præsumpt. 54.

PRÆSVMP. XXXIII.

Mandatum an & quando præsumatur, tam quoad actus iudiciales quàm extraiudiciales, diligenter & accuratè explanatum.

SVM MARIA.

- 1 Mandatum vel ad litem vel ad negotia non præsumi, quando de mandato recentis est disputatio.
- 2 In litem aliena nemo nisi probet, habere præsumitur.
- 3 Mandatum præsumitur in re actum, qui citra mandatum fieri non solent, etsi non ad id tempus ducentur, nu. 4.
- 4 Id tamen quo casu non procedat, nu. 6.
- 5 Litem suam nemo præsumitur.
- 6 Mandatum præsumitur interueniente scientia, & patientia principalis.
- 7 Mandatum præsumitur, vbi de modico damno vel preiudicio agitur.
- 8 Mandatum præsumitur ex enunciatione notarij in acta aliquo.
- 9 Mandatum non inter partes præsumitur per enunciationem aut assertorem iudicis.
- 10 Mandatum non inter me & illum præsumitur, qui aliquid ad meam utilitatem scripsit, si talis sit cum libris creditur.
- 11 Gens se pro procuratore, si talis sit, pro quo præsumatur, iudicatum habuisse creditur.
- 12 Mandatum habere præsumitur in qui causam tractant & consuevit, si scripserit ipsi consignat a sint.
- 13 Mandatum virum ex cursa legi temporis præsumatur sunt opiniones, & nu. 17. & 19.
- 14 Tempus non est modus tollenda vel inducenda obligatio.
- 15 Frater de possidendo bona paternæ tanquam diuisa per decennium præsumatur ab patre diuisa.

M

18 Cen.

18. *Constitutio fuit in iure, quae sine dignitate probationis.*
 19. *Mandatum ob temporis antiquitatem praesumit aliquam diligentiam con-*
currentem. Et nu. 27.
 20. *Mandatum etiam iudicis ob diuturnitatem temporis factum non pra-*
sumitur.
Idem in mandato facto executori. nu. 21.
 21. *Mandatum nec quoad inducendum bonam fidem, ex diuturnitate*
temporis praesumitur.
Vide tamen nu. 23. & 24.
 22. *Mandatum ad iussu praesumitur quando in aliquo instrumento anti-*
quo enunciat.
 23. *Verba enunciativa alterius instrumenti quomodo non probent enun-*
ciatum, nisi inter ipsos contrahentes.
 24. *Personae equeque affectus se finem cum contrahente creditur temporis sta-*
te diuturnitate.
 25. *Mandatum in Vicario Episcopi praesumitur si non negatur, & quid sit*
signetur.
 26. *Prescriptio temporis ob diuturnitatem praesumitur. Et praecipue si ac-*
cedat aliqui actus qui attentionem offendunt. nu. 31.
 27. *Morales qualitates ob temporis diuturnitatem praesumuntur.*
 28. *Mandatum delegationis praesumitur in sententia antiqua.*
 29. *Praesumptio est pro sententia antiqua, etiam quoad processum.*
 30. *Laudum arbitri ex contemptu latum praesumitur, si antiquitas illi*
promouatur.
 31. *Mendacium de custodiendo praesumitur ex diuturnitate praesentis*
custodiae.
 32. *Mandatum praesumitur cum antiquitate temporis, quasi possessione con-*
currente.
 33. *Mendacium ob diuturnitatem temporis praesumitur, quando de consue-*
do, & favore allegatum oritur.
 34. *Mandatum iudicis factum nuncio ut aliquem citet praesumitur ob tem-*
poris diuturnitatem.
 35. *Mandatum syndici factum fuisse ob longinquitatem temporis pra-*
sumitur.
 36. *Mandatum praesumitur, quando lapsus est tempus opponendi defe-*
ctum illius.

Cum non modò ab ipsismet causari dominis, sed & ab eorū procuratoribus, lites, & iudicia, tractari aut exerceri soleant, congruè agendum hic est, an & quando mādātum ad lites, & iudicia ipsa praesumatur. Verū quia quae de iudicijs tractantur, communia in multis sunt cum ceteris, quae extra iudicium geruntur: ea propter in vniuersum hic agemus, an & quando mandatum hoc praesumatur? Qua in re duos casus constituto.

Primus est quando nullus extat temporis cursus, sed de recenti mandato est disputatio. Hoc in casu nulli est apud nostros contentio. Vno enim ore omnes scribunt, mandatum ↑ vel ad lites, vel ad alia negotia non praesumitur. Ita sēnt omnes in l. sciendum. de verb. oblig. Ex huius sententiae ratio ea est, quia mandatum est quid faciē: facta autem non praesumuntur, in l. in bello. §. facta. ff. de cap. & possim. tractat. Et praeterea dicimus, quod nemo praesumitur habere ius in re aliena, nisi probeatur, l. siue possit de iur. C. de probat. Hinc dicimus, neminem praesumi habere officium, nisi probeatur. l. prohibetur. C. de iur. fisci. l. 10.

Declaratur primò, vt locum non habeat praedicta sententia in acibus, si qui communiter fieri non solent citra mandatum: sicuti quando quis soluit nomine alterius. Nam tunc mandatum praesumitur. Ita Rota decis. 2. in tit. de causis possit & proprie in antiquis: quae censuit, praesumit mandatum habuisse illum, qui nomine debitoris soluit pensionem. Et Rotam fecerit sint Casillo decis. 3. n. 4. tit. de procurat. Soc. Sen. in conf. 46. col. 2. lib. 3. Felin. in c. iur. nu. 35. de re iud. Dec. in conf. 36. num. 3. Et in consil. 42. numer. 13. versio. tertio respondetur, & in l. 1. in prim. al. l. 4. col. 4. C. qui admittit. Curt. Sen. in conf. 37. col. 4. Gozad. in consil. 11. num. 14. Lofred. in consil. 35. col. 1. Berous in quest. 3. num. 4. in fin. Cognol. in l. si de novo creditur, num. 15. de leg. iur. qui expresse dicit procedere etiam t quando non adscit temporis diuturnitas. Craue in tract. de antiq. temp. in 2. parte prin. num. 65. Gigas in tract. de personis, quest. 47. l. yracquel. de praescriptumibus §. off. 4. versio. si possit perire, & Anto. Gabr. in d. consilio. nu. 6. Ea est ratio, quia nemo praesumitur ↑ in iurē suum, litem de indebito. in princ. ff. de probat. cum fin. l. iur. Quia ergo soluit tanquam procurator, praesumitur aliter fuisse quod verum est. Quibus constat male sensisse Imolam in l. que sub conditione. ff. de cond. & demogr. Alexand. in l. eum seruimus al. vltim. versio. sed ad-

uerte. ff. de verbis. oblig. & ibid. To. solum. vltim. & Ruin. in consil. 156. num. 20. lib. 1. qui opinati sunt hoc in casu requiri alium coniecturam. Hae tamen declaratio intelligitur, quando praesumendo hac de causa mandatum, non indicitur aliquod delictum contra ipsum principale, sed si ↑ delictum in eo redargueretur: sicuti quando quis tanquam procurator eius, qui homicidium perpetrare arguitur transiegit, & damna ac impensas soluit filijs occisi. Hoc sanè casu non praesumitur hic transigens habere mādātum ab accusato illo: & ideo hac transactio non facit iudicium contra eum. Ita in specie declarat Chafin. in consil. 58. numer. 22. & conseruat quae scripti superiore libro quæstion. 90. in indico duodecimo.

Declaratur secundò, vt non procedat hac sententia, t quando interuenit scitētia, & patientia principalis, vt si quis in iudicio agat & experitur nomine alterius, eo sciente, & patiente. Nam tunc mandatum praesumitur. Ita Inno. in cap. ex parte Deca. de re iudic. Abbas in consil. 7. in 2. dubio, lib. 2. Calderi in consil. 4. in 1. tit. de procurat. Cando Pape quæst. 10. Alex. in l. sap. col. 1. ff. de re iud. & in consil. 157. num. 12. lib. 2. & in consil. 80. col. 2. lib. 4. Felin. in c. iur. col. 2. de off. deleg. Ruin. in consil. 100. num. 4. versio. etiam lib. 1. Affid. decis. 368. nu. 8. Godez in consil. 94. num. 28. Bald. in tract. de praescript. in 3. parte. §. 10. nu. 30. Vani. in tract. de nullitati. in tit. Quibus modis nullitas reparari possit, nu. 94. Craue in tract. de antiq. temp. in 5. part. prima part. prin. nu. 17. Anto. Gabriel. in suis conclusio. lib. 2. tit. de procu. conclusio. 1. num. 12. & Vani. in tract. de nullitati. in tit. Quibus modis nullitas nullat. epa. post. nu. 94. Ceterum ab Innocenti traditione differunt multi commemorati ab Alex. in l. sap. numer. 87. ff. de re iud. qui multis modis, & casibus eum tueri conatur, & idem Alexand. in consil. 80. nu. 14. lib. 4.

Declaratur tertio, vt non procedat, quando t agitur de modico praedicio & damno. Nam tunc mandatum praesumitur. Ita serferunt Bal. in tract. de praescript. in 3. parte prin. §. 10. nu. 30. Gozad. in consil. 94. num. 41. & in consil. 96. col. pen. Gigas in tract. de peris. conclusio. 1. nu. 13. Anto. Gabr. in d. consilio. l. nu. 13. Capli. in consil. 41. nu. 74. lib. 3.

Declaratur quarto, vt non procedat, quando enunciatur mādātum per scēta certi notarij in eo qui soluit tanquam procurator alterius, vt repetat ab eo, cuius nomine soluit. Nam tunc praesumitur mandatum. Ita declarat Anto. Gabriel. in d. consilio. 1. numer. 22. ex sententia Comen. in consil. 6. in fin. & Comen. sententia fons Curt. in l. auth. que in aliquo. in fin. C. de eden. & ibid. Cognol. numer. 96.

Declaratur quinto, vt non procedat, quando t mandati enunciat in sententia iudicis, vt si condemnatur aliquem tanquam procuratorem talis. Nam tunc praesumitur mandatum inter ipsas partes ob illam iudicis assertionem. Ita posuit Anchar. in Clem. 1. da proba. & Trigonon in iung. 121. annot. aut Gabr. in d. consilio. l. nu. 23. & ibi. nu. 26. idem effe scripti in assertione principis, ex sententia Ruin. in consil. 41. col. 1. & 6. lib. 1.

Declaratur sexto, vt non procedat, quando reperitur aliquid ad mei vtilitatem ↑ scriptum, ab eo qui officium publicum gerit, vel ab eo cuius libris creditur, vt in argentario, mercatore, & notario tradit Aret. in c. 1. nu. 22. & 24. de proba. & ibi Dec. nu. 27.

Declaratur septimo, vt non procedat, quando is qui legit ↑ se pro procuratore effe talis, pro quo praesumitur. Nam tunc habuisse mandatum praesumitur. Ita Gabr. in d. consilio. l. nu. 25. ex sententia Ruin. in consil. 35. nu. 21. lib. 1.

Declaratur octavo, vt non habeat locum, quando comparens conuenit ↑ causas tractare, & confat ei consignatas fuisse scripturas a principali. Nam tunc si comparens praesumitur constitutus procurator. Itaque multos l. in l. i. in fin. C. de procurat. Fel. in cap. coram eum. l. 4. versio. l. 1. prima. de off. deleg. & alios ferit Vani. in tract. de molat. in tit. Quibus modis sententia, molat. reparet. nu. 96. declarat.

Sequens est casus, quando odest longius atque diuturnius temporis cursus an hoc in casu praesumatur mādātum. Hic sunt opinioniones. Vna fuit eorum, qui scripserunt non praesumi. Ita Bald. in l. 2. c. ff. de falsis iur. qui censuit, nec ipso quidem mille annorum praesumitur mandatum. idem Bald. in consil. 82. Beron. quem 2. lib. 3. & in l. 1. C. de reb. alienis non alienat. & ibid. Salic. Alexand. in l. qui in aliena. in princ. numer. 11. ff. de acquir. hered. & in l. sciendum. l. 1. numer. 20. de verbis. obligat. idem in consil. 1. numer. 19. lib. 1. in consil. 191. num. 4. lib. 6. & in consil. 35. numer. 4. lib. 7. Capell. in consil. 26. num. 6. in civilibus. Soc. Sen. in c. si. 13. col. 2. versio. prater uos sumus, lib. 2. Fel. in cap. si. 1. nu. 3. de re iud. Isom in consil. 140. col. 2. in fin.

15

16

18

1

3

22

43

2

2

5

mandatum praesumitur, si non negatur: etsi negatur sufficit probare nominationem, & reputationem. Ita C. sigal. m. l. velle. non creditur. m. 1. 4. de reg. iur. Cr. m. d. trall. de antiqua. temp. in 2. parte principalis, m. 61. qui Rotam & alios plures huius opinionis Doctores reuertit.

30 Declaratur quarto, ut non procedat in ratificatione, tunc etiam mandato comparatur, attamen illa praesumitur temporis diurnitate. Ita Iaf. in l. 1. m. 10. C. qui ad m. & respondenda Soc. Sen. in cons. 10. col. pen. lib. 3. Dec. in cons. 297. m. 3. an. G. ad. in cons. 11. m. 16. Soci. Sen. in cons. 139. m. 1. 4. & in cons. 146. m. 1. 4. lib. 3. & Cr. ver. loc. praed. m. 61. Verum hanc declarationem intelligunt Iaf. in cons. 240. col. pen. lib. 4. & Gabr. in d. cons. l. 1. m. 15. quando ageretur de modico praedictio, quia declarationem visus est non admittere Crauet. vbi supra. Rectius dicendum est, ratificationem hanc praesumi, quando t. aliquis actus subsecutus patientiam & obsequium illius ostendit. Ita resp. in cons. 1. numer. 82. post Alciatum in tractatu de praesumptionibus. regul. 2. praesumpt. 13. infra.

32 Declaratur quinto, ut non procedat in qualitate mandati, quae quidem ob temporis diurnitatem praesumitur. Ita in specul. de iudi. Dec. in cons. 36. m. 3. vers. & per antiquitatem & in cons. 297. m. 4. a quo non differtur Anto. Gabr. in d. cons. l. 1. m. 16. & consens. quae scripti supra in 1. d. l. et. infra.

34 Declaratur sexto, ut non procedat in sententia antiqua. Nam in illa praesumitur mandatum delegationis. Ita Felin. in c. siue de re iud. & Anto. Gabr. in d. cons. l. 1. m. 20. & idem in c. de sentent. cons. l. 1. m. 3. vbi dixit, praesumi t. pro sententia antiqua etiam quoad processum. Quid de dicemus infra. Et comprobatur a sortiori hac declaratio secundum Fel. loc. praed. quia ita dicimus in sententia seu laudo arbitri, quod latum praesumitur ex t. c. promissio, quando est antiquitas pronuntiationis. Et de laudo hoc idem scripserunt Curt. Sen. in c. ff. 77. super mortui, col. 2. Callador. de cons. 3. m. 1. de procura. & de em. em. seu laudo.

36 Declaratur septimo, ut non procedat in mandato de custodiendo, quod quidem ob temporis antiquitatem praesumitur, seu ex diurnitate praecedentis custodiae. Ita Alex. in additio. ad Bartolum in l. si vxor. 8. ff. si quis vxorem. ff. ad l. i. de adulter. Affili. de c. 3. 65. & Crau. de antiqua. temp. in secundae parte principalis, m. 66.

37 Declaratur octavo, ut non procedat, quando cum ipsa t. temporis diurnitate concurrat quali possessio: Nam tunc praesumitur mandatum. Ita Alex. in cons. 1. col. penult. lib. 4. Boninus in cons. 96. m. 3. in fi. Crau. in d. 2. parte m. 67. & in cons. 217. numer. 2. vers. tertio respondendo. Natta in cons. 126. m. 13. lib. 3. quos fecimus sum in cons. m. 81.

38 Declaratur nono, ut non procedat, quando ageretur de commodo & favore allegantis mandatum. Nam tunc illud praesumitur temporis diurnitate. Ita Alex. in cons. 42. col. 2. vers. praevidet, vt reuertit & Cr. in m. d. 2. parte m. 67. & Vau. in tract. de nullis. in tit. quibus mod. nullus reparetur p. 1. m. 92.

40 Declaratur decimo, ut non procedat in mandato t. iudicis, vt patet in commissione facta mentio, vti quicquid dicit, & in ius vocet. Nam illud mandatum praesumitur ex temporis diurnitate. Ita respondit Ruin. in cons. 66. m. 3. lib. 5. qui constituit differentiam inter mandatum priuatae & publicae personae. Et illuc fecimus et Anton. Gabr. in d. cons. l. 1. m. 21.

42 Declaratur undecimo, ut non procedat in mandato t. syndici Vniuersitatis, quando arbitrium emolugatum per ipsum tanquam syndicum, suum effectum sortitus fuit longo tempore cursu, sciente & patiente Vniuersitate. Nam tunc mandatu praesumitur ipsi syndico concessum fuisse. Ita Alciat. in tra. d. praesumpt. reg. 2. praesumpt. 13. qui scripsit, terminos finium probati emolugatos mandato Vniuersitatis a suo syndico, cum diu oblatum illi fuerint. Et Alciatum fecutus et Gabr. in d. cons. l. 1. m. 29. & multis comprobatur Hiero. Montanus in tract. de finib. l. 105.

44 Declaratur duodecimo non procedere, quando elapsus est tempus opponendi defectum ipsius mandati. Ita respondit Natta in cons. 52. m. 6.

P R A E S U M P T. XXXIV.

Procurator an praesumatur ille, qui crediti instrumenta exhibet, diligenter explicatur.

1 Procurator exhibens instrumenta, quibus concurrentibus mandatum habere praesumatur & admittitur sine cautione, m. 2. 3. & 6. Alia reuertit opinio, m. 9.

4 Conuictus facit conuictum admitti, tanquam personam legiti-

maem.

7 Procuratore & testante domino instrumentum, mandatu praesumitur reuocatum.

11 Sed si solus testis ab eo, alia probatione facta sit traditio, an praesumatur procuratorem fuisse constitutum.

8 Debitor ostendens instrumentum debiti sui cancellatum, praesumitur soluisse.

10 Procurator constitutus etiam creditur, qui in domo creditoris conuersatur, exhibendo instrumenta crediti, modo bona sit fama & conditio. Aliud, si de bona ipsius fama non constet, m. 11.

12 Instrumentum debiti cancellatum penes debitorem, quando solutio facta sit praesumitur.

P O S T U L A T hic locus ut differamus, an procurator praesumatur ille, qui exhibet instrumenta crediti, ut debitor creditum exigere possit. Hac in re distinguendi sunt aliquot casus, in multis secuti distinctionem eruditissimi Alciati, in tract. de praesumpt. reg. 1. praesumpt. 33.

Primus est, qui habetur in l. vlt. C. de pact. conuent. vbi ex sententia Alciati, tria concurrere debent. Primum, quia illa mulier promiserat marito dare instrumenta illa bonorum paraphernalia, quae quidem esse ac permanere apud ipsum maritum deberent. Secundum, quia re vera ipsa instrumenta fuerunt ipsi marito tradita. Tertium, quia ibi adeerat sanguinis coniunctio. Et propter ex multis istis concurrentibus lex praesumit mandatum. Nec teneatur maritus cauere de rato. Et hunc casum speciale esse ob personarum coniunctionem scripserunt Bal. & Salic. in d. vltim. Barb. in c. cor. 2, m. 7. m. 2. de offi. deleg. Iaf. in l. i. m. 1. de procura. Ceterum Cyn. in l. maritus. C. de procurat. scripsit, quod tantum interuenisse in casu d. l. vltim. nempe traditionem instrumenti factam ab vxore, & illam sanguinis coniunctionem. Et idem sentit Barbat. in d. c. cor. 2, m. 7.

Secundus est casus, quando quo tantum interueniunt, t. hoc est, instrumentorum traditio, & sanguinis coniunctio. Hoc in casu (ait Alciatus) praesumitur, atque ita admittitur ille tanquam procurator, sed tamen de rato cauere debet. Ita probat c. coram, de offi. de lega. vbi clericus habens instrumenta crediti suae ecclesiae, fuit admittit solum cum cautione, & tamen magna est coniunctio inter ipsum, & eius ecclesiam, ut ibi habetur, & scribit Innoc. in c. cum R. Canonici, de offi. deleg. Verum Barbat. in d. cap. cor. 2, m. 10. vers. si non penderet, scribit, & forte rectius, in casu cap. coram. non interuenisse aliquam instrumenti traditionem, cum ipse esset suae ecclesiae praefatus, & a seipso potuit accipere.

Tertius est casus, quando exhibens ipsa instrumenta nulla affinitate coniunctus est cu domino, sed probat eis ibi tradita fuisse ab ipso domino. Hoc etiam in casu praesumitur solitum procurator, & ideo admittitur sine aliqua cautione. Ita Io. Andr. Bald. & Abb. in c. coram, de offi. deleg. & ibidem Barbat. m. 2. m. 1. & Felin. m. 9. vers. iuxta m. p. Imo censuit Roman. in cons. 146. m. 10. vers. nisi autem, & in p. m. 67. quod hac dicitur plena probatio. Et hunc casum probant relati Doctores ex d. l. vltim. C. de pact. conuent. Quam tamen cum Alciato supra diximus procedere tribus illis concurrentibus. Et praesertim ibi perperit, quod maritus esset coniunctus personae quae sane coniunctio t. operatur, vt coniunctus admittatur tanquam legitimus procurator: vt annotat Ibi Alber. & tradunt omnes in l. maritus, ex illo text. C. de procura. & Ripa in c. coram. m. 52. de consuet. Adduci etiam solet tex. d. c. coram, de offi. deleg. Cur quidem responderi possit, ut declaratur superiori casu. Tercio ea ratione motus est Roman. quod contra-riorum eadem est disciplina, l. i. ff. de iis, qui sunt sui, vel alius, iur. Atqui quando procurator relinquit instrumentum ipsi domino, reuocatur mandatu inducitur, l. negotiorum, ff. de curat. & l. tutor, ff. de appella. & l. i. in autem, ff. de ad m. p. tutor. Ergo datio ipsa instrumenti inferit procuratoris constitutionem. Et Romanum hac in argumentatione secutus est Rip. in Rub. ff. de acquit. poss. m. 1. vers. i. si. Ceterum respondit Alciat. in d. praesumpt. 33. praedicta ita procedere, quoad dominum, & ipsum procuratorem, non autem respectu terti, cui adiret praedictum possit. Imo

(inquit

(inquit Alciat.) contrarium probat d. l. ita tamen §. vlt. iuncta gl. ibi. Alciat. inquit opinio probat Alciat in d. p. sumpt. 13. no. 5. vlt. vnde in isto. Qui tamen nec lege, nec ratione suam probat opinionem. Ego opinor Romanis, & sequacis traditionem veram esse, si modo is, qui instrumenta exhibet, coactus fuerit in foro, & lites petrat. Et enim valde verisimilius, quod dominus ille, ob personae conditionem tradiderit hac instrumenta, vt credendum fuit exigeret ille procurator, quam vt instrumenta apud eum deponeret. Et in specie ita sentit Imol. in l. Maria. col. 1. ff. solut. matrim.

Quartus est casus, quando hic qui exhibet instrumenta, non est sanguine coniunctus cum domino ipsorum instrumentorum, nec etiam probat illa sibi domino tradita fuisse. Hoc casu praesumit illum fuisse constitutum procuratorem, docuit Bart. in l. vlt. de infus. ff. de admistr. tut. & in l. 3. ff. de Carbo. edit. Idem scripserunt Bald. Ange. & Imol. in l. Maria. ff. solut. matrim. Idem Imo in c. 1. de procurat. Castren. & Alexan. in l. 1. de procurat. Bald. in l. si quis per calumniam, in fi. de Episc. & cler. Rom. in d. confil. 46. nu. 11. vbi ait, producit quis, & in d. l. 3. ff. de iur. diff. Guid. Pap. in confil. 60. nu. 1. Felin. in c. coram. nu. 5. de off. dele. Rui. in c. 107. nu. 6. lib. 1. Capol. in confil. 2. nu. 5. in crim. Marti. in l. si quis ne quaest. nu. 142. de quest. Crav. in confil. 8. nu. 3. Rebuff. in tract. nomenclaturum. q. 14. nu. 109. Rip. in Rub. ff. de acq. posses. 3. in fin. Cagnol. in l. velle non creditur. nu. 16. ff. de reg. iur.

Primo ex d. cap. coram. de cuius interpretatione diximus supra.

Secundo motus est Roman. eo simili, quia ostensio sigilli ipsius domini principalis, absque alia probatione traditionis sibi factae, praesumptionem inducit, quod fuerit constitutus procurator, & ideo admitteretur cum cautione rati, & de solut. 10. Andr. & Hosti. Ergo multo magis idem est dicendum in hac instrumentorum productione, cum ad causam magis faciant instrumenta, quam sigillum. Verum facile responderetur, quod imo sigilli non inducit aliquam praesumptionem mandati cum sigillum non loquitur, nec aliquid dignificet, vt in specie docuit Bal. in l. 1. nu. 1. c. de procurat. unde sentit Felin. in post. responsione, nu. 9. de procurat. & coheret quod scripsi lib. 1. de arbitra. iudic. cap. 1. nu. 1. & 2. praeter ea & secundo responderetur, quod d. c. de dele. & doctrina Io. Andr. & Hosti. ibi procedit, quando probatum fuit, dominum illud dedisse. Ita declarat ad rem nostram Felin. in d. c. coram. nu. 9. vbi ff. etiam dicimus. Secundo adhibet Roman. praesentia in loco alius simile, quo dicimus, quod si debitor tollendit instrumentum sui debiti cancellatum, praesumitur solutio debiti. Labros. apud. ff. de probat. & et adnot. omnes in l. Labros. ff. de probat. Ergo idem dicendum est in ostensione instrumentorum, quae ad causam faciant. Sed responderi facile potest, vt superiore casu cum Alciat. diximus, posse hoc argumenti genus procedere, quoad dominum, & ipsum procuratorem: non autem quoad tertium, cui adferri potest prauidicium.

Contrariam itaque opinionem, quod imo imo non praesumatur constitutus procurator, probant Bal. in l. 1. nu. 11. c. de procurat. & ibid. Salic. colum. 5. vbi ff. sed iuxta hoc quare. Burr. in d. c. coram. de off. dele. Alciat. in d. regul. 3. praesumpt. 33. Ea ratione moti, quod ponit butistraxile. Quae quide ratio leuissimam eam deliquisse praesumatur, l. iuris. ff. pro fec. Caterum (vt vingenue dicam quod sentio) magis mihi placet illa recepta opinio Bart. Roman. & sequacum, quod scilicet praesumatur ille constitutus procurator cum hic nullum tertij damnum & prauidicium, vel fraus aliqua esse possit, ex quo per cautionem de rato illi sitis factum omnino est.

Extenditur hic casus, vt etiam p. procedat, quando instrumentum crediti exhibetur ab eo, qui consuevit conuersari in domo creditoris, & hic exhibens est bona conditionis, & famae, vique probat. Nam & hoc in casu praesumitur ille constitutus procurator. Ita sentiens Roman. in d. confil. 46. ad fi. & in d. l. 3. ff. de infus. & Alciat. in d. praesumpt. 33. in fi. & Traq. in tract. de pen. legum. c. 1. nu. 12. Ea est ratio, quia hic cessat omnis suspicio, quae oriri potest ex ipsa cohabitatione, de qua quidem statim dicam.

Declaratur hic casus, vt non procedat, quando instrumentum crediti exhibetur ab eo, qui consuevit tradere domesticos conuersari in domo ipsius creditoris, & non constans, an hic exhibens sit bonae conditionis, & famae. Nam tunc non praesumitur constitutus procurator, ex quo potuit esse suffragia ea instrumenta. Ita in specie declarat Rom. in d. confil. 46. in fin. & in d. l. 3. ff. de infus. argum. l. vlt. c. si ille autem. c. de latin. liber tollen. & ex doctrina Bar. in l. fido. §. qui abul. ff. de iur. dum docuit, quod si instrumentum ab eo praesumitur.

mentum crediti reperitur cancellatum apud debitorem, praesumitur solui, nisi debitor fuerit domesticus creditoris, & in eius domo conuersari consuevit. Qua de re dicemus in l. 3. lib. 3. praesumpt.

Verum ab hac Romani declaratione dissentient Felin. in d. c. coram. nu. 9. vlt. 2. limit. Alciat. in d. praesumpt. 33. in fin. & Craet. in confil. 10. nu. 5. Ea ratio adducitur, quia suspicio illa subtractionis purgatur per cautionem de rato. R. responderi facile potest, quod hac cautio rati non potest suffragari defectui mandati, cum nemo admittatur sine mandato, etiam si de rato cauere vult, l. i. nemo. ff. de iur. & c. de procurat. Et si dicatur, hic adeli mandatum praesumptum, responderetur, imo non adeli, cum illa praesumptio oriens ex instrumentis apud eum existentibus, cesset ob eam, quod domesticus sit, & ab eo liberare poterit. Alia ratio est, vt sunt Felin. & Alciat. quod nisi ita dicamus, idem esset statuendum in quouis extraneo: quia potuit esse, quod depositi nomine receperit, sed forte non est tanta ratio praesumendi depositum in extraneo, quanta suspicio furti in domestico. Ego ita distinguendum conciliandum opinionem, quod aut constet hunc domesticum esse male conditionis, & famae, & tunc procedit opinio Romani: & etiam in hunc adeli furti suspicio: & ideo non admittitur etiam ex cautione rati. Aut sumus in dubio, & tunc, cum vniuersique praesumatur vir bonus, & quod non delinquat, iuxta L. merito. ff. pro soc. & cum magis domo illi, quam non famillares, solent constitui procuratores, ob id praesumendum etiam est, hunc fuisse factum procuratorem, & ita procedit opinio Felini, & Alciati aduersus Romanum.

PRAESVMPT. XXXV.

Nominatum in instrumento mandati, praesumi illum talem, sicuti nominatus est, etiam remotis ex regionibus venerit.

SYMMARIA.

1. Nominatum in mandato, praesumitur talis, quatuor ex nominatum, si ex regionibus longinquis adueniat.
2. Nuncius praesumitur talis, qui ex mandato iudicis citat.

DEBITARI etiam solet, an is, qui remotis ex regionibus venit cum mandato, praesumatur ille talis, qui est eo in mandato nominatus, vt tranquam talis ad iudicium admittatur. Et praesumi t. affirmatur Cynus & Bald. in l. si quis per calumniam, in fi. de Episc. & cler. Rom. in Cleu. numer. 1. de procurat. Capoll. in confil. 11. nu. 5. in criminal. Abb. in cap. coram. nu. 11. de off. dele. Felin. in c. 2. nu. 27. de rebis Marli. in l. si quis ne quaest. nu. 143. ff. de acqui. l. 2. Doer. q. 14. & Benuenius Stracha in tract. de mortuaria. c. 1. nu. 141. nu. 30. Rebuff. in tract. nomenclaturum, quod l. 1. nu. 10. qui ex sententia Maria. Socin. Sen. in tract. de citatio. art. 2. quod §. 1. in fin. idem esse scribit in nuncio, qui praesumitur ille talis, dum ex iudicis mandato aliquem citat. Nec obstat doctrina Castren. in confil. 597. videntem esse verum, mon. 2. in fin. libri, quem secutus Felin. in c. coram. nu. 10. de off. dele. dicunt, nec literas quidem testimonialis fidei facere, illi desiderium, esse illum talem: quia facile responderunt Castrensem loqui quoad probationem, non autem quoad praesumptionem, de qua nos verba facimus.

PRAESVMPT. XXXVI.

Procurator quando reuocatus praesumatur.

SYMMARIA.

1. Procurator reuocatus non praesumitur.
2. Mandatum ad delinquendum non est praesumitur.
3. Motus voluntatis non praesumitur.
4. Procurator praesumitur reuocatus, quando dominus asserit ab eo instrumenta & libros retinere, &c.
5. Idem si dominus ab solam suam assensum constituit, & deinde reuocatur.
6. Procuratore ad lites constituto, si dominus litem causam inde reuocavit, & tradidit actum, censetur reuocatus etiam mandatum.
7. Voluntas non praesumitur statim mortua.
8. Procurator non praesumitur reuocatus, si dominus aliquid facit in causa.

quoad eundem finem tendit. Ita pariter & secundum hoc mādātum dicitur primi confirmatorium, non autem reuocatoriū. Nec reputat consideratio Decij in d. singulari, in vlt. notat. dicentis, dicitur qd. loqui in diuersis actionibus. Nam respondetur, nullā esse differentiam quoad effectum: quia licet illa diuisio sufficiat illi creditori, vt ius suum consequatur: & tamen non actio pratoria superueniens non efficit primam illam esse superuacaneam, & in nostro casu, secundum mādātum non facit primū esse superfluum, nec illud reuocat, sed potius confirmat. Non hic commemoratio alia quaedam leui Decij, quibus satisfacti nouit. Bolognet. in d. singulari, in 30. His diffiniri potest & illa dubitatio, an Episcopus constituendo nouum Vicarium, praesumatur reuocasse primum. Quae de re scribit multa Boerius in d. questio.

347. num. 4.

Ceterūm receditur ab hac coniectura, quando dominus iste constitutus dissidet, se hunc procuratorem constituere, t non reuocando primum. Ita Socin. in d. conf. 17. num. 1. lib. 3. Idem quando constituit multos procuratores simul ad lites & negotia extraiudicialia, & nouos ad iudicia & lites sufficit. Nam tunc praesumitur noliſſe reuocare constitutos ad negotia extraiudicialia. Ita Rotā in decis. 18. in re. de procurat. in noua. Franc. in c. si queri, de procurat. in 60. Rūm. in conf. 104. num. 5. lib. 4. Parisi in conf. 31. num. 23. lib. 4. & Vantius in d. de nullitate sententia ex defectu mandati comparatiū, in 104. qui idem esse dixit, quando primus procurator fuit specialiter constitutus, & deinde alij generaliter. Non enim generalis lita constitutio arguit primum fuisse reuocatum. & idem decidit Rotā in decis. 22. in re. de procurat. in noua.

Quinta est coniectura, quod dicitur reuocatum mādātum, quando exorta est capitalis inimicitia inter dominum ipsum, & procuratorem. Ita tradunt Alber. & Iafonius in l. procuratoribus, ex illo textu. C. de procurat. Imō idem est, quando inimicitia non est capitalis, sed in rebus glorioſis. Ita de procurat. in 6. 2. quā nō diffinitur praeſentati Doctores. Et accedit, quando in simili dictione, legitur t testator factum praesumit reuocatum ob inimicitiam superuenientem inter ipsum testatorem, & legatarium. l. 3. §. vlt. ff. de adim. lega. & dicitur in l. ab in l. 4. praesump. 170. & ad rem etiam maxime facit quod scripsit Alber. in tract. de praesump. regul. 2. praesump. 16. verū limitari vult. cūm dixit, procuratorem praesumit ad domino reuocatum, quando quāda superuenit, quae si ab initio adfuisset, illū procuratorem non constituit.

Sexta est coniectura, quā dicimus, reuocatum esse mādātum, quando procurator ille tanquam persona honesta fuit electus, & deinde defecit i. fuit nequus & facinorosus. Ita intelligo loqui Ial. in l. faustinus, in 4. C. de testa. & manifestū docuit Felin. in c. exparte Decian. in 21. de testipr.

Septima est coniectura, quā dicimus, praesumit reuocatum mādātum, quando dominus cederet & renunciaret liti, propter quā constituitur procurator. Ita Vantius in tract. de nullitate. tit. de nullitate. ex defectu mandati comparatiū, in 166. & accedit Rotā Romana in decisio. 32. num. 3. lib. 3. in decisib. nouissime editis.

Octaua est coniectura reuocati mandati, quando dominus ipse constitutus defecit. Morte enim mandanti i. expirat mādātum. l. si defunctus ff. de procurat. d. l. mandatum. C. mandati. & vlt. ff. de iudi. de mandato. hic dicimus, morte finiri & tolli voluntatem. l. 4. §. si locari. & si per artem, de reſcriptis in 6. & in specie mandati probat c. vlt. de offi. deleg. & latissime scripi in lib. 1. de arbit. iudic. quest. 60. & ad rem nostram scribit Vant. in d. tract. de nullitate. sentent. ex defectu mandati comparatiū, in 169. Ceterūm hanc non dicitur proprie mandati reuocatio, sed potius mandatum finitum & diffinitum: vt in specie respondit Rotā in conf. 113. in 7. lib. 3. quem secutus sum in d. q. 69. in 14. vbi dixi, aliud esse voluntatem cessare & voluntatem reuocare, & propterea scripsit ipse Ruinus, quod si quis delegauit, id est, mādātum iurisdictione, donec reuocauerit, morte ipſius delegatus nō censetur reuocatum delegationem, c. si delegatus de offi. delega. in 6. Scđ id esse dixit in mandato ad negotia, & causis cum clausula predicta, secundum Bald. in l. morte. ff. de iurisdic. in noua.

Extenditur primū hac coniectura, vt locum habet etiam in morte ciuili t constitutis. Nam tunc mādātum expirat. Ita de Malin in Repertorio, in verbo, procurator constitutus. Zabaret. in Cle. more. in quāst. 1. de procurat. C. si aliter in decis. 2. de appella. Gouez. in regu. Cancellar. de amplexu quest. 82. & Vantius in d. tit. de nullitate. sententia ex defectu mandati comparatiū, in 171. & Alciat. in respons. 425. num. 3.

Extenditur ſecundo procedere etiam in eo, qui sub nomine officij, vel dignitatis constituitur procurator. Ita Bart. in l. si p

epistolam ff. de acqui. hered. quem declarat Rotā, quem referam in h. in d. declaratione.

Declaratur primū hac coniectura, vt locum non habet, quādo res defuncte integra: nam tunc morte mandantis non expirat mādātum. d. l. si defunctus ff. de procura. & d. l. mandatum. C. mandati. & d. §. de reſcriptis. et d. tradunt Alber. & reliqui in c. quoniam Alber. de offi. deleg. Cūdo Papa questio. 119. & questio. ap. Alex. in c. conf. 123. lib. 6. Rūm. in conf. 115. num. 4. lib. 4. & Vantius in tit. de nullitate. sentent. ex defectu mandati comparatiū, in 170. & accedit Rotā Rom. in decis. 45. lib. 1. & in decis. 104. lib. 3. in nouissime editis, quae decidit, mādātum non expirare morte constitutis, quando procurator effectus est dominus lites.

Declaratur ſecundo, vt non procedat, quando mādātum factum est ad piam t causam. Nam tunc eius fauore non expirat morte mandantis, etiam dere integra: Ita Vantius praeſentia in loco post Rotam Romanam, quem ipse refert. & accedit Alexand. in l. fundi venditor, in 9. ff. de acqui. reſcriptis. post. qui idem esse dixit, fauore doris, quae piam causae requiratur. & Alexan. fecutus est Marfil. in singu. 44. qui idem esse affirmat, in mandato ad contrahendum pacem, & in mandato doris, & piam causae. Cremen. in singu. 143. & Dec. in l. etiam qui §. 1. num. 3. ff. de iurisdic. pot. vbi nou. 4. & c. 6. idem dixit, in mandato ad liberandum pacem t similia, sic & Tyrquel. in tract. de priuilegiis. p. 1. c. 1. p. 12. & 132.

Declaratur tertio non procedere in mandato ad negotium, ad quod est constitutus t cogi poterat: si Vantius praeſentia in loco post Castrenſ. Alexan. & alios in l. fundi venditor. ff. item si amicus ff. de acqui. reſcriptis. Et accedunt Roman. conf. 202. num. 4. Fabian. in tract. de exor. & vend. in quāst. 16. tertio questio. princeps ad column. 2. Dec. in d. etiam qui §. 1. num. 5. ff. si certum petat Marfil. in singu. 44. & Iaffrid. Baldus in decis. 17. & egregie admodum Didac. lib. praeſentia. c. questio. num. 5. p. 11. v. 1. & 2. vbi copiose probat, mādātum non extingui morte iudicis mandantis alteri iudici, cui mandare potuit, vt sententiam a se latam exequatur: cūm is, qui mādātum fuit teneatur exequi, & nomine dignitatis factum est mādātum.

Declaratur quarto, vt non habet locum quoad praedictum tertij, t cuius causa & commodum constitutus fuit procurator. Nō enim tunc morte ipſius mandantis expirat mādātum. Ita Vantius in praedicta loco, post h. in l. si quis quid p. superius. quest. 2. 4. C. de episcop. & cler. etiam in conf. 125. & Rūm. in conf. 263. lib. 2.

Declaratur quinto, vt non procedat in mandato factio procuratori in rem suam. t Hoc nō mādātum morte non extinguitur. Lillan. C. de donatio. & tradunt Bartol. in l. 2. §. si d. & si quis. ff. de donat. & Decius in d. etiam qui §. 1. num. 7. ff. si certum petat. qui tamen dixit, hanc non congruam limitationem: quia proprie hic non dicitur procurator: cum non aliena, sed propria negotia tractet, vt scribit Baldus in l. qui stipendia. C. de procurat. & ibi d. Alexand. & talis procurator in rem suam reuocari non potest, vt tradunt Bartolus in l. si procurator, column. 2. ff. de condit. ob causam, & Baldus in l. 3. in princip. C. mandati. Et ergo morte, morte non extingui hoc mādātum. Hanc quoque declarationem probauit Alciat. in respons. 125. num. 5.

Declaratur ſexto, non habere locum, quando mādātum fuit collatum post mortem, t vt si dictum est, quod post ipſius mandantis mortem daret, nam tunc non expirat morte ipſius mandantis. In apertis textu. l. si vero non commemorat. §. vltimum, cum l. sequi ff. mandati. Et tradunt Angel. in d. iudicatus, quem citat, Alesius miles, column. 11. Roman. in confilio 202. numero 2. Lap. in al. gat. in 90. numero 6. Cernus in confilio 86. numero 11. libro 4. Sacinus iur. iur. in specie 60. numero 10. & in confilio 87. numero 1. libro 1. & in c. si so ap. column. 1. libro 4. Felin. in c. rap. relatam, numero 2. vbi c. quādo sal. de offi. delega. & ibidem Decius column. 1. verſe non emittit. l. si non l. etiam qui in praeſentia. §. 1. num. 7. ff. si certum petat. & ibi qui per Decius num. 4. & in confilio 44. in numero 8. Boerius in quāstio 348. c. Remem. nō strachia in tract. de morte, in titu. mandati, numero 49. & hac quidem declaratio intelligitur quando ipſe constitutus moritur deinde relictio t heredes: alios locis in Decius in d. etiam qui §. 1. num. 4. verſe & si limitatio post Angel. Alexand. & Socin. & accedunt Ancharan. in conf. 313. column. 1. Socin. Sen. in confilio 112. in 11. in fine. lib. 1. & Sebastianus Vantius in tract. de nullitate. in d. tura. de nullitate. sententia ex defectu in iudicatio. comparatiū, nam. 173. qui refert exempla, vt si adesset bona vacantia, quae non reſcriptis heredem, l. 1. §. qui bona. ff. de iurisdic. vbi, quando monasterium, vel Ecclesia successisset, quae dicitur successore monasterium, ut pater occupasset bona filij nomine peculij, vt si fecit iure caduci. Idem etiam in mandatis ad beneficia ecclesiastica, Inqu-

in quibus non datur heres, *vt tradit idem Vantius, qui supra num. 171.* illa enim omnino extinguuntur etiam re integra: nec post mortem continentis conferri aliquo modo potest. Et subiungit ipse Vant. *num. 172.* in curia Romana quotidie obseruari, quod alio ex colligantibus superius dictis beneficii moriente, deseruit processus per audientiam publicam contradicatur, absque eo quod citetur procurator mortui, per quem casus huiusmodi illuc quoque fuerat agitata. Et hanc traditionem refert Vantius probasse Iellmeram in *decis. 27.* & Calliodorum in *decis. 30. de appell. in d. de iud. in l. de iud. Ceterum Socinus in cons. 112. num. 11. lib. 1. post. Castren. in l. vi. ff. de solut. intellexit hanc declarationem, quando mandatum factum est post mortem exequendum in re aliena: scilicet verò, si in re propria. Fateatur tamen Socinus aduersus Socinum esse receptam aliorum opinionem: & prater idem Socin. *codem in loco, num. 12. & 13.* intelligit, nisi contingat mutatio status de persona defuncti ad haeredem: & inquit esse nouam declarationem.*

Declaratur septimò non habere locum, quòd causa ipsa principalis, cuius respectu factum est mandatum mortem non finitur. Nam tunc nec ipsum mandatum expirat. Exemplum est secundò Romanum in *cons. 202. in fin. in casu celi super gratia, de offic. delega. in 6. vbi mandatum ad exequendum gratiam iam à Pontifici concessam, non expirat morte ipsius Pontificis, qui eam concessit: cum (inquit textus) mandatum sit accessorium ad gratiam, quae perfecta est. Et eo textu adducti scripserunt Bald. in l. mandatum in 1. *epos. C. mod. in l. Lapis in allegat. 17. Cemin. in eodem cap. si super gratia, in fin. vers. sed postea quod datur executor. Et ibidem Franciscus in 2. & Rebuffus in tract. de mandatis apostolicis. §. in verbo, si pariter datus, quod si et quidam. Et c. Didacus in libr. practicer. quæst. c. 11. num. 2. vers. quia ratio potest. si sane scripserunt, quòd si Papa in gratia mandat executori, vt eam exequatur, non finitur mandatum morte ipsius Papae. hinc inferatur ad distinctionem casus, qui dum hos commentarios recognoscerem, euenit hic Papæ, ac etiam Mediolani, vbi disputatum fuit, an mortuus Innoc. VIII. Pont. Max. valeret lubileum ab eo concessum, & nondum à Reuerendis Archiepiscopo Mediolanensi, & Episcopo Papiensi publicatum. Respondi interrogans, valere propter id, quòd lubileum est gratia, cum tunc remissio poenae, vt fateatur Summus omnes in verbo intelligatur. Quæ quidem gratia dicitur perfecta solo Pontificis verbo, cum dixit, placet, vt tradidit Bald. in l. humanum. D. de legib. Felix & Dec. in c. relatum, num. 3. de off. delega. in l. in l. more, num. 10. ff. de iurisdic. omni iudic. & Quensted. in anal. in regula Cancellarie, de reu. cat. quæst. 5. num. 2. gratia autem perfecta non extinguitur morte Pontificis. vlt. de concess. p. abben. in 6. & c. in vi. de p. abben. in 6. & scribitur Filius, in l. de Dec. supra allegari. sic & Franciscus in sig. gratia. in 1. metab. de reu. cat. in 6. Rebuffus in loco supra citato, & in praxi beneficiarum inter de gratia rationi congruit, num. 2. & 3. & in l. de differentiis inter res p. gratia, & iustitia num. 36. Cum ergo Reuerendissimi Archiepiscopi, & Episcopi sint meri executores ipsius gratiae, & lubilei, dicendum est, mandatum de ipsa gratia exequenda non expirasse morte ipsius Pontificis. Dicebam quoque, quòd etsi aliquæ ex causis finalibus illius gratiae, per Pontificis mortem cessauerunt, non tamen cessasse alias, & ob id gratiam subsistere, iuxta §. affirmatis. Non repeto alias, quæ scripsi in responso hac de re reddito, quòd legitur in cons. 805. lib. 9.**

Declaratur octauò, non habere locum in mandato factò à praelato nomine ecclesiae: nam tunc morte eius, qui tunc constitutus fuit, non expirat, sed transit in successorem: cum ecclesia nuncquam moriatur: ita in specie docuit Rota Romana in *decis. 554. num. 2. par. 1. in decumbibus diversorum novæ impressæ, ex sententia Archidiaconi. ff. de iur. in 6. sic declarant traditionem Bartol. in l. per epistolam ff. de acquir. §. off. de quo supra, qui enim factum mandatum nomine dignitatis, quæ nunquam moritur, ita Didacus in libr. pract. quæst. c. 11. num. 2. vers. postea.*

PRAESVMTIO XXXVII.

Procurator an de causa instructus esse presumatur, brevis enarratio.

SVMARIA.

1. Procurator ad causam p. instructus: & quibus id casum non præcedat, num. 2.
2. Dilationem procuratori, ad consilium domini, quando non detur, index, num. 4.

CONTINGIT etiam sæpe in foro disputari, an procurator presumatur de causa instructus, vt inde sufficiat eum in iure vocare: Ex instructum præsumi scripserunt Innoc. in c. dilectus, de procur. & Luc. de penam in l. 3. colum. 3. vers. 1. §. præsumpt. C. de apoch. publ. lib. no. Ea propter scribit Innoc. in d. c. dilectus, de apoch. publ. lib. no. non esse necesse concedere dilationem ipsi procuratori asserenti se vellet consilium domini. Quæ sane traditio non est ita absolute intelligenda, sed vna cum Abb. in d. c. dilectus, in 1. & Bart. in l. non solum, in prim. v. 2. ff. de procur. distinguendi sunt tres casus.

Primus est, quando 1. ab initio causa fuit procurator. Hoc in casu rectè dicimus, procuratorem nō præsumi de causa instructum: & idè iure petit dilationem, vt possit consilium domini. Nil enim imputari potest domino, quòd procuratorem non instruxerit, cum diuinae non poterit, quæ de causa fuerit ad iudicium vocatus. Ita tradunt relati interpretes, sic intelligentes d. c. dilectus, de procur.

Secundus est casus, quando 1. ab initio causa fuit citatus dominus, nil tamen fuit expressum in citatione, quæ de causa ad iudicium vocaretur: dominus constituit generale procuratorem, iure petit procurator dilationem ad consulendum dominum, eū tunc non presumatur hic procurator instructus de causa.

Tertius est casus, quòd 1. ab initio causæ fuit citatus dominus, & expressa fuit causa, ob quam ad iudicium vocatur: si dominus procuratorem constituit, is procurator presumitur de causa instructus: & idè dilationem petere non debet ad consulendum dominum. Quod verum esse intellexit Abb. loco iam citato, nisi quid noui emergerit.

PRAESVMTIO XXXVIII.

Procurator, quando constitutus ita presumatur, vt alterum sui loco substituere non possit.

SVMARIA.

1. Procurator ad iudicia, ante litem constitutus non substituere alium nō quit.
2. Procurator cum persona electa est industria, substituere nequit. Et quando eius industria censetur electa, nu. 3.

SOLET interdum dubitari, an procurator ad iudicia constitutus, alium sui loco substituere possit? Quia in repro regula traditum est, ante litem constitutus substituere non possit: lite verò contestata posita, si procurator em. §. si qui mandauerit ff. de iud. l. quod quis. C. de procurat. & virg. in loco Bart. & idem in l. vi. §. vlt. nu. 2. de iurest. & tempor. p. scripti. & Andr. Gaill. in lib. 1. pract. obseru. c. 74. num. 11.

Potro, quando electa est procuratoris industria, substituere non potest alium sui loco, siue præcuius d. scribitur. Quando autem electa est presumatur, seu in industria, colligitur vel ex qualitate negotii pertractandi in ipso iudicio, vel ex verbis mandatis: quemadmodum de iudicia iudicis, cui delegata est iurisdic. explicauimus sup. in p. script. 21. Et ad rem nostram scripsit Bart. in d. l. vi. §. vlt. in §. de iurest. & tempor. p. script. quòd quando mandatum est datum ad negotium non determinatum, & non habentem certam formam, censetur electa industria personæ: scilicet si negotium esset certum, & terminatum. Ita quoque quando negotium est graue, tunc est iudicium causæ criminalis, in qua substitui procurator non potest. In casu d. l. quod quis, in fin. est alia ratio: nil factum esse scripsit. Ita quoque ex verbis colligitur electa personæ industria: quemadmodum in specie post al. docent In casu d. l. quod quis, in 3. vbi enim concessa est mandatum illi, causam tractare vel dicere, quòd ipse procurator personaliter causam persequeret. In d. l. quod quis, in 3. vers. p. scriptum limitat. Et quænam loquatur laici de procuratore ad negotia extraiudicialia, attamè traditiones hæc conueniunt etiam procuratoribus ad iudicia.

PRAESVMTIO XXXIX.

Ratificatio aliorum, quando subsecuta presumatur.

SVMARIA.

1. Ratificatio non fit nec mandatum, numquam presumatur.
2. Ratificatio ob temporis distantiam etiam presumatur, ad determinationem ratificare debemus.

- 7 Exceptiones contrarias non proponere potest.
 8 Exceptiones contrarias non proponere potest, si aliter in re nullo probatum onere grauat.
 9 Exceptiones contrarias non admittuntur in re casibus quibus mendaciam ponitur.
 Idem est in re casibus, quibus lex est impedimento ne contraria exceptiones deducantur in re.

DICENDVM nunc est, an sicuti fraus praesumitur in actore proponente contrarias actiones, ita etiam praesumatur fraudi rei reus, qui contrarias exceptiones proponit. Andr. Alciatus magni nominis Iuriconsultus in tract. de praesumpt. regul. 2. praesum. 31. num. 1. sentit, non praesumi fraudem cum (vt ille inquit) lege reo ipsemissum sit posse vti contrariis exceptionibus. Id quod & pro regula tradunt Ias. in l. 1. num. 22. c. de font. Dec. & reliqui recentiores in l. nemo ex hi. ff. de reg. iur. ex re text. & ex c. nullus de reg. iur. in 6. Et huius regulae ea est ratio, quod reus ita ad iudicium paratus veniri non potest, vt actor. & ideo ei magis quam auctori fauemus. I. fauibiliores de reg. iur. Quae sine regula procedit multo magis quando contrariae haec exceptiones deducuntur sub conditione, vt si dicat reus, nego me aliquid a te recepisse, quod si apparebit me id habuisse, dico restituisse. Hae sane exceptiones sine dubio deduci ita possunt, vt ex sententia glossae in l. si quidem c. de except. scribunt Dyn. in d. c. nullus de reg. iur. in 6. Arcet. in conf. 96. nu. 3. Socin. in l. nemo prohibetur. num. 1. ff. de except. Dec. in d. l. nemo ex hi. nu. 2. de reg. iur. & ibidem Cagnolus num. 4. Et accedit, quod si contrariae actiones conditionaliter deducantur, vt superiore praesumptione in quarta declaratione diximus, multo magis contrariae exceptiones deduci possunt.

3 Extenditur primo etiam quando reus deducit facti exceptionem, exempli gratia negando se teneri, quia nunquam debuit, aut quia soluit. Ita tradit glo. in d. l. nemo ex hi. de reg. iur. vbi in specie annotauit Cagnolus. 2. sic intelligentes textum.

4 Extenditur secundo vt procedat etiam si res iste distulit proponere in prima instantia, & eam proposuit in instantia appellationis. Nam adhuc permittitur hoc ei esse dicitur. Ita tradunt Socin. in l. i. qui ff. de except. Cagnolus in d. l. nemo ex hi. nu. 5. in fin. de reg. iur. quo loci nu. 5. subiungit, quod si accusatus de homicidio negauerit & fuerit conuictus, potest alia defensione vti, excipiendo, se id fecisse ad sui defensionem, quia quidem traditionem, auctoritate multorum comprobatur. Et accedit Claud. Mermer. in l. natus alter. ff. de lib. conuen. num. 115. ff. de acquir. poss. Et hanc quoque extensionem probant nouissimi Hieron. Francus in d. l. nemo ex hi. nu. 3. & senit Arcet. in conf. 96. nu. 3. in fin. c. exceptione. de exceptionibus.

5 Declaratur primo, vt non procedat haec traditio, quando vna exceptio quae obicitur est in ipsa contraria. Nam illa omnino impeditur proponi. Ita Bart. in d. l. nemo prohibetur. col. 2. vers. quandoque vna ff. de excep. Cagnolus in d. l. nemo ex hi. nu. 19. de reg. iur. puta si reus dicat, appello meo nomine, & nomine alieno. textual. 2. & sed si quis appellat appello sit.

6 Declaratur secundo praedicta sententia, vt locum t non habeat in exceptionibus contrariis in facto, sine praedicta contrariis, & incomparabilibus, vt puta si excipiet quod pactum de non solvendo est initum certa die in hac ciuitate, & de solutione eadem die facta in ciuitate Venetiarum. Hae enim exceptiones adeo in facto sibi contradicunt, vt earum vna falsa omnino fit: & ideo reus si excipiens non auditur. Ita tradunt Comen. & Socin. in d. l. nemo prohibetur. in fin. ff. de except. & Dec. in d. l. nemo ex hi. nu. 4. vers. c. praedicta de reg. iur. & ibid. Hieron. Francus col. pen. vers. 3. & vlt. limitat. Cagnolus nu. 9. Zalius in d. l. nemo prohibetur. nu. 6. vbi exemplum addit, si quis excipiat habere vsum fructum in omnibus bonis vxoris suae, & nihilominus partem suam esse proprietatis. Igitur in re c. de fide instrum. & l. vbi representantia de reg. iur.

7 Declaratur tertio, vt admittatur quidem reus ad proponendum t contrarias exceptiones, sed non tamen ad probandum: cum contraria probare non possit, ex quo vel vnum, vel aliud falsum esset. Ita declarat Alex. in l. si aliam col. 2. ff. soluto matrimonio. Socin. in d. l. nemo prohibetur. num. 1. ff. de except. & ibidem Zalius num. 9. Felin. in c. inquirat de fide instrum. & in c. passoralis, de except. Cagnolus in d. l. nemo ex hi. nu. 15. ff. de reg. iur. & ibidem capit. Guillelmus Mayer. & Hieron. Francus volum. primi. vers. 2. haec deducit. Claudius Mermerus in l. natus alter. ff. de lib. conuen. num. 115. ff. de acquir. poss. Poterit tamen admitti ad probandum conditionaliter, vt praestato in loco adnotauit Socin.

Declaratur quarto, vt procedat haec regula in pluribus t exceptionibus, quae a reo ipso probande sunt, & actor nullo prohibitionis onere grauat, sicuti in exceptione praescriptionis, iurisdictionis & pacti de non petendo: sed si actor grauat onere probandi: vt puta si reus negaret pecuniam fuisse numeratam, & deinde etiam diceret, se eam soluisse. Nam tunc exceptiones haec simul proponi non possunt. Ita Bart. in d. l. nemo prohibetur. num. 3. & ibidem Socin. num. 4. & ibidem Francus in c. nullus de reg. iur. in 6. sensu Arcet. conf. 96. num. 3. Felin. in d. c. passoralis. & ibidem Paris. num. 35. de except. & Cagnolus in d. l. nemo ex hi. nu. 14. de reg. iur. quo loci Dec. nu. 4. acciterio differit.

Declaratur quinto, vt praedicta regula non procedat illis in t casibus, in quibus mendaciam punitur. Nam tunc non erit permittitum vti pluribus exceptionibus contrariis, absque poena mendaciae. Ita scribit Socin. in d. l. nemo prohibetur. num. 5. ff. de except. vbi egerit declar. & ibidem Zalius in fine. Decius in d. l. nemo ex hi. nu. 7. de reg. iur. & ibidem nouissimi Hieron. Francus num. 4. qui multis casibus exempla.

Declaratur sexto, vt non procedat quando t lex esset impedimento, ne exceptiones haec contrariae possint deduci. Ita probat d. l. nemo ex hi. de reg. iur. vbi gloss. recentis exempla & ibid. Cagnolus num. 15. secutus est & ibidem nouissimi Jacob. Ricardus eruditiss. Iurysconsul. alio exemplo regulam illam explanant.

PRAESVMTIO XLIII.

Positionibus varie respondentem, fraude praesumii respondere, explicatur.

SYMMARIA.

- Positionibus aduersarij varie respondentem, praesumitur per fraudem respondere & petitiu censetur.
- Positionibus contrariis respondere, a iure corrigendi, permittitur.
- Renotatio negationis, ante testium examinationem permittitur.

CUM actor super a se deductis suis in libello & reus super exceptionibus positiones formare soleant propter dicendum haec est de praesumptionibus quae circa ipsas positiones versantur: dicimus itaque quod si vel actor vel reus t respondet varia positionibus aduersarij, praesumi per fraudem respondere. Ita ad rem nostram scriptum reliquit Alciatus in tract. de praesumpt. c. 2. praesumpt. 31. ex c. 1. vbi ex c. 1. benef. sine diuina conf. Quia circa finem illius est, vt idem Alciatus annotat in c. vlt. de iureiur. in 6. petitiu illum conferri qui varia & contraria respondet, & ob id, ea petitiu pena punitur.

Declaratur primo haec sententia, vt locum non habeat, quando t respondent contraria positionibus, id facit animo corrigendi quod prius dixerat. Nam tunc responsio haec admittitur. Ita scribit gloss. in d. c. vlt. de iureiur. in 6. & tradit Socin. in conf. 97. num. 11. & 12. lib. 4. vbi etiam aliam omnia commemorat & Bald. in l. c. de furt. & ibidem sensu Barbat. in conf. 22. col. 2. lib. 3.

Declaratur secundo, vt non procedat quando qui negauit confessionem ipsam negationem t reuo: aut antequam reus examinaretur super ea negata positione. Est sane permittitum teltari illa. Ita sensu Abb. in conf. 17. lib. 2. & apertus Abbatem sententia. lo. Bapt. assensu in comment. ad statuta Florentiae. §. 19. c. 10.

PRAESVMTIO XLIII.

Instrumentum magnum pro se habere praesumptionem.

SYMMARIA.

- Praesumptio magna est pro instrumentis.
- Instrumentum & verum, & solum praesumitur.
- Et in praesumptionibus statuit, donec appareat contrarium in re.
- Tempus & loci diuersi t praesumuntur petitiu, quia quod in statu non sit verum.
- Instrumentum in pie se praesumitur etiam ab eo, quo ad verba eius dispohtum.
- Instrumentum in vna parte falsum, praesumitur falsum in totum. Idem si verum aliquid patet & manifestum non apparet. nu. 7.

Nos solum positiones, vel capitula probanda exhiberi solent in iudicijs, sed etiam instrumenta. Quocirca aliqua & de his videamus. Est sane magna pro instrumentis præsumptio. Abbate de verbor. signific. c. si Papa, de privileg. in 6. Et scribit Bald. in c. 5. si instrumentum non. 2. de notis feud. ex instrumentis duas oriri præsumptiones. vna quod sit verum, altera quod sit solemne, idem scripserunt Dec. in conf. 36. num. 6. Petrus lauscha sing. 39. Marfil. in l. si quis ne questio. num. 139. ff. de questio. Neutrumque lib. 6. Sylva. not. num. 47. vers. item in dubio, quod instrumentum. Tertium vero addit Alciat. in tract. de præsumptis. regul. 3. præsumpt. 13. num. 6. ex sententia Baldi quoniam citat, nempe, quod ea, quæ scripse nectarius sint dicta à partibus, sed non video quod in loco hoc scripserit reliquerit Baldus. Et verè superuacuum esse arbitror dicere, præsumi scriptum de voluntate partium.

Cum sitis superque sit asserere, præsumi esse verum. Non enim esset instrumentum verum, si scriptum quid fuisset, quod à partibus voluntate non fuisset profectum. Hæ autem præsumptiones hoc operantur, ut situr instrumentum eque fides adhibeatur, donec contrarium probetur. l. cum præcibus. C. de probat. & l. cum propria, vbi gloss. C. si quis alteri, vel sibi. & tradit Roman. in conf. 309. num. 25. Alexand. in conf. 10. in fine. lib. 3. Socin. sen. in conf. 61. num. 2. & 3. lib. 4. Iaf. in conf. 124. col. 1. lib. 1. Crau. in conf. 36. num. 7. in fin. Parisius in conf. 28. num. 9. lib. 2.

Imò dicimus instrumentum ad eod præsumi verum, ut contineat probationem probatam, sicuti scripserunt Bart. in l. 1. in prin. num. 8. ff. de oper. noui nunt. & ibidem Iafon. lib. 40. & alij plures, quos commemoravi in tract. de recip. p. p. s. rem. 1. num. 224. l. bitamen num. 225. adiunxi, hanc traditionem esse veram, doceatque aliquod obijciat contra ipsum instrumentum. Nam tunc quidè non efficit rem claram & probatam, attamen non definit extare pro eo præsumptio.

Extenditur primò, ut potius præsumatur ÷ diuersitas loci & temporis quam quod instrumentum non sit verum. Ita docuit Bald. in l. Imperator. col. 2. vers. & not. quod potius ff. de statu hom. & in c. non tu. vers. nota quod in test. de testib. ex l. i. i. g. 9. quod ferit, vbi Iaf. num. 8. de pall.

Declaratur primò, hæc præsumptio, vt procedat ÷ quoad verba dispositiua instrumenti: scilicet quoad enunciatia puta, Titius filius Sempronij. Non enim enunciatio ista præsumptionem inferit, quòd talis ille sit. Ita declarat Angel. in l. i. i. i. g. 9. quod ferit, & ibi Iaf. num. 3. ff. de pall. & Petrus lauscha in sing. 39.

Declaratur secundo, vt non procedat quòd ÷ in aliquo sui parte instrumentum esset falsum. Nam tunc in totum falsum præsumitur. Ita declarat omnes in l. si ex falsis. C. de transact. & dicemus infra lib. 5. præsumpt.

Declaratur tertio, vt locum non habeat quòd ÷ vitium aliquod patens & manifestum, apparet in ipso instrumentum, sicut cellatello, & abrafo: vel probatum est aliquod vitium latens: sicuti declarat animus superior lib. in g. 99. & dicemus infra lib. 5. præsumpt. 10.

PRÆSUMPTIO XLV.

Instrumentum producens præsumitur fateri & approbare vera esse quæ scripta in eo sunt quod varijs declarationibus illustratur.

SYMMARIA.

- 1 Instrumentum producens, præsumitur fateri & approbare vera, quæ in eo continentur. Idq. etiam locum habet de persona notarij, quod in conf. 311. num. 2. Idem de dictis & attestantibus testium, in c. 3.
- 2 Instrumentum producens, idem præsumitur approbare, quæ in eo continentur, si testis non sit leges requisitus.
- 3 Instrumentum solemnitate possunt partes renuicare, quod eorum editio modo.
- 4 Instrumentum producens videtur etiam ea confiteri, quæ in loco separato illius scripta sunt.
- 5 Scriptum etiam instrumentum producens, eum approbare censetur.
- 6 Instrumentum productum, & tanquam veri approbatio, prodesset & verio alij.
- 7 Actus approbationis pendet à sola voluntate approbantis.
- 8 Ratificatio actus etiam potest ab ipso fieri potest.
- 9 Declaratio annu facta iustis, prodest & alteri.

- 12 Instrumentum approbare censetur, non solum producenti, sed etiam petenti sibi exhiberi & produci.
- 13 Instrumentum minus solemne producenti, tanquam solemne, non præsumitur approbare eum de facto alieni agitur.
- 14 Factum alterum præsumitur incognitum.
- 15 Instrumentum deficient in solemnitate negatiui principale conceperunt, non præsumitur quod producendo approbare.
- 16 Instrumentum productum, nullam adfert producenti præiudicium quoad aduersarium illud impugnat.
- 17 Instrumentum producenti non præsumitur approbare ea, quæ incidenter vel enunciatim in eo scripta sunt. Si sit autem ius enunciatum verba ipsius producentis, num. 18. vel necessaria ad actionem ipsius instrumenti, num. 19.
- 20 Instrumentum productum, & tacita ex eo resultans confessio, non nocet producenti, ut detecto errore probabili id nequeat reuocare.
- 21 Instrumentum productum cum protestatione, in partibus minus pro se faciente, non contradicente aduersario, quod ad fauorem producentis accipitur.

CONVENIT hic locus illi disputationi quando producent instrumentum, præsumatur approbare vera esse quæ in eo scripta sunt. Quæ quidem in re constituitur regula, vt præsumi eum approbare. Ita sane firmiter omnes in c. non venerabilis, de except. vbi Abb. num. 37. Felin. num. 22. Decius num. 22. & Parisius num. 56. qui huius sententia Doctores per plures communes notant. Et ibi adducunt Rubeum in conf. 102. num. 4. lib. 5. Iafon. in l. 1. §. editionem, num. 16. ff. de eden. Decius in conf. 58. num. 7. Got. idem in conf. 42. num. 9. Parisius in conf. 125. num. 20. lib. 1. Boerius quest. 252. num. 3. & Grammat. in conf. 89. num. 2. incipitibus, & decis. 103. num. 84. Crau. in conf. 259. col. 1. & in conf. 275. num. 2. Natta in conf. 365. num. 3. & non sime Mascardus in conclusio. 91. num. 1. quem post baronem commentarius primam impressionem videri contingit. Rota Grone in decis. 13. num. 15. Et quidem adducit sine text. l. 1. §. edenda, ff. de eden. ex l. si plius. §. vis. ff. de interrog. ad. ex c. cum olim de censib.

Extenditur primò hæc sententia, vt procedat etiam quod a personam notarij, qui instrumentum illud conscripserit. Nam & personam approbasse præsumitur. Ita Bald. in l. si quis testib. col. 1. C. de testib. Guido Papa q. 103. Alex. in conf. 133. num. 12. lib. 7. Iaf. in l. 1. §. editionem, num. 17. ff. de eden. Marfil. in l. quæ ignorans, num. 10. ff. ad l. corn. de sic. a. quod si secum sit Boer. in d. q. 252. col. 4. Qui ergo semel produxit instrumentum eius tunc notarium asserbat, non amplius poterit aliud instrumentum ex eo impugnaire, quod in notarius non fit.

Extenditur secundo, vt procedat in eo, quod ÷ dicta & attestations testium productum. Nam & ipsæ instrumentis esse approbasse, & fateri esse veras. Ita Felin. in c. imputari. col. 1. vers. 4. declaratio de falsis instr. qui dixit, productionem instrumentorum & testium à pari procedere, qui quidem intelligit, quòd productio fit post publicationem, & sequitur Crau. in tract. de antiq. temp. in §. partis. 1. part. princ. num. 4. in fine. quod num. 15. subiungit, hanc productionem testium attestations, nec quidem amplius posse eorum personas improbare, vel quidquam in eos obijcere, etiam si neciuramentum presterint, vel examinati fuerint.

Extenditur tertio, vt procedat etiam si instrumentum vel scriptura producta ÷ deficiat in solemnitatibus à lege requisitis, vt si instrumentum careat anno, die & consule. Nam adhuc producentis præsumitur ea approbasse. Ita Bald. in l. alia. col. 2. vers. sed pone, quod quis consuevit. C. de 91. quibus vt insignis idem in l. 2. in fin. C. de fideicom. liber. Ang. in conf. 131. Quod à Nicolau. col. 2. Alex. in conf. 184. lib. 7. Iaf. in conf. 161. col. 3. lib. 2. Fel. in d. cum venerabilis, num. 27. de except. & ibi Dec. au. 27. quænta consil. Crau. in tract. de antiq. temp. in §. partis. 1. part. princ. num. 36. qui asserit, hanc esse maxime receptam opinionem. Dissentit tamen ab hac opinione Innoc. & Abb. in d. c. e. venerabilis de excep. Rom. in conf. 294. num. 2. Alex. in conf. 105. num. 6. lib. 5. & in conf. 124. num. 7. lib. 7. Ea ratione moti sunt, quia producentis instrumentum vel alias scripturas caretēs solemnitate instrumentali, præsumitur illa approbare & illa confiteri, prout in eis continetur, ex quo probationis effectus est nullus; Et paria sunt nihil contineri, vel contineri quidem, sed id quod continetur approbare non posse, ob probationis defectum. l. duo sunt Titij. ff. de testamentaria tutela.

Ceterum huic considerationi respondetur, esse posse procedere, quando defectus solemnitate est respectu negotij principalis, de quo quidè statim infundicimus: sed quod ad solemnitate hæc ipsius solus scripturæ vt in d. scriptura non est Authentica vel caret die & consule, vel similem alium defectum habet. Nam tunc (vt dicebat

cebat Decius) vitium illud purgatur per illius scripturæ productionem. Et differentia ratio est quia solemnitate instrumenti partes renunciare possunt, cum solum commodum respiciant, scilicet quando est solemnitas respiciens negotium principale, sicuti est solemnitas decreti in alienatione bonorum minoris, vel ecclesiarum, qui quidem renunciare partes non possunt, ut infra dicemus in secunda declaratione.

Extenditur quarto, ut procedat hac presumptio non solum quoad ea, quæ in ipso instrumento aliter scriptura continentur continuative, sed etiam quoad postea in loco separato; puta solutionem debiti scriptam à tergo ipsius scripturæ. Ita Angel. in d. consil. 132. col. 2. vers. primo. quia. & Cratet. in d. tract. de antiquis temporibus. 4. part. in prin. num. 37. Ea est ratio quia nil præsumitur scriptum, intra vel extra ipsam chartam, quod scriptum non sit voluntate ipsarum partium. Cum ergo producent scripturam, præsumatur fieri quæ intra scripturam sunt, ita etiam præsumitur fieri quæ extra.

Extenditur quinto ut procedat etiam in productæ scripturam merè priuam. Nam adducere ante approbare præsumitur. Ita Aug. in d. consil. 132. col. 2. & Cratet. ubi supra num. 42.

Extenditur sexto, ut procedat quoad tertium. Nam & tunc prodest hac tacita vel præsumpta confessio producentis. Ita Angel. in §. verò expressam, col. 4. in ant. de heredi. & Fale. Cum dixit, quod approbatio instrumenti tantum verbi, prodest omnibus qui intererant aliquod ex eo habentem etiam præsentem non fuerit ipsi approbationi. Et Angelum secuti sunt Iason in l. non solum. §. morte. & verum. per consilium Baldi ff. de operi non summa. Ripa in c. cum M. Ferrar. in prin. num. 106. de consil. & Crau. loc. prælegato, num. 43.

Ea est ratio, quia tunc casus approbationis pendet à sola voluntate approbantis, quo casu præsentia alicuius non præsumitur, ut docuit Bart. in l. Pomponius, col. 2. versum ex eo ff. de neg. gest. & in l. quæ enim §. rem ut aut haberi. Cum dixit, ratificationem tunc fieri si possidente parte, & absenti prodest, quia solum dependet à voluntate ratificantis, licet ratificans ipse obligetur. Et Bartolus secuti sunt multi commemorati à Cratet. ubi supra num. 46. Et idem respondit Ruinus in consil. 66. num. 14. lib. 1. & in consil. 108. num. 8. lib. 5.

Ita dicimus declarationem animi facientis causam vnius, prodest & tertio. Ita Bart. in l. potest, num. 10. ff. de acqui. heredi. quem secuti sunt Bald. in l. vltim. C. de petit. heredi. & Angel. in l. hinc. C. de repud. heredi. de consil. 3. col. 2. vers. & si patet. & Cratet. in consil. 62. num. 11. & in d. quinta part. prin. num. 46. quia si casus facit nominalis diffinitivus.

Extenditur septimo, ut procedat etiam in eo, tunc ipse non producit, sed sibi exhiberi & produci petat. Ita egressus respondit Crau. in consil. 275. num. 2. & 3. qui multa rationibus comprobant.

Declaratur primo, ut non procedat, hac presumptio, quando quis producat instrumentum minus solemne tantquam solemne, & ageretur de facto alieno. Nam talis productio tantquam erronea, non interret approbationem ipsius instrumenti. Ita Alex. in consil. 108. num. 8. lib. 5. & Cratet. ubi supra num. 5. part. 1. part. prin. num. 38. per Abbatem in d. c. cum venerabilis, de except. Ea est ratio, quia factum alienum præsumitur incognitum, & si pro suo. & ideo producentis præsumitur potius ignorare, & per errorem produxisse quam scilicet: & propterea ei non dicitur consentire, l. si quis per errorem ff. de iurisd. om. iud.

Declaratur secundo, ut non procedat quando tunc instrumentum, vel scriptura deficit in solennitate que respicit negotium principale, ut si quis producat testam. entum, quod quidam habet solennia instrumenta, sed deficit solemnitate requisitis in actu testandi, puta circa septem testes & familia. Vel si quis producat instrumentum alienationis bonorum minoris, vel ecclesiarum, quod quidam habet solennia instrumenta quoad scripturam, sed deficit solemnitas illa extrinseca requisita in alienationis bonorum minoris, vel ecclesiarum. Hoc sane casus producentis non præsumitur approbare illud instrumentum & scripturam. Ita Bald. in l. alia, num. 4. C. de iis quibus ut indigne. quem secuti sunt Felin. in c. cum venerabilis, num. 26. & ibidem Dec. num. 26. vers. 4. consil. de except. Socin. Sen. in consil. 92. num. 108. 3. Affili. de iur. iur. Richard. in l. vltim. num. 347. C. de edicto dist. Adria. talem. Cratet. in d. tract. de antiquis temporibus. 4. part. in prin. part. prin. num. 40. & in 6. part. in prin. num. 19. & scriptum tract. de ed. & p. scriptum poss. rem. 4. & in 6. part. in prin. num. 105. & 106. Ea ratione motus est Baldus quia non sufficit veritas sine solennitate, l. si verum. C. de fidei comm. Quia sane solennitas non pendet à voluntate ipsius producentis: & propterea sua productione efficere non potest, ut solemne sit, quod verè

non est. Et comprobatur hac declaratione auctoritate Bart. in l. 2. C. de bono poss. secundum tabul. Cum dixit, quod si quis faceret testamentum fuisse conditum, sed minus solemne, non dicitur approbasse illud testamentum. Et Bartolus secuti sunt Decius num. 5. & 6. Ripa in l. aduocandi, num. 18. ff. de iur. iur. si ergo expressa confessio non nocet, multo minus tacita. Imò nec in foro conscientiarum, hic qui confessus est testamentum, minus solemne tamen fuisse conditum, teneatur, ut dicitur supra lib. 2. quest. 20. His constat, male ab hac opinione dissentire Abbatem in d. c. cum venerabilis, num. 36. de except. & Romanum in d. consil. 29. 4. & alios plures commemoratos à Decio in d. c. cum venerabilis, num. 26. vbi horum rationes & argumenta conueniunt. His accedat quod scripserit Barto. in l. post legatum, num. 2. ff. de his quibus ut videtur. Olaus in d. consil. 39. num. 30. & Mascard. in d. consil. 915. num. 7. Cum dixerunt, producentem instrumentum præsumi approbasse ea, quæ continentur in ipso instrumento: etenim tamen, quæ tenemus ipsum instrumentum probat.

Declaratur tertio, ut non procedat, quando tunc aduersarius, contra quem facta est productio, impugnatur instrumentum illud, vel scripturam. Nam tunc præsumpta tacita quæ hic confessio, ab ea productione defendens, non adfert aliquod præiudicium ipsi producenti. Ita Bald. in l. si quis testib. col. 2. vers. sed in unum producentem. C. de testib. & in d. l. alia, num. 4. C. de iis quibus ut indigne. Quam tamen declarationem explicat copiose Crau. in d. 4. part. in prin. princip. num. 52. & 53. & tradit Mascard. in d. consil. 915. num. 7.

Declaratur quarto, ut procedat hac presumptio quoad ea, quæ sunt prolata dispositiue in ipsa scriptura productæ, scilicet verò quoad ea, quæ tunc incidenter & enunciatue scripta fuerunt. Nam licet nec approbare, nec fieri præsumitur. Ita scribitur Bgl. in d. c. cum venerabilis, solum per de except. & ibidem Felin. col. 3. part. limitat dupliciter. Alex. in consil. 16. num. 2. vers. per alia etiam in prin. alia num. 2. Capital. in consil. 238. num. 18. lib. 2. & Mascard. in d. consil. 915. num. 9. Et tunc quidem moti sunt iur. Aurelius, §. vlti. ff. de liber. legat. Nec obstat quod ab hac opinione dissentiat Abb. in consil. 32. col. 1. vers. & per scriptum ut dixi, lib. 2. à quo non videtur dissentire Iaf. in l. si cum ferui. §. si solum in fin. de legat. 1. ex text. c. cum olim, de consil. Nam respondentur, Abbatem male sensisse, cum text. d. c. cum olim. (vtrai Cratet. praeterea in loco) loquatur in probatione finium, qui leuioribus probari possunt. Et ideo probatio illa non resultat ex productione instrumenti, sed ex solis ipsius verbis, quia idem effectus instrumentum fuisset ab alio productum, vbi gl. & omnes interpretantur, & alios recenset Hieron. Montan. in tract. de iur. & c. 6. Præterea & secundum respondet Cratet. quod verba enunciatia in casu d. c. cum olim. erant necessaria ad actum, quia alias compositionis istius facta non fuissent ob id probant, ut textum illum sic intellexit Decius, quem mox referam. Hac tamen declaratio Baldi intelligitur, nisi tunc essent verba enunciatia ipsius productus, ut quia cum eo gestum fuisset negotium. Nam illa probant L. ipsum. C. de eo tract. & committit si ipse. Ita declarat Felin. in d. c. cum venerabilis, & Cratet. ubi supra num. 62. qui subiungit post Decium in d. c. cum venerabilis, ubi prædicta c. consilio & c. intelligi censet, l. nisi essent verba enunciatia necessaria ad actum ipsius instrumenti, de d. c. cum olim. & alia ad rem hanc tradit Paril. in d. c. cum venerabilis, num. 51.

Declaratur quinto, ut non procedat hac presumptio & tacita confessio producentis, quoad tunc effectus reuocationis ipsius productionis, detecto ipso errore. Nam verè reuocari potest, siue modo error sit ex facto alieno, siue ex proprio, modo probabilis sit. Ita tradunt Bald. in consil. 307. Proposuit, quæ not. arim. lib. 5. Guido Pap. q. 131. & q. 403. vers. iuxta a promissa quæ. Felin. in c. imputator. col. 1. vers. septima & vltima declaratio, de fid. iuramentis. & Cratet. in d. 4. part. in prin. num. 64. idem Cratet. in consil. 201. num. 7. & in consil. 249. col. 2. in prin.

Declaratur sexto, ut non procedat, quando tunc productio facta fuit adhibita protestatione, quod producit in parte & passim protestantibus, & non aliter, &c. Qui quidem protestationis non contradicit aduersarius. Nam tunc productio inducit approbationem solum quoad ea quæ sunt in fauorem producentis. Ita conciliando & controuersis Doctorum opinionem, tradunt Iaf. in l. non solum. §. morte. num. 27. ff. de ope. nou. num. 2. de d. c. cum venerabilis, lib. 2. in fin. de except. Ripa in c. cum M. Ferrar. num. 79. de consil. Olaus in d. consil. 39. num. 7. Et alias conciliantur recessus Mascard. in d. consil. 915. num. 19. & consilii scripti in repet. d. c. cum M. Ferrar. in fin.

PRAESUMPTIO XLVL

Quando ac quomodo non opponens exceptionem aliquam, dictis, vel factis sui aduersarii, in iudicio ea fateri praesumatur, copiose explicatum.

SYMMARIA.

- 1 Instrumentum aut scripturam productam contra se, veram videtur fateri, qui nil opponit.
- 2 Tacens in iudicio habetur pro consentiente.
- 3 Procuratore falsum instrumentum mandati producens, pars non opponens, mandatum praesumitur approbare.
- 4 Testimonium patris pro filio, parte non reclamante, admittitur.
- 5 Proferatum in iudicio non opponens, illi videtur consentire.
- 6 Sententia ad extrinsecam praesumitur intervenisse, non opponente aduersario.
- 7 Iudicium cum excommunicato tractatum, parte non opponente valet & tenet.
- 8 Miles in iudicio etsi alterius procurator esse nequeat, parte tamen non opponente, iudicium tenet.
- 9 Procurator in causa criminali non admittitur regulariter, si tamen nil obijciatur, iudicium tenet.
- 10 Spoliatus cui proprietatis apposta fuit exceptio si non contradicat, non venit restitutus.
- 11 Sententia in iudicio non trausita, si exceptiones obijciantur, aduersario non contradicente iudicium tractatum est.
- 12 Iterum sub poenitentia numerata, si post exceptionem non numerata pecunia ad probandum fuit admissa, non contradicente aduersario, tenet iudicium.
- 13 Praesumptio iuris & de iure, etsi nil obijciatur, si tamen id fiat parte non opponente, de ea obiectio diffunditur.
- 14 Religiosi testamur exequatur sine superiori auctoritate etsi nequeat esse, valent tamen gesta ab eo si nil fuerit oppositum.
- 15 Clericus fideiobere pro alio nequit regulariter, valet tamen fideiobis & obligatio tenet, si non fuerit oppositum.
- 16 Probationes iura certum tempus sciendi, aduersario non contradicente admissae valent.
- 17 Legitimatio persona in iudicio requiritur, cum illegitima tamen si non opponatur, tenet iudicium.
- 18 Notarium probandum est, nil tamen si fuerit contradicendum, gesta tanquam a notario valent.
- 19 Instrumentum copia fidem facit, si ei non contradicatur aduersario.
- 20 Iudicium suum carens solemnitate valet, si aduersarius nil obijciat.
- 21 Index laicus non opponente aduersario, cognoscit de causa spirituali.
- 22 Sententia sanguinis lata a religioso valet, parte non reclamante.
- 23 Reconuente coram alio iudice facta aduersario non abrogatur, valet.
- 24 Acta in iudicio tempore feriarum valent, non contradicente parte.
- 25 Probationes publicati attestatiuibus factae valent, aduersario tacente.
- 26 Alioquin quae alias cumulari non possent, cumulantur tamen non opponente aduersario.
- 27 Accusatio lapsa tempore accusandi, admittitur non contradicente aduersario.
- 28 Appellatio regienda admittitur, tacente aduersario.
- 29 Instrumentum vel scriptura contra se producta, etiam generat alio opponens, praesumitur fateri in eo contenta.
- 30 Instrumentum, cui etiam non fuerit oppositum, quando tamen non praesumatur vera fateri in eo contenta, in contra quem produciatur.

DICAMUS NUNC e converso ad praecedentem praesumptionem, quod ille, contra quem produciatur aliquid instrumentum, aliqua scriptura, praesumitur, tamen censetur eam approbare & fateri veram, si nihil contra eam opposuerit. Ita tamen de Ardena in l. vlt. c. scripturae, per. & ibidem Bald. in 2. oppos. Hysten. in c. quoniam contra. & ibidem Duran. de probatio. Alexandr. in consil. 83. in fine, lib. 6. Guido Papae quaest. 221. colum. vltim. & apertius quaest. 404. Boet. quaest. 36. & Crauet. in traill. de antiquit. tempo. in quatuor

particula prima partis princip. num. 24. Ea est huius sententiae ratio, quia si tacens in iudicio habetur pro consentiente, c. 2. de appell. in 6. Bartol. in l. 1. c. de relata. & sibi dicimus infra lib. 6. praesumpt. 47. ubi agemus, quando & quomodo tacens censetur praesumatur. Et quamquam praedicta loquuntur in actu iudicii, attamen idem est in eo actu, qui factus a parte. Nam videmus, (inquit praetator in loco Cranetta) quod si fallus procurator producit instrumentum mandati minus legitimi, & pars non opponat, censetur approbare mandatum. Ita Bartolus in l. licet. C. de procurat. & ibidem Iason colam. penul. vers. similiter tertio. Idem Crauet. in consil. 130. num. 2. in fine.

Ita etiam dicimus, quod licet pater non possit esse testis pro filio, nec e contra, parentes C. de testib. Attamen, si pars nil opponit, admittitur testimonium patris pro filio & e contra, vt scribitur Bar. in l. qui testamur. §. quacumq. cel. pen. de testam. Decius in l. qui in iudic. in fin. ff. de iurisd. om. iud. Crauet. in consil. 130. num. 2. Idem dicimus in testimonio fratris pro fratre, & uxoris pro marito, sicut tradunt Specul. in tit. de testib. §. vers. quid ergo si aduersarius. Ripa in l. 4. §. hoc autem iudicium, num. 30. ff. de iur. iur. testib. Anserini ad decisiones Capella Telsa q. 4. col. pen.

Ita dicimus, quod tacens in iudicio, & non opponens t contra protestationem praesumitur illi consentire. Ita glo. l. si fideiobis, in prin. in verbo, reculare ff. qui testib. cogat. Baldus in consil. 368. Practica contraria, colum. 2. l. b. i. Praep. in c. sollicitudinem, col. 2. vers. falsu. de appell.

Ita etiam dicimus, quod si solemnitas extrinseca praesumitur intervenisse in actu, quando defectus ipsius solemnitatis non fuit oppositus ab aduersario. Compense. in c. non dilectus, de consuetudin. Martos. nos. 122. Crauet. in consil. 220. num. 5. & dicimus infra lib. 3. praesumpt. 98. ubi agemus, quando solemnitas praesumatur.

Huc etiam facit, quod si itatutum velit probationem debiti fieri non debere testibus, attamen si facta sit parte non opponente, valet. Bald. in l. certi condicio §. quoniam ad finem. ff. si cert. pet. & ibid. Alex. Capella in cautela 233. si iurata quod ego, num. 1. & Decius in l. in antiquis. §. non est novum, num. 2. de reg. iur. Raim. in consil. 30. lib. 3. Marfil. in consil. 19. num. 8. Et in l. si quis ne quaestio, num. 91. de quesi. & Crauet. in consil. 348. num. 1. Et ad rem hanc pertinet, quod licet excommunicatus tamen non possit in iudicio, c. in l. excom. de iudic. Attamen si comparuit, & nil ab aduersario fuit oppositum, valet iudicium cum eo tractatum, c. l. §. si verbi, de except. in 6. & tradunt Abb. & Decius, & reliqui in d. c. intelleximus. & idem Decius in d. l. in antiquis. §. non est novum, num. 8. de reg. iur.

Est valde simile, quod dicimus militem tamen non posse in iudicio, tanquam alterius procuratorem, vt probat l. si quis arm. v. veteram ff. de procurat. & tamen iudicium valet, si non opponatur. Ita Martil. in consil. 19. num. 13. Et in l. si quis ne quaestio, num. 94. de quesi. Dec. in d. §. non est novum, num. 8. vbi idem esse dixit de iuramento calumniae. ex c. i. de iuram. calum. in 6.

Huc spectat, quod licet t procurator intervenire non possit in causa criminali: attamen si interuenit & nil obijciatur, valet iudicium, l. quamvis indubitat. C. de adul. Bald. in l. ita demum, col. 2. C. de procur. Raimen. in consil. 213. Capella in cautela 253. num. 4. Felix in c. memoriam, col. pen. de accusa. Veri. in d. §. non est novum, num. 9. & idem in consil. 469. in fin. Ius Martil. in l. si quis ne quaestio, num. 88. de quesi. Crauet. in consil. 120. num. 4.

Ita dicimus quod licet t spoliatus debeat restituere ante omnia, nec admitti contra ea possit exceptio proprietatis, attamen si opposita fuit ipso spoliato non contradicente, valet iudicium, vt tradunt multi a me conge in traill. de recuperanda poss. remed. 1. q. 15.

Huc etiam pertinet, quod etsi contra sententiam, t qua transit in iudicium, nil obijci deducere possit cum pro veritate habeatur, l. res indurata, de reg. iur. Nihilominus si obijciatur exceptiones, & aduersarius non contradicit, super eis iudicium tractandum est, vt scribitur commemorati de Felino in c. inter non uenerim, num. 23. de senten. & re iudi. & de Decius in d. l. in antiquis. §. non est novum, num. 10. de reg. iur. & praeter eos, Raim. in consil. 3. num. 10. lib. 3. Marfil. in consil. 19. num. 9.

Est quoque simile quod dicimus, eum qui iuravit t sibi fuisse numeratam pecuniam, non posse opponere non numeratam pecuniam exceptionem: attamen si exceptionem opposuerit, & admissus fuit ad probandum, aduersario non contradicente, iudicandum de ea est. Ita Bald. & Salicet. in l. vltim. C. de non num. per. Alexan. in consil. 39. num. 15. lib. 2. Capella in cautela 253. num. 5. Felino in c. inter non uenerim, num. 23. vers. similiter dicunt, de re iudi. & Marfil. in d. consil. 19. num. 8.

13 Et ad rem hanc pertinet, quod licet contra presumptionem iuris & de iure, obijci nil possit, attamen si obiectum fuit parte non contradicte, de ea obiectione disputandum est, vt in *adane Bartol.* in l. inter stipulantes. §. 1. de verb. oblig. Capella caut. 233. num. 3. Felin. in d. inter manifestum. num. 23. versus similiter inferius de *Iustin. & re iudic.* Marfil. in d. conf. 19. num. 7. & in l. qui ne quæstio, num. 89. de quæst. Crauet. conf. 248. num. 3. & in l. scripti superioribus. §. 2.

14 Huc etiam facit, quod licet religiosus sine sui superioris auctoritate testamenti executor esse non possit, & religiosus de *reglam.* in 6. attamen si datus fuit executor, & nihil fuit oppositum, gesta ab eo valent. Ita egregie scripsit *Freder. de Sen.* in conf. 292. Roma. in conf. 400. col. 1. Marfil. in conf. 19. num. 12. & in l. qui ne quæstio, num. 92. de quæstio.

15 Constat quoque, quod licet clericus prohibetur pro altero fideiubere, & de fideiuss. attamen si fideiussit, & nil fuit oppositum obligatio tenet. Ita *Roma.* in d. conf. 400. & Marfil. in d. conf. 19. num. 13. & in d. l. qui ne quæstio, num. 93. de quæstio.

16 Accedit quod probationes, quæ intra certum tempus fieri debeuerunt, si admittæ sunt, aduersario non opponente, valent. Ita *Iuno.* in c. cum Barto. de re iud. Alex. in conf. 107. in fin. lib. 2. & alios recenset Marfil. in l. qui ne quæstio, num. 91. de quæstio.

17 Et simile tradit Marfil. in d. l. qui ne quæstio, num. 87. & num. 95. quod licet in iudicio personæ legitimatio requiratur, attamen in minus legitima interuenit, & nil ei fuit oppositum, valet iudicium.

18 Simile est, quod licet notarius sit probandus: attamen si asseritur quis notarius, & nil ei opponitur, gesta illa valent tamquam gesta à notario. Ita post multos censuit Crauet. in conf. 150. num. 2.

19 Ita dicimus, quod etsi copia instrumenti fidem non faciat, attamen si fides adhibetur, si aduersarius nil opposuit. Ita Crauet. in d. conf. 150. num. 2. p. II. Decum. in Authen. si quis in aliquo, colum. 3. C. de edend.

20 Non est dissimile quod dicimus iudicium suis solemnitatibus carens valere; si nil ab aduersario obiectum fuit. Ita tradit Crauet. in d. conf. 150. num. 2. post Decum. in *Vynum.* colum. penult. §. si certum opeta.

21 Ita etiam dicimus iudicem laicum posse aduersario non opponente, cognoscere de causâ spirituali, vt respondetur *Arch.* in conf. 93. col. 2. & Crau. in conf. 220. num. 3.

22 Est etiam simile, quod dicimus, sententiam t sanguinis à religiofo latam, parte non opponente, valere, vt tradunt *Aret.* in conf. 53. col. 3. & Crau. in d. conf. 220. num. 7.

23 Ita quoque dicimus t reconuentionem factam coram alio iudice valere, aduersario non opponente, vt scribit *Ios. Aud.* in d. dissenda. §. rem quæq. de reser. in 6. *Corn.* in conf. 30. col. 4. vers. nec obstat, quod reconuention. lib. 3. & Crau. in d. conf. 220. num. 5.

24 Ita dicimus, quod licet acta t in iudicio feriarum tempore, nil operentur, attamen valent si aduersarius non opposuit. Sicut respondetur *Alex.* in conf. 213. col. 2. lib. 2. & Crau. in conf. 248. num. 2. & in conf. 272. num. 9.

25 Simile dicimus probationes t factas, publicatis attestacionibus, valere aduersario non opponente, vt scribit *Imol.* in *Clem. de testib.* *Corn.* in conf. 28. colum. 3. lib. 3. & Crauet. in d. conf. 248. num. 3.

26 Ita actiones, t quæ cumulari non possunt, cumulationem admittunt, aduersario non opponente, vt respondetur *Aret.* in conf. 103. col. 4. in 3. dubio. & Crau. in d. conf. 248. num. 3.

27 Ita quæque dicimus, accusationem t lapso accusandi tempore admitti, aduersario non opponente, vt scribit *Bart.* in l. adferentem, in fin. §. de penis. *Soci.* in l. 5. §. subdita, colum. 2. §. ad Trebellian. & Crau. in conf. 272. num. 9.

28 Ita pariter dicemus t appellationem aliàs reiiciendam admitti, parte non opponente, vt scribit *Deci.* in l. 1. col. 2. C. de bon. poss. §. secundum tal. & Crauet. in conf. 273. in fin. qui subiungit, appellari etiam posse ad superiorem, omisso medio, parte non opponente.

29 Extenditur nunc primò propolita hac præsumptio, vt procedat etiam si opponeretur t sed generaliter. Nam adhuc iste contra quem instrumenta propolita fuerunt, fatetur ea præsumitur, ex quo generalis ista oppositio non fuit. Ita respondit Collegium Bononiense inter consilia *Curij Sen.* in cons. 51. in nomine sanctæ col. 1. vers. quæritur, quia pro parte, ex sententia Bartol. in l. 1. num. 7. §. de except. cum dixit, exceptionem certam & claram esse oportere, & non sufficere generalem & apertis idem censuerunt *Soc.*

Menueh. Præsumpt.

Sen. in cons. 103. num. 5. lib. 3. & Felin. in c. pastoralis, num. 13. de except. Dubitat tamen Crau. in d. tract. de antiq. tempor. in 5. particula, prima pars princip. num. 30. Et ibid. num. 32. subiungit, quod iustici opponere ipso facto, nempe petendo fe absoluti à petitis aduersarij vel quod conclusa per aduersarium suum fieri non debent. Sed non est à traditione Bart. & sequacum recedendum.

Declaratur nunc prædicta præsumptio, vt non habeat locum, quando t instrumentum, vel scriptura habet nulla & invalida, alio respectu quam favore ipsius partis, & lex ipsa validitatem resistit. Nam tunc is, contra quem productur, etiam nil opponendo, nō censetur fateri illam esse veram: ex quo est omnino nulla. Hac declaratio probatur auctoritate *Caltrien.* in conf. 259. circa primum quæstum, colum. 2. lib. 2. qui declarado 1. §. 1. ff. de ferijs, respondit, quod quando gesta tempore feriati sunt nulla ipso iure, renunciari non potest, quia si posset renunciari, gesta contra præsentem & non opponentem exceptionem, non essent nulla, sed valeret, d. l. 1. §. 1. ff. de ferijs. Et *Caltrien.* secutus est *Decius* in l. in ambigui. §. non est nonum. ff. de reg. iur.

PRAESVMP. XLVII.

Probationibus incontinenti oblati malitiæ & calumniæ præsumptionem diluere.

SYMMARIA.

- 1 Fraudis & malitiæ præsumptio cessat, probationibus incontinenti oblati.
- 2 Statutum recipiens omnes exceptiones, non præsumitur excludere eam, quæ exceptiui incontinenti se offert probationum.
- 3 Exceptio nullitatis non potest obijci ad impediendum sententia executionem.
- 4 Tertius pro suo interesse appellari, vel peti in integrum restitui, quando sua sententia executionem impedit.
- 5 Iudicia summaria quæ non admittunt exceptiones.
- 6 Probatio per iuramentum etiam alij reus admittenda.
- 7 Iurimici testimonium quando non recipiendum.
- 8 Probationes etiam incontinenti factæ, quando non admittuntur.

Cum probationes offeruntur in continenti t omnis præsumptio fraudis & malitiæ diluitur. Ita *Abb.* in c. suscitata, num. 7. de in iure. restit. & in conf. 31. colum. ult. & in conf. 55. col. 2. lib. 2. Anton. Corset. in suis singularibus in verbo, exceptio, incipit statutum, d. 2. qui exegit scribunt, quod si statutum aliquo casu reiiciat t omnes exceptiones, non tamè intelligitur reiicere illam, quæ excipiens offert velle probare incontinenti. Hanc traditionem probant & *Aret.* in conf. 25. in fin. *Soci.* in conf. 3. in fin. lib. 1. *Ial.* in l. iuramentum, §. quod scribunt, num. 14. §. de pactis. *Decius* in conf. 424. num. 6. & conf. 467. num. 6. & in c. ex parte, colum. 5. in prima fallente de offic. deleg. quod loci respondet obiectis *Alexan.* in conf. 94. num. 4. lib. 4. qui dissentiebat. Idem *Deci.* in c. in fin. 2. de appell. & *Silua.* in conf. 17. num. 5. Est simile ex *Oldrad.* in conf. 139. ad habendum, in fin. si statutum, clauso certo termino excludit omnes actoris probationes, eam tamen non dicitur excludere, quia actor vult probare incontinenti. Et *Oldrad.* secutus est Crauet. in conf. 209. num. 8. Hoc facit quod respondit *Oldrad.* in conf. 106. quod est exceptio nullitatis obijci non possit contra tres sententias conformes, ita impediende clem. vt calumnijs, de re iud. attamen probatio incontinenti oblata non reiicitur. Idem respondit *Barba.* in conf. 20. colum. pen. in princ. lib. 3. & Crau. in conf. 104. num. 10. & in d. conf. 209. num. 8. Dissentit tamen ab hac opinione *Didacus lib. præd. quæst. c. 25. num. 2.* Quæ de re aliqua scripti lib. 2. de arbor. iudicium, casu 9. Est simile quod scribit *Bart.* in l. 4. §. condemnatio. & ibi *Ripa* num. 15. in fin. & num. 30. §. de re iud. quod est exceptio nullitatis obijci non possit ad impediendi executionem sententia: attamen obijci illa poterit, quia incontinenti probationes offeruntur. Et idem respondit *Marfil.* in conf. 16. num. 18. Est simile, quod si tertius pro suo interesse appellata lata sententia, vel petat restitutionem in integrum, t non possit impedire executionem sententia, attamen impedire poterit oblati in continenti probationibus pro suo interesse. Ita *Abbas* in c. super eod. in fin. de offic. delegat. & ibidem *Felin.* & *Decius.* *Cardin.* in c. veniens, d. 2. num. 10. de testib. & ibidem *Felin.* num. 10. de testib. & ibidem *Felin.* num. 10. de testib. & ibidem *Felin.* in c. vltim. col. ult. de calum. & communem asserit *Didacus lib. 2.*

pract. questio. cap. 16. num. 2. Huc pertinet quod tradit Bart. in extr. ad rep. in verbo summari. num. 4. Cum dixit, quod et si iudicis summariis non adduntur t exceptiones, atamen intelligitur de his, quæ requirunt altiore indaginem: secus si incontinenti, probari offeruntur. Et idem respondit Crauet. in d. censu. 104. num. 10. Et idem Crauet. in conf. 107. num. 8. qui respondit quod probationem per iuramentum debere admitti, et si cetera probationes excludantur, ex quo in continenti fieri dicitur. confert quod respondit Abbas in conf. 84. in fin. lib. 1. quod et si statutum civitatis Vicentiae, rejiciat omnes exceptiones impediens executionem Laudi arbitrario: atamen non dicitur rejicere illam exceptionem, cuius probatio offertur incontinenti. Est simile quod respondit Martil. in conf. 16. nu. 17. quod et si statutum Bononiae sub Rub. de generalibus penis bannitorum, &c. rejiciat omnes bannitorum defensiones, non tamen rejicere dicitur illas, quæ incontinenti probari offeruntur. Et eodem in responsu Martil. num. 19. idem censuit, quando rejiciantur exceptiones & defensiones excommunicati. Nam reiecta non censetur incontinenti probando. Huc etiam facit quod censuit Gramma. de off. 16. num. 3. Cum post alios dixit, quod et si testimonium inimici sit recipiendum, reclusa inimicitia probatione tempore suorum attamen recipi non debet, quando inimicitia probatio est in promptu. Hic accedit Iam. Bapt. Affinui in praxi de ordine iudiciorum. §. 31. c. 26.

Ceterum hæc traditiones intelliguntur atque declarantur ab Antonio Corseto in prædicto singulari, in verbo, exceptio, incipit statuta, in 2. in fin. ex traditione glossæ in d. c. suscitata in verbo, seu citata, de in integr. restit. Idem docuit Imola ibi calum. 2. & fuit sententia Abbatis in conf. 64. colum. pen. versic. in c. mercurium lib. 1. vt non procedat quod præsumptio est, quod calumniosè & per malitiam offeruntur hæc probationes incontinenti. Nam tunc iudex eas probationes ita oblatas rejicit. Hic enim duxit præsumptiones vna generalis, quam lex ita constituit conijcit contra hos, altera est specialis in persona illius traditionis se admittit probandum incontinenti. Ita fane intellegit traditio Corseti, Imolæ, & Abbatis. Et bene eruditus Didacus lib. pract. questionum, cap. 16. num. 2. vers. non me latet, &c. aliter eos intellegitur. Quod si dicatur, pro iudicis voluntate esse sublatam facultatem faciendi hæc probationes in continenti, cum semper dicere possit si iudex, si offerenti favere non cupit, suspensas habeo tuas hæc probationes. Responderi potest, vel non esse credendum, iudicem in iussu id asserere, cum de eius iustitia lex condidit, 2. c. de offic. mil. indi. Vel succursum erit illi offerenti ad eundem superiorem.

Illo etiam est hic annotandum, eum præsumi velle probare suo de iure, quum meliores has habet probationes producit. Lucio de Penna in l. 3. in præsumpt. 103. C. de apochis publicis lib. 10. post Innocen. in c. auditus, de in integr. restit.

PRAESVMP.TIO XLVIII.

Exceptionibus a statuto reiectis, quæ præsumantur non reiectæ sed amissæ.

S Y M M A R I A.

- 1 Exceptiones reijciunt statum, non reijciunt eam, qua negatur qualitas cui est statum fundamentum.
- 2 Fundamentum constituitur in qualitate, eam adesse probare debet.
- 3 Exceptio a statuto reiecta non præsumitur, quia ab eodem capite, vel etiam altero statuto pronuit.
- 4 Stantes incontinenti se corrigere voluisse, non præsumitur.
- 5 Confessio pecunia numerata, refertur inter simulationes contrarias.
- 6 Exceptio inhabilitatis persone nunquam a statuto reiecta præsumitur.
- 7 Iudicium quodlibet requirit personas legitimas.
- 8 Excommunicati exceptio a statuto nec quidquam præsumitur reiecta.
- 9 Exceptio manifestæ & notoriæ apparens, non præsumitur statuto reiecta.
- 10 Exceptio quæ per indirectum opponitur, non censetur exclusæ a statuto.
- 11 Exceptio proveniens a defectu citationis, non præsumitur a statuto reiecta.
- 12 Citatio est fundamentum defensionis.
- 13 Exceptiones a contrarietate & perplexitate provenientem non præ-

sumitur statum excludere.

Idem est in ea, qua est subiecta materia inest, nu. 14.

15 Precij non saluti exceptio impedit litis integrum.

16 Obreptionis & subreptionis exceptio, contra principij rescriptum opponitur, et si statum omnes exceptiones reijciat.

17 Metus exceptio a statuto non præsumitur reiecta.

18 Exceptio innoxiosa a statuto non præsumitur exclusæ.

Item nec ea, qua fundatur in confessione partis facta in iudicio, num. 19.

Vel quæ provenit ex alio instrumento vel actu aq. solenni, nu. 20.

Aut ab ineptitudine petitionis vel libelli, nu. 21.

22 Libellum ineptum index ex officio reijcere debet.

23 Exceptio proveniens ex eodem fonte, non præsumitur a statuto exclusæ.

Sic nec ea, qua a nullitate actus & sententia provenit, nu. 24.

25 Exceptio nullitatis, defensionis potius quam exceptio dicitur præsumitur si a iudicio incompetente proveniat, vel notoria sit, nu. 26 & 27.

28 Exceptio quæ imploratur officium iudicis a statuto reiecta non censetur.

29 Exceptio causato dolo aduersarij a statuto non censetur reiecta.

30 Casum fortuitum in se recipiens, intelligitur promissæ, dummodo non evincat culpa eius cum facta est promissio.

31 Exceptio quæ contra executionem opponitur, a statuto non præsumitur reiecta.

Idem est in exceptione contra personam iudicis, tanquam suspecti, num. 32.

33 Solutionis exceptio non præsumitur reiecta a statuto.

Nec etiam exceptio compensationis, nu. 34.

35 Compensationi dicitur impia impia solutio.

36 Compensationem quando debitor obijcere non possit.

37 Intentionis & facti exceptio non præsumitur a statuto reiecta.

38 Senatus in conf. Macedoniam exceptio a statuto reiecta non præsumitur.

Idem est in exceptione usurarium, nu. 39.

Idem nec exceptio falsitatis, nu. 40.

41 Exceptio quod res quæ petitur non sit in totum natura, non præsumitur a statuto exclusæ.

Sic neg. exceptio restitutionis in integrum, nu. 42.

Quando tamen ea intelligatur exclusæ, nu. 43.

44 Denunciatio evangelica, a statuto non præsumitur exclusæ.

45 Denunciatio evangelica propriè non est exceptio.

Cum superiore capite attingimus exceptionibus reiectis a statuto, non præsumi reiectas illas, quarum probatio incontinenti offertur, re-re vim efficit hoc in loco, commemorare, esse & alias exceptiones quæ non præsumantur reiectæ a prædicto statuto. Et prima quidem est, quando et exceptio ipsa negatur qualitas, quæ est fundamentum statuti, vtpotè, si statutum tribuit executionem paratam publico instrumentum, iniqui exceptione reiecta, si negatur illud esse instrumentum, exceptio hæc non præsumitur exclusæ a statuto aut reiecta. Ita Bart. in l. 1. §. c. parum nu. 3. ff. quod vi aut clam, manifestè Abbas in c. item cum quæ. & ibidem Bero. num. 19. & num. 27. de restit. lib. 1. Alexand. in conf. 53. colum. lib. 1. Decius in c. ex parte, num. 5. versic. secundo fallit de officio deleg. & alios nonnullos ad rem recenset & probat Affinui in praxi, de ordine iudiciorum §. 31. cap. 12. Et illa accedunt Tyracall. de re tract. conf. §. 1. glo. 2. num. 12. & Vantius in tracta. de nullitate. intitu. Quis possit dicere de nullitate, num. 33. & 40. & Crauet. in conf. 21. num. 1. Et hæc exceptio dicitur opponi per indirectum: vt dicam infra in quinta exceptione. Et huius quidem sententia ea est ratio, in qua is, qui i fundamentum constituit in aliqua qualitate, eam adesse probare debet, antequam privilegium ob qualiteram illam tributum competat, d. l. Diuus ff. de null. testam. quoniam multis Doctores. egregijs traditionibus comprobatur in conf. 301. lib. 4. Et idem dicendum est, quando opponitur instrumentum esse simulatum. Nam & hoc casu dicitur negari esse instrumentum. Ita aduersus Bartol. in d. §. c. parum, num. 4. communis est Doctorum sententia et si supra, in l. nemo potest, num. 66. ff. de legat. 1. & accedat Martil. in sing. 474. Socin. Sen. in conf. 27. num. 30. lib. 4. Roim. in conf. 78. num. 8. lib. 4. & Paris. in conf. 13. num. 1. & in conf. 24. nu. 21. lib. 1. & in conf. 16. nu. 23. lib. 3. & Bart. etiam diffinitum Dec. in d. c. ex parte, in 2. in duodecima l. ius de off. deleg. Barb. in conf. 4. §. lib. 1. & Affinui in d. §. 31. c. 37. Hanc traditionem veram esse intellego, quando de ipsa simulatione constat vel ex inspectione actus & scripturæ, vel iuris præsumptione. Ita post Soc. Sen. in conf. 27. c. l. m. 6. versic. secundum casum, lib. 4. declarat Anton. Massa Gallesium in tracta. de simulationibus.

post Baldum, Angel. Romanum & Francum, quos recepit. Idem affirmat Calanen in consil. 16. num. 48. Bero in c. item cum quib. num. 62. de testib. spol. & B. p. in tractu de casibus criminalium, in fine de moditate adversus sententiam, num. 9. quos commendat & sequitur Affin. in d. 4. §. 3. cap. 31. Et tunc magis hac traditio locum habet, quando nullitas per proventu iudicis incompetetia, per idem Affin. scribitur peractum in loco, cap. 32. qui quum plures recepit, & inter alios Decium in d. e. ex parte, colum. pen. vers. decimo ad fallit, qui duas has vt distinctas exceptiones, separatim explicuit. Et multo magis locum habet, quando nullitas est notoria, vt quia resultat ex actis. Ita Affin. in d. 4. §. 3. c. 53.

Decima septima exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est illa officij iudicis. Ita Decius in d. e. ex parte, d. 2. colum. pen. vers. vigesimo primo fallit, de offic. deleg. qui defensionem hanc esse dicit, non autem exceptionem. Et eiusdem opinionis fuerunt Rom. consil. 209. num. 32. lib. 3. Socinus in consil. 27. num. 31. lib. 4. Silua. in consil. 17. num. 6. & Parisius in consil. 109. num. 118. lib. 3. quos refert & sequitur Affin. in d. 4. §. 31. c. 33. in fine, & c. 42. Quibus accedunt Rationi in consil. 5. num. 5. & in consil. 9. num. 2. lib. 3. Bero in c. item qui, num. 35. de testib. spol. & Roland. in consil. 1. num. 5. lib. 1.

Hac sententia multo magis locum habet, in remedio implorandi officium ipsius iudicis, vt ipse iudex ex suo ipso officio opem ferat. Ita Bero in d. 1. §. 4. & Parisius in consil. 257. num. 5. lib. 2. Ration. & Paris. praecitato in loco. Bero in d. c. item cum qui, num. 30. & Roland. in consil. 29. num. 4. lib. 1. & Affin. in d. 4. §. 32. c. 34. qui & copiose & docte explicat.

Decima octava exceptio, quae a statuto non praesumitur exclusio & reiectio, est illa, quae dolo aduersarij causatur. Ita Decius in d. e. ex parte, d. 2. colum. vltim. vers. vigesimo secundo fallit, de offic. deleg. post Burtium in c. item Bero in d. 2. colum. 2. vers. secundum casus de iurandi, & Francum in d. c. dilecto, quass. 32. in 7. limita de appella. Idem affirmat Marfil in consil. 89. num. 20. & in singulari 96. Socinus in consil. 48. num. 52. lib. 2. & Affinius in d. 4. §. 31. c. 43. qui c. 56. errore forte lapsus idem repetit. Qui quidem eo simili adducti sunt, quod quoniam dolo promissit de casu fortuito, intelligitur dummodo non eueniat in casibus, factis & culpa eius facta est promissio. L. qui officij, §. vlt. ff. de contrab. empt. & L. cum proponat, C. de nautico fomento, & etiam in Rom. in sing. 46. Tit. si.

Decimanona exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est illa, quae opponitur contra executionem. Ita Decius in d. e. ex parte, colum. vlt. vers. 23. de offic. deleg. post Bero in l. si sitis, ff. quod cum ea, nec non Canarium, Barzom. & Cornetius, quos recepit. Et quibus accedunt Iafin. in l. 1. C. de iuris & facti ignor. Dec. in consil. 115. & Affinius in d. 4. §. 31. c. 44.

Vigesima exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est illa, quae opponitur contra personam iudicis, dum vt suspectus recusat. Nam remota exceptione, non censetur remota recusatio. Ita Decius in d. e. ex parte, d. 2. colum. vlt. vers. vigesimo quarto fallit, de offic. deleg. post gloss. in c. quoniam cetera. in verso, exceptiones, de probatio. vbi ipse Decius eandem sententiam probauit Affin. in d. 4. §. 31. cap. 45.

Vigesima prima exceptio, quae a statuto non praesumitur exclusio, est exceptio solutionis. Ita Decius in d. e. ex parte, colum. vlt. vers. vigesimo quinto fallit, post Ang. in l. non tantum §. quod si pro empro, vt ff. de petit. hered. Auzar. in consil. 260. & Alexand. in consil. 113. lib. 5. Quibus accedunt idem Decius in consil. 317. num. 3. in consil. 37. num. 1. & in consil. 162. Affinius in d. 4. §. 31. c. 46. Quocirca prudenter constitutum obseruatumque fuit, vt aduersus obligationem in forma Camerae factam, admitti possit solutionis exceptio, etsi alia regulariter excludatur, sicuti tradit Anto. Massa Galestin in tractu ad formulam camerale obligationis, in 4. part. c. 1.

Vigesima secunda exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est compensatio sententiarum, sicuti in specie affirmant Angehus, Alexander, Guido Papae, Lacerus Relassus, Baucaria & Bertrandus, quos recepit & probat Tyraguel. in tractu de rebus confang. §. 3. glo. 13. num. 4. sic quodam Gize. in c. in consil. 60. num. 2. & Glau. in consil. 121. num. 8. lib. 1. & post per aduersarios Affin. in praecitato c. 46. num. 2. Et huiusmodi alij multi conueniunt a Sebastianis Medicis in tractu de compensationibus, parte 6. in d. quass. 20. In id si statutum dicit, quod nullitas admittit exceptio, nisi solutionis, poterit nihilominus admitti exceptio compensationis. Ita Angel. & Alexand. relictis Tyraguelis, idem docent Felinus in suborta, colum. 2. de re iudic. & Sebastianis Medicis in d. tractu de compensatio. in prima particula quass. 25. num. 20. Et huiusmodi sententiarum ratio est, quia

35 compensatio dicitur solutio est improprie, Bartol. & Baldus in l.

Iulianus ff. de condit. & demonst. & ob id non dicitur proprie exceptio. Bart. in l. 2. num. 3. ff. de exceptio. & alios refert Medicus in d. 4. §. 25. num. 2. & in 2. part. §. 19. num. 2.

Ceterum traditio hac locum non habet quando debitor esset obligatus in forma Camerae, acquieta si cum iuramento solueret promissit, nam non poterit libere opponere exceptionem compensationis, sed iudicis erit arbitrium, pro qualitate personarum & rei admittere, vel reicere. Ita scripsit Antonius Massa Galestin in tractu ad formulam Camere ad obligationis, in 4. part. in q. 2. num. 6. qui egregie docet. Et plura ad rem scripsit Medicus in praecitato tractu, de compensationibus in c. 4. §. 25.

Vigesima tertia exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est exceptio intentionis & facti. Ita Decius in d. e. ex parte, d. 17. secundo, colum. vltim. vers. vigesimo sexto de offic. deleg. post Baldum in l. peremptoria. C. sentent. rescind. non posse. in l. fauimus. C. de donatis. & in l. in rebus, in fine. C. de iure dotum. Idem affirmant Affinius in d. 4. §. 31. cap. 47. Quibus accedit Alexand. in l. qui se debere, num. 1. de condit. causa data.

Vigesima quarta exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est exceptio. Senatus consulti. Macedoniani & Velleiani. Ita Decius in d. e. ex parte, col. vlt. vers. 27. fallit, & Affin. in d. 4. §. 31. cap. 48. post Canarium, quem recepit.

Vigesima quinta exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est exceptio viarum. Ita Decius in d. e. ex parte, col. vlt. vers. 28. fallit, & Affin. in d. 4. §. 31. c. 49. post Caghen, Tridericum Senensem & Bencium.

Vigesima sexta exceptio, quae a statuto non praesumitur reiecta, est exceptio falsitatis, Ita Decius in d. e. ex parte, col. vlt. vers. 29. fallit, & Affin. in d. 4. §. 31. c. 50.

Vigesima septima exceptio, quae non praesumitur exclusio a statuto, est exceptio quod res petitur non est in rerum natura, Ita Decius in d. e. ex parte, in fine, & Affin. in d. 4. §. 31. c. 51.

Vigesima octava exceptio, quae non praesumitur reiecta a statuto, est exceptio restitutionis in integ. Ita Baldus in l. in causa, in prin. ff. de immo. Soc. Sen. consil. 242. col. 1. & fufius in consil. 299. num. 3. lib. 2. Galandus in l. centurio, num. 166. ff. de vng. & pupil. solut. Capbal. in consil. 53. num. 23. lib. 3. quos refert & sequitur Affin. in d. 4. §. 31. cap. 52. Quibus accedunt Iafin. in l. 1. in 10. ff. de iurifict. annuat. Marfil in praecitato criminali §. operantur, num. 38. Neuz. consil. 17. num. 7. & communis testatoris sfortia Odo in tractu de restit. in integ. par. 1. q. 15. art. 5. vers. in contrarium est. Quae tamen sententia intelligitur nisi statutum dicat, quod modo aliquo, vel nullo modo admittitur exceptio, nam tunc etiam in integro restituito censetur exclusio, Ita Socinus in consil. 242. col. 1. & 3. & Affinius vbi supra.

Vigesima nona exceptio, quae reiecta non praesumitur, est de nuntiatio euangelica, Ita Baldus in Auth. clericus, col. 3. ff. de epis. & cler. Bero in c. cum quis, num. 37. in fin. de testib. spol. & Affinius in d. 4. §. 31. c. 54. num. 1. qui alios recepit. Haec tamen dicit non potest proprie exceptio.

PRAESVMP.TIO XLIX.

Tempus certum in iudicio deductum, an & quantum praesumatur.

SVMARIA.

- 1 Intentio simul atque in tempore certo probari debet ab eo qui in tempore constituit fundamentum.
- Et quando hoc non habeat locum, num. 2.

RECEPTA est apud nostros sententia, quod vbi intentio factiois, vel rei conuenti, fundata est in certo tempore, illud probari debet ab eo qui in tempore ipso fundamentum constituit, ita glo. in c. venerabilis de rebus excomm. in 6. & in Clem. vlt. in verbo, creatum de re script. Bart. in l. non solum §. sed vt probari, num. 3. ff. de op. noui iur. Alex. in consil. 100. num. 2. lib. 1. Dec. in c. in praesentia, in 12. not. de proba. Quam sententiam probant l. cum actum, in prin. ff. de neg. gest. l. cum qui §. publiciana. ff. de publicia. in rem actio. l. matrem. C. in 6. lib. 1. C. an feruus pro suo factio, c. abate sine in fin. de re iud. in 6.

Declaratur hac traditio non habere locum, quando praesumptio esset pro eo qui se fundaret in tempore, exemplum, si statuto sanctum est, quod nobiles ingredi non possint Palarium, nisi tempore consilij generalis, si accusatur nobilis, quod ingressus sit

Palat.

Palatii mense Maio, & ipse nobilis probet, quod eo mense confilium generale fuit in eo palatio cōgregatum, ex hoc infurgit praesumptio pro nobili accusato, quod scilicet eo tempore consilij ingressus sit, ne aliqui deliquisse videatur contra la. merito, ff. pro socio, ita Bart. in d. §. sed vel reprobari. num. 3. quem secuti sunt ad rem nostram Decius in d. c. praesentia in 2. notat. Ceterum in singulari, in verbis rescripti duo testes. Ruin. in consi. 29. numer. 10. lib. 1. Cravet. in consi. 1. numer. 20. & in consi. 18. in fin. & Gramma. in consi. 25. numer. 10. & in criminalibus. Nec huic declarationi obstant aliqua, quae obijciuntur ab Alexan. in d. l. non solum §. sciendum. num. 7. in fin. ff. de oper. noni. nam illi satisfaciemus inf. lib. 3. praesumpt. 2. cum declarabimus, quando delictum praesumatur.

PRAESVMP. L.

Aetatem, vel maiorem, vel minorem qui probare debeat, multorum opinionibus confutatis, explicatur.

SVMARIA.

- 1 Maiorem quemlibet, nisi probetur minor, secundum quosdam praesum.
- 2 Minorum quemlibet praesumi, nisi probetur maior, ex opinione priorum contraria.
- 3 Mutatio non praesumitur.
- 4 Aetatem, aspectum & effigiem, cursu temporis homines mutare.
- 5 Aetatem qui affirmatiue deducit, probare debere.
- 6 Aetatem probandum ab eo qui commodum ex ea sensorio est, siue affirmatiue sine negatiue deducitur.
- 7 Negatiua quae dicitur, & quae affirmatiua. Quid negatiua, quid affirmatiua secundum duos.
- 8 Negatiua probari per sapientem.
- 9 Negatiua quadruplex, vel iuris vel facti, qualitatis aut quantitatis.
- 10 Negatiua iuris quid sit.
- 11 Negatiua facti iuris probanda dicitur, quando simplex est, nec loco coram atate eo tempore.
- 12 Sentio omnia passio dicitur.
- 13 Negatiua facti, quae per probatur.
- 14 Negatiua qualitatia, quomodo, & quae probatur.
- 15 Affirmatiua negatiua probari debet ab eo qui eam deducit.
- 16 Negatiua quantitatis probatur ab eo qui eam deducit, & quomodo probatur. num. 17.
- 17 Aetatem vel affirmatiue vel negatiue deducens probare debet.
- 18 Tempus deducens, ad probare debet, & an id semper sit verum, num. 20.
- 19 Aetatem maiorem deducens probare debet, vbi de actum gestu ritando agitur.
- 20 Actus habens formam debitam praesumptionem pro se habet.
- 21 Actum impugnantem gravat onere probationis.
- 22 Aetate est quid incertum.
- 23 Incertum deducens, probare debet.
- 24 Beneficentia alius tempus inabili concessum probatur si qui affirmat.
- 25 Maior praesumitur, qui pro tali facti condemnatus.
- 26 Aetatem deducens probare non debet, quando ad alium insufficiens deducitur.
- 27 Professio iurisdictionis faciens, praesumitur facere iura etate.
- 28 Aetatem deducens probare debet, quando respectu alius futuri deducitur, ad illum impediendum.
- 29 Dolus arguens, eam probat.
- 30 Aetate probari debet ab eo qui vel aliquod consequatur habilem se dicit & idoneum.
- 31 Conditionem ostendere euenisse, probare debet.
- 32 Substitutio popularis, est substitutio quae sub conditione facta.
- 33 Hereditas ab intestato veniens ibi legi dispositione debet.
- 34 Regula quoties, ff. de reb. diu. locum non habet, quando de notabilis praesentia alterum agitur.
- 35 Aetate praesumptio, & coniectura demonstratiua, sicut pro eo, qui eam allegat probationis est loco.
- 36 Aspectus corporis, pro etate praesumptionem facit, versatuz, iudicij arbitrium, num. 39.
- 37 Minor praesumitur, cui tamquam minori datus est curator, & quomodo procedat ista praesumptio.
- 38 Actus iudicialis solus iustus facit, etiam contra alias facere praesumptionem.

43 Sententia super etate lata, quomodo situm faciat in alio iudicio.

44 Legatus cum aliquo tamquam minore, praesumitur eum non potius consensu.

In iudicijs valde frequens est disputatio, vel ad litteram praeparandum inchoandumque, vel ad iudicium ipsum firmandum, quis debeat probare etatem in iudicio propositam atque deductam. Quia quidem de re multis, variisque fuerunt Doctores opinioniones.

Prima fuit eorum, qui scripserunt, quod si quis praesumitur maior, nisi probetur minor, ita gl. in c. praesentia, in verbo, secunda, de probat. quae sic intelligi si non etatem. C. de in iur. test. d. minor, & l. nam & postea §. si minor ff. de iur. iur.

Verum opinionem hanc rejiciunt omnes, vt Abbas in d. c. praesentia, num. 32. vers. sed quare, quomodo. Scilicet Decius num. 57. de probat. Parisius num. 63. & Bero. num. 202. nam illa iura allegata a glossa, loquuntur, quando quis asserit se minorem, vt coeque restitutionem in integrum, quia tunc debet probare quod est suae intentionis fundamētum: vel ob id quod iam tantum maior contraxerit vel ob id, quod ea quo tempore mutatur, non praesumitur esse eiusdem status. Non ergo cogitur probare ob id, quod praesumptio sit esse maiorem.

Secunda fuit opinio praecedenti omnino contraria, nempe, si quemlibet praesumi minorem, nisi probetur maior, hac in opinione fuit gl. in d. etate, in verbo, probandum, in fin. ff. de minor. & hac pro opinione adduci solet text. in l. siue possidet. C. de probat. quo loci dicitur, quod si qui praeterito tempore fuit dominus, praesumitur etiam nunc dominus esse ergo & qui minor fuit, praesumitur adhuc minor. Est ratio, quia mutatio non praesumitur, l. eum qui ff. de probat. & dicens inf. lib. 3. praesumpt.

Verum respondetur, regulam d. l. siue possidetis, quae dicitur, praesumi de praeterito in praesens, vel infuturum, locum non habere in his, quae cursu temporis mutantur: ita declaratur in specie glossa in d. l. siue possidetis. & apertius in l. siue te. C. de probat. Abb. in d. c. praesentia, num. 33. & similiter in c. deinde declaratiuam probat. Bald. & Salic. in l. si minorem, colum. 1. C. de in iur. test. pro. Ancl. in senel. malum, colum. penult. de reg. iur. in 6. Aletat. de praesumpt. reg. 2. praesumpt. 25. num. 1. vers. & dicit. & alio retuli superius lib. 4. 21. & in specie probat. l. siue te. C. de probat. Quod autem homines cursu temporis mutent etate, i. certissimum esse nemo ignorat. Imò & effigiem aspectumque mutare probat tex. valde notabilis, in l. i. proponentur, ff. de iudic.

Tertia huius opinio eorum, qui existimant, illi incumbere onus probandi etatem, qui eam affirmatiue deducit, atque proponit. hanc opinionem recentet Bartol. in d. etate, num. 13. & verè ita sentit Specula. in tit. de etate, num. 4. qui ob id cautelam praebuit, quod quis negatiue semper proponat, vel deducat etatem, vtputa, tu non es maior, vel tu non es minor: vel nego, vel non credo te esse maiorem, vel minorem. Ea ratione motus est Speculator, quia illi, qui asserit, non autem illi, qui negat, incumbit onus probandi, l. ei qui ff. de probat. & l. actor. C. de iur. Verum à ceteris rejicitur hac opinio, nempe à lo. Andre. in c. infamibus, col. 3. vers. 2. fuit opin. de reg. iur. in d. Bart. in d. l. de etate, num. 12. vers. ru. dicit. & Luc. de Pen. in l. 1. colum. vic. C. de iur. iur. & iur. huiusmodi. lib. 10. & idem sententur Bononienses, qui praudenti iustitiae instigato, Qualiter procedatur si super etate contendant, §. si non veniat: quod huius negatiue, siue affirmatiue deducatur etas, quod is probet, qui commodum ex etate sentiens est.

Primo, (quia vt inquit Bart. in l. de etate, num. 12.) non est curandum, quibus verbis aliquid proponatur, sed spectandum est sensus. & hac in re Bart. fecit iust. Bald. in l. ad iur. e. vlt. C. de probat. & Ripa. in l. illa, num. 12. ff. de verb. obli. & in c. cum ecclesia, Sarin. num. 21. de caus. poss. & prop. Non enim verba vel negatiua, vel affirmatiua efficiunt, vt dicitur deducit, & proposita, vel negatiua, vel affirmatiua, glossa in l. vlt. in fin. ff. de doti. mal. & metuo ex cap. l. 1. §. 1. ff. de iur. allegari. & Limit. sup. in princip. de verb. obli. sed illa dicitur esse negatiua, i. quae priuationem continet: illa vero appellatur affirmatiua, quae positionem habet, vel secundum Aristot. lib. 1. Peri Hermeneias, seu de interpretat. cap. 4. Affirmatio est de aliquo, alicuius enunciatio. Negatio autem, enunciatio quae aliquid ab aliquo dimouetur vel secundum Dialecticos, praefertim Georg. Trapezunt. affirmatio est oratio, quae alicui quid infelle dicitur, vt Deus est iustus: homo est animal. negatio est oratio, quae per negationem praedicat à subiecto remouetur, vt homo non est iustus. nō est ergo verum, quod dicebat Specul. ne

parium dici, quæ verbis negativis proponitur, sed spectandus est sensus. Quodcirca declaratur quod dicebat Bal. in l. 2. inf. c. de cõd. infer. ex l. Titia §. vlt. de manum. test. quod negatiua nunquam dicitur affirmare. Nam id intelligitur secundum verba, non autem secundum sensum. Est simile quod tradit gl. in l. Plant. in gl. vlt. ff. de ant. & arg. leg.

Secundo accedit secundum Bart. in d. l. de atate, num. 13. falsum esse, quod absolute dixit Specul. negativum esse improbabile: nam & persæpe i negativum probari potest, id quod vt clarius intelligatur, dicimus primum, negativum i quadruplicem esse, vna dicitur iuris, vt aliquem testari non potuisse. Altera dicitur facti, vt aliquod factum non fuisse. Tertia est negatiua qualitatibus, vt aliquem non esse idoneum, virtum bonum. Quarta est negatiua, quæ dicitur quantitatis, vt non esse tanti ponderis, tante mensuræ, tanti numeri. Ita declarat gl. l. 2. ff. de prob. & post alios Rip. in l. in illa, num. 12. ff. de verb. obl. & in c. cum eccles. Sarrina, num. 72. de caus. poss. & propr. & melius Salic. in l. actor, solum. 3. vers. iur. nec iussio materiam. C. de probat.

10 Prima negatiua, quæ iuris dicitur, est, quando t aliquis negat aliquid a lege permittitur, vt tunc iud. est regulariter permittitur, vtputa, esse procuratorem, nec non §. quod ex. ff. ex quibus caus. maior, qui negat aliq. esse posse procuratorem, probare debet, quia regul. ei repugnat. Secunda est negatiua, quæ facti dicitur. Et hæc est improbabilis, quando est omnino simplex: atque ita primus est casus, quando non est coarctata nec loco, nec tempore: vt si nego, dico me nunquam contraxisse. Hæc enim minime probabilis est: cum impossibile sit probare, aliquem nunquam contraxisse, cum hoc non cadit in sensum, & consequenter nec intellectum, vt inquit Bal. in l. actor, solum. 2. C. de probat. Non enim negatiua

12 hæc se offert sensui, ex quo omnis i sensus est passio, quæ patitur ab excellenti sensibili, sicut oculi a radiis solis, vel ab alia albedine. Que siue passio in eo quod non est, cadere non potest, vt inquit Aristot. in 2. de anima. Et præterea scientia casualiter per genus, & differentias, quæ non cadunt in non ente, nempe, in eo quod non est. Idem dicimus de ea negatiua, quæ est coarctata, sed ita modice & parum, vt cadere minime possit in scientiam hominis, testimonium dicere volentis, vt si propono me hoc anno non contraxisse. Non enim hoc casu reperiri possunt testes, qui iussu possint attestari, me non contraxisse. Ita Bald. in d. l. actor, solum. 3. C. de probat. Ea est ratio, quia hæc negatiua, ob suam latitudinem iudicatur negatiua simplex, & vniuersalis.

13 Secundus est casus, quando negatiua est coarctata loco, & tempore, vt si dico, me tali die & hora non contraxisse in tali loco, & loco loci. Que siue coarctata maxima est, & ideo facili probari potest testibus, qui attestentur, quod ead. die & hora, ego eram alio in loco. Idem est, quando est mediocriter coarctata vel ratione loci, vel ratione temporis. Ita declarat Bald. in d. l. actor, solum. 2. C. de probat. & Ripa in l. in illa, ff. de verb. obligat. De hæc negatiua facti, nostra etiam non est dispositura.

14 Tertia est negatiua, quæ i dicitur qualitatibus, vtputa, aliquem non esse idoneum, non esse dignum, non esse diligenter. Hæc probari potest, cum in iussu habeat affirmatiuum, nempe, esse inhabilem, esse indignum, esse negligentem, & delidem. Et hæc negatiua probare debet ille, qui eam deducit, & proponit. Ita glo. in d. l. 2. in vers. negatiua qualitatibus. ff. de probat. Que quidem citat text. in l. cum quidem i fidei commissum, in l. 2. respon. de legat. 2. & l. cum pater. §. rogo, de legat. 2. & egregie declarat Salic. in l. actor, solum. 3. vers. secundo quæ. C. de probat. cum ergo hæc negatiua i ætatis sit negatiua qualitatibus, nempe Sempronii non esse pupillum, non esse minorem, non esse iuuenem, non esse senem, probari potest ab eo, qui eam deducit.

16 Quarta est negatiua, quæ dicitur quantitatis: Hæc i probabilis est: ab eo probari debet, qui eam deducit. Ita in specie docuit Salic. in d. l. actor, solum. vlt. vers. quæ. num. quarto. C. de probat. qui dixit, quod quantitas ætatis, quod scilicet quis non habeat tot annos, probatur a deducente, qui probat per tempus sue natiuitatis, vtputa, quod sit natus tali anno, quod hæcenus decessit non sunt nisi tot anni. Ita etiam negatiua in familiis calibus quantitas probatur, puta, si dicitur, quod res non est tanti ponderis, vel tanti numeri, vel tante mensuræ. Hæc negatiua i probatur vel testibus, vel inspectione oculorum. Possunt enim interrogari testes, qui adfuerunt tempore ponderationis, mensurationis, vel numerationis, sicuti manifestum est.

Quarta fuit opinio, & quidem egregia Baldi in l. cum te. C. de probat. & Floriani in l. cum de atate, num. 6. ff. de probat. qui distin-

guunt aliquot casus. Verum cum non satis perfectè distinguunt, & explicant, infra nos, cum in multis fecuti, plenius distinguemus.

Quinta est opinio eorum, qui scripserunt, cum, i qui deducit atatem, vel affirmatiuè, vel negatiuè probare eam debere. Hanc opinionem probant Bartol. in l. de atate, num. 12. ff. de minor. 2. ann. & in l. i. in fin. ff. de exceptio. & in confil. 92. in questione, num. 1. lib. 1. Bald. in confil. 264. factum tale est, lib. 1. in confil. 133. in casu propo. lib. 3. in confil. 1. in fin. lib. 4. & in confil. 19. factum tale est, lib. 5. Idem Bald. & Larius Salicet. in l. i. minorum, column. 2. vers. ante dabitur de præsum. C. de integ. restit. minor idem Salicet. in l. cum te. C. de probat. Genitius in c. si eo tempore, de rescript. in 6. Calder in confil. 5. dicit de probatio. Imol. in confil. 23. in casu præsum. num. 2. Alexan. in confil. 149. num. 12. lib. 5. Calcan. in confil. 80. num. 17. Decio in confil. 682. num. 13. & in c. in præsentia, num. 50. de probat. & ibid. Beron. minor. 20. post Abb. num. 32. Lucas de Penna in l. i. colum. penultim. vers. sed Ioan. Andrea. C. de fid. instrument. & iur. hæc gl. lib. 10. Alciat. in tracta. de præsumpt. 2. & 3. præsumpt. 14. num. 2. Goyad. in confil. 32. num. 13. Socin. Jun. in confil. 82. num. 12. lib. 2. Aemul. Ferrer. in l. cum de atate, num. 6. ff. de probat. Maran. in l. i. potest, num. 22. ff. de acqui. her. vltim. in libr. commun. opinio in verbo, atate, num. 10. Ioseph. Ludov. in decis. Fern. in decis. 36. Duen. in regul. 258. Natta in confil. 714. mon. 12. Rimin. Jun. in l. si emancipat. num. 71. C. de collat. Borgen. causal. in tract. de tut. & cur. uxor. 293. & Sfortia Oddo in c. ad. de rescript. in integ. in i. part. quælibet. 37. num. 3. vers. sed contra. Marcad. in lib. 2. de probatio. conclus. 666. col. 1. & Vincentius Francus bene eruditus iurconsultus, in disquisitionibus Neapolitanis in decisio. 109. num. 8. Et iudicium fuit ex dicta l. de atate, ff. de minor. ex l. i. in minore. C. de in integ. restit. minor. & ex l. cum te. C. de probationibus. Accedit & regula, quod si, qui asserit, probare debet, l. ei qui ff. de probatio. & l. actor. C. eodem. Et rursum hic, qui atatem deducit, dicitur deducere tempus. Est autem certum, quod deducens i tempus, debet illud probare, l. cum actum, in princip. ff. de nego. gest. l. eum qui. §. publiciana. ff. de public. in rem actio. & l. materem. C. de probat. gloss. in c. venerabilis, in gloss. penult. de sentent. excommuni. in 6. & Bart. in l. non solum. §. sed vt probat. num. 3. ff. de oper. noui nunciat.

Exterum opinio hæc non est absolute vera: Cum non semper i verum sit, quod si, qui asserit tempus, probare illud debeat, sicuti subsequenter in casu demonstrabimus.

Sexta itaque est opinio, vel verius distinctio, quam ego nunc considero, & irritando sciunt quod si vult rescindere contractum mediante restitutione in integrum, ob id, quod tantum minor contraxit, & lesus est. Hoc casu certum est, i quod ille, qui i minore atatem adducit, eam probare debet. Ita Bald. in confil. 66. factum tale est, apparet. col. vlt. vers. quod vltimum lib. 3. Florianum in l. cum de atate, num. 7. ff. de probat. Decius in confil. 682. num. 13. & Goyad. in confil. 22. num. 13. Ite sententiam habet sapienter fecuti sunt Bononienses in predicto sortum statuto. Qualiter procedat iur. si super atate contendatur, ff. de iurisdictione. Et i quidem adducti sunt ex d. l. de atate, ff. de minor. l. i. in minore. C. de in integ. restit. minor. Et accedit ratio, quod præsumitur pro actu, i qui habet debitam formam, l. ab eaparte ff. de probat. & post Bald. & alios scripta Dec. in l. i. minorum. 4. C. de editio. D. Adrian. tollen. & in c. in præsentia, num. 10. de probatio. & specul. de iurisdictione in l. lib. 6. præsumptio 13. Qui ergo vult impugnare i actum, dicitur habere præsumptionem contra se, ob id grauatur probationis onere, iuxta l. generaliter. §. si petitum, in fin. ff. de fidei commissum. libere. Et rursum, atas est i quid incertum, cum quotidie fugiat, quotidie mutetur, l. 1. propebatur. ff. de iudic. & egregie explicat Alexan. ab Alexand. libro 3. diction. genial. cap. 1. Ille autem, qui deducit aliquid incertum, i probare debet, l. iudicium. §. qui solutus. ff. de excusat. tutor. Et tandem accedit, quod ille, qui deducit tempus, probare illud debet, l. eum actum, in princip. ff. de nego. gest. cum alij supra allegat. cum autem quis vult prætextu minoris ætatis contractum rescindi, tempus illius minoris ætatis deducit. Debet ergo atate illam probare. Et hic casus multo magis procedit, quando

naufragio patre, & filio, praesumitur patrem superuixisse filio, atque ita patrem deinde decessisse nullis relictis filiis. Quod quia ratio in factum, dicemus infra lib. 6. praesumptio, ubi explicabimus, ex duobus mortuis naufragio, quorum primus decessisse praesumatur. Hac itaque praesumptio posita, sequitur verum effectus, quod subiungit Vlpia, censile conditionem, atque ita locum esse restitutioni fidei commissi. Non ita est in substitutione pupilli: cum lex non statuerit illum praesumi decessisse in pupillari aetate.

Secundò adducitur, quòd ita est dicendum fauore substitutionis pupillaris, vt valeat, arg. l. quoties ff. de ed. dub. cum similib.

Respondetur, quòd immò fauor substitutionis non est considerabilis, reprobatur text. l. sed & millo. ff. de reb. dub. ubi mortuis simul instituto, & substitutione, non praesumitur prius mors pupilli, vt substitutione effectum habeat: immò ea perit, & extinguitur. Nec repugnat regula dictae l. quoties, ff. de reb. dubijs, quia illa non habet locum, ubi agitur de notabili praedictio alterius, vt declarat Decius in c. super eodem, colum. 2. versicul. alius fecit, de offi. delegat.

Declaratur nunc tres illi casus, in quibus diximus, aetatem probari debere ab eo, qui vel actum impugnat, vel impedire vult, ne fiat, vel tanquà habilis ad iurisdictionem faciat declaratur, vt locum non habeant, quando coniectura, & praesumptio aetatis demonstratiua, stat pro eo, qui aetatem hanc allegat. Nam tunc praesumptio & coniectura fiat loco probationis, donec contrarium probetur, iuxta l. generaliter, §. si peritum, in fine. ff. de fideicommissi. liber. Et in probanda ipsa aetate coniecturas sufficere diximus supra.

Prima est coniectura, quando t corporis aspectus aliter demonstrat. Nam cum aspectus praesumptionem faciat, illum tamen aetatis, l. minor 25. annis aucto Presule, ff. de minor. & scribit Bartol. in d. d. l. de aetate, numer. 10. ff. de minorib. dicendum est, hunc proponentem aetatem, facit habere fundatam intentionem, & eius aduersarius debere probare contrarium: sicuti in specie declaratur Bald. in cons. 418. libro 2. Alberic. in l. de aetate, num. 2. m. ff. de minor. 25. annis, in l. si minorem, colum. 1. & ibidem Salicet. C. de integritate reposit. minor. Alciatus in d. tractatu de praesumptionib. regul. 2. praesumptio. 14. num. 3. verbi, sicut primo. Gratianus, in decis. 43. num. 16. & in cons. 4. num. 9. in criminalib. & in voto 14. numer. 3. & 4. Mascardus in dicta consil. 667. num. 1. & Sforza Oddo in tractatu de integritate reposit. 37. questione 37. numer. 12. & verlatu hie t iudicis arbitrium, vt scripsi in libro 2. de Arbitrarij Iudicium, casu 107. Et de probatione aetatis per testes deponentes de aspectu, dicemus in subsequenti praesumptione.

Secundò est praesumptio, & coniectura, quando alicui datus fuisset curator, tanquam l. minori. Nam tunc praesumitur minor. Ita Bald. in d. consil. 26. 1. in fin. libro 2. & in l. cum re, colum. 1. versicul. interdu, aut si allegatur. C. de probat. & ibidem Angel. Imol. in consil. 23. num. 2. Alex. and. in consil. 21. num. 1. lib. 1. & in consil. 147. num. 10. libro 7. Corneus in consil. 69. num. 2. libro 1. Ruus. consil. 99. num. 5. libro 4. Decius in consil. 36. num. 7. in consil. 125. num. 5. in fine. & in c. cum venerabili, num. 26. de exceptio. Iacobus in l. cum de aetate, in fin. ff. de probationibus. Petrus Benicordus in decisione 82. Borgum. Causalem, in tractatu de tutore, & curatore, num. 294. Sforza Oddo in dicta questione 37. num. 13. & in consil. 90. Mascardus in lib. 2. de probat. consil. 666. num. 35. & in consil. 674. quia latius explicat. Hac coniectura probatur ex d. l. cum re. C. de probat. Et hanc esse praesumptionem iuris, scripsit Ioan. Andr. in addit. ad Specul. in tit. de praesumpt. §. species, num. 5. in verbo, in praedictis.

Ceterum Alexan. in consil. 21. nu. 1. lib. 1. intelligit coniecturam hanc locum habere quòd ad eum, cuius causa datus fuit curator, non autem quòd ad ceteros omnes nec quòd ad reliquos, sit res inter alios acta, quae nil praedictum iurum, C. res inter alios acta. Alia est distinctio, quam facit Alciatus in d. praesumpt. 14. in fin. quem visus est sequi Mascardus in consil. 674. num. 10. Inquit Alciatus, aut datio curatoris facta ad alicuius instantiam, facta fuit sine causae cognitione, & quodammodo extrajudicialiter. Et tunc procedit Alexan. declaratio. Aut curator datus fuit solemniter adhibitis scilicet causae cognitione, in contradictorio iudicio: Et tunc minor illa aetas satis dicitur probata, etiam quòd ad ceteros omnes. Atque ita procedit in distinctio illa opinio Baldi, Angeli, & sequacium. Ea est ratio, quia actus iste solemniter iudicialiter factus, praesumptionem facit, iuxta doctrinam Alexan. in l. sequi, num. 21. versicul. dixit, qui ait, facere simplicem probationem, ff. de ver. indic. & Tyraquel. in l. res inter alios acta, limitat. 19. cum dixerunt,

actus t iudiciales facere praesumptionem contra alios. Quae sane praesumptio sufficit illo in casu, vt diximus supra. Et comprobatur secundum Alciatum, loco praeterea auctoritate Abbatis. me. cum inter, d. 2. de electio. cum dixit, quòd si quis reiectus est ab electione, ob morbum, talis reiectio operatur quòd ad alias electiones, nisi probaretur sanitas. Quandoquidem illa reiectio facta causa cognita, praesumptionem facit quòd ad alias electiones.

Verum huic distinctioni repugnat quòd scripsit Bart. in bac l. de aetate, num. 16. cum dixit, quòd nec confessio, nec probatio aetatis facta in iudicio contradictorio, alteri nocet: & tamè solemniter ibi omnia facta fuerunt.

Crediderim rectius distingui posse ex mente Salicet, in l. si minorem, colum. penult. versicul. quòd, quidam. C. de integritate reposit. minor. & Ruini in consil. 99. num. 6. lib. 4. quòd aut minori datus est curator respectu certae causae, & certae personae. Et tunc datio haec non facit coniecturam inter alios, ex quo restricta est datio ad illam causam, & illas personas: & limitata causa, limitatur fecit effectum, l. in agri, ff. de acquir. rer. domus. Et hoc in casu procedit opinio, & declaratio Alexan. Aut datus est curator minori simpliciter, & absolute: & hoc casu illa datio probat illum fuisse minorem quòd ad omnes, & quosque, quidein cum eo contraxerunt. Et hoc in casu procedit prima illa opinio Baldi, & Alberici & Salicet. Et praedicta quidem coniectura procedit respectu illius temporis, quòd datus fuit curator: non autem si deinde alius actus post ab eo confectus sit. Ita declarat Imol. in d. consil. 23. num. 2. Et confert quòd tradit Bart. in d. l. de aetate, num. 17. de minor. cum dixit, intentionem t latam super aetate, fidem quidem facere in alio iudicio, respectu aetatis illius temporis, quòd lata fuit.

Tertia est praesumptio, & coniectura, quando quis t litigaret cum aliquo tanquam cum minore. Nam ex eo fateri deberetur, cum esse minorem, & consequenter ipse litigans teneretur probare, illum esse reuera minorem. Ita docuit Bald. in l. 2. §. quòd obseruari. C. de iur. iur. propter calum. An. & in l. cum re. C. de probat. & responderunt Alexan. in consil. 21. num. 2. lib. 1. Riminald. Sen. in consil. 108. num. 20. lib. 1. Iacobus in d. l. cum de aetate, in fin. de probat. idem sensus Alciatus in respon. 520. num. 3. & Sforza Oddo in d. q. 37. num. 15.

PRAESUMPT. II.

Aetatem hominis, praesumptionibus, & coniecturis interdum probari, & ex quibus ha praesumptiones, aliaq; probationes dicantur, variè, & dilucidè explicatum.

SUMMARIA.

1. Natiuitatù pueri cum difficilis sit probatio, coniecturis, & praesumptionibus satis probatur.

2. Aet. vel maior, vel minor generatim probanda, non est adeo difficilis probatio.

3. Quomodo autem probatio ea fiat, nu. 3. l. 1. in 29. 33. 37. 47. 53. & 57.

4. Venetorum inter nobiles profrenda natiuitatù, consueta.

5. Libri, & acti publici quomodo non habeantur fides, & nu. 6. & 7.

6. Scripturae, & libri parentum, an plene probent liberorum aetatem, vel praesumptionem tantum.

7. Testimonium aetatem circa filiorum aetatem, an coadiunget, vel adnunciatum sit, atq; probetur mortuae creditur.

8. Vocina, plus quam mortuae creditur.

9. Domi, & sacro d. aetate, testimonio domesticorum probatur.

10. Mortui filij tempus, testimonio patris probatur.

11. Testimonium patris, quando faciat fidem plenam.

12. Testi a patribus approbato creditur, & plena fides datur, etsi alibi non sit fide digni.

13. Pater Notarius, quando possit recipere instrumentum pro contractu gesto a filio.

14. Testi minus idonei, communiter alij fide digni, fidem facit.

15. Patri tanquàm persona valde honesta, & in dignitate posita, fides plenam adhibetur.

16. Vir tanquàm persona valde honesta pro merito testimonium reddere potest.

17. Id tamen in dubijs reuocatur, nu. 23.

18. Persona ob meritum, non est a iure communi recedendum.

19. Bonus & perfectus ad eò nemo est, quin legi subij.

20. Patri litiganti aduersus filium, non creditur de aetate filij ad detrimentum eius.

- 27 Testimonium in re propria dicere nemo etiam ex causa dignitatis potest.
- 28 Testimonium parentum concurrens cum alio adminiculo plenè circa filij aetatem probat.
- 29 Obsequium & nutritio testimonio adnotari probatur.
- 30 Testimonium de aetate eligenda fuit, ne contraria appareant.
- 31 Testimonium quatuor agitur et cum initio, cognoscitur non potest.
- 32 Tempus quatuor agitur et cum initio, cognoscitur non potest.
- 33 Infirmitas & testes procedunt à pari.
- 34 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 35 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 36 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 37 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 38 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 39 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 40 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 41 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 42 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 43 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 44 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 45 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 46 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 47 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 48 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 49 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 50 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 51 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 52 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 53 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 54 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 55 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 56 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 57 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 58 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 59 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 60 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 61 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 62 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 63 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 64 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 65 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 66 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 67 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 68 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.
- 69 Infirmitatem adnotare maior, quàm testimonium fides.

Cum superiore praesumptione disputatum à nobis sit, quis teneatur probare aetatem in iudicio deductam. Nunc contigit dubitari, quomodo & quibus probationibus demonstrari illa possit. Hac in re duos casus distinguere soleo, quorum vnus est, quando agitur de probando aetate principio, licet de probando puncto natiuitatis alter, quando tractatur de probanda ipsa aetate vel maioris, vel minoris generatim (vt ita dicam) & non punctum.

Primo illo casu verè difficilis est illius aetatis probatio. Cum punctum natiuitatis incognitus sit, ex quo clam & in occulto parere soleant mulieres. Et propter conciliat, & praesumptionibus satis probatur, vt scribit Bald. in l. c. ante, num. 2. C. de probat. in consi. 213. occurrat dubium, in fin. lib. 2. & in consi. 19. factum tale est: Quidam Vatus, colom. 2. vers. medio verbo lib. 5. Iacobus de S. Georgio in l. cum de aetate, num. 2. ff. de probat. Sebastianus Sapia in l. de aetate, in. 2. ff. de minor. Alciat. in tract. de praesumpt. regul. 2. praesumpt. 1. a. num. 3. & in consi. 409. num. 2. socii. in consi. 3. num. 1. lib. 2. Gratius in consi. 42. num. 2. lib. 1. Post in decisione 202 lib. 3. Sfortia Oddo in tractatu de integritate restit. quod. 37. num. 32. Malcard. lib. 2. de probat. consil. 665. & 671. Quentius in Mandat. in Commentarij ad regulas Cancellariae, reg. 15. de aetate pro communicata, quod. 4. num. 3. & Not. Roman. in de-

est. 260. num. 1. in 2. parte, in monitione edita. Quocirca testimonium obstrictum, parcentum, & vicinorum plurimum valdebit: & de quibus quidem probationibus statim differemus. Et has quidem probationes coniecturales sufficere etiam quando conditionaliter probationes requiruntur, scripsit Sapia in d. l. de aetate, num. 25. Malcard. in lib. 3. de probat. in consil. 673. num. 11. Vbi si clerico collatum est beneficium sub conditione, si legitime aetate est, huc enim legitimam aetatem probare debet clericus iuratus, vt censet Paul. alios Alciat. in d. praesumpt. 1. a. num. 3. vers. 3. s. dicit. Ceterum traditio haec pendet ab his, qui scripti superius lib. quod. 39. cum explicuit, an praesumptiones & coniecturae verè probationes dici possint, cum conditionaliter requiruntur.

Secundus est casus, quando agitur de probanda aetate maioris, vel minori generatim, non autem (vt dixi) punctum. Hoc casu difficilis non exilimatur aetatis probatio, quoniam modum praecitati Doctores scribunt, praeterim Sapia. Ethoc in casu varia, & plures fieri solent probationes.

Prima est aetatis probatio, quae sumitur ex libris, & actis publicis Ciuitatis, & Oppidi, in quibus quidem actus, & libris descripti solent homines statim quo nati sunt. Ita in specie Alciat. in d. de probat. & Malcardus, quos ibi a commentat. ab. & probat. test. Letitiam, de probationibus, cum verba haec sunt: [Etiam matris praescriptio de aetate recipitur, sed & aetate.] Profructi est publicè apud acta aliquid vitro denunciare, quod vulgo infirmare dicunt: quoniam nodum auctoritatibus bonorum auctorum declarat. Quisdam Budzus in annotat. Pandectarum ad l. cum de aetate, ff. de probat. quod loci scribit, consueuille antiquos filios natos liberos denunciare, vt describerentur, apud acta Praefecti aetatis Saturni, sicuti meminit & Iulius Capitolinus in Marco Philopoli: [Inter haec (ait Capitolinus) Liberales causas ita iunxit, vt primus liberet apud Praefectum aetatis Saturni, vnumqueque cuium natos liberos oportet profiteri, intra decem, nomine impolito.] Et idem in Gordiano ita scriptum requirit: [Nam illud satis constat, quod filius Gordianum nominem, Antonini signo illustratur, cum apud Praefectum aetatis, more Romano professus filium, publicis actis nomen eius intererit.] Et Suetonius in Tiberio ita scripsit: [Natus est Roma in palatio 16. Kalend. Decembris M. Aemilio Lepido iterum, & M. Plancio Coss. post bellum Philippense, sic enim in fastis actaque publica relatum est.] His accedit & Apuleius apologia 2. cuius verba adscripsi: [De aetate verò Pudentillae, de qua post illud satis considerentur mentientes, vt etiam seaginta annos natam dices nupisse, de ea paucis libi respondebo. Nam in re tam perspicua non est opus pluribus disputare, Pater eius natam filij filium more ceterorum professus est, tabulae eius partim tabulario publico, partim domo asseruantur: Quae tibi ob os obijciuntur, Porrigit Aemilianam tabulas istas, signa consideret, signa quae impressa sunt, recognoscat, consules legat, annos computentur fallor, inueniet nec Pudentillae haud multo amplius quadraginta annorum aetatis ire.] Huius professionis institutio facta fuit primum à Seruio Tullio Rege Romanorum III. qui primis illis vrbis temporibus instituit, vt parentes cognatione nascentium, certam pecuniam publice Iunoni Lucina darent. Qui etiam ab deo electa in virilem aetatem migrabant, similiter rationem dabat luente Deae, morientes tantundem Libertina. Qui ratione illi factum fuerit, Dionysius Halicarn. lib. 4. aetate. Rem. memoria prodidit his verbis: [Vt singulis annis cognoscere possent, quantum esset in Verbo ciuium, & cuius aetatis: Ea cura transiit ad fuit, auctore Litio, ad Censores M. Ceganio, & M. Tito Quintio Capitolino Coss.] Itaque singulis Iulianis noua Censuram creatione id fideat. Eadè à profutendo professio dicta est. Post Censores Praetorem ex cura fuit, teste M. Tullio in Orat. pro Archia Poeta: Caesaris deinde Augusti temporibus, à Caesare ipso constitutum fuit, vt haec professio fieret omnibus in prouincijs, teste Luca Euiangelista, a. 2. [Exiit edictum ab Augusto Caesare, vt describeretur vniuersus orbis.]

Hac professio fiebat, addito die, & Consule: propter professionem ita facile probum olim poterat, l. c. c. in minor. de maior. dicit. Hac itaque de professione loquitur text. d. l. etiam ff. de probat. licet etiam intelligi debeat l. cum aetate, & l. vltim. ff. eodem. Ita & l. 2. & l. 3. forma. ff. de censib. l. nec omnia. ff. de parente, C. de liberali causis, & l. non nudis, C. de probat. Et hac professio aliquando appellatur scriptura natiuitatis, & l. 2. in primis. vers. et. a. ff. de excusat. tut.

Hic mos profutendo natiuitatis filiorum obseruari & hodie Venetijs inter Nobiles, qui lege ipsa Veneta tenentur itam, quo nati sunt filij, publicis in actis referri facere, vt aliquando

libm. Ioan. de Platea in §. pater. in iuris. de testam. Aucter. in addit. ad Capellan. Theologum. quest. 3. Marfil. in rubr. ff. de fideiuss. nu. 305. Sapia in l. de atate. nu. 30. ff. de mono. Crave. in tract. de antiq. tempo. et ita pericula prima pars principalis. nu. 34. & 35. & alios refert Marfil. in lib. 2. de probat. in cunctis. 668. nu. 7. & concl. 669. nu. 14. Et huius sententia ratio est eadem, quod filij nascuntur in domo, & secreti, vt manifestum est, & experientia docet. Ea autem, quæ domi tibi & secreto fieri, testimonio domelicorum probantur. *consequens. ff. si super plagis. C. de repud. quod loci consuetum fuit mariti iuratum, et verba ab eo vxori illata, probari posse testimonio domelicorum cum ea cognita esse non possint etiam vicinis, ex quo domi secreto agitur. Ita pariter furtum in domo factum, testimonio domelicorum probatur, cum ab alijs sciri non possit. Bart. in l. quando. col. vi. C. vnde vi. & vnde l. si. nu. 43.* Ita dicimus testes de vniuieritate fidem facere pro ipsa vniuieritate, quando actus gestus est clam, & secreti in vniuieritate: & qui aliorum testimonio probari non potest. *veniens. ff. de testib. Abb. Dec. & reliqui in c. tertio loco de probat. & Marfil. in singul.*

73. Præterea de secundo accedit, quod testimonium patris recipitur ad probandum tempus mortis filij. *Anton. Corf. in suo singulari in verbo iuris, incipit, qui quatuor est. Quoties. C. de nupt. lib. 1. vbi Bart.* Ergo pariter testimonium hoc patris probare debet semelipsum tempus natiuitatis filij.

Declaratur primò hæc sententia, vt locum non habeat, quando pater fuit descriptus in aliquo instrumentum vñ cum alijs. Nam tunc testimonium patris plenam fidem facit. Ita Butr. in c. ex l. i. re. nu. 19. de testib. & Butrium fecuti sunt Barb. vbi dicit Marfil. in l. de morte. §. plurimum. nu. 7. ff. de testib. & Soci. Iun. in consil. 3. nu. 7. lib. 3. Quia quidem Marfilus & Socinus in specie trahunt doctrinam illam Butrij ad rem nostram. Et idem quod Butrius, sentit Bald. in l. parentes. C. de testib. cum dixit, quod si pater adhibuit et testis in instrumentum confectio inter filium, & extraneum, fidem plenam facit, ex quo vñ cum alijs adhibitus est. Idem scripserunt Ioan. de Platea, & Portius in iurist. de testam. Ea adfertur ratio, quod testis etiam alius non fide digno creditur, pleneque fides adhibetur, quando a patribus approbatus fuit. *Idem testis. C. de testib. gloss. in §. hæc omnia. in verbo suppositum in qua de testib. & Bald. in ad. testium. ff. de testem.* Et hoc maxime facit egregia doctrina Bartol. in l. si pater. ff. de falsis. dum concludit, patrem si notarium posset recipere instrumentum pro contractu gesto à filio, ex quo eius fides a patribus approbatur. Præterea testis minus idoneus cum alijs idoneis coniunctus si fidem facit: quia fides illius non idonei suppletur a fide aliorum. *Ita gloss. in l. 3. in princip. ff. de testib. Bald. in l. Imperator. ff. de statu hominis. Angel. in consil. 1. Corf. in singulari in verbo testis, incipit, si pater. Not. in consil. 92. nu. 4. lib. 1. & Curt. Sen. in consil. 36. col. 3. vers. tertio respondetur.* Ceterum Imola in l. de i. ex l. i. re. nu. 14. de translatio. dissentit ab hac Butrij, & sequitur declarationem. Ea ratione vsus est Imola: quia si alius sequetur, quod si confectum esset instrumentum ad vitium filij emancipati, in quo solum descripti fuissent pater & mater, tale instrumentum fidem faceret, id quod rationi repugnata quia sicut parentes viua voce non possent testificari pro filijs, d. l. parentes. C. de testib. Ita dicendum est, non debere credi eorum voci mortue, cum ratio voci viue, quam mortue fides adhibetur. *§. 1. in arch. de iur. in rem. c. antea. & fide.* Huic tamen considerationi altero de duobus modis respondeatur. Et primò, Butrium, & sequaces loqui, quando pater adhibitus est vñ cum alijs idoneis testibus in instrumentum, Nam tunc fides patris suppletur a fide vtriusque aliorum. Id quod non contingit secundum Imole argumentationem. Respondetur & secundo, quod etiam si soli parentes adhibiti fuissent testes in instrumentum confectio ad vitium filij emancipati, & cõstat consensu patrum hoc scientium, hoc testes fuisse adhibitos, eis adhuc crederetur. Quomodo quidem iam apparet de approbatione ipsorum patrum. *d. l. §. qui. C. de testib.*

Declaratur secundo hæc sententia, vt locum non habeat in testimonio patris si est persona valde honesta, & in dignitate posita. Nam tunc et fides plenè adhibetur quantum fit respectu sue persone. Ita Gregorius in Rubr. in consil. 92. nu. 3. lib. 3. qui huius opinionis conuenerat Innoc. Butrium & Imolam in c. lueri. de testib. Baldum ad Saluicem in l. 2. C. de testib. Huic accedit Alexan. in l. qui iuris dicitur in quinta ad l. i. ff. de iurisd. nu. 14. de. post Special. quæ reuertit l. si iuris dicitur sub eadem, nu. 1. vers. tertio facit. C. de iudi. c. §. Marfil. in singul. 274. Ita etiam in vxore diximus, quæ ferre tunc potest testimonium pro marito, cum est persona valde honesta, & cõstat.

dè honesta, vt docuit Felinus in c. in l. tertio. col. a. vers. fallit quomodo de testib. Verum declaratio hæc vel eo redditur, quia dubia, quod domelicus, & affinis non est testis idoneus, nec recipi debet, tametsi est persona valde honesta, etiam si Cardinalis est. Ita respondit Decius in consil. 463. nu. 13. Ita dicitur potest ratio, quod honestas, & sanctitas vite considerabilis non tollit, quando veritas alterius detrimentum. Et ideo quod gloss. in c. nullus. 2. quest. 4. scripti Pontificem, cuius dignitas, & honestas alias omnes antecellit, debere alijs committere causas, ne ipse suspectus habeatur. Et præterea si iure i communi non est recedendum propter periculum meriti. Bald. in c. fides in fine de scriptis. Et confert text. nota in c. mulier in verbo sancta. l. 2. §. si in clem. ad nostram. in vers. 2. de hæret. qui dixit, Numquam esse adeo bonum, & perfectum, quin legi dubitet. Et idem tradunt Abbas in c. soluta de nupt. & obliuiscit. & Felin. in proceso Daretalis, incipit. Res persequitur, col. 1.

Cancellari fortè possunt hæc opinioniones, vt prima procedat, quando de leui detrimento alterius agitur, secunda vero opinio locum habeat, quando agitur de graui preiudicio. Ita fecerunt Bald. in l. vna. col. 1. in §. secundo. apud. C. de consil. Abb. in c. vbi Felin. col. 3. vers. falerem de fide iur. in §. si iur. & vbi dicitur Felin. in c. literales. 2. vers. primus est de praesumpt.

Declaratur tertio hæc sententia, vt non habeat locum, quando pater litigaret aduersus filium. Nam tunc non creditur testimonio patris de atate filij, ad ipsius filij detrimentum. Ita in specie respondit Bald. in consil. 39. Et vult de est. Quodam vñ in lib. 3. quem fecerunt Crasset in rubr. de antiq. tempo. in §. 6. particula prima pars principalis. nu. 36. in fin. & Marfil. in d. consil. 668. nu. 16. Huius sententia ratio est ratio: quia nemo i quamquam excellit in dignitate positus, de re propria dicere potest testimonium. l. nullus. ff. de testib. & Lamm. C. eod. Quia de Cicero in oratione pro Roscio Amerino perpulchre scribit in hac verba: [Itaque more malorum comparatum est, vt in minimis etiam rebus homines amplissimi testimonium de se re non dicere. Africanus, qui suo nomine declarat tertiam partem orbis fuisse, tamen si sua res ageretur, testimonium non diceret, & si diceret, non crederetur.]

Declaratur quarto, vt locum non habeat, quando cum testimonio parentum concurrat iudicium administrum. Nam tunc plenè probatur. Ita scripserunt Soc. Sen. in consil. 19. nu. 17. lib. 1. & Sor. Iun. in consil. 3. nu. 10. lib. 2. & idem asseruit Marfil. in d. consil. 668. nu. 15.

Quarta est ætatis probatio, quæ fit testimonio obstrictum, vt tradit Bart. in l. de atate. nu. 7. ff. de nupt. 25. annis, post gloss. in l. 2. ff. de fery. & l. 3. §. duo. ff. de Carbo. editio. Calcan. in consil. nu. 17. Iacobin. in l. cum de atate. nu. 1. ff. de probat. Causan. in tract. de tutore, & curatore, nu. 297. & Sfortia Od. de iurisdictione in integram. quest. 37. nu. 39. qui idem subiungit de testimonio nutricis. Ceterum dubitat Bart. in d. l. de atate. nu. 7. vers. sed iuxta hoc quare, si obstrictus interrogatus responderit, puerum esse minore quodamdecim annis & iterum interrogatus, quomodo id sciunt, responderunt, se vidisse illum nasci, & ab ea die quia natus est ad præsentem diem, ætatis non esse quatuordecim annis. Deinde interrogatus, quo anno natus sit ille, responderunt, se nescire, an harum obstrictum testimonium concludat, & probet Bart. scripsit, concludere atque probare. Idem affirmant Bald. in l. 2. nu. 2. C. de tempor. apud. Angel. & Imol. in l. 2. §. idem Libet. ut ff. de iur. iur. in c. l. l. in l. 3. §. iurare. nu. 25. de iur. & Sapia in l. de atate. nu. 35. Ea ratione vsus est Bart. quod dicitur testimonium intelligi debent, ne sit contraria, c. cum tu. vbi Doct. de testib. & §. quibus, in prima consuetudine. Causan. Cum itaque testis dixit, Scio, quod ab eo natiuitatis anni vñ quæque presentem diem, facta computatione, non sunt elapsi quatuordecim anni, apparet eum intellexisse, de anni quantitate dinumerando à dicto tempore. De eo verò quod postea sit interrogatus, nempe quo anno natus est, & dixit, nescio: debet intelligi, nescio dinumerare quoties inter dicti anni, ab illa dinumeratione, qui iam feci, quali dicat, nescio quo anni sunt à natiuitate domini, vel ab vrbis conditio, tamen quous est annus à natiuitate vñ pueri, de quo sum interrogatus. Et hæc esse veram interpretationem dixit Bartol. quia secundum communem loquendi viam, cum qui interrogatur, quo anno aliquid factum sit, intelligitur interrogatus, quo anno natiuitatis Domini, à quo facimus dinumerationem annorum, vt in arch. vt præstat. in c. in Imperia in principio. Ceterum traditio hæc Bartol. non videtur absolute vera. Nam cum

cum dixit Bart. secundum illam responsonem tellis dicentis, nec scio quod anno natus sit, debere intelligi de anno a natiuitate recedente sensu, quod hoc, ne sibi contrarius arque ita falsus sit testis: sed tamen non inde sequitur, quod eius testimonium in hac ratione ad Bart. consideranda defenditur. Duo enim in hac Bart. traditione considerantur. Primum quod tellis ille pugnanti non discrit: atque ita quod nulli falsi attestatus sit. Secundum quod testimonium huius tellis sit interpretatum probet. Illud primum ab omnibus receptum est cum Bartol. nempe tellis contraaria atque pugnanti non deponit: & consequenter falsum euitari: Et in specie ita Bart. fecit nisi falsum in l. i. in prin. num. 6. ff. de operi noui nuntia. & Sebastian. Sapia in l. d. de ate. num. 36. ff. de mino. comprobatur hac sententia simili traditione Alberici in l. nou erit. §. dato ff. de iur. iur. Angeli in consil. 334. & Iasonis in l. 3. §. iur. iur. num. 21. ff. de iur. iur. dixit tellis aliquid gestum fuisse presentibus, dixit, nullis presentibus interpretatio fit, nullis exceptis dicitis Calo, & Sempronio: Et hac doctrinam probant etiam Alexan. in consil. 180. num. 6. lib. 3. Ruin. in consil. 1. numer. 1. lib. 3. Soci. Sen. in consil. 56. colum. vlt. lib. 4. Decius in consil. 100. cal. 2. & Grammat. in consil. 33. numer. 1. in criminali. His similia tradunt Bart. & reliqui in l. 2. §. creditum ff. de iur. iur. & in l. i. in prin. ff. de operi noui nuntia. Et quoniam omnes interpretati testes hoc reduci ad concordiam ad euitandum falsum: & id quidem acquitate potius, quam stricto iure, ut declarat Decius in l. 2. §. creditum in tertio lectura. num. 23. ff. de iur. iur. Illud vero secundum, quod hic considerari potest diximus, est, an conciliatio hac operetur hunc effectum etiam, ut testimonium huius tellis probationem in iudicio faciat: Et probare scripserunt Bart. in d. de ate. num. 27. & ibidem apertius Sapia num. 36. ff. de minor. Alex. & Imo. in l. 2. §. idem Labeo ait. in primo ff. de aqua pluuiaria accend. ex d. l. 2. §. idem Labeo. il. quo loci dicitur sufficere memoriam initiis actus & operis, & si punctum de ipso principio non constat. Hic autem constat de memoria ipsius etatis cum tellis ille dixerit, ab e die qua natus ille est, non sunt elapsi quatuordecim anni. Non ergo est necessaria memoria punctum principii natiuitatis, & per consequens superuacua fuit illa interrogatio, quod anno natus ille sit. Ceterum mihi videtur, quod d. §. idem Labeo ad rem nostram non conferat, quodquidem ibi agebatur solus de probando ipso factio: & propterque satis erat, quod de eo constaret, led hoc nostro in casu agitur de numero ipsorum annorum etatis: quae quidem diminutio non est potest, ignorato ipsius temporis principio. Non etiam hac Bart. & sequum traditionem probat ex c. cum tu. de testib. cum ibi ex benignitate quadam concedatur, ne testes notentur perituri. Quae quidem benignitas non cadit super hoc, ut testes id faciant scire. Nam ubi lex fundat se in requitate, & benignitate, extensio non fit ad aliud casum, c. susceperunt de scriptis in 6. & scriptis in not. And. in c. 2. ut l. pend. in 6. Præterea d. c. cum tu. locum habet quando cōtrarietas erat inter plures testes: qui quidem ad concordiam reduci possunt etiam quoad finem vt probent, sed dissensum est, quando contrarietas est in vno solo teste, seu in pluribus idem aut testantibus, vt hic. Ita declarat Alexan. & reliqui in l. super stipulantem §. ff. de verb. oblig. & Felin. in d. c. cum tu. numer. 2. His intelligimus Bartol. traditionem nullo iure probari. Et propterea valde dubia videtur ratio nem iam commemorata, quod quantitas i temporis cognosci non potest, ignorato temporis initio. Præterea dubia probatio interpretatur aduersus producentem. c. in presentia. de probat. & in specie propter responsum Alex. in consil. 99. ad lib. 7. Erat tamen cogitandum ob funum Bart. & aliorum auctoritatem.

Quinta etatis probatio fieri solet & potest i instrumentis, sicuti scripserunt Bald. in l. 1. num. 4. c. §. minor se maior, dixerit. & in l. neque natus, num. 8. c. de probat. Salic. in l. §. minor exolum. pen. vlt. numer. 4. c. de in integrum restitut. minor. Iacob. in l. cum de ate. num. 6. ff. de probat. Quoniam in Mand. in commentariis ad regulas cancellariae regul. 8. quod §. 6. & Mascard. in lib. 2. de probationib. in consil. 690. ex l. 2. §. etiam ubi gloss. ff. de excusat. l. 2. in prin. C. de iur. qui veniant ad ius impet. l. 1. & l. 3. c. §. minor se maior dixerit. Et accedit ratio, quod si pari procedunt i instrumenta, & testes. In exercendis. C. de fide instr. & l. pactum quod bona fide ubi Doct. C. de paltu. Immo multi sunt casus, in quibus minor est fides instrumentorum quam testium, qui enumerantur a gloss. in d. c. de fide instr. in 6. Exemplum affert solet in instrumento confectio de natiuitate ipsius filij tempore quo nascitur. Quod quidem iudicis auctoritate confici debet, sicuti tradunt Bal. in rubr. C. de fide instrum. num. 7. &

Castren. in l. prator. in prin. numer. 3. ff. de eden. quo loci scribit Castrensis si aliquando de facto respondisse Florentin pro Lucenii quodam, qui Florentiam iudicat tempore pestis, caque in urbe natus erat filius, quem ciuem Florentinum declarari cupiebat. Adfertur & secundum exemplum, vt cum tempore contracti matrimonij conficitur instrumentum de ipso matrimonio. Nam i inde oritur probatio etatis filij. Ita Bald. in l. 1. que notat. numer. 28. de probat. Iacob. in l. cum de ate. num. 6. ff. de probat. Sapia in l. d. de ate. numer. 37. ff. de mino. & Sforza Oddo de restitutione in integrum. quest. 57. numer. 86. qui numer. 22. post Albericum distinguit. Mascard. in d. consil. 690. numer. 4. & 5. & Maren. in annotatiombus ad statum Bononie lib. 2. Qualiter procedatur fide etate concedatur. §. penult. Verum probatio hac dubia admodum, & minus concludens est. si quidem li agitur de probanda maiori ipsa etate, vt si annos natiuitatis numerare velimus a die contracti matrimonij (concesso tamen tanto temporis intervallo, quo mulier potuerit concipere & parere) est admodum dubia probatio, quia fieri facile potest, quod nec per biennium, vel triennium & plus, post contractum matrimonium mulier conciperet, & pepererit: cuius vili sapientissime euenit, si verum agitur de probanda minori etate, adhuc non concludit, quia dici potest, quod vix ille habuerit mulierem illam in concubinam, & ex ea suscepit filios, deinde contraxerit matrimonium, & conceperit de eo instrumentum. Quod sane subiectionem matrimonium operatur quidem, vt filij iam nati censentur legitimi, & habiles ad omnia commoda filij legitime natis concessa. c. cum in cunctis de electio. c. tanta. qui filij sunt legitimi. ubi Doct. Non tamen (vt diximus) demonstrat certam filiorum etatem. Hoc tamen in casu crediderim vni cum Baldo & Iacobino præcavisse in locis, saltem præsumptionem contra facere, cum a communiter accitibus filij legitimi nascantur post instrumenta dotalia: ex quo i matrimonio inter personas honestas consuevit precedere festinus amplexus. Et verè sic sentit Alber. in l. 2. num. 2. c. §. minor se maior, dixerit.

Sexta est etatis probatio, i qua fit confessione partis. Ita Salic. in l. §. minor exolum. num. 3. c. de in integr. restitut. minor. & in l. cum te. num. 4. c. de probat. Bertran. in consil. 2. numer. 4. lib. 3. Quoniam in Mand. in commentariis ad regulas cancellariae ad regulam 18. q. 7. & Mascard. in lib. 2. de probat. consil. 693. Est tamen confessio, probatio certa & manifesta aduersus contententem, & aliarum probationum verior & potentior. l. generaliter §. est quidem. C. de reb. cred. & iure iur. & l. vltim. C. de fidei commissis. & plura ad rem hanc congepi in commentariis de recuperanda possessione, reuoc. 1. numer. 202. Hac sententia multo magis procedit in confessione iurata, vt docuit Bald. ex illo textu in l. 3. numer. 6. c. §. minor se maior. dixerit, cum scripsit, non admittere probationem in contrarium. Idem respondit Curt. in l. in consil. 113. numer. 6. qui vellet Roman. in consil. 12. num. 5. intellexit procedere, quando minor postest restitui in integrum aduersus contractum, & suam illam assertionem: sed si contractus esset nullus, ob non obsecratas solennitates. Et hac declarationem singularem esse dixerunt Cremon. in singul. 163. Marfilin. sing. 229. & Gramma. in d. consil. 2. num. 6.

Extenditur hec sententia, vt locum etiam habeat in beneficiis, in quibus adhuc confessio probat etatem in præiudicium contentis, Ita similibus in casibus tradunt Gemina. in c. vno. numer. 6. de eo, qui mittitur in possessionem. c. Calliador. in d. consil. 20. in tit. de prebend. Et in specie respondit Bertran. in consil. 2. numer. 43. lib. 2.

Declaratur nunc hac sententia, vt locum non habeat in beneficiis ad alierum commodum. Non enim sua i confessione potest quis cōferre ius aduersario. Gemina. in c. §. duobus. nu. 7. de rescriptis in 6. & in c. vno. nu. 6. de eo qui mittitur in possessionem. c. Calliador. in d. consil. 20. in tit. de prebend. Boer. quest. 19. num. 4. & in q. 293. numer. 6. idem dicitur Boer. in d. consil. 20. in tit. de prebend. cum esset in antiquioribus. Hanc tamen declarationem intelligo procedere, quando actor vellet inniti ipsi soli confessioni rei contenti, secus quando de iure suo probat, sed sua probatio redditur dubia per aduersarii probationem, si deinde subsequitur rei confessio, quia fateatur se nullum ius habere, hac confessio prodest actori. Ita explicat Gemina. in d. c. §. duobus. nu. 7. de rescriptis in 6. & in c. vno. nu. 6. de eo qui mittitur in possessionem. c. Calliador. & sentit Felin. in d. c. olim. col. vlt. vers. Luita quare de rescriptis Mand. in d. regul. 18. quest. 7. & Mascard. in d. consil. 693. numer. 5. & 6.

te minoris, non sequitur concludens probatio ex libro baptismatis cum non omnes certo tempore, postquam nati sunt, baptizentur: sed aliqui post biddum, aliqui triduum, imò & aliqui, quod turpe est, & periculosum, post decendium: sicut ipsa experientia docet, & hoc quidem intelligitur, quid ageretur de probanda aetate minoris stricte, nempe puncto penes natiuitatis. Nisi in libro baptismatis scripta fuerit dies natiuitatis, sicut scribi debere ceteri statuerunt Bononienses in lib. 2. *Quales procedatur supra per etiam commendatur. §. penult. & si adiecit horam esse describendam, bonum etiam fuisset, hoc in loco amant Montemvetus ex Rebois, §. interea, quod omni sum exilimo ebid, quod non ita facile scribi potest.*

Ceterum si ageretur de probanda aetate minoris laet, hoc est, per etiam temporis distantiam. hoc sane calu minor ipsa aetate probatur saltem praesumptum, cum a communiter contingentibus filij nati baptizati consueverint, post octo vel decem dies suae natiuitatis.

77. Nona est aetatis probatio, quae fit ex aspectu ipsi vel solo iudicio iudicis, quod est pro eius arbitrio, vt scripsi in lib. 2. de arbitrio, in d. iudicio, cap. 117. Vel probatur testibus testimonio dicentibus: de qua nunc est agendum, nam & aliquando probatur aetate ex aspectu probato per testes. Hic tamen distinguere solent Doctores duos casus.

78. Primus casus est, quando agitur de probanda aetate non cognoscibili ab omnibus, eo quia medicus adit excessus. Hoc in casu atque per hunc aspectum testibus non probatur: sed a iudice ipso fit hoc iudicium, an in aspectu iudicis illum esse tante aetatis, ita Bart. in l. de aetate, nu. 9. versu. nunc ad praesentem, ff. de minor. 21. annis, §. idem in cons. 92. nu. 3. lib. 3. lib. 3. cum dixit, illud testimonium de aspectu esse inualidum, inane, & fragile cum solus iudex iudicare id possit, etiam Bald. in l. si tam dixit, l. 2. de testib. Alex. cons. 29. nu. 1. lib. 7. Bertrand. cons. 2. nu. 2. lib. 3. Mar. lo. ad regulam cum l. de aetate, §. 3. in fin. & Mascard. in lib. 2. de probat. concl. 567. nu. 1. qui alios minime recitat.

79. Prius ad rationem, quod testis debet ferre testimonium de his, quae percipit sensu corporeo, & non sensu animi, argum. in nro, in fin. §. de testib. l. in primis, ff. de his qui in testam. delent. & l. res. §. in fin. C. de testib. & tradunt Innoc. & ceteri in c. de causis, de testib. etiam certum in hominis sensum non cadere cognitionem aetatis per aspectum hunc ferat in iudicio intellectus peritorum. ergo testes hii non probant, sed relinquuntur ipsis peritis, quibus iudex committit, iuxta l. 1. ff. de ventris iussu, & l. comparationis, C. de iude instrum. & l. semel, C. de re milit. lib. 12.

Secundo accedit, quod testis ferre debet testimonium de his, quae percipit (vt dixi) sensu corporeo, & non aliquo tamen iudicio intellectus, vt declarat Bart. in nu. 3. versu. in praesentem, qui exemplum adfert in impubere, qui est sensu aliquid percipiat & cognoscit: atamen non percipit iudicio intellectus, quia quidquid videt ignorat, l. 3. §. lege iulius, ff. de testib. & l. 1. C. de falsa moneta, & scripsi lib. 2. de arbitrio, in d. iudicio, cap. 329. nu. 1. Acquirere potest, quod si admittetur testimonium super hac aetate, recipietur multi iudici, qui est corporeum sensum habeant atamen canerit intellectus, vt sunt rustici, mulieres, & his similes, qui tamen alibi ferre possunt testimonium, ergo &c.

80. Tercio confert, quod facile quis ex aspectu decipitur, l. 2. §. si pupillus, vbi Bart. ff. de aetate, §. pro emptore, & l. praecipue, vbi gloss. ff. de aetate, §. si quis vbi sunt Bart. in cons. 92. nu. 3. lib. 1. & Alex. in cons. 29. nu. 9. lib. 7. & Bald. in l. cum te, l. 2. C. de probat.

Declaratur hic casus vt non procedat, quando testis etiam non interrogatus redderet rationem fuit dicti, ita declarat Sapia hic in nu. 40. versu. secundo sententia. ex ratione motus est, quod testes deponens de his, quae solo iudicio intellectus percipiuntur, probat si non interrogatus reddit rationem, vt scripsi Bart. in l. de minor. §. tenentia, nu. 16. ff. de quibus, Alex. in cons. 23. lib. 4. & etiam in cons. 42. nu. 9. in c. innotat.

81. Secundus est casus, quando agitur de probanda aetate communiter cognoscibili, vt puta quando adeo est magnus excessus, vt probabiliter vnusquisque facile posset iudicare illum esse, vel non esse tante aetatis, hoc sane casu testes, quae de aspectu deponit, probat, ita Bart. in l. de aetate, nu. 9. & 10. & in l. 2. §. si dubitet, ff. quem ad modum testam. apud Sapia in nu. 42. Alex. in cons. 29. nu. 5. lib. 7. §. si Odo de regis in iure, in quibus, §. 17. nu. 100. & Mascard. in d. de iud. §. 67. nu. 27. scripsi tamen in lib. 2. de arbitrio, in d. iudicio, cap. 117. versu. in huius iudicio arbitrio.

Primo, ex l. cum de aetate, ff. de probat. considerando cam, vt

paulo infra considerat Bart. sed mea quidem opinio, non loquitur ille testis, de probante aetate per aspectum, sed per scripturas natiuitatis, quae professiones ibi appellantur, & in l. 2. §. 2. ff. de exca. tutor. appellatur Scriptura natiuitatis. De qua & apud Iuriconsultos in l. vltima, latet, & l. forma, ff. de censib. & sentit Imperator in l. iudis, C. de probat. Quia autem ratione & causa haec aetatem professiones fierent, explanauit supra.

Secundo accedit, quod est cognitio haec veretur in intellectu: tamen cognoscibilis est ex communi hominum opinione. Arqui de his quae ita cognoscibiles sunt, reddi ratio potest per aspectum. Ergo de his ferri potest testimonium, reddendo rationem per aspectum. Illa minor probatur in l. pediculus, §. Neratius, & l. 1. quando, ff. de auro & argen. legat. vbi ex visu & aspectu vasa cognosci possunt an sint electri, vel argenti, ita in l. 1. C. de exco. nro. vbi Bart. Rom. lib. 10. vbi ex aspectu cognoscitur an merces vecite vitiola sint vel non. Ita per aspectum qualitas corporis apta ad contrahendum matrimonium & generandum cognoscitur, & habere, de diff. impuber. ita vitium & morbus oculorum, quibus reijcitur clericus a sacerdotio, ex aspectu cognoscitur, & sicut de re, in c. 6. & c. constitutionem, de ver. sign. in 6.

Tercio confert, quod haec cognitio non in solo iudicio intellectus, sed etiam in consensu corporis posita est, ergo de his ferri potest testimonium, ita Bart. in l. quod tamen, §. si arbor, nu. 3. ff. de recept. arb. rr. cum dixit, quod testis deponens, Titium iam sunt decem anni possidere, &c. probat, quia deponit de sensu intellectu, cum res sit ad tempus, & de sensu corporeo, cum dixit de actu ipso possidendi, Alex. in cons. 127. col. pen. nu. 17. lib. 2. qui eiusdem sententia multos commemorat, idem respondit Soc. Sen. in cons. 1. 3. col. 3. nu. 6. lib. 1. & egi quid decem in cons. 272. nu. 2. qui secum est Bart. in hac ff. si quis arbori nostrae.

Ceterum hic dubitari contingit, quomodo cognosci possit excessus iste magnus, vel modicus. Bartol. in l. de aetate, nu. 10. §. de minor. egregius articulo declarationem. Et illud primum affirmat, quod quicquid est minor, tanto facilius ex modico excessu cognoscitur aetate. Quamto vero est maior & antiquior, tanto maior excessus requiritur, l. 1. §. de re iudic. vel melius in §. 1. autem, apud §. de venere v. fructum, dum prator edixit, quod vbi prator edixit, donec erit triennium, bisin mense ostendatur, a triennium vique ad semel, semel in mense, a semel donec annulus, altem mensibus ab anno vique quae coepit dari singulis sex mensibus: aetate itaque quo minor est, maiorem recipit mutationem. Ergo minus tempus requiritur in demonstranda ipsa aetate ex aspectu, ex quo facilius dicitur debuisse recipere maius augmentum & mutationem. Et hanc Bart. traditionem alia distinctione quam mox subscribemus, vbi sunt probare ceteri omnes, ita Bartol. non non dissensit, & aperit Bart. hac in re fecit iur. Bald. in cons. 218. testes & art. §. 1. & 10. col. 2. lib. 4. Calcan. cons. 81. Berous in cons. 182. nu. 4. lib. 4. Sfortia Odo de restitutione in integrum, §. 37. nu. 109. & Mascard. in lib. 2. de probat. conclus. 667. nu. 30.

Excessum ita posse limitari scribit Bart. Et primo ad probandum infantem filium minoris aetatis sex mensium testes debent deponere, quod ex aspectu videbatur triennium mensium. Et ita descendendo sufficiens tres menses, si vero voluit probare filium maiorem sex mensium, debent dicere, quod ex aspectu videbatur maior decem mensium, & ita requiruntur quatuor menses a senescit. Ita probat Bart. in l. cum de aetate, ff. de probat. ibi sex quo praecipuum fidem in eam constare, & l. iunctis vbi praecedentibus, ibi, §. ex eo anno computatur, Jille tamen text. ad non pertinet, cum loquatur, (vt diximus) de libro professionis, in quo aetate fuit descripta. Debet igitur (inquit Bartol.) incipia computatione annorum ex eorum tempore, quo certum est ipsum esse tante aetatis. Si ergo infans videbatur minor triennium ex communi aspectu, absque dubio erat minor sex mensium.

Secundo ad probandum aetatem anni (ait Bart.) sufficienti descensu quinque menses, ascensui vero sex, modo praedicto.

Tercio, ad probandum aetatem triennij, inquit Bart. descensui annus, ascensui decem & octo menses.

Quarto ad probandum aetatem septem annorum (ait Bartol.) descensui biennium, ascensui triennium.

Quinto, ad aetatem duodecim annorum in forma, & quatuordecim in malculo decem & triennium, ascensui quadriennum. Et hanc computationem in specie probant Calcan. Bertrandus & Mascard. supra allegati.

Sexto ad aetatem viginti quinque annorum descensui & ascen-

lud

huc quinquenarium, sequitur *Majord. in dicta conclusione 669. nu. 32. post Bertrandum in cons. 63. lib. 4. nu. 2.*

Septimo ad atatem 40. annorum defensionis, & ascensionis octo anni.

Octavo ad atatem 70. annorum defensionis & ascensionis decem anni. Sequitur *Majord. in dicta conclusione 669. nu. 33. & idem decidit Rota Romana referente V. callo in decis. 131. in decis. 311. & 315. part. 1.*

Nono ad atatem supra sexagesimum annum usque ad centesimum, defensionis & ascensionis, quindecim anni.

Hanc temporum distinctionem probat Bartol. simili limitatione & distinctione, quam facit Iurificonf. in l. hereditatum. ff. ad legem Falcid. Ceterum rectius dici potest cum temporum distinctionem esse longe diuersam à distinctione ista. Non enim in aliquo conueniunt, nam non conuenit quod ad modum, non etiam quod ad rationem: cum ignoretur quia ratione ita eo in casu distinctionis Vipianus, sicuti ibi annotat Bart. num. 1. Angel. & Alex. num. 8. & Roderic. Suarez in repet. l. quoniam in praeiudicium, limit. 3. num. 8. C. de iussu testamenti, qui dixerunt, ita eo in speciali casu factam distinctionem illam. Non ergo sumi potest argumentum ab ipsa rationis identitate, & quumquam obicere admodum Modermus Parisiensis in tract. de verborum. num. 475. & 476. nouam adferat rationem computationis huius factae in casu d. l. hereditatum, quod scilicet Vipianus mediam viam quodammodo sit amplexus, nempe quod nec hominis vita longeva sit centum annorum, iuxta l. in usufructu. ff. de usufructu. & l. vitum. C. de sacrosan. eccles. nec fit minor quinquaginta aut sexaginta annis, & propterea mediam quodam elegerit Iurificonf. atamen nec illa casui nostro potest adaptari, cum illa fit respectu vitae hominis, quod scilicet eo in casu praesumatur tantum posse adhuc viuere, & eligi

66 viuere, vel (ut alij scribunt) praesumatur viuere usque ad centesimum annum, ut tradunt gloss. & Doct. in d. l. vitum. C. de sacrosan. eccles. & differunt in usufructu lib. 6. in praeiudicium. 49. Respectu itaque illa distinctionis, & computatio praesumptionem vitae hominis. Nota autem disputatio versatur circa praesumptionem mutationis respectus, qui indies mutatur, & indies homo alter quodammodo efficitur, l. praesumptio ff. de iud. & egregie scribit Alexan. ad Alex. lib. 3. diurnum Genual. cap. 1.

Rursus, sicuti illa distinctio & computatio non conuenit similibus casibus, multo minus conuenire potest casui nostro longe distanti. non enim conuenit casui, quando usufructus legatus est, ut in d. l. hereditatum, in qua respondit ipse Vipianus: & tamen casus ipsi sunt similes, cum & usufructus vitam usufructuarij respiciat, & ea extincta finitur, §. finitur, in usufructu. de usufructu. ita patet alia computatio fit in casu l. si quis argentum, §. fin. autem donator, C. de donat. ubi fit qui donatus redditur, cum redditus non habere certum, adsumitur fit ut verus praestet redditus quindecim annorum. Et licet Imola & Alexan. in d. l. hereditatum non num. 8. nec non Alberic. & Salicet. in d. §. fin. autem donator. reddant rationem diuersitatis inter casum dictae l. hereditatum, & dicti §. fin. autem donator, quod scilicet in casu dicti §. fin. autem. facta fit taxatio minoris temporis fauore donatoris, quia maiorem exercet liberalitatem, quoniam testator, qui legatum reliquit, cum donatio fit facta de praesenti, legatum vero in futurum, nempe post mortem ipsius testatoris. Nichilominus hinc non fit, quin utroque in casu habeatur ratio ad vitam hominis, & tamen diuersa est computatio. Ergo multo minus computatio & distinctio d. l. hereditatum. conuenire debet casui nostro, in quo non agitur de vita & morte hominis, sed ratione aspectus, qui (ut dixi) facili indies mutatur. Effet tamen difficile à Bart. distinctione recedere, cum nemo eam improbet.

69 Ceterum obicit Bartol. quod legitur apud i. Enangelisiam Ioan. cap. 8. dum Iudei Christo Seruatori nostro dicenti, le ab Abraham visum fuisse, obicerent, quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Certum est (ait Bart.) quod Christus ex tempore erat triginta annorum, vel circa. Et sic erat in aspectu maiori tempore decem annorum, contra supra dicta. Respondet Bart. ex sententia D. Thomae, & aliorum Theologorum, qui mirantur, quod Iudei non dicunt: quinquaginta annos nondum habes. Si ergo Theologi mirantur de Iudeorum responsione, sequitur, (ait Bart.) quod excessus decem annorum fuisse ad iudicandum atatem ex aspectu. Et substituunt ipsi Bart. quod iudei hic locum sua opinionis suffragantur, quia dixerunt Iudei, quinquaginta annos nondum habes, quasi dixerint, non videris tante aetatis ex aspectu. Non autem dixerunt Iudei, quod tante aetatis

videretur. Verum haec Bart. confideratio satis leuis est. Nam si ad probandum atatem, à viginti quinque annis usque ad quadraginta, sufficit excessus ascensionis & defensionis (ut ipse Bart. dicebat) quinquaginta annorum: iste excessus à Iudeis confideratur vel vno vel altero modo ex consideratis à Bart. erat multum vitia quinquenarium. Si cum Bart. dicimus Iudeos negatiue locutos, non videris tante aetatis, apparet ex maiori excessu defensionis, quum quinquaginta annorum, Iudeos existimasse Seruatorem nostrum non fuisse e-

tatis quinquaginta annorum. Si verò dicimus Iudeos affirmatiue locutos esse, videris quinquaginta annos habere, excessus pariter iste ascensionis est immodicus, atque ita nullo modo conuenit vel quinquennio, nec etiam decennio. Alij verò (inquit Bart.) scripserunt, Iudeos dicere voluisse, quinquaginta annos nondum habes, hoc est, nondum peruenisti ad annum Iubilaei, in quo fit remissio peccatorum. Quomodo ergo dicit, te tantum habere potestatem. Ceterum expositio haec nec vera, nec ad rem pertinet. & si enim verum est, aliquos bene eruditos sacrarum litterarum interpretes, sicuti Theophylact. refert, dixisse, quinquaginta annorum factam fuisse mentionem ob honorem anni Iubilaei: Atamen haec expositio non conuenit. Cum inter Christum Seruatorem, & Iudeos non esset disputatio de potestate dimittendi peccata, quod Christus viderit, vel non viderit Abraham, seu ab eo visus fuisse, & propterea cum esset contentio de quantitate aetatis, absurde nimis diceretur facta mentio anni Iubilaei. Alij, vt Irenaeus lib. 2. cap. 40. existimant, Dominum maiore aetate quadraginta praedicasse Euangelium, ac ad atatem quinquagenariam accessisse, cum illi haec Iudei obijcerent. Quod & confirmat auctoritate eorum, qui haec & audiuisse Ioanne praedicantem. Verum reijcit opinio haec, quippe repugnat omnibus Euangelistis. Et noue scribit Cornelius Iansenius in Commentarij in concordiam Euangelistarum, cap. 77. celum. vlt. Irenaei errorem emanasse à Papa Ioannis discipulo, qui ex Apostoli verbis non satis intellectis, scripsit quendam, unde data est alijs erroris ansa: inter quos Eusebius lib. 3. ecclesiasticae historiae cap. vlt. recenset Irenaeum. Alij opinati sunt, esse legendum quadraginta. Sic enim legitur apud Chrysost. qui eo menti vice adicit, ac si iam prope accederet ad eam atatem. Ceterum Cornelius Iansenius praet. vlt. scribit, ventum esse ad scriptori vitio quinquaginta mutatum fuisse quadraginta, quod crederent illi, incipit nimis obicere Iudeos quinquaginta annos: cum ab eo tam longe abesset. Alij scripserunt, Iudeos existimasse Dominum seniores fuisse, quum erat, ob maturitatem & grauiteram vultus, & ob multos labores in predicationibus, vigiliis, & orationibus. Quam quidem interpretationem probare non possum. Cum non affirmatiue dixerint Iudei, quinquaginta annos habes, sed negatiue, quinquaginta annos nondum habes. Quibus sane verbis non fatebantur Iudei, quod Dominus accederet prope ad quinquagesimum annum. Existimauit Iansenius in loco saepe allegato probabilissimum esse, Iudeos ea appellatione quinquaginta annorum speciale morem sui seculi, hoc est, Iubilaei, quod intermedium saeculum appellaturum fuisse dixerint. Nondum vnum saeculum impluissit, & audes dicere reuideri Abraham. Verum nec interpretatio haec controuersiam dirimit, cum scilicet dixerint Iudei, saeculum nondum impluissit, id est, nondum ad quinquagesimum annum peruenissit, cum re vera adhuc esset aetatis triginta, & paulo plus annorum. Existimauit aliquando probabilissimum esse, Iudeos ea verba, quinquaginta annos nondum habes, protulisse, non quod ex aspectu atatem Domini iudicarent, sed reuera ficerent cum non fuisse aetatis quinquaginta annorum. Nam certum est, Dominum à Iudeis fuisse ab ineunte ipsa aetate cogniti, cum iam multos ante annos in templo cum eo disputasset. Et Iudei ipsi multo tunc erat pater & mater, fratres & sorores, legitur enim apud Matthaeum cap. 15. Marcum cap. 6. & Lucam cap. 4. aliquando seniores ipsos populi cum ipso Domino disputantes, eius doctrinam & sapientiam admiratos, discipulos. Nonne hic est filius Ioseph, fabri filius? nonne hic est faber filius Mariae, frater Iacobi & Ioseph, & Iude & Simonis? &c. Quapropter verissime est, Iudeos fuisse domini atatem, & si non ita praecise & punctum, siletem tamen eam, quae proxime ad eam accedebat. Et quod vel ex eo etiam colligitur, cum non dixerint Iudei, quinquaginta annos nondum habere videris, quod sermone significasset, ex aspectu cum voluisset, sed dixerunt, quinquaginta annos nondum habes, pro certo & constant habentes, Dominum quinquagesimum annum non attigisse.

Ceterum, admissio, Iudeos indicasse Domini atatem ex aspectu, id vel ratione, & causa factum esse existimo. Nam mihi magis

suit cordi ipsius Iudeis, maxime senioribus populi, quàm vt Dominum mendacii conuincerent, & falsam doctrinam eum tradere. Quod vel ex eo ipso capite octauo Ioannis, manifestè colligitur, dum in initio illius capitis dixisset Dominus Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae. Dixerunt Pharisei: Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non dico verum, &c. Et paulò post dixit Dominus: Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Vt igitur Iudei conuincerent Dominum de mendacio, cum dixisset, Abraham vidisse diem suum, proposuerunt vnum, quod erat certum & manifestum, quodque ipse Dominus non negasset, nempe quod Dominus nondum impleuisset quinquaginta annos, & quod nihilominus auderet dicere vidisse Abraham, qui iam multa ante secula decesserat, quasi ita dicere voluerint Pharisei: Ecce quam falsa loqueris, negare non potes, te adhuc non impleuisset ad summum quinquaginta annos: & tamen adeò audax es, vt velis asserere, te vidisse Abraham, qui iam mille & octingentis ab hinc annis decessit esse in humanis. Et enim tantum ac plus temporis à morte Abraham ad Domini natiuitatem intercessisse facile colligitur ex supputatione temporum, quam facit Gerardus Mercator in Chronologia, dum scripsit Abraham decessisse anno 2114. à creatione mundi. Dominum verò natum fuisse anno ab eiusdem mundi creatione 3966. Mea hac est hac de re dubia interpretatio, quam tamen Ecclesie Catholice Romanæ iudicio ac sententia libenter subijcio.

PRAESVMTIO LII.

Defensum in iudicio reum conuentum, praesumi à sanguine coniunctis, & de confanguinitatis effectu, alia nonnulla explicantur.

SUMMARIA.

- 1 Reum habens sanguine coniunctis, vel amicos in loco iudicii, praesumitur ab eis defensum.
- 2 Mortem os celsissimè, permissum est omnibus sanguine coniunctis.
- 3 Confanguinitas, & agnatio, primum ad tutelam, & curam adiungitur, & quandoque praefertur vitio.
- 4 Tutor populo dari debet, quem mater nominauit, nisi iusta causa impediatur.
- 5 Colludere non praesumitur, qui suorum iniuriam persequitur.
- 6 Homocida filij sui accusator patris, à praesumpta calumnia excusatur.
- 7 Testium ex amonitione impediendi causa agnitiua, non praesumitur contra accusatum.

DE FENSUS in iudicio praesumitur reus ille conuentus, qui in loco iudicii sanguine coniunctus, vel amicos habuit, l. hac autem, §. 1. ff. quibus ex causis in possessione, & in specie scribit Alciat. in trakt. de praesumpt. reg. 22. num. 1. qui huius sententiae recentem Baldum in l. 3. §. si reus, ff. indicatur solui, & in verbo C. de suc. cess. editio, qui tamen hoc non scripsit. Hinc inferit idem Alciatus, quod viagitur de vicissenda morte occisi, l. adiungitur ante omnes, qui illi erant sanguine coniuncti, etiam si pauperes sunt, l. si plures, vbi gloss. ff. de accusat. & Baldem agat. Hinc etiam fit, vt confanguinei & affines prius adiungantur ad tutelam & curam, ex quo praesumptio est quod pupillum & minorem defendent, §. ex his, in Authen. de hered. ab intestat. venientib. Id quod intelligit Alciatus praescripto in loco, nisi pupillus vel minor petat sibi assignari vitricum. Nam tunc praesumitur confanguinitas, Ita Alter in l. vltim. C. de contrar. iudicio tutelae. Nisi quibuscumque Alciatus in d. praesumpt. 22. num. 2. iudex cognoscere pupillum, vel aduultum ipsum petere per imprudenter & simpliciter. Nam tunc (ait Alciatus) ex iusta causa anteponeere debet iudex confanguineum vitricum. Ita dicimus, quod & si tutor l. dari debet pupillo, quem mater nominauit, etiam si iusta subest causa eum non dandi, iudex alterum assignabit. Quae dicitur scripta lib. 2. de arbit. ind. casu 151. Hinc etiam inferit secundum Alciatum praescriptum in d. praesumpt. 22. num. 3. colludere non praesumi eum, qui suorum iniuriam persequitur, l. in fine, ff. de Carbon. edicto, & l. C. ad leg. Corneli. de falsis. Et simile est quod dicimus, l. patrem excusari à praesumpta calumnia, qui filij sui hominidam accusat, sicut scriptum lib. 2. de arbit. iudicium, casu 321. numer. 25. vel alios eiusdem sententia Doctores commemorant.

Hinc etiam inferitur secundum Alciatum in d. praesumpt. 22. in

fin. non praesumi contra accusatum, et eius affines qui defensionem susceperunt tellum examinationem impediunt. Id quod affirmauit Alciatus ex sententia Abbatis antiqui in c. constitutum, de testib. & Bald. in l. 1. in fin. C. si quis uisus, praescriptum potest ate.

PRAESVMTIO LIII.

Testimonium fratris pro fratre reijci ob affectionem, quam lex praesumit in fratre erga fratrem: & alia nonnulla de his egressa exponuntur.

SUMMARIA.

- 1 Fratrem à fratre diligere legi est praesumptio.
- 2 Iniuria vni si attributa creditur illata & alteri.
- 3 Fratris testimonium in causa etiam civilis graui rejicitur.
- 4 Fratris testimonium in causa civilis leuiori admittitur.
- 5 Testimonium domesticorum reijci, de quibus id intelligendum.
- 6 Frater pro fratre non est testis omni exceptione maior, & quam fidei tribuat, iudex arbitrat.
- 7 Iniuria illata à fratre fratri, est grauior illa quae ab extraneo inferitur.
- 8 Discordia inter fratres facile oritur.

CUM superiore praesumptione actum sit de his praesumptionibus, quae circa affines versantur, hoc in loco adijcere satis conuenit praesumptionem illam quae dicimus, l. legem praesumere quod frater fratrem diligit, atque in affectionem erga eum habeat, l. iteras, de praesumpt. Quocirca statuit lex ob hanc affectionem repellendum esse fratrem à perhibendo testimonium pro fratre, cum causa criminalis est, ex quo l. iniuria vni fratrum illata, censetur illata & alteri, l. lex Cornelia, ff. de iniurijs, & ad rem sic scriptum Alciatus in trakt. de praesumpt. regul. 1. praesumpt. 23. num. 2. Idem est, quando l. causi est civilis, graui tamen. Nam adhuc rejicitur testimonium fratris pro fratre, sicut praescriptum in loco affirmat idem Alciatus, & huius sententia alios multos commemorat lib. 2. de arbit. iudicium, casu 104. num. 4. Est maius dubium, quando causa civilis est leuis: Quo tamen in re recepta magis opinio est, l. fratris testimonium recipi, l. Alciatus in d. praesumpt. 23. num. 1. & Baldem Nicolaum de Alciatus in amotat. & alios plures congeri in dicto casu 104. num. 1. Nec repugnat illi consideratio Alciati, quod si frater iure non potest testimonium pro fratre, cum causa iniuriarum agitur (vt diximus supra) ita nec quando de causa pecuniaria est contentio: cum & tunc de iniuria agatur. Is enim inferit iniuriam, qui iniuste & dolose alienum retinet, l. secunda, §. circa, ff. de adu. excepti. Quare scribit Speculator in tit. de instrumentorum editione, §. nunc verò aliqua quod executores, quibus testator mandauit, vt satisfacerent de omnibus iniurijs, tenentur satisfacere etiam creditoribus pro debitis quorum dies venit. Et confert, quod decedit Guido Papae in questione 1. in fine. Conseruatores dati, vt de illatis iniurijs monasterijs cognoscant, cognoscere etiam possunt contra debitores recusantes soluere, cum non satisfaciendo iniuriam inferre dicantur. Hac sanè consideratio nil obstat. Nam praeferit id quod responderet Alciatus hanc non dici iniuriam in specie, sicut est illa, quae repellit fratrem, responderi etiam potest quod hoc solum posset procedere, quando debitor fratris recusat soluere, quod manifestè debet. Quo sanè in casu necessarium non est aliquid inferri iniuria fratri à debitore: quia esse potest quod si debitor iniquè molestia afficiatur. Non etiam repugnat, testimonium fratris pro fratre esse domesticum testimonium, quod à lege re ad rem hanc visus est Duarenus lib. 1. disputat. amicit. cap. 28. Nam responderi posse arbitror, domesticum testimonium intelligi de illo qui in eadem domo habitat, non de omnibus, qui eiusdem sunt gentis, familiae & agnationis, iuxta l. respondendum, §. si de patantiam quod domesticum finit, repellit à testimonio. Illud autem est hic obseruandum, quod iuris in casibus in quibus frater pro fratre fert testimonium, non erit testis omni exceptione maior, l. Bald. in l. vltim. C. de probat. Et erit arbitrarium iudici, quam fidem illi adhibeat, specul. in tit. de teste, §. 1. & Felin. in c. iteras, nou. 7. versic. praescripta leuita, de praesumpt. & in c. cum oportet, in quibus notat de accusat.